DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

I. SELİM KĀNŪNNĀMELERİ

(1512-1520)

TÜRK TARİH KURUMU

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
III. Dizi — Sa. 17

1.

I. SELİM KĀNŪNNĀMESİ
(Tirana ve Leningrad nüshaları)
(1512-1520)

YAŞAR YÜCEL — SELAMİ PULAHA

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA
1995

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ISBN 975-16-0665-9

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

1.

GİRİŞ 1

I. SELİM KĀNŪNNĀMESİ (1512-1520) VE XVI. YÜZYILIN İKİNCİ YARISININ BAZI KANUNLARI 1

LE CODE (KĀNŪNNĀME DE SELİM Ier (1512-1520) ET CERTAINES AUTRES LOIS DE LA DEUXIEME MOITIE DU XVIe SIECLE 15

I. I. SELİM KĀNŪNNĀMESİNİN EDİSYON KRİTİK METNİN TÜRK HARFLERİNE ÇEVİRİSİ 31

II. I. SELİM KĀNŪNNĀMESİNİN LENİNGRAD VE TİRANA NÜSHALARINA GÖRE EDİSYON KRİTİK METNİ 87

III. TVERİTİNOVA NÜSHASININ TIPKIBASIMI 137

2.

HAZİRAN 1520 TARİHLİ YENİ BULUNMUŞ I. SELİM KĀNŪNNĀMESİ 139

GİRİŞ 141

I. METNİN TÜRK HARFLERİNE ÇEVİRİSİ 149

II. METNİN TIPKI BASIMI 205

DİZİN

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

GİRİŞ

I. SELİM KĀNŪNNĀMESİ (1520-1520) VE XVI. YÜZYILIN İKİNCİ YARISININ BAZI KANUNLARI

Genellikle XV. yüzyıldan XVII. yüzyıla kadar geçen süre içinde, Osmanlı hukuku alanında gerçekleştirilen araştırmalara rağmen, Osmanlı Devletinin çeşitli hükümranlıklarının hukukî faaliyetine ilişkin kanunlar ve sahip oldukları muhtevaları her yönüyle, günümüze kadar hâlâ incelenmemiş durumdadırlar. Bu kanunlar gerçek anlamıyla, Osmanlı Devletinin bütününde iktisadî, sosyal, politik ve hukukî yaşamın düzenlemesini yapmıştır. Yüzyıllar boyunca bir aşamadan bir başka aşamaya geçerken ortaya çıkan tarihî şartların değişimine uygun olarak bu düzenlenişin uğradığı değişmeyi bize gösterdiği için onların ayrıntılı bir biçimde bilinip incelenmesinde yarar vardır. Söz konusu kanunların bize sağladıkları veriler bir çok niteliğe ve özelliğe sahiptirler. Bu da onları tarihî önemi haiz bir belgeler kaynağı haline getirmektedir.

Birçok araştırmacının kaydettiği gibi, bu kanunların yeraldığı metinler, isimlerini taşıdıkları herbir hükümdarca kesin olarak ilân edilmiş irade, ferman ve hukukî yasalar ve kuralları biraraya toplayan derleme ve kitapları oluşturmaktadırlar[1]. Onların, hukukçular ya da

[1] Ö. L. Barkan, *XV.* ve *XVI. asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda ziraî ekonominin hukukî ve malî esasları*, İstanbul 1953, s. XX, XXI, XXIX; H. İnalcık, *Osmanlı hukukuna giriş*, SBFD XIII (1958); U. Heyd, *Studies in Old Ottoman criminal law*, Oxford 1973.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

başka resmî kişilerce hazırlanmış özgün resmî el yazmalar ve birbirlerine atıfta bulunan biraraya getirilmiş derleme ve toplamalar olarak günümüzde ortaya çıkartılmış olmamaları, yine onların, inkâr edilemez bir resmîlik ve hakikîliğin belgesel bir kaynağını oluşturdukları gerçeği ve değerini asla ortadan kaldırmaz.

Zaten bu malzemeler, adalet ve yönetim sorunlarıyla uğraşan görevliler ve kadılar için birer yol gösterici hizmetini görüyorlardı[2]. Ancak belli bir özelliğe sahip bölgelere (sancaklar, vilâyetler) ilişkin kanunlar ve kanunların hukukî kural ve ilkeleri, faaliyetlerini eyaletlerde gösteren ve bilhassa adalet mekanizmasının yönetimiyle uğraşan resmî makamlar için yetersizdi.

Adli ve yönetim faaliyetleriyle vergilendirme usulü ve toprağa ilişkin düzenleme biçimleri konusunda, bu makamlar, eksik bir halde ve bazan da şematik bir biçimde vilâyet ve sancakların kanunlar demetinde azçok görünen, Osmanlı Devleti hukukunun genel kural ve ilkelerinden ortaya çıkan bir derleme kitapçığını mutlaka elleri altında bulundurmak zorundaydılar. Tabiî ki bu durum, sırf, özel bir nitelik gösteren eyaletlerin hukukî kanunlara dayanaraktan Osmanlı Devletinin iktisadî, sosyal ve politik örgütlenme biçimini arzulanan ölçülerde aydınlatmak isteyen incelemecilere bir engel oluşturmaktadır.

Genel bir karaktere sahip kanunnâmeler, yani, belli bir dönemi haiz ve değişik sosyal tabakların statülerine ve ekonomik, sosyal askerî ve devlet kurumlarına ilişkin olarak, merkezî gücün temsilcisi Sultan tarafından yayınlattırılmıştır; irade, ferman ve yasalar, hukukî kurallarla birlikte, belli bir özelliğe sahip eyâletlerin kanunnâmelerinde gözüken belirli değerdeki ilkeler, bize Osmanlı Devleti hukuku hakkında daha geniş bir fikir edinmemize izin vermektedir. Orada, şeriatın genel kurallarına uygun düşecek bir biçimde bir hükümranın yasal faaliyetince yaratılmış yeni oluşturucular bulunmaktadır. Ayrıca bunlarda, Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde yeralmış ülkelerin gelenek ve görenek hukukundan miras kalan eski hususlar da mevcuttur.

[2] R. Anhegger-H. İnalcık, *Kanunnâme-i sultani ber mūceb-i örf-i osmanî*, Ankara 1956, s. XII.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Osmanlı Devleti mevzuat ve hukuk tarihine ilişkin ilk ve en ciddi incelemeler, günümüzde çok değerli Türk tarihçisi, bu alanda iyi tanınan Ö. L. Barkan tarafından gerçekleştirilmiştir. Onun, XV. ve XVI. yüzyıllar boyunca sürüp gelen Osmanlı İmparatorluğunun tarım ekonomisinin hukukî ve malî temelleri üzerine yaptığı belgesel yayınlar, araştırmacıların hizmetine, devletin mülkiyet varlığı (mirî)'nın üzerine kurulduğu başlıca üretim aracı toprak olan Osmanlı Devletinin ekonomik, sosyal ve politik bünyesini tanımaya imkan veren, çok zengin bol ve değerli malzeme sundu. Bu incelemeler, özellikle, bölgeleri ve sosyal tabakaları ilgilendiren kanunları kapsadığı gibi çeşitli kurumları da kapsamaktadır. Bundan dolayı da, onlar, araştırmacılara çeşitli Osmanlı hükümdarlarının isimlerini taşıyan yasalar içinde kısaca yeralmış genel karakterdeki kanunlar ve kurallar üzerine araştırmalar yapma imkânını vermektedirler. Dolayısıyla, kendiliğinden ortaya çıktığı gibi; özelliği olan bölgelere ve sosyal tabakalara ilişkin kanunlar genel nitelikte (karakter)'ki kanunların hazırlanıp geliştirilmesine hizmet etmiş oldular.

Ayrıca Halil İnalcık, bu alandaki çalışmalarıyla sözünü ettiğimiz konulara yeni bir bakış açısı getirmiştir[3].

Uzun zamandan beri açıkca ortaya konduğu gibi, genel karakterdeki kanunlar bütünün resmî orijinal metinlerinin eksikliği ve çeşitli özel sorunlara ilişkin hiçbir Sultanın ferman ve iradelerinin bir araya getirilip derlenmiş olarak elimizde bulunmaması ve de üstelik onların arşivlerde korunup saklanması, Osmanlı Devletinin yönetim biçiminin tarihini kılı kırk yararcasına incelemek isteyen bilim adamlarına bir yığın zorluk yaratmaktadır. Bütün bunlara rağmen, bu zorluklar büyük ölçüde, Osmanlı İmparatorluğunun çeşitli bölgelerde kullanılmış çok sayıdaki kanun kopyalarının ayrıntılı bir biçimde incelenmesiyle, bu genel karakterdeki kanunların bütününün metinlerinin eksiksiz ortaya çıkartılması için uğraş veren uzmanların oldukça yoğun bir çalışması sayesinde, giderilebilir[4].

[3] Ö. L. Barkan, *Kanunlar*, İstanbul 1943; Halil İnalcık, *Kānūnnāme*, EI².
[4] Aynı eser, s. XXXII.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Genel karakterdeki Kanunnâmelerin bütünü ancak XX. yüzyıl başında günyüzüne çıkartılmaya başlandı. Fatih Mehmed (1451-1418)'in kanunnâmelerinden bir orjinal metin olarak M. Arif[5] tarafından yayınlandığı bir başkası da daha sonra transkripsiyon olarak Ö. L. Barkan tarafından yeniden basılırken, orijinal metin ve Almanca çevirisi olarakta Fr. Kraelitz Greifenhorst[6] tarafından yayımlandı[7]. I. Selim Kanunnâmesi (1512-1520) (fotokopi ve Rusça çevirisi olarak) A. Tveritinova tarafından yayımlanırken[8], Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520-1566) saltanatının ilk yıllarına ait Kanunnâme'de (orijinal metin) olarak M. Arif ve (eleştirmeli inceleme notlarıyla birlikte Sırp-Hırvatça çevirisi de) H. Hadzibegiç tarafından[9] yine Kanuni Sultan Süleyman Kanunnâmesi Şeyhü'l-İslâm Ebusuud ve diğer Osmanlı hukukçularının açıklamalarıyla M. F. Köprülü tarafından (orijinal metin)[10] ve ayrıca, Kanuni Sultan Süleyman'ın ve de I. Ahmed'in (1603-1617) Kanunnâmeleriyle fotoğraf çoğaltılması ve Bulgarca çeviri olarak G. Galabov tarafından yayınlanmıştır[11]. Yalnızca, Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik, sosyal ve hukukî düzenlenişi üzerine XVII. yüzyıl yazarlarından bazılarının-Ayni Ali (1609)[12], Avni Ömer Efendi (1642)[13] ve Sofyalı Ali Çavuş (1653)[14]un-eserleri orijinal metinleri yapısında barındırmaktadır.

[5] M. Arif, *Kanun-nâme-i Mehmed Fatih*, İstanbul 1330, s. 9-32.

[6] Fr. Kraelitz-Greifenhorst, *Kanunname Sultan Mehmeds des Eroberers*, Mitteilungen zur osmanischen Geschichte, Bd. I, Heft 1, Wien 1921, s. 12-18, 22; N. Beldiceaneu, *Code de lois coutumières de Mehmed II*, Wiesbaden 1967.

[7] Ö. L. Barkan, *Kanunlar*, s. 387-393.

[8] A. Tveritinova, *Kniga zakonov sultana Selima I*, Moskova 1969.

[9] M. Arif, *Kanunnâme-i âl-i osman*, TOEM 13-18 (1330-1331); H. Hadzibegiç, *Kanun-nama sultana Sulejmana Zakonodavca iz prvih godina njegova vlade*, Glasnik Zemaljskog Muzeja u Sarajevu, sveske 4-5 (1949-1950) s. 295-381.

[10] M. F. Köprülü, *Osmanlı Kanunnâmeleri*, Millî Tetebbüler Mecmuası, c. I, s. 49-112; c. II, s. 305-348.

[11] G. Galabov, *Turski izvori za istorijata na pravoto v bulgarskite zemi I*, Sofya 1969.

[12] Ayni Ali, *Kavanin-i âl-i osman der mezamin-i defteri divan*, İstanbul 1280.

[13] İ. H. Uzunçarşılı, *Kanuni osmani mefhum-i defter-i hâkâni*, Belleten XV/59 (19515, s. 381-399.

[14] H. Hadzibegiç, *Rasprava Ali Çauša iz Sofije o timarskoj organizaciji u XVII stoljeçu*, Glasnik Zemaljskog Muzeja u Sarajevu, 1947, II, s. 139-205.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu yayınlar, çoğunlukla güncel tarihî araştırmaların icaplarına hiç cevap vermeyen, çeşitli bilimsel ölçüler üzerine kurulmaktadır. Bundan böyle, Fatih Sultan Mehmed'in ve Kanuni Sultan Süleyman'ın Kanunnâmeleri transkripsiyonları, fotokopileri, modern Türkçe'ye hiçbir biçimde uyarlamaları olmaksızın, Almanca, Sırp, Hırvatça ya da Bulgarca çeviriler ile birlikte sırf Arapça alfabeleriyle yazılmış orijinal metnine dayanaraktan yayınlanmıştır. I. Selim ve I. Ahmed'in Kanunnâmeleri de yalnızca Rusça ve Bulgarca çevirilerinin eşliğinde fotokopi olarak yayımlanırken, Ayni Ali ve Ali Çavuş'un eserleri ve Arapça alfabeyle yazılmış orijinal metninin beraberinde basılmış, Avni Ömer Efendi'nin eserine gelince de oda sadece transkripsiyon olarak yayınlanmıştır.

Oysa, bize göre, Arapça alfabeyle yazılmış orijinal metni, transkripsiyonları ve fotoğraf reprodüksiyonları ile birlikte ve Osmanlı İmparatorluğunun birbirinden oldukça uzak çeşitli ülkelerinde kullanılmış bir yığın elyazmasını temele alarak oluşturan metinleri de gözönünde bulundurarak daha titiz bilimsel kriterler kullanmakla ancak iyi sonuçlar alınabilecektir. Şu halde uzmanlara düşen görev ilk önce, her bir kanunnâmenin ve daha sonra da bütün kanunnâmelerin bir kolleksiyon olarak gün ışığına çıkartılıp yeniden basımı ve eleştirisidir. Bu bütün bilim adamlarına, Osmanlı Devletinin, yönetim tarihinin bütün görünümleri altında daha derinlemesine incelenebilmesi için büyük imkanlar yaratacaktır.

Bu durumu gözönüne alarak, I. Selim Kanunnâmesi'nin ve XVI. yüzyılın ikinci yarısına ait diğer bazı kanunların yukarıda belirtilmiş kriterler bazında, yayınlanmasını kendimiz için bir amaç edindik.

Daha önce de kaydettiğimiz üzere, I. Selim Kanunnâmesi, A. Tveritinova tarafından yalnızca Rusça ve fotokopi olarak yayınlanmıştır. İşte sırf bu nedenle, bu yayını inceleyen ve okuyan hem yabancı hemde Türk bilim adamlarının arzularını tatmin etmekden oldukça uzaktır. Zira, metin Arap alfabesiyle yazılmış orijinal dilde oluşturulmamıştır. Ona ilişkin transkripsiyon da hatalıdır. Bizim yanımız, ilk defa günışığına çıkartılan yeni Kanunnâme (kanunnâme-i

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

cedid) diye adlandırılan XVI. yüzyılın ikinci yarısına ait bazı kanunları da içermektedir.

Burada yayınladığımız Kanunnâmeler iki elyazmasından çıkartılmıştır. Birincisi, "belgeler kolleksiyonu" no: 143. Belge no 127 (sayfalar 26-97)[15] adı ile bilinen Arnavutluk Devletinin Merkez Arşivinde, ikincisi de, 154 g. 25 (I-74. sayfalar),[16] numarası altında Tirana Millî Kütüphanesinde saklı bulunmaktadır.

Bizim yayınımızda Devlet Merkez Arşivinde korunmakta olan elyazması varyantı esas metne dayanmaktadır. Yazma 20x12 cm boyutundadır. Yazı tipi nesih'tir. bu elyazması günlük yaşamlarında onlara yardım eden kadıların ait oldukları münşeatların alışılagelmiş biçimine sahiptir. Onun, daha sonradan 25 Haziran 1713 tarihinde Mustafa'nın oğlu[17] Müezzin Şaban tarafından istinsahı yapılmıştır. Aynı yıllarda da İskodra'da Ahmed tarafından kullanılmıştır[18]. Bütün bu verilerden, münşeat metninin yeri İşkodra olup, onun kopyasını yapan ve ondan yararlanana kişi de aynı biçimde bu kent menşelidir.

I. Selim (sayfa 26-75) kanunnâmesi ve yeni kanunnâme (sayfa 75-97) bu iki elyazmasında birinci planda bir yer işgal etmektedirler. Onlarda, kanunların yazılmış olduğu ya da onların hazırlanış dönemlerine ilişkin şart ve durumlar üzerine verileri içeren olgudan doğan amacı anlatan hiçbir önsöz bulunmamaktadır. Düzenlemeler ve emirler, daha çok merkezî iktidar tarafından kesin olarak ilân edilmiş düzenlemeler, emirler ve kanunların bir araya toplanmış bir demetinin oluşturduğu metinlerini işaret eden sonuçlar yerine, belirli ve alışılmış cümlelerin eşlik ettiği düzenlemeler ve emirlerdir. Önsözün eksik olmasının nedeni, bu elyazmalarının geçmiş yüzyıllara kadar çıkan ilân tarihlerinden çok uzaklarda kalan yakın bir tarihe ait olmalarıdır; dolayısıyla önsözün bu belgelerde varlığı esasen de yararsızdır.

[15] *Arnavutluk Devlet Arşivi.* Belgeler Kolleksiyonu, nr. 143, Belge nr. 127, s. 26-97.
[16] Tirana Milli Kütüphanesi. Şark Yazmaları, Yazma 154 g 25, s. 1-74.
[17] Bk. aynı yazma s. 149.
[18] Aynı yazma, s. 151.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu elyazmalarında I. Selim Kanunnâmesini tanımak zor değildir. Zira, onun içeriği hemen hemen, A. Tveritinova tarafından yayınlanan ve 1564 yılına kadar uzanan çok eski bir elyazmasından çekilip çıkarılmış bu aynı hükümdarın kanunnâmesinin içeriğinin bir eşidir. Bu elyazmasının başlığında söz konusu kanunnâmenin I. Selim'e ait olduğu belirtilmiştir[19].

Yeni Kanunnâme diye adlandırılan diğer kanunun kimliğinin belirlenip tarihlenmesi, onun yapısına, kaleme alınış dönemi üzerine verileri barındırmaması ve günümüze kadar yayınlanmış litteratürde ona benzer bir metnin bulunmaması nedeniyle bazı zorluklar doğurmaktadır. Onun barındırdığı bir çok hukukî yasa ve kuralın Ebusuud tarafından yorumlanan Kanuni Sultan Süleyman Kanunnâmesinde içerilmiş hukukî yasalar ve kurallara, ya da 1609'da yayınlanmış I. Ahmed kanununa oranla sırf hukukî planda ele alındığının kolaylıkla farkına varmak için, onun kapsamını başka kanunnâmelerin kapsamıyla karşılaştırmak yetip artacaktır[20]. Bu da bizim, yeni kanunnâmenin, Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520-1566) saltanatının engeç son yıllarında kesinlikle yayınlandığını göstermesi açısından var olan inancımızı kuvvetlendirmektedir. O, I. Ahmed'in hükümranlık (1603-1617) dönemine ait olamaz. Zira, I. Ahmed'in kanunnâmesi sözkonusu bu iki el yazmasında birbirinden ayrı olarak yer alırken, öte yandan da yeni kanunnâme ile I. Ahmed kanunnâmesi arasında hiçbir uygunluk yoktur[21]. Yeni kanunnâmenin tarihlenişine gelince, bir çiftliğin tamamı için çift bozan vergisinin tutarı I. Selim Kanunnâmesinde 75 akçe olmayup, Ebusuud'un yorumladığı[22] Süleyman'ın Kanunnâmesinden ya da 1595 yılına ait Sofya Kanunnâmesinden[23] ilk defa ortaya çıktığı gibi 300 akçe olduğu bulgusu önemli bir hususu oluşturmaktadır. Buradan da bu verginin arttırıldığını zamana göre bu kanunnâ-

[19] Bu yazma Leningrad Şark Etüdleri Enstitüsündedir. Bk. Tveritinova, *yukarıda adı geçen eser*, s. 11, 24-25, 87, 135.

[20] Bk. G. Galabov, *yukarıda adı geçen eser*, s. 144, 149, 183, 188.

[21] Bk. G. Galabov, *aynı eser*, s. 128-208. Ayrıca bk. H. İnalcık, *Süleiman the Lawgiver and Ottoman law, in Archivum Ottomanicum*, 1 (1969).

[22] M. F. Köprülü, *Osmanlı Kanunnâmeleri*, MTM, c. I, s. 111-112.

[23] G. Galabov, *aynı eser*, s. 99, 159.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

menin XVI. yüzyılın ikinci yarısına ait olduğu sonucu çıkmaktadır. Buna rağmen bu soruna kesin bir çözüm getirmek için başka elyazmalarını da incelemek lazımdır.

Devlet Merkez Arşivi'ndeki yazmasının metni, Tirana Milli Kütüphanesindeki yazmasında ve (B-1882 işareti) ile belirtilen A. Tveritinova'nın elindeki yazmada yer alan cümleler ve parağraflarla donanmış notlarla tamamlanmıştır. Bizim iki yazmamız neredeyse birbirinin aynı olmakla birlikte, B-1882 elyazmasında metnimizi notlarla tamamlamamıza yardım eden cümleler daha azken, parağraflar daha çok bulunmaktadır. Eklemeler ve eksikler notlarda belirgin kılınmışlardır. Bu üç elyazmasının birbiriyle karşılaştırılması, sözkonusu metnin yeniden olabildiğince tam bir biçimde oluşturulmalarına izin vermiştir[24].

Bu iki kanunnâmeden başka, Devlet Merkez Arşivinde korunmakta olan ve yayınlamak için bekleyen yazması XVI. yüzyıl ve XVIII. yüzyıl başlangıcına ait, genel ve özel karakterdeki başka kanunnâmelerde bulunmaktadır. Bunların içinde ayrıca yakın bir zamanda tarıma açılan topraklar için onların üzerinde 1609 yılında (sayfa 97-101) tapusu bir biçimde sahip olunmuş topraklar üzerinde yeni kanun, ilk Müslüman hukuku ve mevzuatından doğan ve Müftü Hoca Çelebi tarafından Sultan Süleyman'a sunulmuş sorunlar (sayfa 101-106), haraciye ve öşriye toprakları üzerine Ebusuud'un yorumları (sayfa 106-108), 1568 yılına ait Üsküp ve Selanik Kanunnâmeleri (sayfa 108-112) ile birlikte Budin vilâyeti Kanunnâmesi (sayfa 112-114), İbn Kemal, Ebusuud vb. gibi XVI. yüzyılın tanınmış Osmanlı hukukçularının yorumları (sayfa 114-125), Sultan I. Ahmed Kanunnâmesi (1609 yılına ait toprak kanunu) (sayfa 125-127 ve 137-140), 1628 yılına ait arazi kanunu (sayfa 127-128), 1604 yılına ait tapu hukuku, Muallimzâde Tevkifi ve Ali Efendi Kanunnâmeleri (sayfa 130-135), Hamza Paşa vakıflarının menzil ve dükkanları üzerine Kanunnâme (sayfa 135-136), 1610 yılına ait beytü'lmalı düzene koyan yeni Kanunnâme (sayfa 140-141), 1590 ve 1594

[24] Bk. H. Hadzibegiç, *Kanunname Sultana Sulejmana Zakonodravca...*, s. 207-208. *Bu kanunun çeşitli parçaları için bk.* H. Tuncer, *Kanun-nâme-i âl-i osmân, Osmanlı devleti arazi kanunları*, Ankara 1962, s. 48-65.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yıllarında sırasıyla kabul görmüş ve bayram törenlerrini düzenleyen Kanunnâme (sayfa 141-149), ve Avlonya limanındaki gümrük hizmetini düzenleyen Kanunnâme (sayfa 150-155), bulunmaktadır.

Merkez Arşivi'ndeki el yazmasında yer alan 1512 ve 1516 yıllarına ait Bosna livasının iki Kanunnâmesi dışında, Milli Kütüphanedeki yazmada hemen hemen aynı içeriğe sahiptir.

Arnavutluk kütüphane ve arşivlerinde, aynı biçimde, Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatı zamanına ait iki Kanunnâme ile, I. Ahmed Kanunnâmesini ve XVI. yüzyıl-XVII. yüzyıl Osmanlı hukukçularına ait çok sayıdaki yorum ve kanun da mevcuttur.

Bu noktada, yazmalarımızın, genelde Süleyman Kanunnâmeleri ve özelde de Ebusuud tarafından yorumlanan Kanunnâme ile bağlantıda, şimdiye kadar bilinen yayımlanmış varyantlarda yer almayan birçok bölümü de taşıdığını vurgulamak yerinde olur.

Dolayısıyla, bizce, daha geniş bir belgelemeye dayanaraktan bu kanunnâmeleri yeniden elealıp yayınlamak bir zorunluluktur. Günümüze kadar Arnavutluk arşivlerinden ve kütüphanelerinde, aynen XV. yüzyıl (1453)'ın ilk yarısına ait bazı fetva ve el kitapçıkları gibi daha eski belgeler, korunmuş olmasına rağmen, Fatih Mehmed'in Kanunnâmesine ilişkin hiçbir elyazması bulunmamaktadır[25].

I. Selim Kanunnâmesi, bilim adamları için hizmet açısından çok önemli bir tarihî kaynak oluşturmaktadır. Çünkü, o Osmanlı mevzuat ve hukuk düzeninin gelişmesine ilişkin çok gerekli bir anı göstermekte ve de aynı zamanda daha önceleri var olan bir boşluğu doldurmaktadır. Öte yandan da Fatih Mehmed ile Kanuni Sultan Süleyman'ın hukukî ve mevzuat düzenlerindeki faaliyetler arasında bir bağlantı kurmaya imkan tanıdığı gibi, Osmanlı Devletinin hukuk alanındaki alışılagelmişliğin ve töreye ait durumun işlevinin daha açık bir biçimde belirlenmesini sağlamaktadır. Ayrıca birçok iddialara da iyi bir cevap teşkil etmektedir. Merkezî iktidarca yayınlanmış herbir kanunnâmenin, burada meydana gelen ekonomik sosyal ve politik de-

[25] *Milli Kütüphane.* Şark yazmaları, yazma 20 R. 42.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ğişimlere uygun olarak hazırlanmış yeni kural ve kanunlarla tamamlanarak, gelenek ve görenek hukuku ile atbaşı giden hukukî düzen alanında daha önceleri varolan töreye ait alışkanlığı yine alışılmış bir biçimde ortaya çıkartması anlaşılabilir bir husustur. I. Selim'in saltanatı (1512-1520), Anadolu vilâyetlerindeki hukukun uygulanmasına bağlantılı olarak hukukî düzen açısından çok yoğun bir faaliyete sahne olmuştur. İşte tam bu dönemde, Kayseri, Rum (Sivas), Diyarbakır, Urfa, Mardin ve Erzincan vb. gibi vilâyetlerin kanunnâmeleri çıkarılmıştır[26]. Bu kanunnâmelerde, köylü ve şehir halkına konan vergi miktarları ve onların toplanış kurallarına ilişkin ayrıntılı pasajlar bulunmaktadır. Bunlarda aynı zamanda, pazarda satılan mallar için alınmış vergiler de söz konusu olmaktadır. Bütün bu kurallar II. Bayezid'in faaliyetinden miras kalmış alışkanlığı hesaba katan I. Selim kanunnâmesince kararlaştırılmış kurallara özdeş ve onlarla ortak yanları olan ilkeler üzerine kurulmuştur. Ayrıca, bu kuralların bir çoğu, 1487 yılına ait Bursa vilâyeti Kanunnâmesi kurallarıyla uyuşmaktadır. Bu da, I. Selim hukukî düzeni gibi, ana temel oluşturmuştur.

Yapısı gözönünde bulundurulduğunda, I. Selim Kanunnâmesi genel bir karaktere sahiptir ve özel vilâyetleri ilgilendiren yasaları da ihtiva etmez. O, başlıca dört kısımdan ibarettir: Birinci olarak neden olunmuş, işlenmiş zarar-ziyan, yanlışlar ve suçlar için ceza ve müeyyidleri gösteren yasalar, başka bir deyişle, ceza hukukuna ait sorunları düzenleyen kanunlar; ikinci olarak; reâyâ köylü kesiminin ekonomik, sosyal ve hukukî durumunu ve bu kesimin ödemek zorunda olduğu vergi, narh ve harçların miktar ve ödeniş biçimini belirleyen kurallar; üçüncü olarak; pazardaki alışveriş üzerine narh ve harçların toplanmasını ayarlayan kurallar; dördüncü olarak; şehirlerdeki zanaâta ve ticarî faaiyetin gerçekleşiş biçimini ve bu biçimi düzenleyen kuralların ihlali hâlinde ödenmesi gereken cezaları ilgilendiren kurallar.

Yapısı ve içeriği itibariyle I. Selim Kanunnâmesi, Fatih Mehmed'in Kanunnâmesinden Kanuni Sultan Süleyman Kanunnâmesine ka-

[26] Ö. L. Barkan, *Kanunlar,* s. 109-181.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dar geçen süreçte Osmanlı kanun düzeni ve yönetiminin genişlemesi, tamamlanması ve geliştirilmesi yolunda bir ara yolu temsil etmektedir.

I. Selim Kanunnâmesiyle Fatih Mehmed Kanunnâmesi arasında bir çok sorun üzerinde ortak noktalar bulunduğunun farketmek için onları sadece karşılaştırmak yeterlidir. Bilhassa bu uygunluk, hatalar, yol açılan zarar ziyanlar ve işlenmiş suçlara ilişkin cezalar, müeyyidelerle, pazarda satılan çeşitli mallardan alınacak vergilerin alınış biçimini ve miktarnı gösteren kuralları düzenleyen hukukî kurallar alanında görülmektedir. Bu sorunlar konusunda I. Selim Kanunnâmesi ekonomik, sosyal ve politik yaşamın çeşitli görünümlerini ele alan yasalar olmaları nedeniyle öteki yasalara oranla daha köklü bir önem kazanmakta ve bu nedenle de daha zengin bir gelenek mirasına konmaktadır. Bu anlamda, bu Kanunnâme, Fatih Mehmed'in Kanunnâmesine oranla Osmanlı hukukun gelişmesi ve zenginleşmesinde çok önemli bir adımı kaydetmektedir. Zira, o, incelemeciye, Osmanlı Devletinin ekonomik, sosyal ve hukukî rejiminin düzenlenişini daha iyi aydınlatmaya izin vermektedir. Sonuçta, I. Selim Kanunnâmesi, köylü kesimi reâyâ ve sipahî, harçların toplanış biçimiyle, miktarları, reâyânın mirîye toprakları (reâyâ yeri) statüsüyle reâyâ topraklarının tasarruf hukuku, askerî ve idarî (Askerî tayifesi) zorunluluklarla yükümlü değişik tabakaların durumu, zanaatkâr ve ticarî faaliyetin uygulanışına ilişkin kurallar, serbest tımarları ilgilendiren kurallar, vb. arasındaki ilişkileri meydana çıkarıp düzenleyen kural ve kaideleri yansıtmaktadır. Aynı sorunlar Fatih Mehmed Kanunnâmesinde kısaca ve parça parça işlenmiş olmakla birlikte I. Selim Kanunnâmesi onlara özel paragraf ve bölümler ayırmıştır. Onların içeriği, Osmanlı Devletinin organizasyonu ve sosyo-ekonomik rejiminin başlıca hukukî temellerinin uzun bir zamandan beri atıldığını göstermektedir. Fatih Mehmed'in Kanunnâmesine oranla I. Selim Kanunnâmesi, XVI. yüzyıl tapu kayıtlarından anlaşıldığı gibi, Osmanlı toprak rejimi için hukukî planda takip edilen uygulamayı daha boyutlu yansıtmaktadır.

I. Selim Kanunnâmesinin yapısı ve yasaları gelenek-görenekler halinde bulunduğu gibi aynı biçimde, bir çok sorun hakkında daha eksiksiz ve daha detaylı yasalar ve kararları taşıyan, Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatının ilk yıllarında yayınlanmış Kanunnâmede de

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bu yasalar ve kararlar gene gelenek ve görenekler halinde bulunmaktadır. Sultan Süleyman'ın Kanunnâmesi, esasta, I. Selim Kanunnâmesinin biçimini ve yapısını koruduğu gibi bazan aynı, bazen da daha geliştirilmiş ve daha açık cümlelerle bir takım temel yasaları barındırmaktadır. Bu uygunluk, reâyâ köylü kesiminin ve tarım üretiminden (dîme) alınan vergilerin; rüsûm-i raiyyet denilen vergilerin[27] koyun sürülerinin (adet-i âğnâm), kışlık otlakların (resm-i kışlak), otlakların (resm-i otlak), kovanların (resm-i kovan), Anadolu vilâyetindeki değirmenlerden alınan vergilerin[28] yörükler, yayalar ve müsellemlerin oluşturdukları sosyal tabakaların statülerinin[29] durumlarından dolayı utandırıcı hareketlere suçlara ya da kavga ve gürültülere neden olan[30] kişilere karşı küçük cezaları, suçları ve müeyyideleri ilgilendiren bölümlerin içerikleri arasında bulunmaktadır.

Kanuni Sultan Süleyman'ın Kanunnâmesi sosyal ve askerî organizasyon ve reâyâ köylü kesimi durumu üzerine birçok yeni kısıma sahiptir. Bunlar tımarların sahip oluşlarına, sipahîlerin askerî mecburiyetlerine ve bunların toprak ve reâyâ sahipleri (sahib-i arz ve sahib-i raiyyet) olarak hak ve hukuklarına, badihava vergilerine, askerî kesim (askerî tayifesi), azab ve valak, vb.[31] lerin durumlarına ayrılmış kısımlardır. Bu noktada, Kanuni Sultan Süleyman Kanunnâmesindeki Semend limanına, Morova, Drin, Ibr akarsularına ve Rudnik vilâyetine ilişkin yönetmeliklerin hukukî ve idarî düzenin genel normlarını oluşturmayıp yalnızca özel bölgeleri ilgilendiren yönetmelikleri oluşturduğunu vurgulamak yerinde olacaktır[32].

Kanuni Sultan Süleyman Kanunnâmesinin bir çok sorunu ele alıp incelemesi ve yeni kaideleri ve kuralları ihtiva etmesinden bağımsız olarak düşünülürse, I. selim Kanunnâmesi, daha eski bir durumun tablosunun genel çizgilerini göstermesi ve Süleyman'ın Kanunnâmesin-

[27] M. Arif, *Kanunnâme-i âl-i osmân...*, s. I-II; H. Hadzibeğiç, *Kanun-nama Sultan Sulejmana Zakonodavca...*, s. 305-311.

[28] M. Arif, *aynı eser*, s. 31, 37, 49; H. Hadzibeğiç, *aynı eser*, s. 334, 336, 358.

[29] M. Arif, *aynı eser*, s. 30, 31, 37, 42, 43; H. Hadzibeğiç, *aynı eser*, s. 334, 335, 342, 351, 352.

[30] M. Arif, s. 46, 61; H. Hadzibeğiç, *aynı eser*, s. 335, 368.

[31] M. Arif, *aynı eser*, s. 11, 14, 19, 21, 39, 59, 63; H. Hadzibeğiç, *aynı eser*, s. 312, 315, 317, 318, 322, 366, 370, 372.

[32] M. Arif, *aynı eser*, s. 23-27; H. Hadzibeğiç, *aynı eser*, s. 325-330.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

de aynı biçim ve genişlikte bulunmayan bir seri veriyi ortaya koyması bakımından bilim adamlarını daha çok ilgilendirmektedir. Bunlar reâyâ toprakları (reâyâ yeri) statüsü ve reâyânın toprak tasarrufunun veraseti hakkına ilişkin kısımların verileriyle, serbest tımarların kışlak vergilerini (resm-i duhan), evlenme fiilini (resm-i arûsane), hukukî yönetime ait eylemlerini ilgilendiren paragrafların verileridir. Pazarda satılan mallardan alınan vergilere, zanaâtın organizasyonuna ve zanaâta, ticarî faaliyete ilişkin kuralların ihlâlinden dolayı çarptırılacak cezalara ayrılmış bölümler de aynı ilgiyi uyandırmaktadır[33].

Yayımladığımız yeni Kanunnâme belli bir yöneticinin ismine bağlı ve genel bir karakter arz etmektedir. Kanunnâmelerin alışılagelmiş yapısına sahip olmayıp, buna karşın özellikle toprak rejiminde, reâyâ köylü kesimi ve asker tabakası (askerî tayifesi)'nin durumunda olduğu gibi, sayıca daha sınırlı bir dizi, sorun karşısında hukukî kararlar arz eden bir emirnâme biçimindedir. Kanunnâme şu paragrafların ihtiva etmektedir. Tapu hakkı (hakk-ı tapu) (sayfa 75-77), yazlık ve kışlık otlaklar üzerine (resm-i yaklak ve kışlak) (sayfa 77-78), kışlama vergisi (resm-i duhân) (sayfa 78) ve evlenme vergisi (resm-i arûs) (sayfa 79), öşür (sayfa 79-80), badihava vergisi (sayfa 80); değirmen vergisi (resm-i asiyâp) (sayfa 81), hasat mevsimi (hassad vakti) (sayfa 82), çiftlik hassası (sayfa 82) askerî tayifenin statüsü (askerî tayifesi ve rüsûm-ı kısmetleri) (sayfa 83-84, 87-92), yeri emanete koymak (toprağı emanet etme) (sayfa 84), çift bozan vergisi (sayfa 85), ekine zarar ve ziyan verme vergisi (resm-i deştbani) (sayfa 92), Yeniçerilere ilişkin kurallar (Yeniçeri mufassalı) (sayfa 93-97), kayıtlarda gözüken köylüler (defterlü reâyâ) (sayfa 97).

Bu paragraflar içinde en önemli olanları, reâyâ toprakları (reâyâ yeri) ile askerî tabakaya ait kişilerin mülkiyetlerinde olan toprakların statüsü askerlerin çeşitli kategorilerinin sosyo-ekonomik durumu ve özellikle Yeniçerileri ilgilendiren hukukî kurallar üzerine vb., veriler sağlayanlardır. Bu veriler, öteki Kanunnâmelere oranla, bu Kanunnâmelerde daha tam ve daha geniş bir biçimde yeralmaktadır.

[33] *Devlet Merkezi Arşivleri.* Belge koleksiyonları, nr. 143, Belge nr. 127, s. 35-43, 52, 53, 57-58, 61-75.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

LE CODE (KĀNŪNNĀME) DE SELİM Ier (1512-1520) ET CERTAINES AUTRES LOIS DE LA DEUXIEME MOITIE DU XVIe SIECLE

En général, les codes se rattachant à l'activiè des divers souverains de l'Etat ottoman, du XVe au XVIIe siècle, malgrè les recherches effectuèes en ce domaine, n'ont pas encore été étudiés jusqu'à ce jour sous tous les aspects de leur contenu. La cannaissance et l'étude approfondies de ces codes suscitent de l'intéret en ce qu'elles permettent de présenter sous son vrai jour l'organisation de la vie économique, sociale, politique et juridique de l'Etat ottoman dans son ensemble et l'évolution que cette organisation a subie conformément aux changements des conditions historiques intervenus d'une étape à l'autre durant les siècles. Les données que nous fournissent ces codes ont un caractère multiple, ce qui en fait une source documentaire de portée historique.

Comme l'ont relevé plusieurs hommes d'étude, les textes de ces codes constituent des recueils d'iradés, de firmans, de lois et de normes juridiques édictés par chaque souverain, dont ils portent le nom[1]. Le fait qu'on n'ait pas encore découvert leurs manuscrits originaux officiels et leurs recueils respectifs préparés par des juristes ou d'autres personnalités officiels, n'entame aucunement leur valeur du fait qu'ils

Ö. L. Barkan *XV ve XVI. inci asırlarda osmanlı İmparatorluğunda ziraî ekonominin hukukî ve malî esasları,* Istanbul 1943, p. XX, XXII, XXIX; H. İnalcık, *Osmanlı hukukuna giriş,* SBFD XIII (1958), *Suleiman the Lawgiver and Ottoman law, in Archivum Ottomanicum,* I (1969); U, Heyd, *Studies in Old Ottoman criminal law,* Oxford 1973.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

constituent une source documentaire d'une authenticité indéniable. Ils ont servi de guide aux *kadis* et aux autres fonctionnaires qui s'occupaient des problèmes de la justice et de l'administration[2]. Il est évident que les lois et les normes juridiques des codes relatifs à des régions particulières (**sancak, vilayets**) étaient insuffisantes aux autorités qui déployaient leur activité dans les provinces et notamment à celles qui s'occupaient de l'administration de la justice. En ce qui concerne l'activité juridique, administrative, la pratique fiscale et le régime agraire, ces autorités devaient absolument avoir à leur disposition un recueil des normes générales du droit de l'Etat ottoman, qui sont reflétees d'une manière incomplète et parfois même de façon schématique dans les codes des vilayets ou des sancaks. Evidemment, c'est là un obstacle qui ne permet pas aux hommes d'étude d'éclaircir dans la mesure value la forme d'organisation èconomique, sociale et politique ottomane, en se basant uniquement sur les codes provinces particulières.

Les kanunnames de caractère général, autrement dit le recueil d'iradés, de firmans, de lois et de normes juridiques édictés par le sultan en tant que représentant du pouvoir central, au cours d'une étape donnée et relatifs au statut des diverses couches sociales, aux institutions économiques, sociales, milataires et étatiques, ainsi, que les principes de valeur générale figurant dans les codes de provinces particulières, nous permettent de nous faire une idée plus vaste du droit de l'Etat ottoman. On y trouve les nouveaux composants créés par l'activité législative d'un dominateur, conformément aux normes générales du Şeriat ainsi que les anciens éléments hérités du droit coutumier ou du droit des pays incorporés au sein de l'Empire ottoman.

Les études les plus sérieuses relatives à l'histoire de la legislation de l'Etat ottoman ont été menées jusqu'à ce jour par le spécialiste connu en ce domaine, l'éminent historien turc Ö.L. Barkan. Sa publication documentaire sur les fondements juridiques et financiers de

[2] R. Anhegger-H. İnalcık, *Kānūnnāme-i sultani ber mūceb-i örf-i ᶜosmāni,* Ankara 1956, p. XII.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

l'économie agraire de l'Empire ottoman durant les XVe-XVIe siècles[3], ont mis à la disposition des hommes d'étude un abondant matériel riche en données très précieuses, qui leur permettent de connaître la structure économique, sociale et politique de l'Etat ottoman, dans les conditions de l'existence de la propriété d'Etat *(mirie)* sur le principale moyen de production, la terre. Cette publication comprend principalement les codes concernant les régions et les couches sociales particuliéres ainsi que diverses institutions. En dépit de ce fait, elle permet aux scientifiques de faire des recherches sur des lois et des normes juridiques de caractère général, insérées succinctement dans les codes portant le nom de divers dominateurs ottomans. Cela découle du fait que les codes relatifs à des régions et à des couches sociales particulières ont servi de sources à l'élaboration des codes de caractère général[4].

Comme cela a été mis en évidence depuis longtemps, l'absence des textes originaux officiels des codes caractère général et le fait de n'avoir pas recueilli dans un corpus les firmans et les iradés de chaque sultan relatifs à diverses questions particulières, mais de les conserver dans les archives, créent des difficultés aux scientifiques qui veulent étudier minutieusement l'histoire de la législation de l'Etat ottoman. Malgré cela, ces difficultés peuvent être surmontées dans une large mesure grâce à un travail plus intense des spécialistes qui doivent établir de la manière la plus complète les textes des codes de caractère général, en examinant dans le détail leurs nombreuses copies employées dans les diverses provinces de l'Empire ottoman.

Les codes de caractère ont commencé à voir le jour commencemant du XXe siècle. Un des codes de Mehmet Fatih (1451-1481) a été publié par M. Arif (le texte original)[5] et l'autre par Fr. Kraelitz-Greifenhorst (le texte original et la traduction en allemand)[6], qui a

[3] Ö. L. Barkan, *Kanunlar*, Istanbul 1943; H. İnalcık, *Kānūnnāme*, EI².

[4] *Ibid.*, p. XXXII.

[5] M. Arif, *Kānun-nāme-i Mehmed Fatih*, Istanbul, 1330, pp. 9-32.

[6] Fr. Kraelitz-Greifenhorst, *Kanunname Sultan Mehmeds des Eroberers*, Mitteilungen zur osmanischen Geschicte, Bd. I, Heft I, Wien 1921, 22, pp. 13-18; N. Beldiceaneu, *Code de lois Coutumières de Mehmed II*, Wiesbaden 1967.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

été réédité ensuite par Ö.L. Barkan (la transcription);[7] le code de Selim Ier (1512-1520) a été publié par A. Tveritinova (en photocopie et la traduction en russe)[8], le code des premières années du règne de Sulejman le Législateur (1520-1566) par M. Arif (le texte original) et par H. Hadžibeğić (la traduction en serbo-croate accompagnée de précieuses notes critiques)[9]; le code de Sulejman le Législateur avec un commentaire du Şeyhü'l-islâm Ebussuud et d'autres juristes ottomans, publié par M.F. Köprülü (la texte original)[10] les codes de Mehmet Fatih, de Sulejman le Législateur et de Ahmet Ier (1603-1617) ont été publiés par G. Gālabov (reproduction photographique et traduction en bulgare)[11]. Rien que les ouvrages sur XVIIe siècle, comme Ayni Ali (1609)[12], Avni Ömer efendi (1642)[13] et Ali Çavuş de Sofia (1653)[14], reproduisent des textes originaux.

Ces publications se fondent sur divers critères scientifiques, qui souvent ne répondent plus aux exigences des recherches historiques actuelles. Ainsi donc, les codes de Mehmed Fatih et de Sulejman le Législateur n'ont été publiés que suivant le texte original en alphabet arabe, sans transcription, sans photocopies et sans une adaptation en turc moderne, accompagné de leur traduction en allemand, en serbo-croate ou en bulgare, les codes de Selim Ier et d'Ahmed Ier n'ont été publiés qu'en photocopies accompagnées de leur traduction en russe et en bulgare; les ouvrages d'Ayni Ali et d'Ali Çavuş ont paru suivant le texte original en alphabet arabe; quant à celui d'Avni Ömer efendi, il n'a été publié qu'en transcription.

[7] Ö. L. Barkan, *Kanunlar,* pp. 387-393.

[8] A. Tveritinova, *Kniga zakonov sultana Selima I,* Moskova, 1969.

[9] M. Arif *Kānūnnāme-i āl-i osmān,* dans Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası (TOEM), cüz 13-18, Istanbul 1330-1331; H. Hadžibegić, *Kanun-nama sultana Sulejmana Zakonodavca iz prvih godina njegove vlade.* Glasnik Zemaljskog Muzeja u Sarajevu, sveska 4-5, (1949-1950), pp. 295-381.

[10] M. F. Köprülü, *Osmanlı kānūnnāmeleri,* Milli Tetebbüler Mecmuası, c. I, pp. 49-112; c. II, pp. 305-348.

[11] G. Gālabov, *Turski izvori za istorijata na pravota v bālgarskite zemi,* I. Sofija 1969.

[12] Ayni Ali, Kavanin-i âl-i ʿosmân der mezamin-i defteri divan, Istanbul 1280.

[13] I. H. Uzunçarşılı, *Kānūni ʿosmāni mefhūm-ı defter-i hâkâni,* Belleten XV/59 (1951), pp. 381-399.

[14] H. Hadžibeğić, *Rasprava Ali Čauša iz Sofije o timarskoj organizaciji u XVII stoljeću,* Glasnik Zemalskog Muzeja u Sarajevu, 1947, sv. II, s. 139-205.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

A notre avis, l'usage de critères scientifiques plus rigoureux, comme la présentation du texte original en alphabet arabe, accompagné de sa transcription et de reproductions photographiques, ainsi que la construction des texte sur la base de plusieurs manuscrits utilisés dans divers pays de l'Empire ottoman, si possible le plus lointain l'un l'autre, auraient donné des résultats meilleurs. Il incombe donc aux specialistes de procéder d'abord à une édition mise à jour et critique de chaque code puis de tous les codes sous la forme d'une collection. Cela créerait aux scientifiques de plus grandes possibilitès d'étudier plus à fond, sous tous les aspects, l'histoire de la législation de l'Etat ottoman.

Compte tenu de cette situation, nous nous sommes fixés la tâche de publiér sur la base des critères susmentionnés le Code de Selim Ier et certaines autres lois appartenant à la deuxième moitié du XVIe siècle. Comme nous l'avons déjà relevé, le Code de Selim Ier n'a été publié qu'en photocopie et en russe par A. Tveritinova. De ce fait, cette publication n'est pas en mesure de satisfaire les exigences scientifiques des hommes d'étude et des lecteurs, et d'autant plus de ceux turcs, car le texte n'est pas reproduit dans la langue de l'original en alphabet arabe et la transcripton relative y fait défaut. Notre publication comporte aussi certaines lois de la deuxième moitié XVIe siècle, connues sous la dénomination de *Nouveau code, (Kānūnnāme-i cedid)* qui voient le jour pour la première fois.

Les codes que nous publions ont été tirés de deux manuscrits. Le premiér est conservé aux Archives Centralés de l'Etat d'Albanie dans le fonds dénommé "Collection de documents", n° 143. document n° 127 (pages 26-97)[15] et le second à la Bibliothèque nationale à Tirana sous le chiffre 154 g 25 (pp. 1-74)[16].

Notre publication se base sur la variante du manuscrit conservé aux Archives centrales d'Etat. Ses dimensions sont de 20 × 12 cm. Le

[15] *Archives Centrales de l'Etat d'albanie à Tirana.* Fond de la collection de documents, nr. 143, document nr. 127, pp. 26-97.

[16] *Bibliothèque Nationala à Tirana.* Fond des manuscrits orientaux, manuscrit 154 g 25, pp. 1-74.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

type d'écriture est celui *nesih*. Ce manuscrit a la forme habituelle des *münşeat* dont les kadis se servaient dans leur activité quotidienne. Il a été rédigé plutôt tard, le 25 juin 1713, par le muezzin Shaban, fils de Mustafa[17], et utilisé par le mufti de Shkoder, Ahmet, durnt ces mêmes années[18]. Il resort de ces données que la nouvelle copie du texte du *münşeat* a été faite à Shkoder, que son copiste et la personne qui s'en servait étaint également originaires de cette ville.

Les Code de Selim Ier (pp. 26-75) et le Nouveau Code (pp. 75-97) occupent une place de premièr plan dans ces deux manuscrits. On n'y trouve aucune préface expliquant le but pour lequel ont été rédigées ces lois ou contenant des données sur les cirsonstances relatives à la période de leur préparation. Les ordonnances sont accompannées souvent de phrases rituelles en guise de conclusions, qui indiquent que leur texte constitue un recueil agencé d'ordonnances et de lois édictées par le pouvoir central. Le manque d'une préface d écoule du fait que ces manuscrits sont d'une date récente, très lointaine de celle de leur promulgation qui remonte aux siècles passés; d'où l'inutilité de sa présence dans ces documents.

Il n'est pas difficile d'identifier le Code de Selim Ier dans ces manuscrits, car son contenu est presque identique à celui du code de ce même souverain publié par A. Tveritinova et qui a été tiré d'un manuscrit trés ancien remontant à l'an 1564. Dans le titre de ce manuscrit, il est dit que le code en question appartenait à Selim I[er][19].

L'indentification et la datation de l'autre loi dénommée le *Nouveau Code* présentent des difficultés en ce que celui-ci ne comporte pas des données sur la période de sa rédaction et que l'on ne retrouve pas un texte analogue dans la littérature publiée jusqu'à ce jour. Il suffit de comparer son contenu aux autres codes connus pour se rendre facilement compte que plusieurs lois et normes juridiques qu'il comporte sont traitée plus simplement sur le plan juridique par rapport à cel-

[17] Voir la manuscrit p. 149.

[18] Ibid., p. 151.

[19] Ce manuscrit est déposé à l'Institut des Etudes orientales de Léningrad. Plus loin nous le citerons avec le chiffre qu'il porte: B-1882 Voir: Tveritinova, *op. cit.*, 11, 24-25, 87, 135.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

les contenues dans le Code de Sulejman le Lègislateur, qui a été commenté par Ebussuud, ou à la Loi d'Ahmet Ier édictée en 1609[20]. Ce qui renforce notre conviction que le été réédité ensuite par Ö.L. Barkan (la transcription); *Nouveau Code* a été édicté au plus tard durant les dernières années du règne de Sulejman le Legislateur (1520-1566). Il ne peut pas appartenir à la période de domination d'Ahmed Ier (1603-1617), car le code celui-ci figure séparément dans les deux manuscrits dont il est question et, d'autre part, il n'existe aucune concordance entre le *Nouveau Code* et la code de Ahmed Ier[21]. En ce qui concerne la datation du *Nouveau Code,* le fait que le montant de l'impôt *çift bozan* pour un çiftlik entier n'est pas de 75 akçés, comme dans le Code de Selim Ier, mais de 3000 akçés comme cela ressort pour la première fois du Code de Sulejman commenté par Ebussuud[22] ou du Kānūnnāme de Sofia de l'an 1595[23], constitue un élément important. Il en résulte que ce code appartient à la deuxième moitié du XVIe siècle lorsque cet impôt fut augmenté. Malgré cela, il faut examiner d'autres manuscrits afin d 'apporter une solution définitive à cette question.

Avant d'être publié, la texte du manuscrit des Archives centrales d'Etat a été compléte de notes comportant des phrases et des paragraphes qui figurent dans le manuscrit de Bibliothèque nationale à Tirana et dans celui publié par A. Tveritinova (avec le sigle B-1882). Le texte de nos deux manuscrits est presque identique, alors que dans le manuscrit B-1882 il y a moins de phrases et plus de pragraphes avec lesquels nous avons complété notre texte à travers des notes. Les additions et

[20] Cela ressort clairement si nous confrontons les parties analogues relatives à la taxe de mariage et à la période de perception de la dime su les produits agricoles, que l'on trouve dans ce code et dans celui d'Ahmed Ier.

Voir G. Gālabov. op. cit., pp. 144, 149, 183, 188; le manuscrit que nous publions figure dans les pages 79 et 82 de l'original.

[21] On aboutit à la même conclusion à travers sa comparaison avec la variante du code d'Ahmed Ier publié par G. Gālabov (G. Gālabov. *op. cit.*, pp. 128-208). Ayrıca bk. H. İnalcık, *Suleiman the Lawgiver and Ottoman law.*

[22] M. F. Köprülü, *Osmanlı Kānūnnāmeleri,* MTM, c. I, pp. 111-112; *Bibliothèque Nationale,* le Code de Sulejman le Législateur commenté par Ebussuud, etc., Le fond des manuscrits orientaux, le manuscrit An VII/10 g, pp. 51b-52a.

[23] G. Gālabov. *op. cit.*, pp. 99, 159.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

les absences ont été mises en relief dans les notes. La comparaison des trois manuscrits nous a permis reconstruire le plus complètement possible le texte du code en question[24].

Outre ces deux codes, le manuscrit conservé aux Archives centrales d'Etat et destiné à être publié comporte d'autres codes de caractère général et particulier relevant du XVIe siècle et du commencement du XVIIIe siècle. On y trouve également la nouvelle Loi sur les terres récemment défrichées et sur celles possédées sans *tapu* de l'année 1609 (pp. 97-101), des questions relevant de la lègislation musulmane et présentées au sultan Sulejyan par le mufti Hoca Çelebi (pp. 101-106), les commentaires d'Ebussuud sur les terres *haraciye* et *öşriye* (pp. 106-108), les codes d'Üsküp et de Selanik de l'année 1568/9 (pp. 108-112) ainsi que du vilayet de Budin (pp. 112-114), des commentaires de juristes ottomans connus du XVIe siècle comme Ibn Kemal, Ebussuud, etc. (pp. 114-125), le code du sultan Ahmed Ier (la Loi sur la terre de l'an 1609) (pp. 125-127 et 137-140), la Loi sur la terre de l'an 1628 (pp. 127-129), le droit de *tapu* de l'an 1604, les codes de muallimzada Tevkifi et Ali efendi (pp. 130-135), le code sur les vakıfs des menzils et des boutiques, de Hamza Pacha (pp. 135-136), le nouveau code réglant le beytül-mal de l'an 1610 (pp. 140-141), le code approuvé respectivement en 1590 et en 1594 et réglant les cérémonies de fêtes (pp. 141-149), le code réglant le service des douanes au port de Vlore (pp. 150-155).

Le manuscrit de Bibliothèque nationale à Tirana se caractérise lui aussi par un contenu presque identique, à l'exception de deux kanunnamés de la liva de Bosnie des années 1512 et 1516 qui ne figurent que dans le manuscrit des Archives centrales.

[24] H. Hadžibeğić, dans la préface de la publication du code de Sulejman le Législateur, par de l'existence d'un manuscrit reproduisant le Code de Selim Ier. Les paragraphes qu'il indique sont dans leur majeure partie, identiques à ceux du Code de Selim Ier. H. Hadžibeğić, *Kanun-nama Sultana Sulejmana Zakonodavca...*, pp. 207-208 (manuscrit déposé à la section orientale de l'Institut d'Histoire de Zagreb, N° 126, pp. 104-120).

Differentes partes de ce code sont inclues aussi dans l'ouvrage paru récemment de l'historien H. Tuncer *(Kânunnâme-i âl-i ʿosmân, Osmanlı devleti arazi kanunları,* Ankara, 1962, pp. 48-65). Ne disposant pas du code dans son entier, l'auteur n'a pas pu établir à quel code et à quelle période appartiennent les fragments en question.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Dans le archives des bibliothèques albanaises sont déposés également d'autres *münşeat* contenant les deux codes appartenant au régne de Sulejman de Législateur, le code d'Ahmed Ier, diverses lois et de nombreux commentaires de juristes ottomans des XVIe-XVIIe siécles. A ce point, il convient de relever qu'en relation avec les codes de Sulejman en général et en particulier avec celui qui a été commenté par Ebussuud, nos manuscrits comportent plusieurs chapitres qui ne figurent pas dans les variantes connues et déjà publiées. D'où la nécessité, à notre avis, de rééditer ces codes sur la base d'une documentation plus vaste. Jusqu'à ce jour nous n'avons trouvé aucun manuscrit relatif au code de Mehmed Fatih dans archives de l'Etat d'albanie et bibliothèques, bien que dans celles-ci soient conservés des documents plus anciens, comme c'est le cas de certains manuels de *fetva* appartenant à la moitié du XVe siècle (1453)[25].

Le Code de Selim Ier constitue une importante source historique de grand intérêt pour les scientifiques, car il se rattache à une phase essentielle de l'évolution de la législation ottomane et comble en même temps une lacune qui existait auparavant. D'autre part, il permet d'établir la liaision entre l'activité législative de Mehmed Fatih et celle de Sulejman le Législateur et de définir plus clairement le rôle de la tradition dans le domaine du droit de l'Etat ottoman. Il est compréhensible que chaque code édicté par le pouvoir central reproduisait habituellement la tradition qui existait aupravant dans le domaine de la législation de pair avec le droit coutunier, en le complétant avec les nouvelles normes et lois élaborées récemment en conformité avec les changements économiques, sociaux et politiques qui étaient intervenus entre-temps. Le règne de Selim Ier (1512-1520) se caractérise par une intense activité législative, et cela surtout en ce qui concerne l'application du droit dans les vilayets d'Anatolie. C'est au cours de cette période que furent émis les vilayets de Kayseri, de Rum (Sivas), de Diyarbekir, d'Urfa, de Mardin, d'Erzincan, etc[26]. On trouve dans ces codes des pragraphes détaillés sur le montant des taxes imposés

[25] *Bibliothèque Nationale,* Le Fond des manuscrits orientaux, manuscrit 20 R 42.
[26] Ö. L. Barkan, *Kanunlar,* pp. 109-181.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

à la paysannerie et à la population urbaine et sur les règles de leur perception. Il y est également question des taxes perçues pour les marchandises vendues sur le marché. Toutes ces règles reposent sur des principes indentiques et communs aux normes établies par le code de Selim Ier par ailleurs, plusieurs de ces règles concordent avec les normes du code du vilayet de Bursa de 1487, ce qui indique qu'elles leur ont servi de base et que la légistation de Selim Ier tenait compte de la tradition héritée de l'activité de Bayazit II.

Envisagé au point de vue de sa structure, le Code de Selim Ier a un caractère général et ne comporte pas des lois concernant des vilayets particulièrs. Il comprend quatre parties principales: *premièrement*, les lois établissant les peines et les sanctions pour les dommages causés, les fautes et les crimes commis, en d'autres termes les lois réglant les questions relevant du droit pénal; *deuxièmement*, les normes définissant la condition économique, sociale et juridique de la paysannerie re'āyā ainsi que le montant et le mode de perception des taxes et impôts qu'elle devait payer; *troisièmement*, les normes réglant la perception des taxes sur le marché; *quatrièmement*, les régles concernant l'exercice d'une activité artisanale et commerciale dans le villes et les contraventions à payer en cas d'infraction de ces régles.

De par sa structure et son contenu, le Code de Selim Ier représente une phase intermédiaire dans la voie de l'élargissement, du complètement et du perfectionnement de la législation ottomane, depuis le code de Mehmed Fatih jusqu'à celui de Sulejman le Législateur.

Il suffit de comparer le Code de Selim Ier avec celui de Mehmet Fatih pour se rendre compte tout de suite qu'il existe des points communs entre eux sur plusieurs questions. Cette concordance apparaît surtout dans la partie des normes juridiques réglant les contraventions, les peines et les sanctions relatives aux dommages causés, aux fautes et aux crimes commis, ainsi que dans les normes établissant le montant et le mode de perception des taxes pour les diverses marchandises vendues sur le marché. A propos de ces questions, le Code de Selim Ier a hérité une tradition plus riche par rapport aux autres lois, qui revêtent une importance fondamentale du fait qu'elles traitend des

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

divers aspects de la vie économique, sociale et politique. Dans ce sens, ce code marque un importans pas en avant dans le développement et l'enrichissement du droit ottoman par rapport au code de Mehmet Fatih, car il permet à l'homme d'étude d'éclaircir mieux l'organisation du régime économique, social et juridique de l'Etat ottoman. En effet, le Code de Selim Ier refléte plus largement les normes et les lois établissant les rapports entre la paysannerie *reʿayā* et les sipahis, le montant et le mode de perception des taxes, le statut des taxes, le statut des terres *miriyye* de *(reʿāyā yeri)* et le droit de tasarruf de la terre de reʿāyā, la position des diverses couches chargées d'obligations d'ordre militaire et administratif *(askerî tayîfesi),* les règles relatives à l'exercice d'une activité artisanale et commerciale, les règles concernant les timars libres, etc. Ces mêmes questions sont traitées brièvement, de façon fragmentaire, dans le Code de Mehmet Fatih, alors que le Code de Selim Ier leur consacre des paragraphes et des chapitres particuliers. Leur contenu indique que les fondements juridiques essentiels du régime socio-économique et de l'organisation de l'Etat ottoman avaient été jetés depuis longtemps. Le Code de Selim Ier, par rapport à celui de Mehmed Fatih, reflète plus amplement sur le plan juridique la pratique suivie pour le régime agraire ottoman, comme cela ressort des registres cadastraux dès le XVe siècle.

La structure et les lois du Code de Selim Ier on les retrouve, sous forme de tradition, mêmê dans le code édicté durant les premières années du règne de Sulejman le Législateur, qui cépendant comporte des lois et des normes plus détaillées et plus complètes à propos de plusieurs questions. Ce dernier a conservé essentiellement la forme et la structure du Code de Selim Ier ainsi qu'une série de lois fondamentales tant ôt avec les mêmes phrases, tantôt avec des phrases plus élaborées et plus claires. On relève cette concordance dans le contenu des chapitres traitant des contraventions, des peines et des sanctions contre ceux qui commettent des actes ignominieux, des crimes ou se livrent à des rixes[27]; de la condition du paysan *reʿāyā* des impôts préle-

[27] M. Arif, *Kānunnāme-i āl-iʿosmān...*, pp. 1-11; H. Hadžibeğić, *Kanun-nama sultan Sülejmana Zakonodavca...*, pp. 305-311.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

vés sur les productions agricoles (la dîme); des taxes dites *rüsûm-i ra'iyyet*[28], des taxes sur les moutons *(adet-i âgnâm)*, sur les pâturages hivernaux *(resm-i kışlak)*, sur les herbages *(resm-i otlak)*· sur les ruches *(resm-i kovan)*, des taxes sur les moulins dans le vilayet d'Anatolie[29], du statut des couches sociales des yürüks, des yayas et des müsellems[30].

Le Code de Sulejman le Législateur comporte plusieurs parties nouvelles sur l'organisation sociale, militaires et sur la condition dela paysannerie *re'āyā*. Telles sont entre autres les parties consacrées à la possesion des timars et aux obligations militaire des sipahis, aux droits de ceux-ci en tant que maîtres de la terre et du re'āyā *(sahib-i arz ve sahib-i ra'iyyet)*, aux taxes badihavas, au statut de la couche des militaires *(askeri tayifesi)*, des azabes, des valaques, etc[31]. A ce point, il convient de relever que le Code de Sulejman le Législateur comprend aussi les règlements relatifs au port de Semender, aux fleuves Morava, Drin, Ibr et au vilayet de Rudnik, qui ne constituent pas toutefois des normes générales de la législation mais concernent uniquement des régions particulières[32].

Indépendamment du fait que le Code Sulejman le Législateur traite plus à fond un bon nombre de questions et qu'il comprend de nouvelles lois, le Code de Selim Ier suscite toujours l'intérêt scientifique des hommes d'étude en ce qu'il brosse le tableau d'une situation plus ancienne et reproduit une série de données que l'on ne trouve pas dans la même forme et ampleur dans le code de Sulejman. Telles sont entre autres les données des chapitres sur le statut des terres des *re'āyā, (re'āyā yeri)* et le droit de succession du tassaruf de la terre par les *re'āyā*, les données des paragraphes traitant des taxes d'hivernage *(resm-i dûhan)*, de mariage *(resm-i arûsane)* et des actes judiciaires et administratifs, des timars libres. De la même nature son également les cha-

[28] M. Arif, *op. cit.*, pp. 31, 37, 49; H. Hadžibeğić, *op. cit.*, pp. 334, 336, 358.

[29] M. Arif, *op. cit.*, pp. 30, 31, 37, 42, 43; H. Hadžibeğić, *op. cit.*, pp. 334, 335, 342, 351, 352.

[30] M. Arif, *op. cit.*, pp. 46, 61; H. Hadžibeğić, *op. cit.*, pp. 335, 368.

M. Arif, *op. cit.*, pp. 11, 14, 19, 21, 39, 59, 63; H. Hadžibeğić, *op. cit.*, pp. 312, 315, 317, 318, 322, 366, 370, 372.

[32] M. Arif, *Op. cit.*, pp. 23-27; H. Hadžibeğić, *Op. cit.*, 325-330.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

pitres consacrés aux taxes perçues pour les marchandises vendues sur le marché, à l'organisation de l'artisanat et aux amendes infligées pour infraction des règles portant sur l'activité artisanale-commerciale[33].

Le nouveau code qui paraîtra n'a pas la structure habituelle des codes de caractère général se rattachant au nom d'un dominateur particulier, mais la forme d'une ordonnance qui établit des normes juridiques à propos d'une série de questions plus limitées en nombre, comme c'est le cas principalement du régime agraire, de la position de la paysannerie *reʿāyā* et de la couche des militaires *(askeri tayifesi).* Il comporte les paragraphes suivants: le droit de tapu *(hakk-ı tapu)* pp. 75-77), les taxes sur les pâturages d'été et d'hiver *(resm-i yaylak ve kışlak)* pp. 77-78), les taxes d'hivernage *(resm-i duhân)* (p. 78) et de mariage *(resm-i arus)* (p. 79), la dîme (öşür) (pp. 79-80), les taxes *badihava* (p. 80); les taxes sur les moulins *(resm-i asiyab)* (p. 81), la saison des moissons *(hassad vaktı)* (p. 82), le *hassa çiftlik* (p. 82), le statut de la couche des militaires *(askeri tayifesi ve rüsûm-i kısmetleri)* (pp. 83-84, 87-92), *yeri emanete koymak* (l'acte de confier la terre) (p. 84), la taxe *çift bozan* (p. 85), la taxe sur les dommages causés aux cultures *(resm-i deştbani)* (p. 92), les règles relatives aux janissaires *(yeniçeri mufassalıdır)* (pp. 93-97), les paysans figurant sur les registres *(defterlü reʿāyā)* (p. 97).

Parmi ces paragraphes, les plus importants sont ceux qui fournissent des données sur le statut des terres des *reʿāyā (reʿāyā yeri)* et des terres en possession des personnes appartenant à la couche des militaires, sur la position socio-économique des diverses catégories de militaires, sur les normes juridiques concernant en particulier les janissaires, etc. Ces données y figurent dans une forme plus complète et plus large par rapport aux autres codes.

[33] *Archives Centrales de l'Etat,* le Fond collection de documents, n° 143, document n° 127, pp. 35-43, 52, 53, 57-58, 61-75.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

DER BEYĀN-İ KĀNŪNNĀME-İ ʿOSMĀNĪ

İÇERDİĞİ BAŞLIKLAR

Faṣl-i evvel der beyān-i cürmü cināyet ve siyāset 31

Faṣl-i ṣānī der beyān-i teżārub ve tesellüm 32

Faṣl-i ṣāliṣ der beyān-i siyāset 34

Faṣl-i rābiʿ der beyān-i reʿāyā ve resm-i zemīn 37

Faṣl-i hāmiṣ fil-āṣār fil-ḥınṭa ve şaʿir 44

Faṣl-i sādis der beyān-i resm-i āġnām 46

Faṣl-i sābiʿ der beyān-i resm-i otlaḳ 47

Faṣl-i ṣāmin ḍer beyān-i resm-i ḳışlak 48

Faṣl-i tāsiʿ der beyān-i aḥvāl-i yürükān 48

Faṣl-i āşır der beyān-i resm-i küvvārat 49

Faṣl-i der beyān-i resm-i ʿarūsāne 50

Faṣl-i der beyān-i resm-i duḫān 51

Faṣl-i der beyān-i āsiyāb fī-vilāyet-i Ānādolu 51

Faṣl-i der beyān-i tīmārhā-i serbestiyān 52

Faṣl-i der beyān-i aḥvāl-i töhmetyān 53

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Faṣl-i der beyān-i rüsūm-i mekātib ve ḳużāt ve sicillāt 54

Faṣl-i der beyān-i aḥvāl-i piyādegān ve müsellemān 55

Faṣl-i der beyān-i rüsūm-i ḳapān ve bāc-i bāzār ve rüsūm-i ḳanṭār 57

Faṣl-i der beyān-i ḳānūnnāme-i iḥtisāb 59

Faṣl-i der beyān-i ehl-i ṣanāiʿ ve cerāim 60

ḲĀNŪNNĀME-İ CEDİDDİR Kİ ZİKR OLUNUR

Ve ḳużāt efendileri ne maḳūle ṭāyifeniñ rüsūm-i ḳısmetlerin alur 77

Ve resm-i deṣtbāni şerḥ olunur ḳānūndır 81

Yeniçeri mufaṣṣalıdır 82

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

I

DER BEYĀN-İ KĀNŪNNĀME-İ ʿOSMĀNĪ

Faṣl-i evvel der beyān-i cürmü cināyet ve siyāset

Eger bir kimesne zinā itse daḫī üzerine ṣābit olsa zinā iden evlü olsa ġahī olsa biñ aḳçeye ḳādir olsa[1] dahī ziyādeye kādir olsa dört yüz aḳçe cürm[2] alına vaṣıṭ-ül-ḥāl olsa iki yüz aḳçe alına faḳir-ül-ḥāl olsa yüz aḳçe alına faḳīr-ül-ḥāl olsa elli ve yāhud kırk aḳçe alına[3]. Eger zinā iden ergen olub ġanī olsa cürm yüz aḳçe alına vaṣıṭ-ül-ḥāl olsa elli aḳçe alına faḳīr-ül-ḥāl olsa otuz aḳçe alına eger zināyı ḳız oġlan itse anıñ cürmi ġılmān erkek gibidir eger zināyı ʿavret itse eri cürmin vire ġanī olsa ve ḳabul iderse yüz aḳçe kūfte ḫorlıḳ vire vaṣıṭ-ül-ḥāl olursa elli aḳçe faḳīr-ül-ḥāl olsa otuz aḳçe vire[4] ve eger ḳul ve cāriye zinā itse ḥürr ve ḥürre cürmin virmeye nışfın alalar.

Bir kişi zinā ḳaṣdına bir ikişinin evine girse evlü olursa evlü cürmin vire ve eger ergen olursa ergen cürmin vire ḳız oġlan çeken ve ḫıyānet ile bir kimseniñ evine gireniñ ve ḳız ve ʿavret çekmege bile varan kimesneye siyāset içün ẕekeri kesile ve ḳız ya ʿavret [27] çeküb cebr ile nikāḥ itdürene cebr ile boşadalar ve daḫī siyāset ideler ve nikāḥ idenin ṣaḳālın keseler ve muḥkem let ideler ve eger bir ġayrıñ ʿavretin veyā ḳızın öpse veyāḫud yoluna varub söylese ḳāżī muḥkem taʿzīr idüb aġac başına bir akçe cürm alına ve eger bir kişiniñ cāriyesine söz

---

[1] B-1882 el yazısında (s. 1 b), böyle bir cümle de bulunuyor: سیاست اولمدغی تقدیرجه

[2] Bu söz metinde iki kez yazılmıştır.

[3] Çok fakir olan kişilere ait olmalıdır; sosyal tabakaların tasnifi yapılırken diğer yerlerde de öyle oluyor.

[4] B-1882 el yazısında (s. 1 b), bu mesele ayrıntılı olarak müzakere edilmiştir:
اگر زنا ایدن عورت اولسه غنیه اولسه انوك دخی جرمی غنی ارکیدر متواسط الحال ویاخود فقیر اولسه اکاکوره قیاسی اولنه اگر زناپی عورت ایتسه جرمن اری ویره اگر عورتك مالی اولوب اری اولوب ینه قبول ایدرسه کفته خورلق قنلغی غنی اولورسه یوز آقچه اورتا حاللوبه اللی آقچه فقیر اولورسه اوتوز آقچه آلنه.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

söylese veya öpse ḳāżī muḥkem taʿzīr idüb iki aġaca bir aḳçe alına ve eger bir kimesneniñ oġlun öpse veya yoluna varub söylese ḳāżī muḥkem taʿzīr idüb aġac başına bir aḳçe cürm alına eger ḥabs daḫī etseler ḳāżī maṣlaḥat gördügi yerde ideler.

Eger ʿavret veyā ḳız bir kimesneye iftira etse baña ziña itdin dise eger er inkār etse[5] sözlerine şāhidsiz iʿtibār etmeyüb ere yemīn ʿavrete ve ḳıza taʿzīr idüb iki aġac başına bir aḳçe cürm alına ve eger ʿavrete ve ḳıza bir kimesne zinā itdüm dise anlar inkār eylese ānlar yemin virüb zinā itdim diyen kimesneye taʿzīr idüb iki aġaca bir aḳçe cürm alına ve eger bir kişi bir āḫar kimesneye sen benim ʿavretime veyā ḳızıma veya cāriyeme zinā itdiñ dise iṣbāt idemezse ḳāżī taʿzīr ide cürm alınmaya.

Ve eger bir kişinin oġlu keñizlik etse bāliġ ise ḳāżī oġlana muḥkem taʿzīr idüb aġac başına bir aḳçe cürm alına eger bāliġ olmadıysa babası ḥıfẓ itmek lāzımdır babası ḥıfẓ itmedügi içün ḳāżī taʿzīr ide āmmā cürm alınmaya ve eger bir kişiniñ ḥayvānına varsalar ḳāżī muḥkem taʿzīr idüb aġac başına bir aḳçe cürm alına.

Faṣl ṯānī der beyān-i teżārub ve tesellüm[6]

[28] Eger bir (iki) kişi çekişüb birbiriniñ yaḳaların yırtsa ḳāżī ikisine daḫī taʿzīr ide āmmā cürm alınmaya eger birbiriniñ ṣaḳālın yolsa[7] yine ikisine taʿzīr idüb ġanīden yirmi aḳçe faḳīrden on aḳçe alına ve eger bir kişiniñ yoluna yāḫud evi üstüne varsa daḫī çekişüb birbiriniñ ṣaḳālın yolsa veya müḥkem dögüşse sebeb olandan aġac başına bir aḳçe cürm alına āḫardan iki aġaca bir aḳçe cürm alına[8] ve eger bir kişi nāḥaḳḳ yere bir kimesneyi let itse veyā ṣaḳālın yolsa taʿẓīr idüb ġanī olandan yigirmi faḳīr olandan on aḳçe cürm alına ve eger bir kişi baş yarub ḳan çıkarsa ḳāżī taʿzīr idüb otuz aḳçe cürm alına. Ve eger kemik çıkarsa cerrāḥa muḥtāc olsa baş yaran ġanī olsa taʿzīr olunub

---

[5] Yukarda zikrettiğimiz el yazısında (s. 2 a), şöyledir: اگر ار انكار ايلسه

[6] Süleyman'ın kanunnâmesinde bu kelimenin yerinde تشاتمه kelimesi bulunur. Bu metnin münderecatına daha uygun geliyor.

[7] Yukarda zikrettiğimiz (s. 2 b), şöyledir: اگر بربرينك صاچن صقالن يولسه

[8] Aynı yerde: وبادی اولوب اوندن آغاج باشنه برر آقچه جرم آلنه آخرندن آلنيه

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yüz yigirmi akçe cürm alına ve eger bir kimesne adam öldürse yerine ḳışāṣ ideler cürm almayalar ve eger baş yaran adam faḳīr olsa otuz akçe cürm alına mutavassıṭ-ül-ḥāl olsa elli akçe cürm alına ve eger ḳışāṣ ya ḳışāṣ olmak lāzım olıcak ḳatl olmasa ġanī ise dört yüz akçe ve mutavassıṭ-ül-ḥāl olandan iki yüz akçe ve faḳīrden yüz akçe alına ve ġāyet faḳīrden elli akçe cürm alına[9] ve eger mecrūḥ beni filan kimesne vurmuşdur dise iʿtibār yoḳtur meger evvelden müttehim ola ve yāḫud mecrūḥ ile ʿadāvet-i dünyeviyesi ẓāhir kimesne ola ḳāżī maʿrifetile örf ola.

Ve eger maḥalle içinde ve yāḫud köy arasında maḳtūl bulunsa elbette teftīş idüb ḳātili bulduralar [29] ve yāḫud diyet çekdüreler eşer-i ḳatl bulunmazsa mücerred meyyit bulunmasıyle incidmiyeler ve eger bir kimesne āḫarı oḳiyle veyā bıçaḳ ile ursa mecrūḥ eylese ġanī ise baʿdüt-taʿzīr iki yüz akçe alına mutavassıṭ-ül-ḥāl olsa yüz akçe faḳīr olsa elli akçe alına ve eger bir kimesne yoluna varub oḳ çekse oḳunu ḳulaġına şāncub gezdüreler ve eger yoluna varub ḳılıc veyā bıçaḳ çeküb muḥkem ḥaḳḳından gelüb elli akçe cürm alına faḳīr olsa on akçe cürm alına ve eger saġīr oġlancıḳlar şavaş itseler şaçların yolsalar nesne alınmaya ve eger şāncalar[10] gezdüreler[11] ve eger bir kişi ḳasd ile bir kimesneniñ gözün veyā dişin çıḳarsa ḳışāṣ itseler cürm alınmaya ve eger ḳışāṣ lāzım olmasa ġanī olursa iki yüz akçe ve mutavassıṭ-ül-ḥāl olursa yüz akçe faḳīr olursa elli veyā ḳırḳ akçe alına ve eger bu meẕkūrāt kefereden olsa[12] nıṣf cürm alına ve eger ṣaġīr oġlancıḳlar ṣavaş itseler ṣaçların yolsalar nesne alınmaya ve eger ḫavātin ṭāyifesi birbiriyle ṣavaş itseler ṣaçların yolsalar veyā birbirine muḥkem let itse muḫadderāt degil ise ikisine daḫī muḥkem taʿzīr idüb iki aġaca bir akçe cürm alına ve eger muḫadderāt ise erlerine tehdīd idüb yigirmi akçe cürm alına eger bir kimesne ḫadd-i ḳaẕf veyā taʿzīr olsa ḫadd-i ḳaẕf ise üç aġaca bir akçe ve eger taʿzīr ise iki aġaca bir akçe cürm alına ve eger bir kişi püzevenklik itse ḳāżī taʿzīr idüb teşhīr ide iki aġaca bir akçe cürm alı-

[9] B-1882 el yazmasında (s. 2 b), anlamı daha açık bir şekilde verilir:
اگر برکسنه آدم اولدرسه یرینه قصاص ایدرلرسه جرم یوقدر اگر اتمه‌لر یاخود قصاص لازم کلور قتل اولسه غنی دن دورت یوز آقچه متواسط الحالدن ایکی یوز فقیردن یوز آقچه جریمه آلنه زیاده فقیردن الی آقچه جرم آلنه.

[10] Milli kütüphanesindeki 154 g 25 el yazısında, 29. sahifesinde şöyle yazılmıştır: قوله بچاق صانجه‌لر

[11] Aynı yerde (s. 3 b), böyle bir fıkra da bulunur: ایکی کشی بربرین طاشیله یا آغاج ایله اوروب مجروح ایتسه تعزیر ایدوب آغاج باشنه بر آقچه جرم آلنه اگر اوروب قولن یا آیاغن حسه شرعله نه لازم کلورسه حکم ایدوب یوز آقچه آلنه.

[12] Aynı yerde (s. 3 a), şöyle denilir: کفره‌دن صادر اولورسه یامستامندن صادر اولورسه

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

na ve eger ḳul birbiriyle cenk itseler [30] muḥkem ḥaḳḳlarından gelüb cerime alınmaya[13].

Faṣl-i ṣāliṣ der beyān-i siyāset

Ve eger bir kişi ḫamr içüb ṭutulsa ḳāżī taʿzīr idüb tamām ḥaḳḳından gelüb iki aġaca bir akçe cürm alına[14] ve eger bir kimesne ḳaz veyā tavuḳ ve ördek uġrulasa ḳāżī taʿzīr idüb iki aġaca bir akçe cürm alına ve eger ḳovan ve eger ḳoyun veyā ḳuzu uġrulasa sirḳat nişābına yetmiş olmasa ḳāżī taʿzīr idüb aġaç başına bir akçe cürm alına ve eger at veyā ḳatır veyā eşek veya sıġır uġrulasa elin keseler ve yāḫud iki yüz akçe cürm alına ve eger bir kişinin ḳuyusundan veyā ānbārından buġday ve arpa sirḳat itseler şerʿan elin kesmek lāzım olmasa ġanīden ḳırḳ akçe ve mutavassıṭdan yigirmi akçe faḳīrden on akçe cürm alına eger tarladan deste uġrulasa ki az ola ve yāḫud kök kök ikin (ekin) biçüb alsa ḳāżī taʿzīr idüb cürm alınmaya ẓımān lāzım olursa taẓmīn itdüreler eger balta veyā bıçaḳ veyā destmāl uġrulasa kaṭʿī lāzım olmasa taʿzīr idüb aġaç başına bir akçe cürm alına ve eger oġul atasından ve yāḫud ata ve ana oġulından veyā ʿavret erinden veyā erʿavretinden veyā kardeş kardeşinden nesne ugrulasa ḳāżī muḥkem taʿzīr idüb aġac başına bir akçe cürm alına eger bir kişi dülbend kapsa veya gazeb ile bir kişinin esbābın alsa muḥkem taʿzīr idüb aġac başına bir akçe alına ve daḫī esir uġrulayanı ve ḳul ve cāriye ayardanı ve oġlan ayardub gideni ve dükkān açanı ve eve gireni [31] ve bir ḳaç kez ḫırsūzlıḳ ideni ṣalb ideler ve eger maḥalle ve köy içinde adam ölse veyā kārbān başılub ḫasāret olsa veya köy arasında uġrulıḳ ve ḫarāmiliḳ olsa elbette bulduralar müttehem kimesne var ise teftīş itdüreler ve daḫī taẓmīn itdüreler ve eger bir köy ḳurbında ḳonan kişinin gice ile māli uġrulansa ḫırsūzı köylüye elbette bulduralar ve illā bulunmazsa köy ehline taẓmīn itdüreler ve eger bir kişi yoldan geçerken yoġurt ve etmek alsa ẓülm ile taʿzīr idüb aġac başına bir akçe cürm alına ve eger bir kişiniñ elinde veyā evinde uġrulıḳ nesne bulunsa ṣatun aldı ise ṣatanı bulduralar bulunmaz ise müttehem ise şikence ideler ām-

[13] Aynı yerde, (s. 3 b), bu madde de bulunur:
اگر بالغه اجنبیه عورته ضرب ایتسه محکم تعزیر ایدوب هر بر آغاجه بر آقچه جرم آلنه اگر بالغ اوغلان اتاسن ضرب اتسه بعد التعزیر حبسی ایدوب یوز آقچه جرم آلنه.

[14] Aynı yerde (s. 3 b), bu madde de bulunur:
اگر مسلم خمر صاتسه یاخود صفه تعزیر ادوب ایکی آغاجه بر آقچه جرم آلنه اگر بر کمسنه خمر صحبتنده اوتورسه ایچمسه تعزیر ادوب اوچ آغاجه بر آقچه جرم آلنه.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

mā iḥtiyāṭ ideler ki ḳabl-üş-şubūt telef-i nefs olmaya ve eger şikencede ölürse daḫī hederdir ve eger yabānda buldu ise işbāt idüb ḫalāṣ ola.

Ve eger kārbān-sarāy içinde nesne uġurılınsa kārbān-sarāy içinde olanlara bulduralar āmmā kārbān-sarāycılar emīn ve muʿtemed kimesne olalar her ṣabāḫ yoḳlıya kimesneniñ esbābı sirḳa olundumu göre ve daḫī ḳapusın açıb destūr vire eger bu vechle itdikten sonra bir kimesne benim esbābım gitdi dirse ʿamel olunmaya ve eger kārbān-sarāycı yoḳlamadan destūr virse giden esbābıñ ḳıymetin vire ve eger kārbān-sarāy ṭaşradan delinüb esbāb alındı ise taşradan maẓinna ve müttehem olanı tutub teftīş ideler eger içeride olanıñ daḫī maẓinna olanı [32] var ise ṭutub ḫırsūzı bulduralar bulunmaz ise maḥalle içinde ise içinde olana uġrulıkta ḥükm ne ise bunda daḫī icrā ideler ve eger ḫırsūz sipāhī ṭāyifesinden olursa ḥabs idüb dergāh-i muʿallāya ʿarẓ ideler ve eger ḫırsūz şikencede ikrār itse anıñ iḳrārı ʿalāīmi daḫī delālet itse anıñ ikrārı muʿteber ola ṣuçūna göre siyāset ola ve eger ḫırsūz bir kimesne benim şerikimdir dise eger ol kimesne müttehim kimesne ise şikence idiler ve illā ḫırsūzıñ sözüne ʿitibār yoḳtur ʿamel olunmaya ve eger bir kimesne āḫarıñ evine veyā dükkānına ot ḳosa şalb eyleyeler eger bir kimesne yabānda ṭavār bulsa veyā ḳıymetlüce nesne bulsa çaġırmasa ġanī olursa ḳırḳ mutavassıṭ olursa yigirmi faḳīr olursa on akçe alına ve eger çaġırdsa sāḥibi bulunmasa ḳāżīya vire ve eger çaġırdsa daḫī ṣoñra elinde yetürse cürm alınmaya ve daḫī yalan şehādet ideniñ ve tezvīr ḥüccet vireniñ ve daḫī anuñ ile ʿamel eyledenin muḥkem haḳḳından gelüb şāhid zoru taʿzīr idüb ve teşhīr ideler ve telbīs ve tezvīri ẓāhir olan kimesneniñ muḥkem ḥaḳḳından gelüb alnına ṭamgā vuralar ve tezvīr ḥükm ve ḥüccet yazan kimesneniñ elin keşeler ve eger ʿādeti degil ise muḥkem ḥaḳḳından geleler ve bir kimesneniñ elinde ḳalp esbāb bulunsa muḥkem ḥaḳḳından gelüb ve eger ḳullāblıḳ üstüne şābit olursa dergāh-i muʿallāya ʿarż ideler[15]

Ve daḫī ʿiddet tamām olmadın nikāḥ iden [33] kimesneniñ muḥkem ḥaḳḳından geline ve daḫī bī-namāzı köy ve köy maḥalle be maḥalle teftīş ideler muḥkem ḥaḳḳından gelüb iki aġaca bir aḳçe cürm

[15] Aynı yerde (s. 5 b), metin şöyledir: والنده قلاب اسبابی برلنانك محكم حقندن كلوب رزقنی بكلك ايدەلر.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

alalar ve muʿāmele-i şeʿrīye idenler onu on birden ziyāde itdürmeyeler[16] ve daḫī ġammāzlıḳ idüb ve bir kimesneniñ mālın żāyiʿitmeḳ sebeb olana muḥkem ḥaḳḳından gelüb taẕmīn itdüreler ve bir kimesne bağçeye veyā bōstāna girüb nesnesin alsa taʿzīr idüb iki aġaca bir aḳçe cürm alına ve eger bir kimesne bir ġayrī kimesneyi bulmaġa teklīf olsa ḳānūn budur ki yedi ḳāżīlıḳ yer araya, eger ṣaḥīḥ arayub bulımadım diyü ʿacz iẓhār iderse gezüb ihmāli olmaya[17] berī-üs-sāḥa olub ḫalāṣ olur.

Ve daḫī her kişiniñ atı veyā ḳātırı veyā öküzü ekine girse ṭavār başına[18] beş aġaç urub beş aḳçe cürm alına ve eger inek girse dört aġac (urub) dört aḳçe cürm alına ve ṭana ve buzaġu girse bir aġac ve bir aḳçe cürm alına ve ḳoyun girse iki ḳoyuna bir aḳçe cürm alalar āmmā muḳaddemā esvāḳta nidā ve tenbīh oluna baʿdehu ekine ṭavār girüb öldürmek ve kuyruġun kesmek yoḳtur hemān vech-i meşrūḥ üzerine ʿamel oluna ve daḫī olan ziyānı ṭavār ṣāḥibine taẕmīn itdüreler eger tenbīh itdim ṭavārını żabṭ itmedi diyü öldürse veyā urub saḳaṭ itse veyā bir yerin ḳāṭʿ itse şerʿan ne lāzım olursa eger ḳıymet ve eger noḳṣān taẕmīn itdüreler ve aña daḫī ekinine olan ziyānı ṭavār ṣāḥibine taẕmīn itdüreler[19] ve eger köy ḳurbında [34] ve köy arasında ve yāḫud ṭavār ṣuvādı yolunda iken olsa ṣāḥibine avlaġu itdüreler eger itmezse żararı kendüyi müretteb olur ṭavār ṣāḥibine günāh olmaz meger ki gice gire veyā ḳaṣd ile irsāl iyleye.

Ve daḫī köy ḫalḳı birbiriniñ ṣuvādlarına[20] ve mer'ālarına daḫl idüb tecāvüz itmeyeler idenlerüñ ḥaḳḳlarından gelüb menʿideler öyle ḳānūn budur ki şehriñ ve ḳaṣabanıñ örüsü bir buçuḳ mīldir ve sā'ir köyleriñ bir mīldir ṭavārları ve buzaġuları yürüye ve ḫarman yerleri idinüb is-

---

[16] B-1882 el yazmasında (s. 5 b), bu mesele, daha iyi aydınlatılmıştır:
ز دخی عدق تمام اولدین نگاح ایلەسه حقندن کلوب آغاج باشنه بر آقچه جرم آلنه ونگاح ایدەنك بولوب اندی ایسه اکا دخی بویله ایدەلر وبلا مباشر اولنلرك حقلرندن کلنوب اکی آغاجه بر آقچه جرم آلنه وقصد ایله نماز ترك ایتسه بیناز اولسه محلیه محله وکوی یه کوی تفتیش ایدوب دخی محکم ومتهی حقلرندن کلوب تعزیر ایدەلر ایکی آغاجه بر آقچه جرم آلنه وجمعه نمازی واجب اولدی ترك ایدەنك حقندن کلوب تعزیر اولنوب ایکی آغاجه بر آقچه جرم آلنه ومعاملهٔ شرعیه ایدەنك اونی اون بردن زیادیه اتدرمیەلر وشرعی معامله اتمدین قطعاً ربا اتدرمیەلر.

[17] Neşrettiğimiz metinde şöyle yazılmıştır: كذب احتمالی اولیه Cümlenin içinde bunun hiçbir anlamı yok, işte bundan dolayı B-1882 el yazmasında (s. 5 b) olduğu gibi yazdık.

[18] aynı yerde (s. 6 a), denilir: طوار باشنه صاحبنه

[19] Aynı yerde şu da ilave edilir:
اگر بچاق اله باخود غیری اله حرب ایله اوروب مجروح ایلسه شرعله نقصان لازم اولسه تعزیر ایدوب آغاجنه بر آقچه جرم آلنه.

[20] Neşrettiğimiz el yazmasında yanlış yazılmıştır: طوارلرینه

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tiʿmāl ideler korutmayalar ve zirāʿat olunmaya ve mīl daḫī er ile ʿavret farḳ olmıyan yere dirler bu miḳdārdan ġayrī her kim ki sipāhī maʿrifetile zirāʿat eyleye kendüniñ olur elinden alınmaya ve eger bir kimesne āḫaruñ tavuġın veyā kelbin veyā ġayrī ṭavārın öldürse taẓmīn itdürüb taʿzīr ideler cürm alınmaya[21]

Ve daḫī ʿavret ve oġlan varub su alduġu diyārdan yuduġu yerde levend ṭāyifesinden kimse varmaġa menʿ ideler mennūʿ olmayanı taʿzīr idüb iki aġaca bir akçe cürm alalar ve ḥammām önünde ve ḥammāmda cem'iyyet idüb oturmayalar ve maḳbere içinde veyā yol üstünde tebevvül itmeyeler baʿd-üt-tenbīh memnūʿ olmayanı muḥkem ḥaḳḳından geleler ve daḫī ʿummāl ṭāyifesiniñ şerʿan bir nesne şubūt bulmadan mücerred ve mütevellisi olmasıyle kimesneye daḫl itdürmeyeler cürm almayalar alurlar ise ḳāżī ḥükm idüb yine ṣāḥibine alıvire ve her biriniñ ṣūçuna göre cürm alub ziyādesin ḥükm idüb yine alıvire[22].

Faṣl-i rābiʿ der beyān-i reʿāyā ve resm-i zemīn

[35] İmdi reʿāyālardan resm-i çift mārtda alınur ve resm-i çift daḫī baʿżı livāda otuz altı aḳçedür[23] ve nīm çift nıṣf-i ẕāliktir āmmā livā-i Hamid'de resm-i çift ḳırḳ iki aḳçedir nīm çift nıṣf-i ẕāliktir ve serbest olmıyan sipāhī tīmārında yiġirmi yedi aḳçe sipāhīniñ on beş mīrlivānındır ve baʿżı nevāḥīde sipāhī yiġirmi yedi aḳçe aldıḳta sancāḳbeġi ancak altı aḳçe alur ve baʿżı nevāḥīde bi-t-tamām çiftlüden yiġirmi yedi sipāhī üç aḳçe sancāḳbeġi alur[24] Anṭalya ve Ḳarahiṣar erleri tamām çiftden otuz aḳçe[25] nīm çiftden on beş aldıḳtan sonra ʿöşürlerini ḥiṣarā götürmek içün bi-t-tamām çiftden altı ve nīm çiftden üçer aḳçe alurlar ve livā-i Menteşe'de resm-i çift otuz ve nīm anıñ nıṣfıdır ve livā-i Hudāvendigār'da resm-i çift otuz iki aḳçe ve nīm çift on altı aḳçe alınur[26] ve daḫī nīm çiftden yer taṣarruf iden bennāktan on iki ve cabā[27] ben-

[21] B-1882 el yazmasında (s. 6 a), denilir: وتعزير ايدوب ايكى آغاجه بر آقچه جرم آلنه آرتوق آلمیه.

[22] B-1882 el yazmasında (s. 6 b), n cümle şöyle gösteriliyor: وشرعاً بر نسنه ثابت اولمدين مجرد مساوى ايله جرم آلميه اگر آلورلرسه قاضى‌يه آليوره وقاضى معرفتوز كسنه حبسى ايلميه‌لر ومقرر جرمدن زياده اهل كناهك آقچه‌سن آلميه‌لر.

[23] Aynı yerde resmi çift 30 akçe mikdarında veriliyor.

[24] Aynı yerde denilir: وبعضى نواحيده تمام چفتدن يكرمى يدى آقچه سپاهى و اوچ آقچه سنجاق بكى و اون ايكى آقچه صوباشى آلور.

[25] Aynı yerde bu vergi 57 akça alındığını denilir.

[26] Aynı yerde (s. 7 a), bu cümle de bulunur: ولواه كرميانده رسم چفت بو عادت اوزرينه اوتوز ايكى آقچه در ونيم چفت بحسابه.

[27] Orijinalde yanlış yazılmıştır: حيا بناكدن ; doğru budur: جبا بناكدن

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nāktan ṭokuz akçe ve eger cabānıñ ekinlü olsa yere taṣarruf itse ekinlü bennāk resmin vire ki on ikidir ve eżʿaf-ur-reʿāyā ki kara[28] diyü tesmiye olunur resmi altı akçedir.

Ve daḫī nesl-i reʿāyānıñ kim mücerredi olub kisbe ḳādir olmıya nesne alınmaz ve ehl-i kisb olan mücerredlerden miḳdārlu miḳdārınca resm alınur ve daḫī defterde mücerred ḳayd olunan kimesne te'ehhül ise bennāk resmi ki on ikidir alına mücerred yazıldum[29] dedigine ʿamel olunmaya.

Ve daḫī bir kimse defterde yazuldıkdan ṣoñra atası fevt olub [36] atasınıñ yeri kendüye intiḳāl itse elinde olan yeriñ resmin vire ve bir kimesne defterde bennāk ḳayd olunsa gene elinde nīm çifte vefā ider yeri bulunsa andan nīm çift resmin alalar bennāk ḳayd olundum didügine ʿamel etmeyeler ve daḫī reʿāyā ḳāfir olsa her bir müzevvec ḳāfirden sipāhī yılda yigirmi beş akçe ala.

Ve daḫī defterde çift ḳayd olmıyan kimesneler ṣoñra çifte ve çiftlige ḳādir olsa ʿamelen bi-l-mevcūd resm-i çift alınur bu bābta iʿtibār yerdir ve daḫī elinde çiftlikten ziyāde yeri olan kimesne ziyādeye ḫāric-i reʿāyā gibidir ziyādesine iki dönüme bir akçe resmin vire ve daḫī faḳr u fāḳa ʿāruż ile[30] çifti ve çiftligini elinden gideren reʿāyādan resm-i çift alınmaḳ ḥayfdur ve nā-müstaḥsendür.

Ve daḫī defterde adı olmayan raʿiyyet oġullarından ve ḳarındaşlarından her kim olur ise yine raʿiyyetdir[31] ṣāḥib-i tīmār daḫl ider ḫāricten kimesne daḫl itmeye ve daḫī köhne defterde mestūr ve muḳayyed olan kimesne ta bir sebeble defter-i cedidimüzde ve yāḫud ġāyib yazılan reʿāyādan ola yine ṣāḥib-i tīmār daḫl eyleye bilkülliye bir tīmārıñ ḳadīmī reʿāyāsı yerinden baʿżı fetret ile ġayrī vilāyete gitmiş olsa deftere yazıldıktan ṣoñra yine ol tīmāra gelse ṣāhib-i tīmār yine mutaṣarrıf ola ve daḫī reʿāyānın āzādlu ḳulu daḫī ṣāḫib-i tīmārıñ taṣarrufında olur ḫāricten kimesne daḫl itmeye āmmā mevḳūfcı daḫl

---

[28] Orijinalde yanlış yazılmıştır: قر

[29] Anlaşılıyor: مجرد يازلدم

[30] B-1882 el yazmasında (s. 7 b), gibi olmalıdır: فقر فاقه عارض اولمغله

[31] Neşrettiğimiz el yazmasında رعيتدر yerinde yanlış bir şekilde زعامت yazılmıştır. B-1882 el yazısında doğru yazılmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ider mādām ki defterde ḳaydı raʿiyyet olunmaya ve daḫī reʿāyānıñ çiftligi defterde yazıldugından ziyāde olsa şöyle ki bir çiftlik yazılanıñ bir [37] buçuḳ ve nīm çiftlige yazılanıñ bi-t-tamām çiftligi olsa ziyādesiniñ resmine iltizām gösterüb ḥaḳḳından gelürse daḫl olunmaya elinde ibḳā oluna ve eger resmine mültezim olmaz ise ziyādesi ḳāżī maʿrifetile alınub çiftligi olmayana vireler baʿżı yerlerde çiftlik miḳdārından eksük olsa āmmā olanca yeri ḫāṣṣ olduġu ecilden bi-t-tamām çift veyā nīm çift olmuṣ olursa çiftlüġım eksikdür didügine ʿamel olunmaya hemān defter mucibiyle ʿamel oluna.

Ve çiftlik bābında daḫī bir çiftlik ġāyet ḫāṣṣ ve iyi yerden altmış dönümdür ve mutavassıṭ-ül-ḥāl olan yerden seksen dönümdür ve ṭoḳṣan dönümdür ve ednā yerden yüz otuz dönümdür ve yüz elli dönüm bir çiftlik iʿtibār olunur ve dönüm daḫī ṭūlen ve ʿarżen ḳırḳ ḫaṭvedur.

Ve daḫī bir kimesne ḫastalıḳtan veyā pirlikten veyā faḳīrlıḳten çiftini ve çiftligini bozub daġıtsa ṣāḥib-i tīmār andan bennāk resmin ṭaleb idüb yerini āḫar kimesneye vire çift yazılmışsın diyü incitmeyeler ve ḫāric reʿāyādan elinde yeri olanlara sipāhī ḫaricsin diyü daḫl idüb elinden yerin almaya meger kim raʿiyyetiñ yere ziyāde żarureti ola bu maʿnāya kim raʾiyyet üzerine yazılsa āmmā elinde herkez yeri olmaya ḥattā tekmīl-i nāḳış içün ḫāriciyyāta taʿarruż itmek olmaz raʿiyyet adına ki yazılmıştır az ve çoḳ yazılan yazıya göre belāsın çekmek gerek bu noḳṣānıñ tekmīli için ḫāric elinden yir alub ana virmek olmaz āmmā maḥlūlātdan ve ṭaġdan ve ṭaşdan ve bucaḳdan[32] [38] ve ḳırdan ve bozdan tekmīl olunsa olur zirā ki ekser[33] budur ki anlar kendü iḫtiyārlariyle yazılmıştır sonra ḥīle īdüb nizāʿ iderler āmmā şol ḫaric kimesne raʿiyyetlik ola gelen mezāriʿ ṣāḥibinden beyʿ idüb veyā sipāhī ṭāpūlayub veyā defter vaḳtında bu ednā yerdir diyü bunı ednāya yazub merʿa ve ḳoru idenmiş olsa sipāhīye evāīlden ola gelen menfaʿat yetmez olsa anıñ gibileri tefriḳ olunub raʿiyyete virile[34].

---

[32] Süleymanın kanunnamesinde aynı paragraf bulunur. Orada بورجاق kelimesi بوجاق yazılmıştır. M. Arif, Kanunnâme-i âl-i ʿosmân, TOEM; H. Hadžibeǧić, Kanunnama sultana Sulejmana zakono davca, s. 361. B-1882 el yazısında şöyle yazılmıştır: ... طاغدن وطاشدن قیدن وبوجقدن وقره دن وبوزدن ممکن اولسه

[33] Orijinalde yanlış اکسر yazılmıştır.

[34] تعرض fili cümlenin içinde anlamı yok. B-1882 el yazmasında (s. 8 b) gibi تغیق olmalıdır: آنوك کیلردن تفریق اولنوب رعیته ویره‌لر

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ve reʿāyā ṭāyifesi mutaṣarrıf olsa göçürüb yine yerine götürmek[35] cemʿ eylemek ḳānūn-i ḳadīmdir āmmā on beş yıldan berü bir yere mütemekkin ola göçürmek memnūʿdır ve bir şehirde reʿāyā neslinden bir kimesne on yıl[36] daḫī ziyāde mütevaṭṭın olsa āmmā bu ḫuṣūṣa reʿāyā defterinde mukayyed olmasa anıñ emṣālı kimesneler raʿiyyet olmaz şehr ḫalḳına ilḥaḳ olunur ve daḫī şehr ḫalḳından yine şehr sınurından çiftlik taṣarruf itseler bi-t-tamām çiftden ve nīm çiftden ne miḳdār taṣarruf ederlerse resmin vire virmeziz didüġine āmel olunmaya iʿtibār ārżadir āmmā şehirlü çiftini bozub ferāġat iderse resm-i çift ṭaleb olunmaya ol sebebden şehirlüye resm-i çift ḳayd olunmamıştır.

Ve daḫī bir raʿiyyet ḳayd olunsa lakin elinde çiftlikden baʿżı ġayrī tīmār sınurında olsa çift resmin raʿiyyet olduġu yere vireler ol yere ıssı baʿżı yerüñ benim sınurımdadır diyü dönüm aḳçesin ṭaleb etmeye hemān ʿöşr ve sālārlıḳ ala ve daḫī bir köyüñ raʿiyyeti āḫar köyde mütemekkin olsa ṣoñradan anda raʿiyyet yazılsa ve elinde çiftligi [39] ol[37] köy sınurında olsa ol daḫī bu minvāl üzerine cārīdir dönüm aḳçesi ṭaleb olunmaya ve daḫī bir raʿiyyet bennāk yazılmış olsa elinde beş on dönüm yeri olsa anlarıñ gibi kimesneler hem bennāk resmin ve hem ellerinde olan yerlerüñ miḳdārınca[38] sipāhīye dönüm aḳçelerin vire ve mesācid vaḳfın taṣarruf iden e'immeden resm-i çift refʿ olunub defterde ḥāṣıl yazılmıştır ʿavārıż ḫōd e'immeden merfūʿdur āmmā aldıkları zamānda teklīf-i ʿavārıż olunmaya ve daḫī bir kimesne āḫar köyde imām olsa lakin kendüye yaḳın olmaġın ġayrī köyde mütemekkin olsa mütemekkin olduġu köy cemāʿati sen bize imām degilsin diyü andan ʿavārıż ṭaleb itmeyeler.

Ve daḫī bir raʿiyyet fevt olub müteʿaddid oġlanları kalsa baʿżı çift ve baʿżı bennāk ḳayd olunan atāsı yerinden ḥiṣṣe ṭaleb itse riʿayeten li-l-ʿadāleten bennāka andan ḥiṣṣe virüb resm-i çift ve resm-i bennāk cümlesiniñ aralarından virile.

---

[35] Milli kütüphanesinin el yazmasında (154 g 25, s. 38) şöyle yazılmıştır: يه يرينه كتورمك

[36] Aynı yerde (s. 8 b) 15 yıl kaydedilmiştir.

[37] Milli kütüphanesinin el yazmasında (154 g 25, s. 39) şöyle yazılmıştır: اولكى كوى

[38] B-1882 el yazmasında (s. 8 a) şu kelimeler de bulunur: خارج كبى

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ve daḫī raʿiyyet fevt olsa beş altı nefer oġlanları ḳalsa cümlesi evlü veyā baʿżı mücerred veyā baʿżı evlü olsa mücerred olan daḫī kisbe ḳādir olmasa kānūn budır ki ataları çiftligine müşāʿ ve müşterek taṣarruf ideler ve daḫī bir raʿiyyet fevt olub iki saġīr oġlu olsa çiftligi baḫṣ idüb ikisine taḳsim ideler ve bāḳī ḳalan oġlanlarını bennāk ḳayd idüb kisbe ḳādir olan mücerredlerinden altışar akçe alalar ve rüsūmların virmekte [40] bennāk ḳayd olunan bennāk resmin ve ḳara ḳayd olunan ḳara resmin vire ve daḫī bir raʿiyyet fevt olsa müteʿaddid oġlu olsa ataları yerlerini müşāʿ ve müşterek taṣarruf iderken cümlesinden biri daḫī fevt olsa ve fevt olanın daḫī oġlanı ḳalsa ḥiṣṣesi oġlanına naḳl ider āmmā oġlu ḳalmasa ḳardaş ḳardaşa intiḳāl itmez meger il virdügini[39] ḳardaşları yazılmış olsa ol kimesneniñ virdügin virseler ġayrīye virmeyeler meger ki bunlar raġbet itmeyeler ol vaḳıt sipāhī kime dilerse vire.

Ve daḫī bir raʿiyyet ki defterde çift yazılmış olsa ol kimseniñ oġlu atasından evvel fevt olsa müteveffānın yeri oġluna[40] intiḳāl itmek nice ḳānūn ise oġlu oġluna daḫī öyle ḳānūndır anıñ gibi vāḳiʿ olsa sipāhī aña dedeñ yeridir babañ yeri değildir diyü daḫl itmeye ve resm-i ṭāpū ṭaleb itmeye[41].

Ve daḫī bir raʿiyyet defterde bennāk ḳayd olsa ve daḫī ṣoñra çifte ḳādir olub bir raʿiyyetin çiftliğini ṭāpūya alsa hem bennāk resmin hem ol yeriñ resmin vire bennāk yazıldım hemān bennāk resmin virürin dimeye ve daḫī bir raʿiyyet bennāk ḳayd olsa daḫī fevt olsa bir nice kisbe ḳādir oġlanları olsa altışar akçe resm-i ḳara vireler evlendükten sonra bennāk resmin vireler defterde mücerred yazıldım dimek fāʾide itmez ve daḫī bir ḳaç ḳardaş ataları yerini müşāʿ taṣarruf iderken biri fevt olsa sipāhī ḳarındaşlarından ṭāpū ṭalep idemez[42] āmmā ḳısmet

[39] Metinde "il virdügin resmi tapu" anlamıyla sık sık"il virdügin" ifadesine rastlanıyor. Bu arazinin hakkı tasarrufu bir kişiden öteki bir kişiye geçirildiği durumlarda kanunnamede gayet sıkça rastlanır. Bu resim, babasından doğrudan doğruya oğullarına miras geçdiği halde ödenmezdi.

[40] Milli kütüphanesindeki el yazmasında (154 g 25) bu cümlesi yok.

[41] B-1882 el yazmasında (s. 9 b) böyle bir cümle de geliyor: ویر یرکی محلول قالسه رعیت وار ایکن خارج رعایایه ویرمیه‌لر.

[42] Orijinalde cümlenin anlamına uygun gelmiyen طلب ایده yazılmıştır. B-1882 el yazısında (s. 10 a) gibi olmalıdır Burada şöyle denilir: müşterek olarak bir çiftligin sahibleri olan kardeşlerden biri ölürse, sağ kalanlarından ölünün toprakları için resmi tapu alınmaz. Metinde şöyle denilir: قرنداشلرندن طاپو طلب ایتمیه.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

olunub ḥiṣṣesi müteʿayyīn olduktan sonra fevt olsa [41] sipāhī ḳarındaşlarından anuñ ḥiṣṣesi için ṭāpū taleb itmek cāīz değildir[43].

Ve daḫī bir raʿiyyet fevt olşa ṣaġīr oġlu ve çiftligi ḳalub taṣarrufına ḳādir olmasa sipāhī andan resm ṭaleb itmeye ṣaġīr yarayınca āḫara zirāʿat itdüre yetim bāliġ olunca elinde ola daḫī bāliġ olduḳtan ṣoñra yine yetime virele ve daḫī öksüze bidʿat memnūʿdur atasınıñ yeri aña mülk gibidir bunuñ gibi vāḳiʿ olsa sipāhī ve ʿāmiller āḫara ṭāpūya virür bir miḳdār aḳçesin alurmış vilāyet ḳāżīları ḥüccet virüb yetim ataları yerinden maḥrūm iderlermiş öyle olsa bu bābda ḥüccet-i ḳāżīya ʿamel olunmaya yetim ṭaleb iderse ataları yerini ḥükm idüb alıvireler ṭāpūlayān kimesne daḫī sipāhīye virdüḳleri aḳçeyi isterse kime virdü ise andan ṭaleb ide āmmā yetim bāliġ olduḳtan ṣoñra bir yıl miḳdārı ferāġat idüb terk-i daʿvā itse ḳānūn budır ki ṣoñra itdügi daʿvā maḳbūl olmaya[44].

Ve daḫī bir raʿiyyet fevt olub oġlu ḳalmasa ḳızı olsa daḫī atam yeridir ḥaḳḳından gelürin diyü daʿvā itse sipāhī ḳızı menʿ idivirmek memnūʿdur ve daḫī bir yıl maḥlūl olsa daḫī bir ḫatūn kişi il virdügini ben virürin dise ʿavrete virmek memnūʿdur virmeyeler āmmā bir ḫatūn kişi sābıḳtan bir tarīḳ ile yer taṣarruf ider olsa boz ḳomayub ʿöşrün ve rüsūmun ṣāḥib-i tīmāra edā etdikten ṣoñra ḫatun kişiye yer virmek memnūʿdur diyü daḫl itmeyeler elinden almayalar.

Ve daḫī raʿiyyet ārāżī-i ʿöşriyyeden zirāʿata [42] ḳābil olan yeri bilā mānīʿ üç yıl boz ḳosa sipāhīye żarar olduġu ecilden ṣāḥibiniñ elinden alub ġayre ṭāpūya virmek örfen cāīzdir āmmā sāḥib-i arż il virdügini ben virürin dise ona vireler lakin ṭaġ veyā yābā yer olsa veyā şu basub zirāʿata ḳabil olmasa ve yāḫud çeltüğe ḳorunub her yıl zirāʿata ḳabil olmasa alub ġayre virmek memnūʿdur bu veçhle ne miḳdār boz ḳalsa ṭāpūya mustaḥaḳḳ olmaz.

---

[43] Buna karşı, B-1882 el yazmasında (s. 10 a), böyle yazılmıştır: eğer bu toprakları bütün kardeşler tarafından müşterek olarak tasarruf edilmezse, o zaman ölmüş kardeşinden sipahi resmi tapu toplamağa hakkı var.

[44] Buna karşı, B-1882 el yazmasında (s. 10 a), yetimin üzerine topragın alınmasının vadesi balig olduğundan 10 sene sonradır. Orada metin daha ayrıntılıdır اما يتيم بالغ اولدقدنصكره اون يل مقدارى طلب اتمسه بعده نزاع ايدرسه استماع اولنيا وسائير كسنه‌لر اون يل مقدارى ترك دعوى ايلسه لر قانون بو در كه صكره اتدكلرى دعوى قبول اولنيه.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ve daḫī raʿiyyetin çift öküzü içün ve yāḫud ḫarman içün bir dönüm ve iki dönüm miḳdārı boz ḳomaḳ ve merʿā itmek memnūʿ değildir ṭāpūya mustaḥaḳḳ olmaz ve daḫī şehirl(er)inüñ ve ehl-i ḳurānıñ ṭavārları örüsü vaż olunan yerlerin zirāʿat olunması ve ḳorunması ve ṭāpūya verülmesi żarar-ı ʿāmmdır ol sebebden menʿideler ve köy merʿālārınıñ (ḥaddı) bir mīldir ve şehriñ ve ḳaṣabanıñ bir buçuḳ mīldir.

Ve daḫī sipāhīniñ tīmārında raʿiyyeti veyā bir kimesne zirāʿat itse ḫāric ḳısmındandır āʿlā yerde iki dönüme bir aḳçe vasaṭ yerde üç dönüme bir aḳçe ve ednā yerde dört dönüme bir aḳçe alına ziyāde alınmaya ve daḫī reʿāyā yerinden yer ṭutsa ḫāric reʿāyā ḳısmındandır sipāhīye dönüm aḳçesin vire.

Ve daḫī sipāhīniñ ḫaṣṣa çiftligi ve ḫaṣṣa yeri ṭāpūya verilmek cāīz değildir eger sipāhī ṭāpūya virse hemān kendü zamānındadır ṣoñra gelen sipāhī ṭāpūsun bozar ve eger kendu daḫī bozmaḳ dilese cāīzdir kimesne māniʿ olmaz ḳılıç yeri ṭāpūya [43] virilmez dimektir murād budir ki ḥilāfınca reʿāyālar yeri ṭāpūlandıktan ṣoñra elinden alınmaz meger ki bilā māniʿ üç yıl boz koya ṭāpū üstüne ṭāpū olmaz nikāḥ üstüne nikāḥ olmaduġu gibidir ve daḫī şol raʿiyyet yeri ki ṣāḥibi fevt olub ya cilā-i vaṭan idüb maḥlūl ḳalur sipāhī kendü taṣarruf idüb veyā ortaġa virmeye ḫāṣṣ olmaz āḫara ṭāpūya virülse caīzdır ve sipāhī taṣarruf itdügi raʿiyyet yeri içün ʿavāriż olduġu zamānda ʿavāriż vire mādām ol filān raʿiyyet oġlu yeridir dimege meşhūr ola āmmā ṭūl zamān ile müteʿāḳiben defterlerde sipāhī üzerine ḳayd olunmuş olsa ol yeriñ raʿiyyet ṭāyifesinden kimesneye iżāfet olmasa bu iʿtibār ile sipāhīniñ ḫaṣṣa yeri ḥükmünde olur anuñ gibi yer içün ʿavāriż vermek ḳānūn degildir haẕā nüsḫa-i saḥiḥa fi ḳānūn-ı ʿoṯmānī ve sipāhī ol taṣarruf itdügi yer içün ʿavāriż olduġu zamānda ʿavāriż vire meger ki ṭūl zamān ile raʿiyyet üzerine iżāfet olunmaz olub ḫaṣṣa ḥükmünde ola ve defterde ḫaṣṣa ḳayd olunan yerlerden sipāhī rubʿalmaḳ ḳānūndur ve anlarıñ gibi yerleri baġ ve baġçe itseler ḥāsıldan rubʿ alınur ve daḫī ḳurālarda ev yeri içün ṭāpū almak ḳānūndır āʿlā ellideñ ziyāde olmaya ve evsaṭı otuz veyā ḳırḳ ola ednāsı on ve yigirmi ola āmmā raʿiyyet ṭāpūlu yerde evü binā itse ev yeri ṭāpūsun ṭaleb itmeyeler ve daḫī bir kimesne

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

rāyegān yerden [44] sipāhī iẕni yoġiken çalısun çapasıyle açub iḥyā itse üç yıla degin elinden almayalar āmmā üç yıldan ṣoñra sipāhī ṭāpūya virse cāīzdir lakin āḫar kimesne virdügin ol kimesne virmesine rāżī olursa aña virmek evlādır ġayre virmeyeler[45].

Ve daḫī sipāhīler reʿāyādan ḳabl-ül-vaḳt rüsūm alsa ḳoyun resmi ve dönüm resmi gibi baʿdehu vaḳt ḥulūl itmezden evvel mevḳūf olub[46] tīmār āḫara virülse ṣoñra gelen sipāhī ol evvelki sipāhīden ṭaleb ide reʿāyādan ṭaleb itmeye āmmā reʿāyā daḫī evvelki sipāhīye virdüklerini ispāt idüb ḳāżīdan ḥüccet alıvire ol daḫī ḥüccet ile varub andan ṭaleb ide ve beglerbegiler daḫī baʿżı sipāhīye mektūb virüb ḳāżīlara irsāl iderler imiş ki reʿāyā üzerinde olan rüsūmun ḳabl-ül-vaḳt alıviresüz diyü imdi beglerbegiler aṣīl mektūb virmiyeler ve eger virürlerse ḳānūna muḫāliftir ḳāżīlar ʿamel itmeyeler ʿamel itmedükleri ile muʿātib olamazlar.

Faṣl-i hāmis fil-āʿṣār fil-ḥınṭa ve ṣaʿir

Buġdaydan ve arpadan ve ṭarıdan ve ʿaleften ve mīlāstan ve çavdardan ve sā'ir ḥāṣıldan[47] ʿöşr ile salāriyye alınur sekiz kileden her müdde iki buçuk kile alur ve salāriyye alındıḳtan ṣoñra sipāhī ve eger ʿāmīl yemlik diyü nesne almayalar zirā salāriyye yemlik muḳābelesindedir ve bāḳī ḥubūbātdan noḫūd ve mercimek ve baḳla ve penbe ve keten bunlardan onda bir ʿöşr alınur salārlık alınmaz ve lakin keten toḫumundan ʿöşr alınmaz keteninden alınur [45] zirā reʿāyā keten sipāhīye yumşadı virmek[48] ḫidmet degildir keten toḫumunuñ ʿöşür muḳābelesinde reʿāyā keten sipāhīye virürler ve kenevirin on demedde bir demeddir ʿöşr alınur ve ḳuru üzümde ve igde de onda bir ʿöşr alınur ve pekmezden on beşden bir ʿöşr alınur zirā ki anuñ ḫarcı vardır ve göfter de on dördünde bir alınur zirā odunu ve nişās-

[45] B-1882 el yazmasında harman ve çayır olarak, toprağın bir kısmını almak üzre, reaya köylünün hakkı tarif eden ve sipahilerin hassa topraklarının halini gösteren kısımları mevcud değildir. Neşrettiğimiz el yazısında 42-43 sayfalarında bulunur.

[46] B-1882 el yazmasında (s. 10 a), bunun yerinde معزول اولسه yazılmıştır.

[47] Orijinalde yanlış (حالص) yazılmıştır.

[48] B-1882 el yazmasında (s. 11 a) bu fiil çok belli bir şekilde yazılmıştır: يومشديويرمك Neşrettiğimiz el yazısında بشرويرمك yanlış bir şekilde yazılmıştır. Böylelikle cümlede onun bir anlamı yok.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tası ḫarcı vardır ve aġacda biten fevākihde vaḳti gelince emīn ve muʿtedemed kişiler üzerine varub ḳıymete ṭutub ʿöşrün alalar ve baġ ve baġçe arasında ot bitüb şatılur olsa on aḳcede bir aḳce alına ve ḫarīmlerde ve ḥadāīḳlarda vāḳiʿ olan sebzeden ve otdan ʿöşr alalar ve zaʿferāndan ve gülden[49] ʿöşr alına salārlık alınmaya ve baġdan ve baġçeden ʿöşr alınmak şerʿe muvāfıḳtır āmmā reʿāyāya mużāyaḳa olmasın diyü ʿöşr miḳdārıñ bedel ta'yīn olunub ḫarāc iʿtibār olunmuştur ki baġ dönümiyle her dönümden baʿżı vilāyetde beşer aḳçe ve baʿżı vilāyetde on aḳçe ve bāżı vilāyetde üç aḳçe alınur gelmiştir ve ḥadāīḳden ve ḫarīmden ʿöşrlerine göre resm alınur ḥāṣıl baġlanmıştır.

Ve daḫī arāżī-i vaḳıfdan ve emīrāne yerden sipāhī ṭāpūya virse baġ itmek içün ve daḫī ol kimesne anı baġçe eylese eger aġacları birbirine yaḳın olub arası zirāʿata ḳābil değil olmasa baġçe hüḳmünde ve eger arasına çift girüb zirāʿata ḳābil olursa meyveniñ ʿöşrün vireler[50] ve eger baġçe hüḳmünde olursa müddeti az ve çoḳ olsun sipāhī ben bunu çiftlige [46] żamm iderin aġaclarını ḳatʿit demek cāīz degildir ya icāra vaż'itmek gerek ʿöşr bedeli ve yāḫud meyvesiniñ ʿöşrün almak gerekdir ve vaḳfa enfaʿ ḳanḳısı ise anuñ ile ʿamel oluna baʿdehu üzerine zamān geçmek ile aġacları ḳalsa sipāhī bozub yine çiftlige żamm idemez meger ki ṣāḥibi icārasın vermege ḳādir olmayub ferāġat ide sipāhī ol vaḳıt dilerse yine baġçe itmek içün bir kimesneye vire dilerse zirāʿat idüb ekin ekmege vire ve-l-ḥāṣıl ḳanḳı enfaʿ olursa anı ide[51] ve ḳadīmi ḳoz aġacları ki reʿāyānıñ çiftligi içinde olmasa niżāʿyoḳ ṣāḥibi tīmārıñdır ve şol koz aġacları ki reʿāyānın baġçesi ve işlemesi ola yāḫud çiftligi içinde ola veyā atāsınıñ ve dedesiniñ işlemesi onlardan hemān ʿöşr alına ve şol kāfiri ḳoz aġacları ki reʿāyāsının çiftliginden ve yāḫud hududunda ola daḫī ekinine ziyān ola ve raʿiyyet anı zabt idüb ḥāṣıl eyleye sipāhīyle iki üleşeler ve ṭaġlarda ve yāḫud saḥrālarda bitmiş ola ḫüdāyī kestāne aġacları beglik olur sipāhīniñdir ḫāricden kimesne daḫl itmeye.

---

[49] B-1882 el yazmasında (s. 11 b) کوکلدن yerinde کلدن yazılmıştır. Bu daha doğrudur, çünkü 15. asırın kadastro defterlerinde de böyle buluruz.

[50] Aynı yerde bu madde daha geniş bir şekilde verilir: اگر اراسنه چفت کیروب زراعته قابل ایسه یر حکنده در عشرین و رسومن ویروب وآغاجلرده بتن میونك دخی عشرین ویره.

[51] B-1882 el yazmasında (s. 12 a) bu cümle de bulunur: و رعایانك چفتی اوکوزی چایرندن عشر آلنمق ممنوعدر.

Ve daḫī ṭaġlarda ve ormanlarda ḫüdāyī biten aġacları bir kimesne sipāhī maʿrifetiyle işlese ol işleyenüñ olur[52] meyvesini ol kişi devşirür ʿöşrün vire ve daḫī ṭaġda ve ormanda ḫüdāyī bitmiş aġacları kim işlenmemiş ola anlar odun ve ot ve ḳamış gibi mubāḥ-ül-aṣīl kim tutarsa anuñdur ʿöşr daḫī lāzım olmaz meger ḳoruyup żabt[53] oluna ol vaktin[54] [47] kimin taṣarrufında olursa ol devşire aña gayriyle daḫl itmeye.

Ve daḫī ortaḳcı kayd olunan kimesnelere beglikten toḫum virile ḥāṣılın münāṣafa ideler ve ortaḳcılar nısf-i ḥāṣılını beglige virdügi sebebden bi-l-külliye ʿavārıż-i dīvānīyeden muʿāflardır anları ḳāżīlar ʿavārıża ḳatmazlar.

Ve daḫī reʿāyādan tekrār ʿöşr şol kimesnelerden alınur ki sipāhīniñ çiftligini terk idib āḫar sipāhī yerini zirāʿat ideler anıñ gibilerden zecren ʿöşrünü ṣāḥib-i ārż aldıḳlarından ṣoñra bir ʿöşr daḫī kendü sipāhīsi ala ve eger üzerine yazılan yerini bi-t-tamām eküb ḥaḳḳından geldükden ṣoñra āḫar yeri zirāʿat itmekle tekrār ʿöşr almak ḥayftır.

Ve daḫī sipāhīnin ġallesi enbārına ve ḥiṣar eriniñ kalʿasına iletmek reʿāyānıñ üzerindedir āmmā bir günlükden ziyāde olsa defaʿan li-l-ḫarc teklīf olunmaya ve şol çayırlar ki her yıl ḳorunub çayır ola gelmiştir anıñ gibiden reʿāyā taṣarrufında olandan ʿöşr lāzımdır sipāhīye ʿöşr vireler ve daḫī raʿiyyet yazuldugu yerde baġ[55] dikse ʿöşrünü ṣāḥib-i ārża virüb salārlıḳ kendü sipāhīsine vire ve bir raʿiyyet ki āḫar sipāhīnin raʿiyyetinden baġ alsa ʿöşrünü ve salārlıgın ol yeriñ sipāhīsine vire.

Faṣl-i sādis der beyān-i resm-i āġnām

Yerlüde ve yürükde iki ḳoyuna bir aḳçe almaḳ ḳānūndır ve daḫī ḳoyunla ḳuzu bir şayılmaḳ daḫī baʿżı yerlerde ḳānūndır ve ḳoyun bi-t-tamām dölün döküb ayırtlaşdıḳlarından ṣoñra māh-i ābrīlde alınur

[52] Aynı yerde denilir: اشلیانك ملکی اولور

[53] Orijinalde خیط اولنه yanlış yazılmıştır. Bak B-1882 el yazmasına (s. 12 a).

[54] واقعی olmalı.

[55] Aynı yerde şöyle denilir: باغ وباغچه دکسه

ve baʿżı yerde mayısda alınur ve ḳoyunu olmayan yürükden [48] resm-i ḳara diyü on iki aḳçe alınur ve daḫī yürügüñ ḳoyunu yigirmiden aḳall[56] olsa aña daḫī ḳara derler ḳoyun resmin almayalar heman on iki aḳçe resm-i ḳara alınur ve yürük sipāhī yerin ṭutsa ʿöşr salārlık vürdüginden ṣoñra resm-i boyunduruḳ on iki aḳçesin alalar ziyāde almayalar ve yürük resmi evā'il ḳuzu ḳatılacaḳ alınur imiş ḥaliyen ābrīl ayında alınmaḳ muḳarrerdir ve Ḳara ḳoyunluda ḳara ḳoyunlu dimekle meşhūr pādişāhımız ḥażretlerine müteʿallik yürügān vardır resm-i āġnāmları ḫāṣṣa-i hümāyūn içün alınur ve defter-i ʿatīḳde şöylece meşrūhdır ki şol kimesneniñ resm-i ġanemi otuz üçden ziyāde ola onlardan iki ḳoyuna bir aḳçe alına ziyāde ve noḳṣān alınmaya ve şunlar ki ḳoyunu yoḳtur on ikişer aḳçe alına ve faḳīr olanlar altışar aḳçe vire daḫī bir kimesne ḳoyun ʿādetin alacak zamāna ḳarīb ḳoyun alsa vaḳtinde resmi andan alalar alalı bir aydır dediġüne ʿamel itmeyeler ve ḳassābларıñ ve celebkeşleriñ ellerinde olan ḳoyunlarıñ ābrīl ayında ʿādet-i aġnām alunduġına ḥüccetleri bulunmaz ise resm ṭaleb oluna ve eger vech-i meşrūḥ üzerine ḥüccetleri bulunmaz ise ṣatūn alduḳları yeri buluvireler anlardan alına ve illā ellerinde bulunan kimesnelerden alına ve daḫī celebkeşlere tenbīh oluna kim ābrīl ayında alalar ve illā ādet-i āġnām ṣoñradan alurlar dinile[57].

Faṣl-i sābiʿ der beyān-i resm-i otlaḳ

Ḳadīmden ḳorunub otlaḳ resmin alınugelmiş yaylaḳlar ki örf-i sultānīde deftere ḳayd olunmuştur anı alalar ve anlaruñ māʿadāsı çāyırlardan ve ḳāyırlardan baʿżı mevāżiʿde ḥaymāne ṭāyifesine [49] yürüge ve şehirlüye ve ḳurā ḥalḳına örü ḳayd olunmuştur ve baʿżı mevāżiʿde ve daḫī sipāhīlere tīmār ḳayd olmuştur ve baʿżı daḫī ḫalī ve ḫāric-i defterdir anlarıñ gibi yerlerden ʿummāl ṭāyifesi ve sipāhī otlaḳ resmin almaḳ muḫālif-i ḳānūndır hemān resm-i āġnām alına.

Ve resm-i otlaḳ daḫī olan yerlerde ʿādet-i ḳadīm üzre her sürüden bir orta ḳoyundur ve ḫāricden sancāġa gelen ḳoyundan resm-i

[56] Milli kütüphanenin el yazmasında (154 g 25, s. 25): اقل اولسه yazılmıştır.

[57] B-1882 el yazmasında(s. 13 a-13 b)son mesele hakkında şöyle denilir: وجلب كشلره تنبيه اولنه‌كه آپريلدن اوكدن قيون آلسه‌لر اول ييلده اول قيونك رسمى بر دفعه ويرلدى ايسه حجّت آله‌لر اول ييل ايچينده آلمديسه عادت آغنامى صكره بندن آلورلر ديو بهاسندن بر مقدار آقچه‌سن آشاغه‌واره.

otlaḳ mīrlivādar içün ve yāḫud ṣāḥib-i tīmār içün āʿlā sürüden bir ḳoyun ki bahāsı yigirmi aḳçe ola mutavassıṭ sürüden bir ḳoyun ki bahāsı on aḳçe ola[58] ve ednādan kezalik ve-l-ḥaṣıl yigirmiden artıḳ olmak ḳānūna muḫāliftir alınmaya.

Ve resm-i otlaḳ daḫī ḳoyun yürüdügü yere göre olur ṣāḥibi oturduġu yere göre değildir ve bir tīmārda sipāhī mütemekkin olub ḳoyunu olsa veyā piyāde ve müsellem ṭāyifesiniñ āġnāmı olsa anlarıñ gibiden ṣāḥib-i tīmār resm-i otlaḳ ṭaleb itmeye meger ki üzerine ḥaṣıl baġlanmış ola ve daḫī yürük ṭāyifesinden bir kimesne bir tīmārda yer zirāʿat itse ve baġı ve baġçesi olsa ṣāhib-i tīmāra resm-i otlaḳ vire āmmā ḳışlaḳ resmin virmeye ve ḫāricden reʿāyādan bir kimesne bir tīmārda ḳoyun ḳosa ve yürütse veyā ortaġa virse anlarıñ gibiden daḫī otlaḳ (resmi) ṭaleb olunmaz meger ki yine ḥāṣıl ḳayd olunmuş ola.

Faṣl-i ṣāmin der beyān-i resm-i ḳışlaḳ

Bir tīmāra ḫāricden ḳoyun gelüb ḳışlasa āʿlā sürüden bir ḳoyun ve edna sürüden altı aḳçe alına ve bu resm-i ḳışlaḳ ḳoyun durdugu yere [50] tābiʿdir yürüdügü yere göre olmaz ve ḳışlayan sipāhiye ʿöşr ve resm virse resm-i ḳışlaḳ alınmaya ve yürük ṭāyifesi daḫī bu ḳabildendir ʿöşr ve resm virdügi yere resm-i ḳışlaḳ ve illā yürük her ḳanġi tīmārda ḳışlarsa resm-i ḳışlaḳ üçer akçe virmek ʿādetdir.

Faṣl-i tāsiʿ der beyān-i aḥvāl-i yürükān

Yürük ṭāyifesi daḫī yerlü gibi resm-i ġanem iki ḳoyuna bir aḳçe alına ve daḫī yürük ḳoyunu ḳırılub hiç ḳalmasa veyāḫud yigirmiden aḳall olsa bunlara ḳara denür on iki aḳçe alına resm-i aġnām alınmaya ve yürükler ellerinde sipāhī yerinden ṭāpūlu yerleri olub zirāʿat itdikten ṣoñra resm ve ʿöşr ve salārlıḳ virdüḳlerinden ṣoñra ḳānūn budur ki sipāhīye resm-i boyunduruḳ diyü yılda on iki aḳçe vire ve yürükler sancāḳbegi ve tīmār ṣāḥibi yerinde yer zirāʿat itse tamām çiftlüden on iki ve nīm çiftlüden altı aḳçe alına ve otlaḳ resmi yerlü gibidir āʿlā sü-

[58] Aynı yerde koyunun fiyatı 15 akçe kaydedilmiş.

rüden yigirmi evsaṭdan on beş ednādan on aḳçe ḳıymetlü bir ḳoyun vireler ve resm-i aġıldan üçer aḳçe sancāḳbegine vireler ve yürük ṭāyifesiniñ rüsūmı evā'īlde ḳuzu ḳatıldıḳda alınur imiş ābrīl ayında alınmaḳ ḳānūn-i muḳarrer olmuşdur ve baʿżı mevāziʿde ḫāricden yaylaya gelen ḳaraca ḳoyunlunuñ sipāhī yürükden otuz aḳçe resm-i otlaḳ ve ḳoyunu olmayanlardan ikişer aḳçe resm-i otlaḳ alınur mīrlivā zaʿīm ile bi-ṭarīk-ül-münāṣafa mutasarrıf ideler ve Ayasuluġ ve İzmīr tevābiʿinden buḫūrcu ʿarablar[59] vardır zamānı sābıḳda buḫur [51] ḫidmetin ider imiş ṣoñra ol ḫidmet refʿ olunub her ḫāneye sekiz aḳçe vażʿ olunmuştur ḥāliyen bu üslūb üzerine muḳarrerdir Ḫaṣṣ-i hümāyūn vażʿ olunur.

Faṣl-i āşır der beyān-i resm-i küvvārat

Ḳovan durduġu yere tābiʿdir kimiñ yerinde bal iderse ʿöşr anıñdır ve şol yerde ki defterde aḳçe yazılmışdır ol alına[60] ämmā defʿat-ülmażarrat baʿżı yerlerden ʿöşrden bedel aḳçe taʿyīn olmuştur baʿżı yerlerde ʿöşrden bedel baʿżı vilāyetde iki kovana bir aḳçe ve baʿżı yerlerde bir ḳovana iki aḳçe ve baʿżı yerlerde bir ḳovana bir aḳçe resm baġlanmışdır ve baʿżı yerde bir raʿiyyetin āḫar sipāhī yerinde ḳovanı olsa ṣāḥib-i ārża iki üç ḳovana bir aḳçe ve ṣāḥib-i raʿiyyete iki ḳovana bir aḳçe virürler ämmā Bolu sancāġında evā'īlde ḳovan ḥaḳḳı yere tābiʿ imiş ḥāliyen raʿiyyete tābiʿdir ḳoyun resmi gibidir ve ḳışladuġu yerde ḳışla ḥaḳḳı virürler ämmā livā-i Ḥamīd'de otlaḳ resmi diyü ṣāḥib-i ārża baʿżı yerde dört ḳovana ve baʿżı yerde üç ḳovana bir aḳçe alınur ämmā livā-i Karamān da ḳovan kimiñ tīmārında ise ḳovan başına iki aḳçe sipāhīsine ḥükm olunur yere tābiʿdir ve livā-i Āydīn'da reʿāyā ekser ḳovanı āṣīl yaturduḳları yerden ḳaldurub āḫar sipāhīniñ tīmārına iletüb ḳovan ḳanġi yerde kim bal eylerse resm anda virülmek iʿtibārı üzerine bal eyledügi yere dört ḳovana bir aḳçe virilmek üzerine āḫar tīmāra iletürler imiş imdi ḳānūn-i muḳarrer oldır ki bir ḳovana iki aḳçe birin ṣāḥib-i tīmāra ve birin bal eyledügi tīmārıñ sipāhīsine vire-

[59] Orijinalde ثغورح عبار yazılmıştır, fakat bu kelime cümle içinde anlamı yok. B-1882 el yazısında (s. 14 b) daha açıkça ve doğru بخورجی عربلر yazılmıştır.

[60] B-1882 el yazmasında (s. 14 b) bu cümle de bulunur . علالی وادنی لی اون قوانده بر قوان عشر آلنه

ler [52] ve ṭaġlarda ve aġaç budaḳlarında bulunan bal ki sipāhīye yazılmış olmaya mevḳūfcılarıñdır ballıḳ ise ve illā ṣayd ḳısmındandır kimesne daḫl itmeye bulanun olur ve bir tīmārda ḳovan olmayub resm ḳayd olunmasa daḫī ṣoñradan baʿżı kimesneler ḳovan idinseler yine ʿādet-i rüsūm ṣāḥib-i tīmārıñdır virmeziz ḥāṣıl ḳayd olunmamışdır didügine ʿamel olunmaya.

Faṣl-i der beyān-i resm-i ʿarūsāne

Ve daḫī cihazlu ḳızdan altmış ve ʿavretden ḳırḳ aḳçe alına baʿżı yerde ʿavretden otuz bākireden altmış aḳçe alınur faḳīre ʿavretden nıṣf resm-i ʿadete alınur[61] ve mutavassıṭ-ül-ḥāl olandan beyne beynedir ve bākire ḳızıñ resm-i ʿarūsanesi babasına tābiʿdir yaʿnī babasınıñ sipāhīsi alur ne maḳāmda çıḳarsa çıḳsun āmmā ʿavretde ṭoprak muʿteberdir kimiñ tīmārında nikāḥ olursa resm anuñdur ve yürük ṭāyifesi lāmekān olduġu sebebden atasına tābiʿdir eger bākire ve eger ṣeyyibedir ve eger sipāhī ṭāyifesiniñ ḳızı çıḳsa ʿarūsānesi subaşılıḳda ise subaşınıñ olur ve eger sancāk begi yedi altında ise sancāḳbegi alur ve daḫī sancāḳbegi ḳızı çıḳsa resm beglerbeginiñdir ve beglerbegi ḳızı çıḳsa resm ḫızāne-i ʿāmireye alınur ve daḫī piyāde ve müsellem ṭāyifesinin resm-i ʿarūsānesi çiftlikleri üzerinde olsun ve reʿāyā yerinde olsun sancāḳ beginiñ resm-i ʿarūsānesi çiftlikleri üzerinde olsun ve reʿāyā yerinde olsun sancāḳ beginiñdir ve eger ṣeyyibe olursa reʿāyā gibi ṭopraġa tābiʿdir eger kendüsi yayalıḳ çiftliği üzerinde olursa sancāḳbeginiñdir ve illā ṣāḥib-i ārżıñdır ve Ḫüdāvendigār evi olan yürükler ḫızāne-i ʿāmireye alınur ve daḫī bir kimesne ʿavretine ṭalāḳ virüb yine nikāḥlansa resm-i nikāḥ alınur [53] resm-i gerdek alınmaz[62] ve daḫī bir kimesne cāriyesini ʿabdına nikāḥ itse resm-i nikāḥ ve resm-i gerdek alınmaya ve daḫī bir kimesne cāriyesini āzādlu kimesneye nikāḥ itse bākire ise nıṣf-i resm-i ḫürre-i bākire ve eger ṣeyyibe ise nıṣf-i resm-i ḫürre-i ṣeyyibe (alına).

[61] Aynı yerde (s. 15 a) şöyle de denilir: نصف رسم غنی آلنه

[62] Aynı yerde (s. 15 b) bu verginin ölçüsü de verilir: رسم نکاح اعلادن بر دیناردر ادناسی اون ایکی آقچه‌در متوسط الحالدن ناکح ایله مذکوره حالنه کوره آلنه.

Faṣl-i der beyān-i resm-i duḫān

Bir kimesne āḫar sipāhīniñ tīmārında mütemekkin olub ḳızın çıḳarsa resm-i duḫān āʿlā yirden ṭoḳuz aḳçe ve mutavassıṭ-ül-ḥāl olandan altı ya da yedi faḳīr-ül-ḥāl olandan ḥāline göre yürükde daḫī bu ʿādet cārīdir ve piyāde ve müsellem ḳızları daḫī sipāhī tīmārında çıḳsa resm-i duḫān beş aḳçe alına ve āḫar tīmārdan bir kimesne gelüb bir tīmārda yurt idinüb ḳışlasa baġı ve baġçesi yoġ ise ve tīmār ṣāḥibine ʿöşr virmezse üç aḳçe resm-i duḫān alına ve eger ṣāḥib-i tīmāra ʿöşrden ve rüsūmdan ḳalīl ve keşir nesne virse (resm-i) duḫān alınmaz ve eger bir tīmārda āḫar sipāhī mütemekkin olsa resm-i duḫān alınmaz ve lakin ḳızı çıḳsa hemān resm-i duḫān beş aḳçe alına ve şehir ḥalḳından bir kimesne bir köyde ṣoñradan gelüb mütemekkin olsa yer zirāʿat itsün gerek itmesün resm-i duḫān alınmaz āmmā ḳızın çıḳarsa resm-i duḫan ḥāline göre alına āmmā ḳurā ḫalḳından ve yürükden ve ġayrīden bir kimesne şehirden (şehre) gelüb mütemekkin olsa ve ḳızın çıḳarsa resm-i duḫān alınmak ḳānūna muḫālifdir alınmaya.

Fasl-i der beyān-i āsiyāb fī-vilāyet-i Ānādolu

Bir degirmen yıl bi-t-tamām yürüse (Būrsa) müddiyle bir müdd buġday ve bir müdd arpa ḳayd olunmuşidi ʿḥāliyen reʿāyā ṭāyifesine müżāyaḳa olmasın diyü bir senede altmış aḳçe vaż olundu ve altı ay yürüyen degirmenden otuz aḳçe ve ondan aşaġa olandan bir ayda [54] beş aḳçe ḥesābı üzerine vaż olundu vilāyet-i Ḳaramān'da bu üslūb üzerine ḳayd olundu ve Bolu sancāġında ḳānūn-i ḳadīm üzerine yıl yürüyenden Būrsa müddiyle buġdayı bir müdd ve bir müdd arpa alına diyü vaż olundu ve altı ay yürüyene nışf-i ẕālik ve daḫī bir tīmārda ḥāṣıl ḳayd olunan degirmen ḫarāb olsa ṣāḥibine teklīf oluna eger ḳudreti olmayub maʿmūr idemese üzerine muḳayyed olan rüsūm sipāhīsine ḥükm idüb alıvireler eger rüsūmını virmege ve maʿmūr itmege ḳādir olmazsa ḳāżī maʿrifetiyle āḫara ṣatdüreler maʿmūr idüb rüsūmın vire ve eger bir kimse ṣatun alur bulunmasa ṣatınca cebr idüb resmin buldurmıyalar ve daḫī bir kimesne degirmen ṣatsa müşterī yedinde bir ay ve iki aydan yıl tamām olsa resmin müşterīden alalar bāyiʿden alma-

yalar ve daḫī bir degirmeniñ şuyu ḳatᶜ olsa baṭṭāl ḳalsa ve āḫar yerden şu getürmege ḳābīl olmasa anuñ gibiden resm alınmaḳ ḫayfdır alınmaya.

Faṣl-i der beyān-i tīmārhā-i serbestiyān

Alāybegi ve şubaşılıḳ ve çeribaşılıḳ ve emīr-i ᶜalemlik ve dizdārlıḳ ve çavuşlıḳ tīmārları serbestdir bunlaruñ māᶜadāsı serbest degildir meger ki bir tīmār şoñradan şubaşlıġa ilḥaḳ oluna munżamm olmak ile serbest olur şoñra yine ifrāz[63] oluna tīmārlıġa virülse serbest olmakdan çıḳmaz meger ki serbestlik üzerine virülmiş ola defterde veyā berātında serbestdir diyü muḳayyed ola.

Ve serbest tīmārlarda müsellem ve piyāde ve yürükān-i Ḫüdāvendegārdan ġayrī reᶜāyā ṭutduġu ᶜabd-i ābıḳ ve kenīzek müjdeleri ṣāḥibi tīmārıñdır ve müddet-i [55] örfiyyeleri bi-t-tamām olduḳdan şoñra ḳāżī maᶜrifetile esvāḳda beyᶜ-i men yezīd ide daḫī bahāsını ṣāḥibi gelince bir emīn kimesne ḳatında ḥıfẓ ideler ve müddet-i örfiyye daḫī ḳulda ve cāriyede üç aydır ve devede bir aydır ve serbest olmayanlar da kendü reᶜāyāsı ile ġayriñ reᶜāyāsı ṭutmasından farḳ yoḳdur defterde taᶜyīn olduġu taḳdīrce[64] mīrlivāya ve şubaşılara veyāḫud maᶜmūl olageldügi üzre taṣarruf ideler.

Ve daḫī serbest olan tīmārda şol kimesneye kiᶜādet-i-yavā[65] ḳayd olunmuş ola vāḳiᶜ olan yavāyı ṣāḥib-i-tīmār alur ḳayd olmayanlar da vakiᶜ olan yavāyı bi-l-külliyye sancāḳbegi alur Ḫāṣṣa-i pādişāhīde olandan ġayrī ve daḫī yaya ve müsellem kendü yerlerinde ṭutduḳları sancāḳbegiñidir ve sipāhī ṭopraġında ṭutsalar bi-l-külliyye atlu sancāḳbegiñidir ve rüsūm-i ᶜarūsāne daḫī serbest olan tīmārlarda müstaḳil ṣāḥib-i tīmārıñdır şubaşı ve sancāḳbegi daḫl itmez ve resm-i āġnām daḫī serbest olmayan yerlerde sipāhī ile şubaşı ve sancāḳbegi daḫl itmez ve resm-i āġnām daḫī serbest olmayan yerlerde sipāhī ile şubaşıları münāṣafa ṭarīḳi ile üleşeler ve şubaşı olmayan yerlerde sancāḳbegi ṣāḥib-i tīmār ile tanṣīf ider.

---

[63] Orijinalde اقرار yazılmıştır; Bunun cümle içinde anlamı yok. افراز olmalıdır.

[64] B-1882 el yazmasında (s. 16 a) gibi olmalıdır: ...ودفترده تعين اولندوغى تقديرجه

[65] Orijinalde عادت يوقدر yanlış yazılmıştır. B- 1882 el yazısında (s. 16 a) doğrusu olan عادت يوه budur.

Ve cürm ve cināyet daḫī keẕalik ve livā-i Āydın'da serbest olmayan tīmārıñ resm-i āgnāmı ve cürm-ü cināyeti sancāḳbeginiñdir ve daḫī vilāyet-i Germiyanıñ baʿżı yerlerinde serbest olmayan tīmārıñ resm-i āġnāmınıñ nıṣf-i āḫarı ṣubaşı ile sancāḳbeginiñdir ve daḫī baʿżı yerlerde harāmīniñ nıṣf-i āḫarı sancāḳbeginiñdir [56] ve yāḫud ṣubaşılarıñdır[66] ve daḫī bir yerde ṭavşan ve ḳaplan tutulsa postu sancāḳbeginiñdir meger yaya ve müsellem ṭutmuş ola anlaruñ kendi begleriniñdir ve daḫī ogrınıñ ve nıṣfı ṣāḥib-i tīmārıñ ve ḳanlunuñ bi-ḥaseb-ül-merātib siyāseti sancāḳbeginiñdir ve ʿafv olan yerlerden bedel-i siyāset aḳçe almak ḳānūna muḫālifdir ve siyāset olandan cürm almaḳ yoḳdur āmmā ʿafv olıcaḳ cürm ṣāḥib-i tīmārıñdır.

Ve daḫī reʿāyā raʿiyyetliniñ yerlerin birbirine ṣatmak (almak) ḫilāf-i-ḳānūndır alana ve ṣatana muḥkem tehdīd ideler meger ki sipāhī maʿrifetiyle ḥaḳḳ-i ḳarārın ve ḥaḳḳ-i taṣarrufun ṭuta bir miḳdār aḳçe alub virse cāīzdir āmmā sipāhī ol aḳçenin aʿṣārın ala ve illā sipāhī marifti olmadın cāīz degildir ve daḫī sipāhī ve ʿummāl ḫarman ölçmekde ziyāde teʾḫīr itmeyeler hemān bir hafta teʾḫīr ideler gelüb ölçmezlerse köyüñ imāmı ve ketḫüdāsı ve yarar ādamları maʿrifetiyle ḫarmanı ölçüb ānbārına ḳoyalar ṣoñra gelüb bizim maʿrifetimiz yoġıken ölçdüñüz diyü incitmeyeler daḫī reʿāyā yerlerini rızaları ile ve sipāhī maʿrifetiyle istibdāl idişüb olunca taṣarruf itseler ṣoñra oġlanları bozmaḳ isteseler cāīz degildir ve kendüler daḫī hayātlarında pişmān olub bozmaḳ dileseler bozalar āmmā sipāhī maʿrifeti olmasa feṣḫ idişmek cāīzdir.

Faṣl-i der beyān-i aḥvāl-i töhmetyān

Bir kimseye töhmet isnād itseler oġlu var ise oġluna ve karındaşı var ise karındaşına ve ākrabāsına ve muṣāḥiblerine ve küfelāsına ve yāḫud ehl-i ḳariyesine ve meclisi cemāʿatda veyā bir kimseniñ evinde ṭurursa aña teklīf ideler [57] bulduralar ve daḫī bir yerde derbend ḥāfıẓları olsa daḫī taḳsīrāt idüb ḥıfẓında tekāsül itseler ol yerde żāyiʿ olan müslümānlarıñ rızḳların alanı bulalar bulmazlar ise anlara

[66] B-1882 el yazmasında (s.16 b) son meselesi daha geniş bir şekilde işletilmiştir: وسربست تيارلرده جرايم بالكلّيه صاحب تيارك كدر سربست اولميان تيارلرده نصفى صاحب تيارك ونصف آخرى سنجاق بكيكدر يا صوباشكدر بعضى يرده ابكى‌سى بله تصرّفيدر هر بريسى ربع آلور.

taẕmīn itdüreler zirā derbendi ḥıfẓ idüb gözetmek anlarıñ üzerlerine lāzımdır ve daḫī ḳażā ve tedrīs ve tevliyet ve neẓāret ve meşīḥat ve ḫiṭābet ve imāmet ve sā'ir anlaruñ emṣāli menāṣıbdan ve cihātdan şunlar ki berāt-i pādişāhī ile nesne taṣarruf iderler taʿzīr lāzım olsa taʿzīr olıcaḳ yerde itmeyeler ve ḥabs idecek kefīl bulunursa anı ḥabs itmeyeler Dergāh-i muʿallāya ʿarż ideler meger ki şenāʿat-i ʿaẓīm ola daḫī firār iḥtimāli ola kefīl daḫī bulunmaya ḥabs ideler.

Ve daḫī bir kimesneyi ḫırsūzdur veyā ḳaḥbedir diyü mahallesi ve kurāsı cemāʿati şikayet idüb bize gerekmez diyü red itseler vāḳiʿa töhmeti daḫī ol kimesneniñ beyn-en-nās maʿrūf olsa maḥallesinden tehī idüb yaʿnī red idüb süreler ve daḫī eger varduġu yerde daḫī ḳabūl itmeseler şehirden süreler āmmā bir kaç gün tevaḳḳuf ideler şāyed ki ol evvelki yaramazlıġı gidüb tövbe idüb ṣalāḥ üzre olursa ḫōş ve illā andan daḫī red idüb bi-l-külliye süreler şehirden çıḳa gide.

Faṣl-i der beyān-i rüsūm-i mekātib ve ḳużāt ve sicillāt

Ḳāżī ḥüccetiniñ resmi oldır ki yigirmi altı aḳçe alına yigirmisi ḳāżīnın ve dördü nāībiñ ve ikisi kātibiñ ola ve resm-i nikāḥ daḫī bākireden bu resmedir ve āmmā ṣeyyibe olsa resm yigirmi aḳçe alına on beşi ḳāżīnıñ üçü nāībīñ ve ikisi kātibiñ ola ve daḫī bir kimesne ʿavretin boşayub yine alsa resm-i nikāḥ on beş [58] aḳçe alına on aḳçesi ḳāżīnıñ ve üçü nāībīñ ve ikisi kātibiñ ola ve resm-i ʿitāḳname mevlāsı ġānī olsa elli aḳçe alına ḳırḳ aḳçesi ḳāżīnıñ ve altı aḳçesi nāībiñ ve dördü kātibiñ ola ve eger mevlāsı faḳīr olsa resm ḳırḳ aḳçe alına otuzu ḳāżīya bāḳīsi keẕalik nāīb ile kātibe ola ve resm-i ḥüccet-i kitābet sā'ir ḥüc'ec gibidir ve resm-i mürāsele sekiz aḳçedir beşi ḳāżīya ve ikisi nāibe ve biri kātibe ola ve resm-i sicillāt daḫī sekiz aḳçedir bu üslūb üzre taḳsīm iderler ve resm-i ṣūret-i sicillāt on dört aḳçedir on aḳçesi kāżīya ve üçü nāībe ve birisi kātibe ve resm-i naḳl-i şehādet daḫī yigirmi beşdir keẕālik bu üslūb üzerine taḳsīm ideler[67].

[67] Kaçmış kullarına ait B-1882 el yazmasında (s. 20 a) şu paragraf da verilir:

وقاضی مجلسنده حکم اولنان آقچه‌دن محضرلر یوزده ایکی آقچه عشر آلالر اگر قول دخی محضر ایله حواله اولسه اون ایکی‌ده برین قول یوزده ایکی‌سن محضر آله اگر قول یا جاریه ایاقت اتسه دوه کچومنه اوتوز آقچه جعل آله اگر دوه کوچمندن اکسوك اوله نسنه لازم کلمز اگر بر کوچمدن زیاده اولسه ایکی کوچدن الفش و اوچ کوچدن طقسان آقچه آله اگر اوچدن اولسه بنه طقسان آله آرتق آلمز.

Faṣl der beyān-i aḥvāl-i piyādegān ve müsellemān[68]

Her ocaḳda altı ve yedi (nefer) kimesne (yamāḳ) ḳayd olunub benövbet ile ʿasker-i manṣūre ḫidmet iderler ve yamāḳları yazılan yayanıñ bir ve iki ḫidmete ḳābil oġlanları olsa anlar daḫī yamāḳ yazılub növbetlerinde ve ḫidmetlerinde olalar ve yaya çiftliġi bağından ve bağçesinden ve resm-i āsiyābdan her ne ḥāṣīl olursa kimesne daḫl itmeye kendüler taṣarruf ideler ol yeriñ satılması ve ṭāpūya verilmesi memnūʿdır itmeyeler ve sipāhī tīmārında piyādeniñ ve müsellemiñ āġnāmları olsa resm-i āġnāmdan ve resm-i otlaḳdan nesne ṭaleb itmeyeler ve yaya ve müsellem sipāhī yerinde (yer) zirāʿat isteler ʿöşrlerini virüb iki dönüme bir aḳçe resm vire ve sipāhī raʿiyyetleri sizde neyler ol yeri alurın raʿiyyete virürin diyü daḫl itmeye veyā sancāġibegi kendüye müteʿallik olan [59] piyāde ṭāyifesinden her ocaḳdan buġday ve arpa aḳçesi[69] diyü ve ḫidmete varmayub yerine bedel ṭutan kimesnelerden bedel akçesi diyü otuz aḳçelerin almaḳ ḳānūndur ve piyāde ṭāyifesiniñ cürm ve cināyet ve gerdek degeri ve ṣayd itdikleri vaşaḳ ve ḳaplan postu sancāġibegleriniñdir ve yaya başılarına müteʿallik olan yayalarından yayabaşıları her ocaḳdan buġday ve arpa aḳçesi diyü ḳırḳ aḳçe alalar ve yayanın bādihavāsına yine yayabaşıları daḫl itmeye ve yayanıñ daḫī sancāġıbegi kendü adamlarına yaya aḳçesi alıvirüb bedel etmek cāīz değildir.

Ve daḫī yaya sefere varmadın veya geç geldiñ ve pīrsin veyā oġlansın veyā bedeliñ istemezin sen gitmek gereksin ve daḫī muḳaddemlik ve saḳālıḳ ve bōgāsı ve bekendük aḳçesi diyü nesne alurlar imiş bidʿatdır itmeyeler ve daḫī piyāde ṭāyifesi ġaybet-i munḳatıʿa ile ġāyib olub yamāġı yerinde olsa çiftligi bi-l-külliyye aña teslim idüb anıñ ḫidmetin ide eger yine gelmek veyā bulunmaḳ iḥtimālı olsa eger piyāde ṭāyifesiniñ ḫāṣṣı olsa bulması ve növbetinde ḫidmetde eşdirmesi yaya sancākbeġiniñdir ve eger ḫāṣṣ yayadan degil ise yayabaşınıñ üzerinedir.

Ve daḫī bir yayanıñ çiftliğin ḳoyub ḳaçsa sancāġı-begi ḳanda bulursa yerine götürüb vilāyet ḳāżīları daḫī aña muʿāvenet idüb defter-

[68] B-1882 el yazmasındaki kanunnâmede bu paragraf bulunmıyor. Bu mesele hakkında yalnız birkaç satır var.

[69] Milli kütüphanenin el yazmasında (154 g 25, s. 35) بغدای و آرپه آقچه‌سی yazılmıştır.

de muḳayyed olan piyādesini eger tīmārda ve eger vaḳıfda ve eger mülkdedir ve bi-l-cümle her ḳanda ise göçürüb yerine varmasına ḥükm ideler ve yasaḳ[70] ideler kimesne girinmeye ve māniᶜ olmaya [60] ve sancāḳbegi ve adamları daḫī aḳçesin alub ṣalıvirmeyeler ve illā ḳāzīlar menᶜideler memnūᶜ olmazlar ise yazub dergāh-ı muᶜallāyaᶜarż ideler(ki) muḥkem ḥaḳḳlarından geline ve sancāḳbeginiñ çalcısı[71] ve sancāḳdarı yayadan olsa cāīzdir.

Ve daḫī ḳānūn-i ḳadīmdir ki piyāde ve müsellem taṣarruf idegeldügi çiftligi ziyādedir diyü kimesne daḫl itmek olmaz ve daḫī şol ḳariyede kim yaya mütemekkindir çiftligi daḫī andan olub civār olsa muḳaddemā yayaları civār ala baᶜdehu siyāset ide ve yayanıñ çiftligi geñ yerde olsa her bir ṭarafdan bir dönüm geñ yerde ḥükm ola keẕālik müsellem çiftligi daḫī böyledir bundan ġayrī piyāde ve müselleme geñ yer yoḳtur ve yayanıñ ḳoyunu ve ḳovanı ṣayılmaya ve yaya ve müsellem kadīmden ebenᶜan cedd mütemekkin olduġu ḳariyelerde ve sipāhī tütün ḥaḳḳı diyü nesne ṭaleb itmeye ve daḫī ġāyib olan yaya ve müsellem yamāġında ve yerlüde yerlerin ve evlerin ve sā'ir emlāk-i ārażisin beyᶜ ve şirā idüb ve icāre-i zemīn ṭarīḳ ile alub taṣarruf idenlere bulduralar ve yāḫud ḳulluġun çekdüreler ve daḫī yaya ve müsellem mecāliste ve maḥāfilde iṭāle-i lisān idüb yaya ve müsellemsiz diyü iṭāle idüb bi-ġayri ḥaḳḳ ḳaçırılsa ibāket itdürüb nā-bedīd idenleri ve sebeb olanları buldurub geregi gibi taᶜzīr idüb teşhīr ideler.

Ve daḫī yayanıñ ve müsellemiñ birden ikiden yarar oġlanları ve ḳarındaşları kendü ile olalar kendülerine yamāḳ ḳayd idüb nöbetlerinde ḫidmetlerin itdüreler ve yamāḳlaruñ birisi ḫidmetine giderse sā'ir yamāḳlarınıñ āġnıyāsından elli ve altmış ve mutavassıṭ-ül-ḥāl [61] olandan otuz ve ḳırḳ ve ednāsından on ve yigirmi aḳçe ḫarçlıḳ almaḳ ḳānūndır ve müsellemiñ çiftliginden olan ḫāṣılı yamāḳlarından ḳanġisi eşerse ol taṣarruf ider ve sā'ir yamāḳlarından ellişer aḳçe ḫarçlıḳ ala ve ekdikleri yeriñᶜöşrün daḫī ala ve eger yamāḳ mücerred olursa ḫarçlıḳ yigirmi beş aḳçe vire.

---

[70] Orijinalde ياساق yahut يساغ yerinde يصاق yazılmıştır.

[71] Süleyman'ın kanunnâmesinde bunun yerinde جكجى yazılmıştır.

Ve daḫī sefere varmayan yamāġı ḳużāt maʿrifetiyle teftīş oluna ve şol ki sefere geldikten şoñra ḫidmet tamām olmadın destūrsuz ḳaçub gitmiş ola veyā giderken yoldan ḳaçmış ola eger defaʿātle itmiş ise ṣalb iderler ʿādeti olmayub dā'imā ider olmasa anıñ gibi kimesneniñ burnun ve kimesnenin ḳulaġın kesüb siyāset ideler bu bābda kimesne maniʿ olmaya ve aḳçesin alub ṣalıvirmeyeler ve bunuñ emṣālı ḫidmet ḳusūrı için olan siyāset yaya sancāġıbeginiñdir lakin bir şerʿi günāh olub siyāsete müstahaḳḳ olsa ki ṣalb itmek gibi veyā katʿ-i ʿużv gibi ol atlu sancāġıbeginiñdir maʿrifetiyle ide ve daḫī sefere geç gelen ve ḳülluġına geç gelen piyādeniñ ṣaḳālın keseler ve daḫī yayanıñ siyāsetin günah itdügü yerde idiler ġayri yere alub gitmiyeler ve daḫī yayadan siyāset itdükden şoñra cürm almayalar şöyle bileler.

Faṣl-i der beyān-i rüsūm-i ḳapān ve bāc-i bāzār ve rüsūm-i ḳanṭār

Ḳara ṣabun yükinden 1, 5 ve ḥaḳḳ-i ḳantār 5 ʿIraḳı ve ḥınnā yükinden 2 ve ḥaḳḳ-i ḳanṭār 2 ve boya yükinden (?) ve üç boyun çividden ḥaḳḳ-i ḳanṭār 5 ve şeker yükinden 3 ḥaḳḳ-i ḳantar o5 ve maṣṭakī yükinden 4 [62] ḥaḳḳ-i ḳanṭar o2 ve nişādır ve ḳalay yükinden 8 ve baḳḳām aġacı yükinden 2 ḥaḳḳ-i ḳanṭār o2 ve şāb yükinden 2 ḥaḳḳ-i ḳantār 2 ve ceviz ve ḳaranfil ve günlük yükinden 4 ḥaḳḳ-i ḳanṭār 2 ve ḳara boya yükinden 4 ve ḳoz yükinden 2 ve bādemden 2[72] ḥaḳḳ-i ḳanṭār 2 ve fındıḳdan 2 ve gül yükinden 2 ve ḳuru üzüm yükinden 2 ve köfterden 2 ve incirden 2 ve ḳaysi yükinden 2 ve zerdālūdan 2 ve yaġ yükinden 4 ve acı zerdālū yükinden 1 ve ḳurū erikden 2 ve tāze amrūd yükinden 2 ve yārī (?) yükinden 2 ve elmadan 1 ve ḳızılcıḳdan 1 ve zeytūn yükinden 2 ve pirincden 2 ve kestaneden 1 ve ṭuzdan 3 ve ṣomaḳdan 2 ve bal kutusu başına 1 ve ṭulumda olsa ṭulumına 1 ve saḫtıyān yükinden 2 ve gönden 4 ve ḫām gön yükinden 1 ve yaş gön yükinden nīm ve kürek yükinden 2 ve lebeblü yükinden 1 ve pekmez yükinden 2 ve sirke[73] yükinden 2 ve bāḳır yükinden 2 ve demir yükinden 2 ve naʿl yükinden 2 mıḫ ve ekser yükinden 2 ve keten yükinden

[72] Milli kütüphanenin el yazmasında şöyle yazılmıştır; وبادمدن ٢ حنّ قنطار

[73] Orijinalde بسيل yazılmıştır; bu kelime bulunduğu anlama uymaz. B-1882 el yazısımda (s. 18 b) gibi سركه olmalıdır.

2 ve hegbe ile olsa bir bağına alalar ve penbe yükinden 2 ve kepenek yükinden 1 ve kiçe yükinden 1 ve kebeden 1 ve biz (bez)[74] yükinden 2 ve çōḳa yükinden 8 ve ibrişimden 10 bōġāşı yükinden 2 ve dikilmiş çōḳa ḳaftan yükinden 2 ve biz (bez) ḳaftan yükinden 2 ve ʿabā yükinden 2 ve ḳālī yükinden 2 ve eyer ṣaġrāġı yükinden 1 ve ḳalya taşı yükinden 2 ve çiçek yükinden 2 ve ḳaṭrāndan 1 ve ziftden 1 ve çiriş yükinden 1 ve palāmut yükinden 1 ve zibaḳ yükinden 2 ve ḥaşır yükinden 1 ve ḳavun ve ḳarpuz yükinden 2 ve sarmısaġdan 2 ve ṣoġan [63] yükinden 1 ve yüz ḳaşıḳda bir ḳaşıḳ ve bir vuḳḳiye sade yaġdan iki pul ve çit ve sepet yükinden bir sepet ve beziryaġı yükinden 2 ve şirlagan yaġı yükinden 2 ve peynir yükinden 2 ve çervīş yaġı yükinden 2 ve yigirmi yumurtadan bir yumurta ve yoġurt yükinden nīm ve ḳaṣṣābın ṭuzladuġu beş ḳanṭārda 3 ve bir ʿaraba yoncada 8 ve bir ʿaraba ṣoġanda 3 ve bir ʿaraba balıḳda 4 ve bir ʿaraba ḥaşırdan 3 ve bir ʿaraba ḳavundan 3 ve bir ʿaraba yaş üzümden 3 ve bir ʿaraba kirāsdan 3 ve elmadan ve emrūddan 3 ve bir ʿaraba taḫtadan iki taḫta ve bir ʿaraba otdan 1 ve bir ʿaraba ḥāsıldan 4 ve bir ʿaraba ḳaysidan 3 ve bir ʿaraba zerdālūdan 3 ve bir ʿaraba māldan 3 ve ot yükinden baġ 1 ve ḥāsıl yükinden baġ 1 ve yonca yükinden baġ 2 ve enār yükinden 1 ve turunç yükinden 10 ve keçi boynuzu yükinden 1 ve ḫamr yükinden 3 ve buġday yükinden ve arpa ve mercümek ve noḫūd ve baḳlā ve bögrülce ve yulaf ve burcaḳ ve ne kim var ise bunlardan her müdde bir kile bāc alına.

Ve esir ṣatılsa bāyiʿden iki ve müşterīden iki aḳçe alına ve at ve ḳatır ve deve ṣatılsa iki bayi'den iki aḳçe müşterīden alına ve bir ṣıġırdan iki aḳçe alına ve ḳoyun boġazlansa üç ḳoyuna bir aḳçe alına ve ṭaşradan ḳaṣṣāb ḳoyun getürüb boġazlasa iki ḳoyuna bir aḳçe alına ve sıġır getürüb boġazlasa sıġır başına bir aḳçe alına ve daḫī baġ ve baġçe ve degirmen gibi emlāk ṣatılsa bāc alınmaḳ yoḳtur.

Ve daḫī köylerde her ne ṣatılsa bāc olmaz ve daḫī altun [64] ve gümüş ve ḳurşun ṣatılsa yükle daḫī olursa bāc alınmaz ve daḫī dükkān olmayan bāzār içinde sergi ḥaḳḳı ikişer pūl alurlar ziyāde alın-

[74] Orijinalda بد yanlış yazılmıştır. B-1882 el yazmasında (s. 19 a) olduğu gibi بز olmalıdır.

maya ve ḳapūda vezn olan nesneden ḳanṭār başına iki aḳçe alına biri bāyiʿden ve biri müşterīden ve daḫī bir neṣne ki bāc virilüb ṣatılsa daḫī baʿdehu yine ol şehirde müşterī bir kimesneye ṣatsa bāc alınmaya meger kim ḳul ve cāriye ve ṭavār ḳısmından ola anlaruñ gibiden tekrār alınsa cāīzdir ve daḫī şehirde bir kimesne bāzār yerine varmadın arpa gibi ve buġday gibi nesne ṣatsa bāc alınmaḳ yoḳdur lakin menʿideler bāzārdan ġayrī yerde beyʿitmeyeler ve daḫī şehir içinde bir kimesne biten otdan ve yoncadan ve ḥāṣıldan bāzāra ṣatılmaġa götüreler bāc alınmaḳ yoḳtur meger ki ṭaşradan gele ve Allahu-aʿlem bi'ṣ-ṣavāb[75].

Faṣl-i der beyān-i ḳānūnnāme-i iḥtisāb

Muḥtesiblere lāzım olan budır ki zikr olunur muḥtesib olan kimesne ḳāżī maʿrifetiyle narḫ vire etmegi çaşnı ṭuta onun on dört üzerine narḫ vire ve ḳoyun eti üç yüz olıcak keçi eti üç yüz elli ola ve ḳuzu iki yüz ola ve ṣıġır eti dört yüz ola ve ḳoyun eti iki yüz oldukta keçi iki yüz elli ola ve ṣıġır üç yüz ola ve daḫī havice (havuca) ve isfanāḫa ve keleme ve şalġalama ve ṣoġana ve sarımsaġa narḫ vire balıḳ gelse balıġa daḫī narḫ vire.

Ve ṭaşradan nesne gelse ehl-i bāzār ḳarşu varub almayalar ve hem ṭaşradan gelen getürdigin defʿi satarsa narḫ olmaya āmmā andan alan alduġuna göre onun on bir üzerine [65] narḫ vireler ve ṭavār olsa onun on ikiye ve alduġu ṭavār kīc ṣatılsa onun on dörde narḫ vireler ve narḫ virdüginden ṣoñra muhālefet idüb eksik ṣatanuñ muḥkem ḥaḳḳından gelüb sebze ve otdan olursa iki dirheme bir aḳçe cerime alına ve eger ġayrī nesnelerden olursa dirhemine bir aḳçe (cürm) alına.

---

[75] B-1882 el yazmasında (s. 18a- 20 a) metin zarfında bu diğer mahsuller içinde bac-i pazar zikr edilir.

— عراق صابون یوکندن ایکی آقچه

— وکلـنی بر داغی یو کندن بر آقچه جناق ودستی یوکندن یرم آقچه بالق یوکندن بر آقچه وقونیه بر داغی یو کندن بر آقچه ونکه یوکندن یرم آقچه

— صاج آیاق یوکندن ایکی آقچه صبان دموری یو کندن ایکی آقچه بیل یوکندن ایکی آقچه

— چورب یوکندن بر بوچق آقچه پیاغی یوکندن بر آقچه قره زر نیخ یوکندن ایکی آقچه

— سیزوات یوکندن ایکی آقچه بال مومی یوکندن ایکی آقچه اوت یوکندن بر باغ اوت حاصل یوکندن ایکی باغ یونجه یوکندن ایکی باغ یونجه تخته یوکندن بر تخته صاج یو کندن ایکی آقچه هوج یو کندن وشلغم یو کندن بر آقچه

— کراسی یوکندن بر آقچه

— بیل صابی یوکندن بر صاپ

— بوبر یوکندن بش آقچه بر عربه پرنجدن سکز آقچه

— بر عربه طوزدن بش آقچه بر عربه حصردن اوچ آقچه بر عربه اودنون بر آقچه اودنون بر آقچه

Eger muḥtesib ehl-i bāzār ile biriküb eksik vireni gözlemez ise ḳāzī muḥkem ḥaḳḳından gelüb eksik virenleri daḫī te'dīb ide ve daḫī mecmū meyvelere ve ṣatılur nesnelere narḫ virmeyecegü nesne olmaya ehl-i żāyiʿın 'ehl-i ṣanāyiʿnin' her birisini yoḳlaya eyüsini ve yavuzını gözleye ḳalb bulduğunu ḳāzīya iletüb ḥaḳḳından geldüre.

Ve at ve ḳatır ve ḥımārı naʿlsız yürütmeye gözede ve miḳdārından artıḳ yük vurdurmaya eslemeyeniñ ḳāzī maʿrifetiyle ḥaḳḳından geleler ve ārūḳ ve zebūn ṭavār kulandırmıyalar ammā muḳaddemā esvāḳda nidā ve tenbīh itdüre baʿdehu eslemeyüb naʿlsız ṭavār ve ārūḳ ṭavār ve zebūn ṭavārı ve artuḳ yük vuran kimesnelerin muḥkem ḥaḳḳından geline üç aġaca bir akçe cürm alına.

Fasl-i der beyān-i ehl-i ṣanāiʿ ve cerāim

Etmekcilerüñ ve girdecilerüñ ve çörekcilerüñ her birinin gözlenüb çigi ve ḳarası olmaya ve ekşi olmaya[76] ve eger eksik olursa ḳāzī taʿzīr idüb dirhemine bir akçe cürm alına ve elekleri sıḳ ola ve eyü ola ve eger çig ve ekşi veyā kepeklü olursa muḥkem siyāset ideler ve bunlaruñ ehl-i ḥibresi kendülerden olmaya yiyici tā'ifesinden ola ve çörek etmegi nıṣf ola bir müdd una bir vuḳiyye yaġ koya[77] ġāyetde arı pāk işlene [66] ve yaġsuz çörek girde narḫına işlene ve ġāyetle arı işlene ve her zamānda eksik olmayub buluna.

Ve ḳaṣṣablar daḫī ḳoyunu keçiden temyiz ideler ayru ṣatalar ve fuṣūl-ı erbaʿda taʿyīn olan narḫ üzerine et buldurub ʿinād itdürmeyeler semüzin saḳlayub arugın boġazlamayalar ve her zamānda ḫalḳa eti yetişdüreler teʿallül idüb et bulmayan ḳaṣṣābıñ ḥaḳḳından geleler belki ḥüsn idüb ta et bulurın diyince ḥabs ideler ve her kişinüñ murādı olduġu yerden kesivire bahāne[78] itmiyeler ve her kişiye naẓar bir ola narḫtan eksik virmiye[79] virürse muḥkem taʿzīr idüb her dirhemine bir akçe cürm alına.

---

[76] B-1882 el yazmasında (s. 20 b-21 a) düşünce daha belli çıkıyor: انكجيلرك انمكى وكرده جيلر كردهسى وچوركجيلرك چوره‌كى كوزلنه‌چكى وقره‌سى اولبه و اكشى اولبه...

[77] Aynı yerde (s. 21 a) şöyle yazılmıştır: بر مد اونه يدى وقيه ياغ قويه

[78] B-1882 el yazmasında (s. 21 a) bu cümle daha geniş bir şekilde yazılmıştır: رضاو يرنجه‌هر كشينك مراد اولدغى يردن كسيوره‌لر

[79] Milli Kütüphanenin el yazmasında (154 g 25, f. 42). نرخدن اكسك ويرمبه

Ve aşcılarıñ pişürdigi et çig olmaya ve aşı ṭuzlu olmaya ve kāseleri pāk ola ve kāse bezi ve ṣū ṣāgi pāk ola ve ḳazanları ḳalaysuz olmaya ve çanaḳları eski ve ṣırsuz olmaya ve belinde fūtası pāk ola ve ḫidmetkārları kāfir olmaya bu meẕkūrata muḫalif ola muḥkem ḥaḳḳından geline ve tava büryānı[80] evvel suya ışlayub pişürirler imiş menʿideler ve evvel yaḫni idüb ṣoñra büryān etmegi menʿideler ve ḳuzu büryānınuñ yüzüne aşı sürmegi menʿideler ve ṣuya daḫī ışlamayalar ve etüñ cemīʿ āḳsāmını muḥarren pişireler ve tennūr büryānı et narḫınıñ nıṣfı ola ve daḫī sercileriñ pişürdügi baş ve paça gözlene pāk ṭutalar eyü muḥarren pişireler ve bezi olmaya ve göynisi olmaya ḳoyun başına ve ḳuzu başına zamānına göre narḫ vireler paçanın[81] her zamānında dördü bir aḳçeye ola ziyāde olmaya ḳılı ve bezi olmaya muḥarren pişe [67] ve illā muḥkem ḥaḳḳlarından geline ve daḫī işkenbeciler işkenbesini temyiz ideler ve pāk ṣu ile muḥarren pişe sirkesin ve ṣarımṣaġın yerinde ideler ve kāseleri pāk ola ve bezleri ve fūtaları pāk ola ve cigeri ḫalṭ idüb pişirmiyeler.

Ve börekcileri gözliye ḳoyun eti iki yüz elli dirhem olıcaḳ şorbalu börek iki yüz dirhem ola varaḳlu börek seksen dirhem ola[82] miyānesi ṣoġan ile olmaya ve ḳoyun etinden ġayrī et ḫalṭ itmeyeler ve ṣoġanı çok olup eti az olmaya ve ekşer yeri boş olmaya ve illā muḥkem ḥaḳḳlarından geline ve esbāb pāk ola ve ḫamırı (ḫamuru)[83] arı undan ola ḳoḳar yaġla olmaya.

Ve daḫī loḳma işleyenler gözlene yaş ve ḳuru ve sā'ir me'kūlātın üzüm ve incir ve anuñ emṣāli (nesneler) oñun on bir üzerine ṣatalar.

Ve yaş yemiş ṣatanlar narḫ aldıḳtan ṣoñra yatırub çürüdü diyü tekrār narḫ taleb itmeyeler ve müşterī eline eksik nesne vezn idüb ṣatanun ḥaḳḳında geline ve her zamānda terāzūları gözlene bir ṭarafı uzun ve aġır olmaya iki yanı bi-t-tamām müsāvī ola ve daḫī vuḳiyyeleri yoḳlanub biri birinden tefāvüt olmaya nesnenüñ ḳemīni eyüsine ḫalṭ itmeyeler ve illā taʿzīr idüb menʿ ideler.

---

[80] Aynı yerde (s. 21 b) طوار بر یانی yazılmıştır.

[81] Aynı yerde پاچه تك هر زمانده دردی yazılmıştır.

[82] B-1882 el yazmasında (s. 21 b) şöyle yazılır: ورقلو بورك ایکی یوز سکسان در هم اوله...

[83] خمور olmalıdır.

Ve küfen ile ve yükile[84] gelen ḳavun ve ḳarpuz üzüm ve enār ve ṭurunc gözlene bāzār yirinden ġayrī yirde ṣatmayalar ve istiḳbāl iden kimesneleri teʾdīb idüb menᶜ ideler ve maḥallāt arasında buġday ve arpa ṣatanlaruñ ḥaḳḳlarından gelüb aġac başına bir aḳçe cürm alına[85] lakin sābıḳā esvāḳta nidā ve tenbīh ideler baᶜdehu memnūᶜ olmayanı vech-i meşrūh üzerine teʾdīb ideler.

Ve daḫī [68] yoġurdcılarıñ yoġurdları gözlene mevsūmına göre narḫ vireler.

Ve daḫī turşucılarıñ turşusu gözlene turşuyu eksik virmiyeler ve turmuşu eyüsine ḫalṭ itmiyeler.

Ve ḳaymaḳcılar(ıñ) ve peynīrciler(üñ) [peynīri] gözleme nışāsta unı ḳomayalar zamānına göre narḫ vireler.

Ve daḫī ḥalvācılar gözlene balıñ vuḳiyyesi dörde olıcak halvā altı aḳçeye ola bādemī ḥalvā yediye ola āmmā balı ġayet eyü ola ve eyü pişe bādemi yanmıya ve sa'ir esbābī daḫī eyü ola ḫānekī[86] ḥalvā eyü baldan ola vuḳiyyesi dört aḳçeden tecāvüz itmeye ve üzüm ve pekmez vuḳiyyesi üç aḳçeye ola ve ᶜaḳīdeniñ narḫı üzüm narḫına tābiᶜdir üzüm nice olursa onun on bir üzerine narḫ vireler āmmā pişmiş ola ve yanmış olmaya.

Ve şerbetçiler daḫī gözlene ḳuru üzümüñ vuḳiyyesi bir aḳçeye olıcak şerbetiñ iki vuḳiyyesi bir aḳçeye ola ve miski ve güllābı ola ve leziz ola ekşi olmaya ḳārı ve buzu bile ola aldıklarına göre ṣatalar ḫoşabları pestilleri pāk ola ve temiz ola.

Ve derziler gözlene fermūde çōḳa ḳaftan ki ḳadīfe sinceflü ola ve uzun ola on akçeye dikilür ve sinceflü ṣōf ḳaftan yigirmi beş akçeye dikilür ve emrāhōrī ḳaftan ve ḳadīfe yigirmi beşe dikilür ve çōḳa ḳaftan ki bir ṣık nigendesi ola otuz aḳçeye dikilür ve zenāna derlik on beş aḳçeye dikülür ve cübbe ṣōf ḳaftan ḳırḳ beşe dikülür ve muḫayyeri ṣōf kaftan ki nigendesi eyü ola yigirmi aḳçeye dikilür ḅāḳīsi bunlara ḳīyās oluna oglancıḳlar ḳaftanı ve cevāri kaftanı ve anlarıñ emṣalı ve anlar-

[84] Milli kütüphanenin el yazmasında كوفله وبوكله كلان..

[85] Aynı yerde (s. 22 a) düşünce bu cümle ile tamam oluyor: وآلانه دخی تعزیر ایدوب ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلنه

[86] Orijinalde beli olmıyan bir şekilde حلوا باسکی yazılmıştır. B-1882 el yazmasında (s. 22 a) ise وخانه کی حلوا, daha belli bir şekilde yazılmıştır.

dan [69] aşaġı ḳaftan emeklerine ḳīyās oluna ve eslemeyenüñ muḫtesib ḥaḳḳından gele ve derzüleri te'kīd ideler ki vaʿd itdikleri vaḳta ḳaftanı yetişdüreler ziyāde iş alub vaʿdelerine ḫilāf itmeyeler ve illā siyāset ideler ve sā'ir ehl-i ḥırfet daḫī aldıkları işi vaʿdelerinden geçürmiyeler ve eger bir kişiniñ esbābını saḳāṭ itseler veyāhut eyü dikmeseler ḳāżī maʿrifetiyle ḥaḳḳından geline.

Ve çōḳacılaruñ çōḳaları gözlene ve bāzār derzileriniñ dikdügi ḳaftan gözlene ve çōḳa ḳaftan (ve) bōġāsī bir boyu iki etek ola ve sinceflü (sincefleri)[87] eklü olmaya bōġāsī nice ise sincefi daḫī öyle ola ve daḫī dügmesüz ṣatmayalar yeñi ve etegiʿādetçe ola ṣoñra fistān itmege ḳābil ola baʿd-ün-nidā ve-t-tenbīh ʿādetçe dikmeyen derzilere muḥkem taʿzīr idüb aġaç başına bir aḳçe cürm alına ve kendüsi dikmeyüb alub satana nesne yoḳtır daḫl itmeyeler lakin tenbīh ideler ki ol maḳūle ḳaftanı bir daḫī almaya ve eslemezlerse taʿzīr idüb iki aġaca bir aḳçe cürm alalar ve çōḳayı ıslayub satmayalar ve destār ki şehirde işlene sekiz ārşūn ola ve bōġāṣı ḫāricten gele yedibuçuḳ ārşūn ola.

Ve ʿabācılar daḫī gözlene ʿabāları sıḳ ve eyü ola ve kepenek ṣatanlar aldıklarına göre ṣatalar onu on bir üzeriñe ve ḳālīçeyi daḫī uslūb üzerine ṣatalar.

Ve iplikciler daḫī gözlene iplikleri eyü ve ḳıvrıḳ ola ve dikilmiş gömlek ṣatanlarʿādet üzere ṣatalar yeñi ve etegi ve beliʿādet üzerine ola eksik olmaya ve dikişi muḥkem ola bezine göre ṣatalar.

Ve ġazzāzlar daḫī gözlene şerīdleri ve dügmeleri [70] ḳalb olmaya yedi kenār dügme bir aḳçeye ola ve ṭoḳuz kenār dügme bir buçuḳ ve on bir kenār dügme iki aḳçeye ola[88].

Ve dellāllar daḫī gözlene kim ḫidmetlerinde emānet ve istiḳāmet üzerine olalar kendülerinden bir metāʿ arturmayalar ve yalan ḳarışdırmayalar ve bir kimesneye meyl ve muḫabbet itmeyeler idenlerüñ ḥaḳḳlarından geline[89].

---

[87] B-1882 el yazmasında (s. 23 a) olduğu gibi سنجغلو olmalıdır.

[88] B-1882 el yazmasında abacılar, iplikçiler ve gazazlara ait paragraflar yoktur.

[89] B-1882 el yazmasında (s. 23 a) delallara gelince daha öteye devam edilir:

وصاتدقلری اسبابده یوز آقچه‌ده بر آقچه آلەلر آتدن وقاتردن وقولدن وجاریه‌دن بو قیاس اوزره یوزده بر آقچه آلەلر آت جنبازلری دخی بو اسلوب اوزره ایده‌لر عناد ائیه‌لر ایدرلرسه حقندن کله‌لر.

Ve daḫī ḫalāyıḳcılar ṣatdıkları cāriyeniñ yüzüne aḳlıḳ ve ḳızıllıḳ fī-l-cümle terbiyet ider nesne sürmeyeler ve ṣatılan ḳūl ve cāriye ne esbāb (ile) ṣatılursa yine ol esbāb ile vireler ṣoyub almayalar.

Ve taḳyeciler ve 'araḳiyyeciler gözlene dikdükleri yeñ ḳumaştan ola ve dikişi eyü ola müzevveceniñ āstārı ziyāde çirişlü olmaya ve onun on bire tecāvüz itmeyeler.

Ve ḥaffāflar daḫī gözlene ḳırmuzı ve al çizmenin ā'lāsı otuz ve evsaṭı yigirmi üçe ve ednāsı on altıya ola ve sāġrī başmak ā'lāsı yigirmi üçe ve evsaṭı yigirmi ikiye ve ednāsı yigirmi aḳçeye ola ve şehir başmak ā'lāsı ve ednāsı ḥāline göre bey' oluna ve zenāne çizmeniñ ġayet eyüsü yigirmi beşe ola ve yeñiçeri pabucının ā'lāsı onsekize evsaṭı on altıya ednānı ondörde ola sā'ir pabuc ā'lāsı ona evsaṭi sekize ednāsı yediye ola pabuc ve ġayrī ayaḳ-ḳabı aḳçe başına iki güne ḥesāb üzerine bi-t-tamām olmadın delinürse veyā sökülürse suçdır ta'zīr idüb iki aġaça bir aḳçe cürm alına āmmā gönü ve saḫtiyānı delinürse günāh tebbāġıñdır ve mücellidleriñ işleri ġayet eyü ola ve ṣaḥāflar ṣatdıḳları kitabıñ onun on bir den ziyādeye ṣatmayalar.

Ve eskicileriñ işleri gözlene [71] eyü ola ve yamāları eyü gönden ola ve eyü saḫtiyāndan ola ḳarīn ve meşīn olmaya ve dikişi eyü ola ve iki oltāñı tamām iki aḳçeye ola ziyādeye olmaya.

Ve gön tācirleri gözlene öküz ve tosun derisiniñ ā'lāsı elli altıya ola ve evsaṭı elliye ola ve ednāsı yigirmi altıya ve su-ṣıġırınıñ ā'lāsı otuza ve ham deri ki her ne cins olursa tebbāġdan ġayrī kimesneye ṣatılmaya debbāġat idenler şehirde işleyenlere ṣatalar yabāna alub gidene virmeyeler meger kim şehirli ola eslemezlerse muḥkem ḥaḳḳlarından geline ve daḫī keçi derisi kim ḳırmızı yā al ola ā'lāsı yigirmi ikiye evsaṭı on sekize ve ednāsı on altıya ve sā'ir örnekleriñ ā'lāsı on altı ve evsaṭı on üç ve ednāsı on aḳçeye[90] ve āḫara ṣatmaḳ istediklerinde onun on ikişerden ziyāde ṣatmayalar ve ḳaṣṣablar ḳoyun derisiniñ ā'lāsın iki buçuġa ve evsaṭı ikiye ve ednāsı bir buçuġa ola ve ḫām ḳara öküz derisiniñ ve tosun derisiniñ ā'lāsını yigirmi ikiye ve evsaṭını yigirmi ve ed-

[90] Milli kütüphanesinin el yazmasında (154 g 25, s. 47) metin daha uzun ve bellidir:

اعلاسی یکرمی ایکیه اوسطی اون سکزه ادناسی اون آلتیه وسائیر اورنکلریك اعلاسی اون آلتی واوسطی اون اوچ و ادناسی اون آقچیه و....

nāsı on sekize ve inek derisiniñ āʿlāsı on üçe ve evsaṭını ona ve ednāsı ṭoḳuza ola.

Ṣāġrıcılar daḫī gözlene ġāyet eyü ola ḫām ḳomayalar kemālile olduralar.

Ve saraclar[91] daḫī gözlene al saḫtiyān eyer kim aḳıncı eyeri ola mükemmel ṭabl yazıla bili ola yüz yigirmi beş akçeye ola şol eyer kim ḳol idüb ziyāde emek çekile ve huleli ola ḳolına göre alına oyānın şafaḳlu ola ve iki ḳāt ola āʿlāsı yetmişe ve altmışa ve ednāsı elli aḳçeye ola ve şafaḳlu maḳāli oyānın āʿlāsı elliye ve evsaṭı ḳırḳ beşe ve ednāsı ḳırḳ ola külef sirrlü ṣāġrı oyānın demür [72] pāftalu ola āʿlāsı ḳırḳ evsaṭı otuz beşe ednānsı otuza ola ve bülġarī şafaḳlu oyānın āʿlāsı ḳırḳ beşe evsaṭı ḳırḳa ednāsı otuz beşe ola ve yuların ġāyet eyüsü kim iki kāt ola zencirlü ola āʿlāsını yediye evsaṭını altıya ednāsı beşe ola ve bir vuḳiyye yün bir aḳçeye ola ve siyāh at çulunuñ uzunu on iki ḳarış ve eni sekiz ḳarış ve yaḳalu ola ġāyet eyüsü yigirmi altıya ola ol çul ki uzunu on ḳarış ve eni yedi ḳarış ola yigirmi aḳçeye ola ve siyāh at ṭorbasınıñ ġāyet eyüsini beşe evsaṭı dörde ednāsı üçe (ola).

Ve daḫī ḫallaclar gözlene yüz elli dirhem panbūġı bir aḳçeye atalar.

Ve demürciler daḫī gözlene işleri ḳalb olmaya.

Ve ḳazancılar daḫī gözlene ḳazanıñ harāniniñ ve ḳulpunı demürden etmeyeler ḫakırdan ola[92] ḳalaya ve demüre ve bunlaruñ emṣāli nesneye onun on bir üzerine narḫ vireler ve ḫāricten gelen ekşeriniñ onun on bire ṣatduralar ḳalbını ve eksükini gözleyeler.

Ve naʿlbandlar yüz ayaḳ ḫām naʿlı yetmiş akçeye alıcaḳ beşere naʿllıyalar ve baʿżı naʿl var imiş ki altmışa alınur imiş anuñ gibi naʿlı dörde naʿllıyalar ve ḫımārı dörde ve üç buçuġa naʿllıya ve davāra mīḫdegüb aġsadırsa naʿlbanda żararın çekdüreler taʿallül iderse ḫaḳḳından geline.

Ve daḫī bıçaḳcılar[uñ] gözlene Dimişḳī diyü Frengī işlemeye ve ṣatmaya āʿlā ḳılıc ḳını altmış ve evsaṭı elliye ve ednāsı ḳırḳ aḳçeye ola ziyādeye olmaya.

---

[91] B-1882 el yazmasında (s. 24-25) saraçlar, bennalar, necarlar, keremidciler, oduncular ve cüllahlara ait kısımlar yoktur.

[92] B-1882 el yazmasında (s. 24 a) metin devam ediyor: قلابجيلر ايو قلابليوب قلب وعلت اتيملر

Ḳuyumcılar gözlene emīn kimesneler olalar işüñ sādesünüñ dirhemine bir aḳçe alalar ve miyāne kāra iki dirhemine bir aḳçe alalar ve altun pul işiniñ dirhemine üç ala[93].

Bennālar ve neccārlar uzun günde ṭaʿāmiyle [73] on aḳçeye işleyeler gün ṭoġarken gelüb ṭolunmadın gitmeyeler ziyāde ṭalep iden bennāya ve neccāra teʾdīb ideler.

Ve keremidciler daḫī gözlene çiġ pişürmiyeler eyü pişüreler ve kerpiççileri daḫī kerpiçi ṣıḳ ve ḳālın ideler ḳālupları ṭamġālu ola ṭamġāsuz olmaya ḫilāf idenlere yasāḳ ideler.

Ve çölmekçiler daḫī gözlene ve çanāḳçılar daḫī işlerler ise eyü işleyeler çiġ olmaya.

Ve taḫıl bāzārı gözlene buġday ve arpanıñ ve ḥubūbātdan her ne var ise ṣamanlu ve kesmiklü olmaya ve ʿalef ṣatanlar daḫī gözlene arpaları arı olub ṣamanlu olmaya eksik kile daḫī ṭutmayalar ṭutarlar ise muḥkem ḥaḳḳalarından geline aġac başına bir aḳçe cürm alına ve kileleri ṭamġalu ola.

Ve mūmcular daḫī ve ṣabuncular daḫī gözlene ġāyet eyü ola mūmları çürüklü ve ḳoḳar yaġdan olmaya pāk ve ṣafi yaġdan ola ve fitīlleri yoġun olmaya ve ṣabun daḫī eyü pişmiş ola ḳalb olmaya.

Ve oduncılar gözlene ḳatır odununuñ uzunu üçer ḳarış ola ve deve odununuñ uzunu altışar ḳarış ola ve eşek odununuñ uzunu iki buçuḳ ḳarış ola eksik olmaya ve şehre taʿyīn gelecek berzeni olub almayalar yükleri ʿādetçe ola ve ṭavāra yükinden ziyāde ve mikdārından ziyāde vurmayalar bi-t-tamām naʿılları müretteb ve semerleri bütün ve ṣaġ ola ʿinād ideniñ muḥkem ḥaḳḳından geleler.

Ve ʿaṭṭarlar daḫī gözlene zaġfrānları yaġlu ve uṣġūrlu olmaya ve her ne metāʿ ṣatarlar ise onun on birden ziyādeye virmeyeler ve bir baş şekere üç ḳāt kaġıddan ziyāde nesne ṣarmayalar ve kem şekeri eyü behāsına ṣatmayalar.

---

[93] Aynı yerde metin devam ediyor: آلتونك مثقاله اوچ آلنه ومصنع ايشده مثقاله بشى آقچه آلنه ودومكه وقليچ بزه كنك اتوك امثالى نه وار ايسه ديرهمنه بر بوچق آلنه وشيب دوكمه دورده وچكوچ ايشى كه ساده اوله هر ديرهم بر بوجه‌غه اوله وآلتون يالدزلو ايشوك ديرهمنه اوچ آلنه

Ve bezzāzlar daḫī gözlene ārşūnları eksik olmaya eger eksik [74] ṭutarlar ise ḥaḳḳlarından gelüb aġaç başına bir aḳçe cürm alına.

Ve boyacılar daḫī gözlene her ne renk boyarlar ise eyü ideler ḳalb itmiyeler ve bezi ṭaş üstüne ḳoyup döküb zarb[94] itmeyeler boyalu bezi yol üzerine aşmayalar ve yol üstüne ṭaş ḳoyub bez dögmeyeler.

Ve ḥammāmcılar gözlene ḥammāmların pāk ve temiz tutalar ve şuyu muʿtedil ve ḥammām ısı ola.

Ve dellākları cüst ü çalāk ola ustūraları keskin ola baş tırāş etmekte kāmil olalar kimesne zaḥmet çekmeye ve nāṭūr olan daḫī fūtaları pāk ve temiz ṭuta kāfire virdükleri fūtayı müslümānlara virmeyeler kāfir fūtalarınıñ ayru ʿalāmeti ola ʿinād iderler ise muḥkem ḥaḳḳından geleler.

Ve daḫī berberler gözlene kāfir başın tırāş itdügi ustūra ile müslümān başın tırāş itmeyeler ve kāfir yüzün sildügi bez ile müslümān yüzün silmeyeler bezi ve ustūraları ayru ola.

Ve tabībler daḫī gözlene bīmārḫane tabīblerine göstereler imtiḥān ideler ḳabūl itmedüklerini menʿ ideler.

Ve cerrāhlar ṣanāiʿlerinde kāmil olmadın kimesneye [el] vurmayalar.

Ve degirmenciler daḫī gözlene degirmende tavuḳ besleyüb ḫalḳıñ ununa buġdayına żarar itmeyeler vaḳıt bilmek isterler ise bir ḫorōs ṭutalar ancak unu eyü ögüdeler ḳalblıḳ ve ʿillet itmeyeler ve kimesneniñ buġdayını degiştirmiyeler ve iri ögütmeyeler ve ʿādetden artıḳ ḥaḳḳ istemeyeler ve illā muḥkem ḥaḳḳından geleler.

Ve ʿalemdārlar ve sā'ir ehl-i dervāzeler dūşenbe ve pencşembe gününden ġayrī günde dervāze itmeyeler ve daḫī cāmiʿlerde sā'il ṭāyifeleri yürüyüb cerr itmeyeler ve şehir içinde cüzām[95] ṭāyifesin yürütmeyeler.

---

[94] Orijinalde ضرر اتمیەلر yazılmıştır. Bu sözlerin manasına uymaz, işte bunun için B-1882 el yazısında (s. 25 a) olduğu gibi ضرب اتمیەلر verdik.

[95] Orijinalde جزام yanlış bir şekilde yazılmıştır.

Ve bi-l-cümle [75] ehl-i ḥirfetiñ cemī'nin ṣatmasında ve almasında muḥtesib nāẓır olub eksik ṣatanları ṭutub dirhemine bir aḳçe cürm alına ve her kişiniñ ḥāsılını ve ḫarcını gözedüb sermāyesini ve zaḥmetini görüb onun on bir üzerine narh vireler ve be-ġāyet emekler ve zaḥmetler çekdi ise onun on ikiden tecāvüz itmeyeler ve hiç nesne olmaya ki ḳāżı ve muḥtesib maʿrifetinsüz narḫ virmeyeler ve kile ve ārşūn ve vuḳiyye ṭutanlar ṭamġasuz ṭutmayalar gāhi gāhi kileleriñ ve ārşūnlarıñ ve vuḳiyyeleriñ yoḳlayalar bi-t-tamām ola eksik ṣatmayalar ve culāh ṭāyifeleri bezi ve ġayrī nesne ṭokuduḳlarından[96] eyü ṭokuyalar ḳalb itmeyeler kimesneniñ ipligin tebdīl itmeyeler ve illā muḥkem ḥaḳḳlarından gelüb taʿzīr-i belig idüb ṭamġalayalar şöyle bileler ʿalāmeti şerifime iʿtimād ḳılalar bir dürlü daḫl itmeyeler temmei ḳānūnnāme-i ʿoṣmāni.

[96] طوقدقلرين دن olmalıdır düşüncesindeyiz.

ḲĀNŪNNĀME-İ CEDİDDİR Kİ ZİKR OLUNUR

Sipāhī ve ḫāṣṣ kariyerleri ṭopraġında żirāʿat olunur yerlere arż-i miri denilür bir kimesne żirāʿat olunur yerlere mutaṣarrıf iken fevt olsa yeri ḳānūn üzre oġluna emlāk maḳūlesi gibi intiḳāl ider āmmā ḳız ḳalursa ḳızına oġlu gibi intiḳāl eylemez ḳānūn üzre ṭāpūya müştaḥaḳḳ olur ṣāḥib-i arż ol yerleri ṭāpū resmini alub ḳızına iżn teżkeresi virür āmmā ḳızı babası yerlerini ṣāḥib-i ārża mürācaʿat itmeyüb oġlan gibi bana intiḳāl ider ṭāpū ile almam meccānen żabṭ iderim deyü nizāʿiderse ṣāḥib-i arż olan kimesneye lāzımdır ki müteveffānıñ ḳızına babañ yerlerin ṭāpū ile al diyü teklif ider eger ṭāpū ile meccānen żabṭ iderim diyü nizāʿiderse [76] ṣāḥib-i ārż ol yerleri dilediği kimesnelere virüb taṣarruf itdürür, oġlan ve ḳız aḥvālı beyān oldu.

Müteveffānıñ oġlu ve ḳızı yoġise ḥaḳḳ-ı ṭāpū müteveffānıñ baba bir erḳarındāşına yoġise yurdu üzerinde sākin olmak şarṭiyle müteveffānıñ ḳız ḳarındāşına teklif olunur yaʿni ḳız ḳarındāşı kendi yurdin terk idüb ḳarındāşı yurdu üzerinde sākin olmak iḫtiyār ider ise ṭāpū ile yerlerin alur eger ḳız ḳarındāşı yoġise növbet babasına gelür ḥaḳḳ-ı ṭāpū vardır resm-i ṭāpū ile oġul yerini alur baba yoġise növbet vālidesiniñdir ḥaḳḳ-ı ṭāpū vardır vālidesi yoġise müşterek ki teklif olunur ḥaḳḳ-ı ṭāpū vardır müşterek daḫī yoġise ehl-i ḳariyeden olub yere żarūreti olanlara teklif olunur ehl-i ḳariye daḫī ṭālib olmaz ise ṣāḥib-i arż muḫayyerdir müteveffānıñ yerlerin diledügi kimesnelere virüb mutaṣarrıf itdürür.

Ve āmmā bunlarıñ bir daʿvāsında nizāʿ vaḳiʿ olduḳta müddetleri ve zamānları vardır beyān olunur:

Bir adam fevt olsa taṣarrufında olan yerleri oġula intiḳāl ider lakin oġlu saġīr bulunsa vaṣisi ṭarafından zirāʿat ve ḫarāset[97] itmek ve

---

[97] حراست değil حراث olmalıdır.

ʿöşrün virmek lāzımdır eger ol yerleriñ vaşisi zirāʿat itmeyüb muʿaṭṭal ḳorsa ṣāḥib-i arż ol yerleri ʿöşrün almaḳ içün bir kimesneye virse ṭāpū temessüki daḫī virse oġul baba yerlerin bāliġ olub taşarrufa ḳādir olduḳdan şoñra on seneye daʿvā idüb babası yerlerini alur āmmā on seneye degin almaz ise daʿvāya mecāl yoḳdur ṣāḥib-i ārż maʿrifetiyle alan kimesneniñ olur.

Āmmā ḳız babası yerlerin gerek ṣagīre [77] gerek kebīre on sene murūr eyledikden sonra daʿvāya ḳādir olmaz ve baba bir erḳarındāşı on seneye degin ḳarındāşı yerlerin daʿvā ider āmmā ḳız ḳarındāşı beş seneye geçdikten şoñra ḳarındāşı yerlerin daʿvā idemez ve müşterek daḫī beş seneye degin daʿvā ider baba on seneye degin vālidesi on seneye dek daʿvā ider āmmā ehl-i ḳariye bir sene geçdikten şoñra daʿvāya ḳādir olmaz ve ṣāḥib-i ārż yerleri bunlara teklif itmekdir riʿāyet vardır oġula intiḳal ider ḳıza ṣāḥib-i ārż ṭāpū ile virür biġarez kimesneler taḳdīr eyledükleri resm-i ṭāpūsun alur ḳarındāş ve baba ve ana ḳız ḳarındāş bunlar cümlesi biġarez müslümānları takdīr eyledükleri resm-i ṭāpū ile alur āmmā müşterek ve ehl-i ḳariye il virdügi resm-i ṭāpū ile alur ve ṣāḥib-i ārż kendi ṭopraġında yer taşarruf itmek ḫilāf-i ḳānūndır meger ki babasınıñ yerleri ola babası vefātından şoñra kendüye intikāl ider yoḫsa kendü nefsi içün yer alı ḳomaz.

Ve yaylaḳ ehl-i ḳariyeniñdir resm-i yaylaḳ defterde sipāhīye ḥāṣıl olmaḳdır āmmā resm-i yaylaġı taḥammüllerine göre alur ḳoyun ve sā'ir ṭavārları varub yaylayub otından ve şuyundan intifāʿidenlerden ve ḳışlaḳ keẕalik ḳoyunlarına ḳışlaḳ zamānda varub ṭavārları ḳışlayub otından ve şuyundan intifāʿidenlerden ḳışlak resmi tahammüllerine göre alınur ve ehl-i ḳariyeniñ merʿāsına ṣāḥib-i ārż ʿalāka idemez daḫī maḫsūs ve müstaḳill ehl-i ḳariyeniñdir merʿā alınmaḳ ve ṣatılmaḳ ve ṭāpū ile virülmek ḫilāf-i [78] ḳānūndur cebr zirāʿat olunsa daḫī merʿā muḳaddemdir ve merʿādan sipāhī bir nesne almaġa ḳādir olmaz.

Ve reʿāyā ḳariye ṭopraġında taşarruflarında olan yaylaḳ ḳışlaḳlarına āḫar kimesneniñ ḳoyunların götürüb raʿi itdürürlerse ol kimseden reʿāyā resm ve ücret nāmına bir nesne almaġa ḳādir olmaz reʿāyānıñ yaylaḳ ve kışlaḳ ve otlaḳ ve resimleri ʿalāḳası yokdur cümle-

si ṣāḥib-i ārżıñdır ve resm-i otlaḳı ana virürler otlaḳ zamānda ḫāricden baʿżı kimesneler ḳoyunların ṣāḥib-i ārż ṭopraġında götürüb ḳoyunları otından ve ṣuyundan intifāʿ idenlerden ḳānūn üzre otlaḳ ḥaḳḳın alur egerçe ḫāricden gelen reʿāyā ʿöşr resm gibi sipāhīye nesne virmezler ise otlaḳ ḥaḳḳı alınur ḳariye toprağında yerler zirāʿat ve ḥarāset idüb ʿöşr ve resm gibi nesne virdüklerinden ṣoñra otlaḳ ḥaḳḳı alınmaz otlaḳ ḥaḳḳı ḳırḳ gün geçdikden ṣoñra alınur her üç yüz ḳoyunların bir sürü ʿadd idüb āʿlā sürüden bir ḳoyun evsaṭ sürüde bir ve şişek ednā sürüde bir ṭoḳlu otlaḳ ḥaḳḳı alınmaḳ ḳānūndır.

Ve resm-i duḫān ḫāricden reʿāyā ṭāyifesi bir ḳariyeye gelüb sākin olub ʿöşr ve resm gibi nesne virmeyüb bir sene geçdikten ṣoñra ṣāḥib-i ārż ol maḳūle ḫāricden ḳariyesine gelüb mütemekkin olub ʿöşr ve resm gibi nesne virmeyen reʿāyānıñ evlülerinden resm-i duḫān alınur mücerredlerinden nesne taleb olunmaz ve ḳariyesiniñ defterlü reʿāyāsınıñ evlü olanlarından resm-i bennāk ve kār-ü-kesbe ḳādir olan mücerredlerinden resm-i mücerredleri alınur ve ẕimmi reʿāyāsından resm-i ispence alınur saġīr oġullarından nesne alınmaz.

Ve müslümān defterlü reʿāyāsınıñ resm-i ʿarūsleri sipāhīleri [79] bākire ḳızlarından ise altmış akçe resm-i gerdek sipāhīye virilür ve ṯeyyibelerinden otuz aḳçe virilür ve ẕimmilerinden ise resm-i ʿarūs otuz aḳçe er cānibinden alınur ve yavālarından on beş akçe alınur.

Ve ʿöşr sekizde birdir meʿa salāriye ʿöşr alınan yerden elbette sālāriye daḫī alınur metela (?) zamāndır ve baʿżı yerleriñ ʿöşri ḫums alınur ḳadīmden ola gelen ḥavāle olunur ḳadīmden ḫums baġlanmış ise ḫums virürler ve baʿżı diyārlarda aʿşār-i şerʿiye demedden alınur sekiz demedde bir demedin salāriyesiyle eda olunur ve ḥacc daḫī ḳadime ḫavāle olunur ḥaccdan daḫī alınur.

Ve ʿādet-i āġnām ṣāḥib-i ārż defterlü ve reʿāyāsından alur ḫāric reʿāyāsından ʿādet-i āġnām alınmaz.

Ve cürm cināyet bād-ihavā ṭopraġa tābiʿdir gerek defterlü reʿāyāsıdır ve gerek ḫāric reʿāyādır cümlesinden alur.

Ve mart maḥṣūlu dedikleri resm-i çift ve resm-i bennāk ve resm-i mücerred ve ispencedir martın ibtidāsından ḥükm olunur ve noḫud

ve baḳla ve mercümek ve bostan ve ṣoġan ve keten ve sā'ir el ile yolunan ḥubūbātdan ʿöşr alınur oraḳ ile biçilen maḥṣūldan sekizde bir ʿöşr ile sālāriye alınur.

Ve baġ aḥvāli defterde resm-i dönüm yazılmış ise dönüm resmi alınur baġ ölçüsünüñ ipi vardır derzi ārşūniyle elli beş zirāʿ ki bina ārşūniyle ḳırḳ beş aġac olur resm-i dönüm ölçü ile alınur āmmā baġlar maḳṭūʿ ise ʿöşre muʿādil maḳṭūʿ alınur eger maḳṭūʿ ḳayd olmayub ʿöşr yazılmış ise üzüm irişüb kemālin bulub ekl ḳābil olduġu maḥalde ʿöşr alınur āmmā defterde ʿöşr-i şire alınur ḥin-i taḥrirde kefere ellerinde bulunan [80] baġlardan ʿöşr-i şire yazılmışdır baʿdehu ol baġlar müslümān eline girse ʿöşr-i şire virmez ḥāṣıl olan üzümlerinden ʿöşr virür ve çayırdan daḫī ʿöşr alınur.

Ve çayırın daḫī üç sene geçüb ʿöşri virilmez ise ṣāḥib-i ārż ṭāpū ile virür çayır aḥvālı yer dāvāsı gibidir ṭāpūya müstahaḳḳ olmaz ve oġula intiḳal ider ḳıza ṭāpū ile virilür ḳarındāşa ḳız ḳarındāşa babaya anaya ve müştereke ve ehl-i ḳariyeye ʿaynı ile bir ḥuṣūṣudur bālāda ẕikr olunan gibidir ve bir kimesne ṣāḥib-i ārż ṭopraġında zirāʿat olunur yerlerin iẕni yoġ iken fużūli baġ ġars idüb lakin ṣāḥib-i ārż rıżā virmedikçe ve ol ġars olunan baġ üç sene geçüb meyveye gelmemiş ise ḳalʿ itdürür āmmā üç sene murūr idüb meyveye gelmiş ise ḳalʿ eylemek olmaz ʿöşr alur.

Ve resm-i ḳısmet ḳāżī müteveffā mālından binde on beş aḳçe alur ve mürāseleden altı aḳçe ve imżādan on iki aḳçe ve sicilden sekiz aḳçe ve resm-i ʿaḳd-i nikāḥ eger bākire ise yigirmi aḳçe ḳāżīya ve beş aḳçe ḫuddāmiye cemʿān yigirmi beş aḳçe olur er cānibinden alına ve ʿitāḳnāmeden altmış altı aḳçe alınur on nāibiñ ellisi ḳāżīnıñ altı emin ile kātibiñ ve hüccet-i şerʿiyye ve naḳl-i şehāde ve sā'ir ʿarzlar içün resm-i kitābet ḳāżī içün yigirmi aḳçe alınur ve beş aḳçe hademe-i maḥkeme içün cemʿān yigirmi beş olur ḳānūndır cünün ʿārız olan kimesne yerlerin bir kimesneye virse muʿteber olmaz cününluga gidüb ḫalās olduḳdan ṣoñra on seneye degin yerlerin alur.

Ve ṣāḥib-i ārż tīmārı ḳariyesi ṭopraġında ḫali yerlerde baʿzı eşcārı olub yerleriñ [81] ṣāḥibi yoġ ise cümle meyvesi sipāhīniñdir ve ām-

mā ḫüdai olub vireler ṣāḥib-i ārż maʿrifetiyle kimesne taṣarrufında ise nıṣf-i meyva sipāhīniñdir ve nıṣf-i meyva tarla ṣāḥibiniñdir ämmā eşcār kimesneniñ tarlası içinde işleme ve terbiyet ile neşv-ü-nemā bulmuş ise sipāhī ancak ʿöşrün alur.

Ve ḫālī orman yerlerin sipāhī ṭāpū ile virür zirāʿat itdirür ämmā bir kimesne ṣāhib-i ārżdan temessük almadın ḫālī ormanı açub zirāʿat eylese ṣāḥib ol kimesneye emegi geçdügi hasebiyle resm-i ṭāpū ile teklif ider ṭāpū ile virüb zirāʿat itdirür[98].

Ve sipāhī toprağında resm-i āsiyāb defterde yazılmış ise sene-i külliyyede yürüyen degirmenden altmış akçe altı ay yürürse otuz akçe üç ay yürüyen seyl degirmenden on beş akçe alınur ḳānūndır.

ʿÖşr-i māhi defterde yazılur sipāhī ṣayd olunan balıḳdan ʿöşr alur derelerde ve göllerde ve sā'ir defterde yazulduġu yerlerden alınur.

Ve sipāhīniñ defterlü reʿāyāsı ḳariyesinden ḳalḳub āḫar ḳariyeye varsa on seneden muḳaddem ḳaldurub ḳariyesine götürmege ḳādir olur on sene geçdikten sonra ḳaldırmaġa ḳādir olmaz oturduġu yerde resm-i raʿiyyetin alur.

Ve icmāllu zeʿāmetlerden serbest cürm-ü cināyet ve sā'ir bādihavālar, ämmā zeʿāmet olmayan tīmārlar ve müstaḫfıẓ tīmārlarınıñ cürm-ü cināyet ve bād-ihavāları defterde yazılmış ise sünniden resm-i raʿiyyet almaz suḫte ve dānişmend tāyifesinden ḳaşabalarda şugl üzre olduḳça resm-i raʿiyyet ṭaleb olunmaz ve bir ṭāpū üzre ṭāpū olmaz [82] iʿtibār muḳaddemedir ṭayyārāt maḳūlesidir.

Ve her ṣāḥib-i ārż kendü zamānında ṭāpūya müstaḥaḳḳ olan yerleri virmege meẕūndur ve müderris ve zāviyede ḳarār ve müstaḫfız ve dizdār ḫuṣūṣında taḫvīl ve tārīḫ iʿtibār olunmaz şühūr iʿtibār ile ḫidmet muʿteberdir ne miḳdār zamānda ḫidmet etmiş ise eyyāma taḳsim olunur.

Ämmā zeʿāmet ve tīmārda ḫaṣād vaḳtı kimiñ taḫvīline düşer ise cümlesin ol alur ämmā her maḥsūlın ḫaṣādı vaḳtı vardır terekeniñ vaḳtı bir yerde ki irişüb kemālin bulub biçilmek cāiz olan zamāndır

[98] Milli kütüphanesindeki el yazmasında (154 g, 25, s. 57): طپو ایله ویروب زراعت ایتد ورر

ḥarman olmaḳ lāzım degildir ḥaṣād-i üzüm irişüb ekli ḳābil olan zamāndır ḥaṣād-i penbe ḳozalaġında aġzı açılub penbesi aşikāre olduġu zamāndır ḥaṣād-i zeytun irişüb silkelemek ḳābil ola.

Ve sipāhīniñ tīmārı ṭopraġında ḫāṣṣa çayırlar ve ḫāṣṣa yerler ve ḫāṣṣa ḳışlaḳ ve ḫāṣṣa yaylaḳ defterde muḳayyed olduġu maḥallde taḫt-i rāddesinde ʿöşr ve resm gibi nesne yazılmaz ise ḫāṣṣa olur eger taḫt-i rāddesinde ʿöşr ve resm gibi nesne yazılmasa defterde ḫāṣṣa ḳayd olunsa yine ḫāṣṣa olmaġa ḥükm olunmaz ancak sipāhī ʿöşr ve resm alur müstaḳill żabṭ idemez ve bir sipāhī fevt olsa muḫsūlu mevḳūf emīnleri żabṭ ider āmmā maḥsūl baʿd-el-mekil der anbār olunmuş ise ve veresesine intiḳāl ider verese żabṭ ider.

Ve iki sipāhī sınur daʿvāsı eylese ʿöşrü ol ḳariyeniñ müsinn kimesnelerden sü'āl idüb ḳadīmden ʿöşr ve resm ḳanġı ṭarafa virmişler ise yine ana ḥükm olunur resm-i taḥıl defterde ḥavāle olunur defterde mukayyed çeltükci [83] oġlu ḳadīmden çeltükci olmaz ḳadīmden ʿarḳların taʿmir itdürilür ve toḫum çeltükci kimin üzerinde muḳayyeddir ve kimin yedinde żāyiʿ olmuş ise ol kimesnelerden taḥsil itdirilür ve çeltük yerlerine ḳaç sene bir növbet düşer növbet gelen yerlere çeltük zirāʿat itdirilür.

Ve ʿaskerī ṭāyifesinin ve sādatın yüz elli ḳoyunda ʿādet-i āġnām alınmaz ve ṣaçaġı altında olan sekiz ṭoḳuz ʿāded ḳovanlarından resm-i küvāre alınmaz ve kendi maʿīşetleri içün oldu ḥareminde olub baġ ve bostanından ʿöşr alınmaz mādām ki müstaḳill ṣatılur olmaduḳça ancak evleri içün olandan nesne alınmaz.

Ve bir ḳariyeniñ bir ḳaç müşterek sipāhīleri olsa[99] lakin ḥin-i ṭāpūda maḥlūl düşen yerleri ṭāpūya virse sā'ir müşterekleri feshe ḳādir olmazlar ve lakin berātları mucibince ḥiṣṣelerine düşeni alurlar müşterekinden ḥükm olunur.

Resm-i ḳısmet ḳāżī-ʿasker ki ṭarafından ḳanġı ṭāyifesiniñ resm-i ḳısmetlerin alur beyān ider:

Ḫaṭib ve imām ve kātib ve mütevelli ve cābi ve şeyḫ ve nāżır ve cüz ve tesbīḥ ve vaḳf mezāriʿ ṣāḥibi ve tekye ve sā'ir bunuñ emsālı ci-

[99] Aynı yerde şöyle yazılmıştır: . اولسه وبر قريه نك برقاچ مشترك سپاهيلرى

hāt taṣarruf idenleriñ vażifeleri bir aḳçe ve nīm aḳçedir ʿaskerīdir yürük ve canbāz ve voynuḳ ʿaskerīdir lakin sabıḳda resm-i ḳısmetleri yüz aḳçeden aşaġı olsa vilāyet ḳāżīlarınıñdır denmiş idi el-āletü hāzihi bu ẕikr olunan daḫī müşār-ileyhe taʿyin olmuşdur.

Ve evlād-ı ʿaskerī ve sādāt daḫī külliyen ʿaskerīdir ve ʿaskerīniñ zevcātı daḫī ʿaskerīdir mu'tik ve mu'taka müdebbir ve müdebbire ve mekātib ve mekātibeleri ve bunlaruñ evlādı daḫī ʿaskerīdir ve ʿaskerī ṭāyifesi fevt olduḳdan ṣoñra mādām ki zevcleri reʿāyā [84] ṭāyifesine nikāhlanmış olmaya ʿaskerīdir.

Ve berātiyle ḥasb-i imāmet ve emānet ve ḫiṭābet ve kitābet ve meşiḫat ve cibāyet ve tevliyet ve sā'ir bunlaruñ emsālı cihāt taṣarruf idenler daḫī ʿaskerīdir ve berāt-i şerifimle ṭoġāncı ve yavācı ve derbendci ve köprüci ve ulaḳcı ve yaḳcı ve kureci ve ortaḳcı ve çeltükci ve tuzcu ve celeb ve baḳırcı ve ḳāżī nāībleri ve şehir keṯḫüdaları ve tekālif-i ʿörfiyeden muʿāf olanlar daḫī ʿaskerīdir ve menāṣıb taṣarruf iden aʿyan-ı mülāzim külliyen ʿaskerīdir ve bu maḳūle kimesneler fevt olduḳda aṣıldan ʿavārıż ḫānesinde idi ve reʿāyā ṭāyifesinden idi ṣoñradan ehl-i cihāt olmuşdur diyü ṭopraḳ ḳāżīları tarafından daḫl ve taʿarruz olunmayub müşarün-ileyh żabṭ olunur.

Bir adam yerlerin emānete bir kimesneye virüb āḫar diyārda gitse ol yerleri emānete żabṭ iden adam ṭarafından zirāʿat eyleyüb ʿöşrün sipāhīye virdükden ṣoñra āḫar diyāra giden adam üç senede bir ṣıḥḥatı ḫaberi ve mektūbu gelmek lāzımdır āmmā üç sene geçüb ṣıḥḥatı ḫaberi ve mektūb gelmez ise ol yerleri resm-i tāpū ile āḫara virür gerek her sene zirāʿat olunub ḫālī ḳalmaduġu taḳdīrce virilür zirā resm-i ṭāpūya ġadr olmaḳ içün lāzım gelürdin yer ṣatılmaz ve arż-i miri rehn vażʿ olunmaz ve evlāda meşrūṭ olan yerlerde mülkname-i hümāyūn ve deftere kayd olunmaḳ gerekir ḳāżī hücceti ile arż-i miri vaḳf olunmaz lakin maḳūlesi hüccet ve vaḳfiyye ile vaḳf olur vaḳıf vaḳfiyyede ne yüzden şarṭ itmiş ise meşrūiyet üzre taṣarruf olunur ve hem evlād kendü zamānda murād eyledigi [85] kimesnelere beyʿider növbet-i taṣarruf sā'ir evlāda intiḳāl eyledikde ol daḫī murād iderse kendüsü taṣarruf ider.

Sipāhīniñ defterlü ve reʿāyāsı sākin olduġu ḳariyede zirāʿata ṣāliḥ ve yarar yerlerin bi-t-tamām zirāʿat etmedin varub āḫarın ṭopraġın zirāʿat ider ise ve sipāhīniñ ṭopraġında mezburlarıñ zirāʿata ṣāliḥ ve ḫāṣṣ ve yarar yerleri zirāʿat ve ḥarāset olunmayub bil-fiʿl boz ve ḫālī ve muʿaṭṭal durur itse ol maḳūle reʿāyādan zecren-lehüm iki ʿöşr ḥükm olunub birin ṣāḥib-i ārża ve birin ṣāḥib-i raʿiyyete alı virilür āmmā zirāʿata ṣāliḥ ve yarar yerlerin bi-t-tamām zirāʿat idüb lakin kendüsine vefā itmese varub āḫarın ḳariye ṭopraġında zirāʿat eylese ol maḳūleden iki ʿöşr ḥükm olunmaz.

Ve zirāʿat olunur baʿzı ḥāṣıl virmeyen yerleri ṣāḥibleri üç dört sene dinlendirmeġe alıḳor ṣāḥib-i ārż daḫl idemez ḳadīmī zirāʿat olunur yerler üzerine ṣoñradan bina olunsa cāīz degildir menʿ olunub üslūbı sābıḳ üzre taṣarruf ider.

Ve çiftbozān daḫī defterlü reʿāyāsından alınur ḳadīmī ḳariyesi ṭopraġında bil-fiʿl taṣarrufında olan yerleri zirāʿat ve ḥaraset olunmayup boz ve ḫālī ve muʿaṭṭal dururs ol maḳule defterlü reʿāyāsının bütün çifti olanlardan üç yüz aḳçe nīm çifti olanlardan yüz elli aḳçe nīm çiftden eḳall olanlardan ḳānuñ üzre yetmiş beş aḳçe çiftbozān resmi alınur defterlü reʿāyāsı olmaḳ gerekdir.

Ve reʿāyāsına sipāhī ḳariyelerinde enbār yapdırmaḳ ḳānūndur evvela terekeleri ʿöşrün ḳariyede olan enbāra ve baʿdehu her hafta durur tereke ṣatılur aḳreb bāzāra götürürler.

Ve yerlüden [86] nāīb olmaḳ ḫilāf-i ḳānūndur voynuḳ ṭāyifesiniñ yerleri üzerlerine muḳayyeddir voynuḳ çeribāşılarına ʿazabın virürler defter bāştina yerleri taʿyin olunur ḫidmetleri muḳābelesinde virilmişdir mirlivā ḫāṣṣı ḳariyeleri serbestdir ḫāricden daḫl olunmaz vāḳiʿ olan rüsūm-ı serbestiyesin ṣūbāşılar alurlar bālāda bu ḫuṣūṣ da ḥaḳḳ-ı ṭāpū ẕikr olunmuşdur ḥaḳḳ-ı ṭāpū ḳalmışdır bir kimesne vefāt itse aḳreb ḥaḳḳ-ı ṭāpūdan kimesnesi ḳalmasa zirāʿat olunur yerler üzerinde dikme ve işleme meyva eşcārları vereseye intiḳāl ider aḳrabāsından ol meyve eşcārı intiḳāl iden kimesneler ol yerleri resm-i ṭāpū ile ṣāḥib-i ārżdan alur ḳadīmī eşcāra tābiʿ olub meʿan taṣarruf olunagelen yerleri il virdügi resm-i ṭāpū ile aḳrabāsı alur.

Ve cāri olan şu daʿvāsında ḳadīme ḥavāle olunur ḳadīmde maḥalle icrā oluna gelmiş ise ḳadīmden cāri olduġu yire icrā itdürür.

Bir ḳariyede ʿaskerīnin taṣarrufında çiftlik ṣāhibleriniñ ne miḳdār ḳoyunı ve sā'ir ṭavārları yürüyügelmiş ise yine ol miḳdār ṭavārları ra'y olunur ḫāricden olan ṭavārları ziyāde itmege ḳādir değildür imām ve ḫaṭib muḳtedā-i-nās olduḳları iʿtibariyle rüsūm-i raʿiyyet ve tekālifi şāḳḳanıñ cümlesinden muʿāflardır ve bir kimesneniñ bir ḳariye ṭopraġında ʿavārıż ve sā'ir emr-i şerifimle tekālif icāb ider emlāk ve arażisi olmadıḳça ʿavārıż ve sā'ir tekālif ṭaleb olunmaz vaḳfıñ kātibi ve cābisi ve sā'ir ehl-i cihāt edā-i ḫidmet eylemedigi eyyāmda vażife ṭaleb edemez vaḳf-ı ārża üzerinde olan dükkānlarıñ ecr-i mişli alınur eger muḳāṭaʿa ḳadīmesin alur bir ādem fevt olmazdan ḥāl-i ḥayātında bir kimesne yerlerin fużulī żabṭ eylese [87] yerlerin geru aldıḳdan ṣoñra noḳṣān arāżisi daḫī alınur ve yerler icāre ile virilüb zirāʿat olunur.

Ve ḳużāt efendileri ve maḳūle ṭāyifeniñ rüsūm-i ḳısmetlerin alur.

Bi berāt çeltükci ve köprüci ol ḫidmet iden imām ve ḫaṭib ve kātib ve mütevelli ve cābi ve ṭoġāncı ve yavācı olmayalar ʿaskerīye daḫil degillerdir berāt-i şerifimle olmayub mücerred ḳāżī hüccetiyle çeltük reislerine ḫidmet ve ırġādlıḳ itmekle çeltükci olmazlar ve bir kimesne imām ve ḫaṭib ḳāim-makām olmaġla anlar daḫī ʿaskerīyye daḫil degillerdir ve mensūḥ olan yiyen ṭāyifesi fi'l-vāḳi ʿmuḳaddema ʿaskerī idi lakin mensūḥ olmaġla tīmārı virüldikden ṣoñra cümlesi raʿiyyet olub sā'ir reʿāyā gibi üslūb-ı sābıḳ üzre her bir ise resm-i raʿiyyet takdīr olunmuştur.

Ol aṣīllūlarıñ rüsūm-ı ḳariyeleri ve nikāḥ ʿitāḳname ve esnā-i ḳısmetde vāḳiʿ hücec ve sicillāt ḳāżīlarınıñdır mādām ki ṭāyife-i mezbūrenin südde-i saʿādetimden virilmiş ellerinde berātları olmaya ol aṣīllū reʿāyā mesābesindedir vech-i meşrūḥ üzre olan ṭāyifenin rüsūm-ı ḳısmetleri ḳāżīlar alub ʿaskerī ḳassāmları müdāḫele itmege ḳādir olmazlar.

Ve ḳāżī ve nāibler daʿvet olmadıḳça varmaḳ ḳānūn degildir ve ḳāżī olanlar ḳadīmden olan maḥkemede oturub devre çıḳmayalar bir ḳariyeniñ [88] ekser divāni tīmār ve mālikāne ṣāḥibleri ne vechle

maḥṣūl alagelmişler ve divānı ṣāḥibleri ne vechle maḥṣūl ala gelmişlerdir ḳadīme ḥavāle olunur ʿaskerī ṭāyifesi sefer ḫarclıġı içün bāzāra götürüb ṣatdıḳları maḥṣūlden bācdārlar nesne ṭaleb itmezler bālāda ẕikr olunmuşdur.

ʿÖşr ḥuṣuṣında reʿāyā ile ʿaskerī ale-s-seviyyedir reʿāyā ne maḳūle ʿöşr virürse ʿaskerīden daḫī ol maḳūle alınur lakin ʿaskerī ve gerek reʿāyā ḳariyelerinde olan ānbāra ʿöşürlerin götürürler āmmā reʿāyā āḳreb bāzāra götürür ʿaskerī götürmez sādāt daḫī ʿaskerīdir ṭām ṭāpū alınmaḳ ḳānūndır.

Bir sipāhīniñ ḳariyesinde sipāhī ṭāyifesi yeniden düzene baġlayub ṭām binā eylese ol maḳūle yeniden ṭām binā idenlerden aʿlāsından elli aḳçe evsaṭından otuz ḳırḳ aḳçe ednāsından on ve yigirmi aḳçe ṭām ṭāpūsu ṣāḥib-i ārż alur ḳānūndır.

Ve bir adam maḥbūs iken yerlerin ṣatmaḳ ḫilāf-i ḳānūndır bir adam yerlerin ferāġat eylese ṣāḥib-i ārż maʿrifeti bulunmazsa ferāġati muʿteber olmaz ṣāḫib-i ārż dilerse ol yerlerin ʿöşrün alub ṭāpū temessüki virür murād iderse beyʿlerin feskh idüb yerlerin eski ṣāḥibine taṣarruf itdürür.

Ve bir kimesneniñ ʿabd-i memlūki firār eylese ġaybet iden ḳuluñ ṣāḥibi ʿaskerī ṭāyifesinden ise ḳuluñ bulduġu yerden alur eger ṣatılmış ise alan kimesne ṣatandan alur ḳuluñ ṣāḥibi ʿaskerī degil ise reʿāyādan ise ġaybet iden ḳuluñ müddet-i ʿörfiyesi tamām olub ṣatılmış ise ḳuluñu bulduġu yerden alamaz nihāyet ne miḳdār aḳçe satılmış ise ṣatan kimesneden bahāsın alur müddet-i ʿörfiye [89] dedikleri devābbda bir aydır ve ḳul ve cāriyede üç aydır ve devābbıñ bahālusında ḳul ve cāriyeniñ nıṣfı miḳdārı tevaḳḳuf olunur ol maḳūle ḳul ve cāriyeniñ müddet-i ʿörfiyesi tamām olduḳdan ṣoñra ṣāḥib-i ẓuhūr itmez itse her ḳanġı ṣāḥib-i ārżın ṭopraġında ṭutulmuş ise müjdesin yavācılardan alub yavā emīnlerine teslim iderler müjde ana virürler ki firārı ḳul ne miḳdār yere gidüb ṭutulur ise her deve göçüne otuzar aḳçe almaḳ ḳānūndır ona göre ḥesāb olunub müjdesi virilür.

Bir ḳariye ehālisi zirāʿat olunur yerlerin ḳadīmden ḥavlu çekegelmişler ise yine ḥavlu çekeler zirā merʿa-i ḳadīmdir merʿada ḳurā ehā-

lisinin ṭavārları geze gelmişlerdir ziyān idüb merʿada ra'y itdürmeziz diyü daʿvaya ḳādir olmazlar elbette ḳadīmden ḥıfẓ olunmaḳ içün tarlalarına ḥavlu çekeler.

ʿAskerī ṭāyifesinin ortaḳçıları vardır ʿaskerī ṭāyifesi virmekle ortaḳçılarımızın ḥiṣṣesinden ʿöşr sāḳıṭ olur diyü nizāʿ iderler elbette ortaḳçıları daḫī ḥiṣṣeleriniñ ʿöşrün virürler ḳānūndır voynuḳ ṭāyifesinin baġ ve baġçeleri ḫidmetleri muḳābelesinde defterde üzerlerine ḳayd olunmuşdur bāştinası üzerlerinde olan baġ ve baġçelerinden ve baġlarıñ ḥāṣılı olan şirelerinden nesne ṭaleb olunmaz baʿżı ḳariye vardır ki ʿöşrü vaḳf ḳayd olunmuşdur ve salāriyesi erbāb-i tīmāra ḳayd olunmuşdur baʿżı ḫurde vaḳf ḳariyeleri ki cāmiʿ ve ʿimāretleri yoḳdur[100] ol maḳūle vaḳflar mütevelliye muḳteżā-i şerʿ üzre onda bir öşürlerin virürlerse salāriye virmezler ve ḥaliyen olan mütevelli ve nāẓır mütevelli-i sābıḳı teftīş itmeġe emr-i şerifimle memurlardır [90] vakfiyyelerde çiftlik yerleri vardır ḳariye ehālīsi birer miḳdār yerlerin almaġla çiftlik żāyiʿ olmuştur çiftlik ṣāḥibi çiftligini bölüb ele götürür.

Çiftlig (iñ) ölçüsü vardır bir çiftlik yeri her yıl zirāʿat olunur āʿlā yerden ise yetmiş seksen dönüm yer bir çiftlik iʿtibār olunur evsaṭül-ḥāl yerden yüz dönüm ve ednā yerden yüz otuz ve yüz elli dönüm yer bir çiftlik iʿtibār olunmuştur ve dönüm daḫī ḥaṭve-i mutavassıṭ ile ṭūlen ve ʿarżen ḳırḳ ḥaṭvedir aña göre bir çitlik yeri bölünüb ele götürülür.

Ve ṣāḥib-i ārżın tīmārı ṭopraġında ḫüdā-i biten maḥsūl ḳayd olunmuşdur eşcārlar vardır kimesne ḳatʿ idemez mādām ki mubāh ṭaġlar olmadıḳça ḳadīmī mubāh ṭaġlar olub her kez odūn ve sā'ir kerestelerin ḳatʿ ide gelmişler ise yine ḳatʿ itdürilür.

Ve resm-i çift defterde ṣāḥib-i ārża yazılmış ise gerek ʿaskerī gerek reʿāyādır her kim olursa olsun resm-i çift yerden alınur bütün çift ise tamām çift resmin nīm çift ise yarım çift resmin alur nīm çiftden eḳall olanlardan şu başar veyā penbe ḥāṣıl olur āʿlā yerden resm-i dönüm bir aḳçe evsaṭül-ḥāl olan yerde üç dönümde bir aḳçe ednā yer-

[100] Bu cümle Milli kütüphanesinin el yazmasında bulunmuyor.

den beş dönümden bir akçe alınmışdır dönümün ḥaḍḍ-i ḥudūdu bālāda ẕikr olunmuşdur.

Ve ṣāḥib-i ārżıñ resm-i murā(ye)ba (?) defterde yazuldıḳdan ṣoñra ḳānūn üzre ve defter mucibince resm-i murā(ye)basın (?) alur baʿżı zirāʿat olunur yerlerden defter-i ʿatiḳde maḳṭuʿ ḳayd olunub defter-i cedid-i ḥākānide daḫī maḳṭūʿ ḳayd olunmuşdur ise ʿöşre muʿādil maḳṭūʿan alur ve tūt yapraġından [91] ʿöşr alınur ipek ḥāṣıl olan diyārlarda defterde resm-i köke yazılmış ise ve defter-i cedide maḥṣūl ḥāṣıl yazılmış ise defter mücibince alınur.

Āb keşān ṭāyifesiniñ yerleri daḫī bālāda voynuḳ ṭāyifesi ẕikr olunmuşdur aña göre ḳayd olunmuşdur ḫidmetleri muḳābelesinde ve baʿżı yerlerde resm-i filori diyü taʿbir olunur ẕimmiler vardır abā-ʿan-cedd üzerlerine muḳayyeddir filori resmin cemʿ itmeġe memūr olanlara edā olunur dem diyet ve ʿöşr-i diyet merfūʿdur dem ve diyete fetva virilür ḥükm-i şerif virülmez zamān murūr iderse muʿtebere olunmayub ne mikdār zamān murūr iderse ḥaḳḳı alıvirile diyü fetva virilür āmmā on beş sene murūr itdikden ṣoñra daʿvā dinlenmiye diyü emr-i şerif virilür.

Ve baʿżı sipāhī ve żābiṭler ʿöşürlerin aldıḳlarından ṣoñra yemlik ve tuz ve ġulāmiye ve residiye ve ḳonāḳ kātibiye ve ḫidmet kār akçesi nāmiyle tereke akçelerin almaḳ ḫilāf-i şerʿ ve ḫilāf-i ḳānūndır bir münāsıb ve muḥıll yerde koyub ʿöşrün aldıḳdan ṣoñra meʿkūlāt ḳısmından her ne lāzım ise iḥtiyārları ile ṣatanlardan narḫ-i cāri üzre alub meccānen nesnelerin almayalar ve derbend reʿāyāsı zirāʿat eylediği yerleriniñ ʿöşrün ʿādet-i derbendiye üzre virür ḳadīmī zirāʿat olunan yerler üzerine ṣoñradan aġıl ve mandıra iḥdaṯ oluna refʿ olunur.

Bir kimesneniñ değirmeni ḫarābe olsa sāḥib-i ārżdan tenbīh olunur taʿmir resmin vir deyü eger taʿmir itmeyüb resmin daḫī virmez ise ṣāḥib-i ārż ol degirmen ocaġın dilediği kimesnelere ṭāpū ile virür.

Mensūḫ ṭāyifesiniñ tīmārları cümlesi serbestdir [92] cümle bādihavāsı müstaḳill mutaṣarrıf olanlara virülmişdir vilāyet müceddeden taḥrīr olunub nıṣfı sancāḳbegine ḥāṣıl yazılıncaya degin müstaḳill sipāhīleri rüsūm-i serbestiyesin aḫẕ ve ḳabż iderler.

Ve resm-i aġıl defterde sipāhīye ḥāṣıl yazılmış ise aġıl resmi daḫī alınur.

Baʿżı diyārda ʿöşr yede muʿteber olunub ve baʿżı müşterek tīmārlarınıñ ḳariyede ḥiṣṣesine ber vechi naḳd yazulduġu taḳdīrce muḥsūlu koşmaz müşterekinden defter mücibince yazulduġu ber vechi naḳd aḳçesin alur.

Ṭoġāncı yerleri daḫī bāştinası defterde üzerlerine muḳayyeddir çayırlı sā'ir reʿāyāsı gibi değildir.

Ve resm-i deştbāni şerḥ olunur ḳānūndır

Resm-i deştbān sipāhīye ḥāṣıl yazılmışdır ṭavārları ziyānlusun bulunub żararları ṣābit ve ẓāhir olan ṭavār ṣāḥiblerinden deştbān resmi ne makule alınur:

Bir kimesneniñ terekesine at ve ḳatır veya meṛkeb veya öküz girüb żarar ve ziyān eylese ṭavār başına ṣāḥibine beş aġaç urulur beş aḳçe cerime alınur ve eger inek girse dört aġaç urulur dört aḳçe cerime alınur ve eger buzaġu girse bir çomaḳ urulur bir aḳçe cerime alına ve eger ḳoyun girse bir çomaḳ urulub iki ḳoyuna bir aḳçe alına ve eger ḳaracamus girse iki çomaḳ urulub iki aḳçe cerime alınmaḳ ḳānūndur.

Sādāt-i kirāmdan olub ebā-ʿan-cedd iṣbāt-i neseb eyledikleri ellerinde İstanbul'da olan naḳib-ül-eşrafdan hüccetleri yoġ ise ve ḳariyeleri ṭopraġında ʿavārıż ve sāʿir emr-i şerifimle tekālif icāb ider emlāk ve arāżileri var ise vāḳiʿ olan ʿavārıż ve sā'ir tekālif meʿān edā itdirilür müderrisler ders dimedigi eyyāmdan [93] vażifeye müstaḥaḳḳ olmazlar baʿżı kimesneler kendü ʿavārıżleri içün vaḳf aḳçe ider āmmā mezburların emlāklerініñ taḥammüllerine göre olan aḳçeniñ murābaha kifāyet ider ise murābahasından edā olunur kifāyet itmez ise ḳuṣūr emlāk ṣāḥibinden alınur.

Baʿżı yerler vardır reʿāyā ile sipāhīye defterde şerik yerler ḳayd olunmuşdur sipāhī nıṣf-i tohumın ve nıṣf-i öküzün virse ḥāṣıl olan maḥsūluñ nıṣfın sipāhī ve nıṣfın reʿāyā alur.

Ve kenisā rāhibleri bir ḳariye sipāhīsiniñ defter-i cedid-i ḥāḳanide muḳayyed raʿiyyet ve raʿiyyeti oġullarından olub lakin leyl ü nehar bir

yerde olub maʿişetleri āyın-i bāṭılaları üzre vire gelen ṣadaḳāt sırrın ise ol aṣıl rāhiblerden resm-i raʿiyyet alınmaz āmmā mülāzim virilmeyüb kar ü kisbi kendü emeġiyle ve çalışmasıyla taḥṣil olursa rüsūm-i raʿiyyet ḥükm olunur kenisāya vaḳf olan yerler ḳabl-el-feṭḥ olub mülknāme-i humāyūn virilüb ve defter-i cedid-i ḥaḳānide merfūʿūl ʿöşr ḳayd olunmak gerekdir ṣāḥib-i ārż ʿöşrün almayub müdāḫale itmeye kenisāya ṣarf oluna.

Baʿżı reʿāyā ṭāyifesi ḥāṣıl olan terekelerinden günlük ve ḥarman yeri ve kesmik nāmına bir miḳdār tereke alı korlar āmmā buġday toḫumından ʿöşr alınur kesmikten alınmaz āmmā kesmik ve ḥarman yeri ve günlük diyü alıkodukları buġday ve arpadan ʿöşr virmek icāb ider miḳdārı tereke ḥāṣıl olursa ʿöşr ile salāriye sekizde bir ḥüḳm olunur yoncalıḳ yerlerde ʿöşr alınur.

Yeniçeri mufaṣṣalıdır

Ṭāyife-i mezbur ḳariyeleri ṭopraġında zirāʿat ve ḫarāset idüb biçilmeyüb el ile yolunan buġday ve arpa ve çavdar ve ʿalefden sipāhīler ʿöşr ṭaleb eylediklerin bildürür imdi [94] ekilüb ḥāṣıl olmaġla biçilmeyüb el ile yolunub ancaḳ toḫumı ḥāṣıl olmaġla biçilmeyüb el ile yolunub ancaḳ toḫumı ḥāṣıl olan buğday ve arpa ve çavdar ve ʿalefden ʿöşr alınmaz yoḫsa noḫud ve mercümek ve baġla ve ketān ve susam ve sā'ir bunuñ emṣālı ḳadīm-ül-eyyāmdan el ile yolunan nesnelerden ʿöşr alınur buyurdum ki ḥükm-i şerifimle göresin anıñ gibi ekilüb ḥāṣıl olmaġla biçilmeyüb vech-i meşrūh üzre el ile yolunan terekeden ʿöşr aldırmayasın ve ʿarz eylediler ki kendü yemekleri içün ḥariminde olan baġ ve baġçe ve bostanlardan ḥāṣıl olan ʿöşr ṭaleb iderler imiş imdi göresin müstaḳill meyvesi ve sebzesi ṣatılur baġ ve baġçe ve bostanlardan olmayub ancaḳ kendü evleri mühimmi içün evleri ḥariminde o landan nesne ṭaleb itdirmeyesin.

Ve kendü balta ile açub kendü iḥyā eyledikleri yerlerden ʿöşr ṭaleb iderler imiş imdi göresin müstaḳill meyvesi ve sebzesi ṣatılur baġ ve baġçe ve bostanlarından olmayub ancak kendü evleri mühimmi için evleri ḥariminde olandan nesne ṭaleb itdürmeyesin ve kendü balta ile

açub kendü iḥyā eyledikleri yerlerden ʿöşr ṭaleb iderler imiş imdi ol yerler ḳadīmden raʿiyyet yerleri olmaġla ḳadīmden resm-i çift alınagelmiş ise fi'l-vaḳiʿ ḫāli yerlerden kendü balta ile açub iḥyā eyledikleri yerlerden resm ṭāleb itdürmiyesin.

Ve baʿżı ḳarace degirmenleri ve ṭolabları olub ziyāde resm ṭaleb iderler imiş şol ṭolabları ve ḳarace degirmenler ki evvelden reʿāyā elinde bulunmayub defterde daḫī resm baġlanmış olmayub kendüler iḥdāṣ itmiş olub ḳadīmī ocaḳ olmaya ḳānūna muġayir nesne itdürmiyesin.

Ve müstaḳill [95] balı ṣatılur ḳovanları olmayub sakin oldukları evleri ve ṣaçaḳları altında kendü maʿişetleri içün olan sekiz ṭoḳuz ḳovanda ʿöşr aldırmayasın ziyādesinden ḥāṣıl olan baldan ʿöşr aldırasın ve ḳovan ḥaḳḳı behānesiyle kendüler yabanda veyā sefer-i hümāyūnda iken cebren evlerine girürler imiş bu behāne ile evlerine girmekden menʿ oluna.

Ve ʿöşürlerin sipāhīleri bāzāra iletmek teklīf iderler imiş yeñiçeri ḳullarıma ol aṣıl teklīf olunmaz āmmā ol yerler raʿiyyet ellerinde olub ʿöşr ve resmi ṣāḥib-i ārża edā olunagelen yerlerden ise yeñiçeri ellerine düşmüş ise ḥāṣıl olan ʿöşürlerin ol köyde olan enbāra iletdürüb bāzāra iletmeġe teklīf itdürmiyesin.

Ve bāzāra baʿżı nesne iledüb ṣatdıḳlarında bācdārlar bāc-i bāzār alurlar imiş yeñiçeri ḳūllarımdan bāc alınmaz menʿ ve defʿ idüb kendü metālarından bāc alınmaz ve aldırmayasın āmmā āḫarın metāʿın kendü metāʿına ḳarışdurub benimdir diyü bācdārın maḥsūlına ġadr olunmaḳ iḥtimālı olmaya.

Ve sipāhīler ḫarman üzerinde ʿöşr almayub üzerlerine bıraġub zamān geçmekle zāyiʿ ve telef olur imiş vākiʿise menʿ ve defʿ idüb ʿöşürlerin vaḳtında aldurub şerʿ ve ḳanūna muḫālif iş itdürmeyesin şöyle ki ḫarman zamānında sipāhīleri ḥāżır olmayub yabanda veyā seferde bulunacaḳ olursa anıñ gibilerden müteveccih olan ḥuḳūḳ ve rüsūmin sipāhīniñ tīmārın żabṭ iden ademisine ve yaḫud ḳariyeniñ ʿummāli ve ṣā'ir ḫalḳı maʿrifetiyle bir yerde emānet ḳoyub vech-i meşrūḥ üzre taʿaddi itdirmiyesin.

Ve yeñiçeri ḳūllarım teehhül itdikleri zamānda ḳariye [96] sipāhīleri ve voyvodaları gerdek resmin ṭaleb iderler imiş yeñiçeri ḳūllarımdan evlendükde gerdek degeri aldırmayasın ve tarlaların dinlendirmege ḳoduḳlarında ḥāṣıl olan gelmiyeden ʿöşr ṭaleb itdürmiyesin ʿaskerī ve gerek reʿāyā ʿöşürlerin ḳariye sipāhīleri ve yāḫud vekilleri ḥāżır olmadın ḫarman yerinde maḫsūllerin ḳaldırmaġa ḳādir olmazlar ve sipāhīlere daḫī tenbīh olunur ki taʿşīr zamānı kendüsi ve yāḫud vekili ḥāżır olmaḳ gerekdir kendüsi ve yāḫud vekili ḥāżır bulunmaz ise ḳariye-i mezbureniñ imāmı ve sā'ir ḫalḳı maʿrifetiyle bir yerde emānet konulur.

Ve baʿżı ḳonār göçer türkmān ṭāyifesi ve sā'ir ḳonār ve göçer cemāʿatlar ḳonub göçdükleri yerlerde ṣāḥib-i ārż olanlar otlaḳ ḥaḳḳı ṭaleb iderler imiş mādām ki ḳırḳ gün ḳoyun ve sā'ir ṭavārları bir yerde durub otından ve ṣuyundan ḳoyunlar intifāʿ eylemedikçe otlaḳ ḥaḳḳı ḥükm olunmaz otlaḳ ne maḳūle olduġu bālāda ẕikr olunmuşdur baʿżı yerlerde resm-i camus ve resm-i çuḳur aḳçesi defterde yazılmışdır ekşeri Adana eyāletindedir hemān defter mücibince alınub taʿyin olunmaz.

Sādāt-i kirāmdan olanlara tekālif-i şāḳḳa teklīf olunmaz sipāhīniñ toprāġında ʿaskerī ṭāyifesinden baʿżı kimesneler fużūli yerler żabṭ idüb lakin ṣāḥib-i ārż zi-l-yed olduḳları iʿtibāriyle resm-i ṭāpū ile teklīf olunur alur ise febihā almayub taʿallül iderse ol yerleri ṣāḥib-i ārż ḥükm eylesin ki diledügine ṭāpū ile virüb taṣarruf itdürile.

Ḳalaʿ dizdarı ʿarżuḥāl ider bu ḳalaʿ-i mezbūreniñ olub mādāmki ḳalaʿ ḥıfż ü ḥiraset idüb dizdārlıḳ [97] ḫidmetinde oldukça tīmārınıñ rüsūm-ı serbestiyesine ḫāricden daḫl olunmaz defterde gerek ḳayd olsun ve gerek ḳayd olmasun āmmā tīmār ile neferāt ve zeʿāmet olmayan tīmarın rüsūm-i serbestiyesi defterde yazılmayınca almaġa kādir olmaz mirmirān çāvuşlarınıñ tīmārı daḫī ḫidmeti muḳābelesinde cerime ve bād-ihavāsini alur kendüye defterde ḫāṣıl yazılduġu ḳayd eylemez āmmā mutasarrıf olduğu tīmārınıñ rüsūm-i serbestiyesi āḫara yazılmış ise diyü taṣrīh olunur.

Ve iki sipāhīniñ ṭoprakları müşā ve maḫlūt olunsa ṭāpūya müstahaḳḳ olan yerleri ḳadīmden ʿöşrü ḳangi sipāhīye viregeldi ol ḳariyeniñ müsinn kimesnelerden suāl olundukdan ṣoñra ḳadīmden ʿöşrü ḳanġi ṭarafa viregeldikleri ḥükm olunduḳda ol yerleri ol ḳariye sipāhīsi resm-i ṭāpū ile virür.

Bir sipāhī ḳariyesiniñ defterlü reʿāyāsı oġlandan resm-i raʿiyyet ṭaleb eyledikde reʿāyā benim resmim defterde yoḳdur babamıñ ismi ḳayd olunmuşdur rüsūm-i raʿiyyet virmem diyü nizāʿ iderse ol iden reʿāyāsınıñ āḫara raʿiyyet ḳayd olunmuş değil ise raʿiyyet oġlu babasına tābidir oġlunuñ ismi defterde yazılmaḳ lāzım degildir rüsūm-i raʿiyyetin alur.

Ve bir reʿāyā iki sipāhīye raʿiyyet ḳayd olunsa ve eger sınurları mümtāz ve muʿayyen olmayub toprakḷı müşā ve maḫlūṭ ise iki ṭaraf daḫī ḥiṣṣelerine düşeni alurlar āmmā sinuri mümtāz ve mu'ayyen ise taḥrīrden on yıl muḳaddem ḳanġisiniñ ṭopraġında sākin bulunmuş ise rüsūm-i raʿiyyet ol sipāhīye ḥükm olunur.

II

در بیان قانون نامهٔ عثمانی

(۲۶) فصل اوّل در بیان جرم جنایت وسیاست

اگر برکمسنه زنا اتسه دخی اوزرینه ثابت اولسه زنا ایدن اولو اولسه غنی اولسه بیك آقچه‌یه قادر اولسه دخی زیاده یه قادر اولسه[1] درت یوز آقچه جرم[2] آلنه وسط الحال اولسه ایکییوز آقچه آلنه فقیر الحال اولسه یوز آقچه آلنه فقیر الحال اولسه اللی ویاخود قرق آقچه آلنه[3] اگر زنا ایدن ارگن اولوب غنی اولسه جرم یوز آقچه آلنه وسط الحال اولسه اللی آقچه آلنه فقیر الحال اولسه اوتوز آقچه آلنه اگر زنایی قز اوغلان اتسه انك جرمی غلمان ارکك کبیدر اگر زنایی عورت اتسه اری جرمن ویره غنی اولسه وقبول ایدرسه یوز آقچه کوفته خورلق ویره وسط الحال اولورسه اللی آقچه فقیر الحال اولسه اوتوز آقچه ویره ٤ واگر قول وجاریه زنا اتسه حرّ وحرّه جرمن ویرمیه نصفن آلالر

برکشی زنا قصدینه برکشینك اوینه گیرسه اولی اولورسه اولو جرمن ویره واگر ارگن اولورسه ارگن جرمی ویره قز اوغلان چکن وخیانت ایله برکمسنك اوینه کیره‌نك وقز وعورت چککه بله وارن کمسنه‌یه سیاست ایچون ذکری کسله وقز یا عورت (۲۷) چکوب جبر ایله نکاح ایتدورنه جبر ایله بوشاده لر ودخی سیاست ایده لر ونکاح ایده نك صقالن کسه لر ومحکم لت ایده‌لر واگر بر غیرك عورتن ویا قزین اوپسه ویاخود یولینه واروب سویلسه قاضی محکم تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه واگر برکشینك جاریه‌سنه سوز سویلسه ویا اوپسه قاضی محکم تعزیر ایدوب ایکی آغاچه بر آقچه آلنه واگر برکمسنك اوغلن اوپسه ویا یولینه واروب سویلسه قاضی محکم تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه اگر حبس دخی اتسه‌لر قاضی مصلحت گوردوکی یرده ایده‌لر

---

[1] B-1882 el yazısında (s. 1 b), böyle bir cümle de bulunuyor: سیاست اولمدغی تقدیرجه

[2] Bu söz metinde iki kez yazılmıştır.

[3] Çok fakir olan kişilere ait olmalıdır; sosyal tabakaların tasnifi yapılırken diğer yerlerde de öyle oluyor.

[4] B-1882 el yazısında (s. 1 b), bu mesele ayrıntılı olarak müzakere edilmiştir:
اگر زنا ایدن عورت اولسه غنیه اولسه انوك دخی جرمی غنی ارکیدر متواسط الحال ویاخود فقیر اولسه اکاکوره قیامی اولنه اگر زنایی عورت ایتسه جرمن اری ویره اگر عورتك مالی اولوب اری اولوب ینه قبول ایدرسه کفته‌خورلق قنلغی غنی اولورسه یوز آقچه اورتا حاللویه اللی آقچه فقیر اولورسه اوتوز آقچه آلنه.

اگر عورت ویاقز برکمسنه‌یه افترا اتسه بکا زنا ایتدك دیسه اگر انکار اتسه‌ه سوزلرینه شاهدسز اعتبار اتمیوب اره یمین عورته وقزه تعزیر ایدوب ایکی آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه واگر عورته وقزه برکمسنه زنا ایتدوم دیسه انلر انکار ایلسه انلره یمین ویروب زنا ایتدم دین کمسنه‌یه تعزیر ایدوب ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلنه واگر برکشی بر آخر کمسنه‌یه سن بنم عورتم ویا قزیمه ویا جاریمه زنا ایتدك دیسه اثبات ایده‌مزسه قاضی تعزیر ایده جرم آلنمیه

واگر برکشینك اوغلی ککزلق اتسه قاضی اوغلانه محکم تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه اگر بالغ اولمدیسه باباسی حفظ ایتمك لازمدر باباسی حفظ اتمدوکیچون قاضی تعزیر ایده امّا جرم آلنمیه واگر برکشینك حیواننه وارسه‌لر قاضی محکم تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه.

فصل ثانی در بیان تضارب وتسلّم[6]

(۲۸) اگر برکشی چکشوب بر برینك یقالرین یرتسه قاضی ایکسنه دخی تمزیر ایده امّا جرم آلنمیه اگر بر برینك صقالن یولسه[7] ینه ایکسنه تعزیر ایدوب غنیدن یگرمی آقچه فقیردن اون آقچه آلنه

واگر برکشینك یولنه یاخود اوی اوستنه وارسه دخی چکشوب بر برینك صقالن یولسه ویا محکم دوکشسه سبب اولاندن آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه آخردن ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلنه[8] واگر برکشی ناحقّ یره برکمسنه‌یی لت اتسه ویا صقالن یولسه تعزیر ایدوب غنی اولاندن یگرمی فقیر اولاندن اون آقچه جرم آلنه واگر برکشی باشی یاروب قان چقارسه قاضی تعزیر ایدوب اوتوز آقچه جرم آلنه واگر کمك چقارسه جرّاحه محتاج اولسه باش یارن غنی اولسه تعزیر اولنوب یوز یگرمی آقچه جرم آلنه واگر برکمسنه آدم اولدورسه یرینه قصاص ایدرلر جرم آلمیه‌لر واگر باش یارن آدم فقیر اولسه اتوز آقچه جرم آلنه متوسط الحال اولسه اللی آقچه جرم آلنه واگر قصاص یا قصاص اولق لازم اولیجق قتل اولمسه درتیوز آقچه ومتوسط الحال اولاندن ایکیوز آقچه وفقیردن یوز آقچه آلنه وغایت فقردن اللی آقچه جرم آلنه[9]

---

[5] Yukarda zikrettiğimiz el yazısında (s. 2 a), şöyledir: اگر ار انکار ایلسه

[6] Süleyman'ın kanunnâmesinde bu kelimenin yerinde تشاتمه kelimesi bulunur. Bu metnin münderecatına daha uygun geliyor.

[7] Yukarda zikrettiğimiz (s. 2 b), şöyledir: اگر بربرینك صاچن صقالن یولسه

[8] Aynı yerde: وبادی اولوب اوندن آغاج باشنه برر آقچه جرم آلنه آخرندن آلنیه

[9] B-1882 el yazmasında (s. 2 b), anlamı daha açık bir şekilde verilir:

اگر برکمسنه آدم اولدرسه یرینه قصاص ایدرلرسه جرم یوقدر اگر اتمه‌لر یاخود قصاص لازم کلور قتل اولمسه غنی‌دن دورت یوز آقچه متواسط الحالدن ایکی یوز فقیردن یوز آقچه جریمه آلنه زیاده فقیردن اللی آقچه جرم آلنه.

واگر مجروح بنی فلن کمسنه ورمشدر دیسه اعتبار یوقدر مگر اوّلدن متّهم اوله ویا خود مجروح ایله عداوت دنیویه‌سی ظاهر کمسنه اوله قاضی معرفتیله عرف اوله.

واگر محلّه ایچنده ویاخود کوی آراسنده مقتول بولنسه البتّه تفتیش ایدوب قاتلی بولدوره‌لر (۲۹) ویاخود دیت چکدوره‌لر اثر قتل بولنمزسه مجرّد میّت بولنماسیله انجدمیه‌لر واگر برکمسنه آخری او قیله ویا بچاق ایله اورسه مجروح ایلسه غنی ایسه بعد التعزیر ایکیوز آقچه آلنه متوسط الحال اولسه یوز آقچه فقیر اولسه اللی آقچه آلنه واگر برکمسنه یولنه واروب اوق چکسه اوقنی قولاغنه صانجوب کزدوره‌لر واگر یولنه واروب قلچ ویا بچاق چکوب محکم حقّندن گلوب اللی آقچه جرم آلنه فقیر اولسه اون آقچه جرم آلنه ودخی یان کسنوك و آدم بچق‌لیه‌نك عادتی ایسه الن کسه‌لر والاّ بچاق صانجه‌لر[10] کزدوره‌لر[11] واگر برکشی قصد ایله بر کمسنك کوزین ویا دیشین چقارسه قصاص اتسه‌لر جرم آلنمیه واگر قصاص لازم اولمسه غنی اولورسه ایکیوز آقچه ومتوسط الحال اولورسه یوز آقچه فقیر اولورسه اللی ویا قرق آقچه و اگر بو مذکورات کفره دن اولسه[12] نصف جرم آلنه و اگر صغیر اوغلانجوقلر صواش اتسه‌لر صاچلرین یولسه‌لر نسنه آلنمیه واگر حواتین طائیفه‌سی بر بریلر صواش ایسه‌لر صاچلرن یولسه‌لر ویا بر برینه محکم لت اتسه‌لر محذّرات دکل ایسه ایکسنه دخی محکم تعزیر ایدوب ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلنه واگر محذّرات ایسه ارلرینه تهدید ایدوب یگرمی آقچه جرم آلنه اگر برکمسنه خدّ قذف ویا تعزیر اولسه خد قذف ایسه اوچ آغچه بر آقچه واگر تعزیر ایسه ایکی آغاچه بر اقچه جرم آلنه واگر برکشی پوزه ونك لك اتسه قاضی تعزیر ایدوب تشهیر ایده ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلنه و اگر قول بربریله جنك اتسه‌لر (۳۰) محکم حقّلرندن کلوب جریمه آلنمیه[13].

فصل ثالث در بیان سیاست

واگر برکشی خمر لیچوب طوتلسه قاضی تعزیر ایدوب تمام حقّندن گلوب ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلنه[14] واگر برکمسنه قاز ویا تاوق و اوردك اوغورلسه قاضی تعزیر ایدوب

---

[10] Milli kütüphanesindeki 154 g 25 el yazısında, 29. sahifesinde şöyle yazılmıştır: قولنه بچاق صانجه‌لر

[11] Aynı yerde (s. 3 b), böyle bir fıkra da bulunur: ایکی کشی بربرین طاشیله یا آغاج ایله اوروب مجروح ایتسه تعزیر ایدوب آغاج باشنه بر آقچه جرم آلنه اگر اوروب قولن یا آیاغن حسه شرعله نه لازم کلورسه حکم ایدوب یوز آقچه آلنه.

[12] Aynı yerde (s. 3 a), şöyle denilir: کفره‌دن صادر اولورسه یامستامندن صادر اولورسه

[13] Aynı yerde, (s. 3 b), bu madde de bulunur:
اگر بالغه اجنبیه عورته ضرب ایتسه محکم تعزیر ایدوب هر بر آغاجه بر آقچه جرم آلنه اگر بالغ اوغلان اتاسن ضرب اتسه بعد التعزیر حبسی ایدوب یوز آقچه جرم آلنه.

[14] Aynı yerde (s. 3 b), bu madde de bulunur:
اگر مسلم خمر صاتسه یاخود صقسه تعزیر ادوب ایکی آغاجه بر آقچه جرم آلنه اگر برکمسنه خمر صحتنده اوتورسه ایچمسه تعزیر ادوب اوچ آغاجه بر آقچه جرم آلنه.

ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلنه واگر قوان واگر قیون ویا قوزی اوغورلسه سرقه نصابنه یتمش اولسه قاضی تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه واگر آت ویا قتر ویا اشك ویا صغیر اوغورلسه الن کسه لر ویاخود ایکی یوز آقچه جرم آلنه واگر برکشینك قویی سندن ویا انبارندن بغدای وآرپه سرقه اتسه‌لر شرعاً الن کسمك لازم اولسه غنیدن قرق آقچه ومتوسطدن یگرمی آقچه فقیر دن اون آقچه جرم آلنه اگر ترلادن دسته اوغورلسه که آز اولا ویاخود کوك کوك ایکن بچوب آلسه قاضی تعزیر ایدوب جرم آلنیه ضمان لازم اولورسه تضمین ایتدوره‌لر اگر بالته ویا بچق ویا دستمال اوغورلسه قطع لازم اولسه تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه و اگر اوغول آتاسندن ویاخود آتا وآنا اوغلندن ویا عورت ارندن ویا ار عورتندن ویا قرداش قرداشندن نسنه اوغورلسه قاضی محکم تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه اگر برکشی دلبند قاپسه ویا غضبله برکشینك اسبابن آلسه محکم تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه آلنه ودخی اسیر اوغورلیانی وقول وجاریه آیاردنی و اوغلان آیاردوب کیده‌نی ودکّان آچانی و اوه گیره‌نی (۳۱) وبر قاچ کز خرسوزلق ایده‌نی صلب ایده‌لر و اگر محلّه وکوی ایچنده آدم اولسه ویا کاربان باصلوب خسارت اولسه ویا کوی آراسنده اوغورلق وخرامیلق اولسه البتّه بولدوره‌لر متّهم کمسنه وار ایسه تفتیش ایتدوره‌لر ودخی تضمین ایتدوره‌لر واگر بر کوی قربنده قونان کشینك کیجه ایله مالی اوغورلنسه خرسوزی کوی‌لویه البتّه بولدوره‌لر والّا بولنمزسه کوی اهلنه تضمین ایتدوره‌لر واگر برکشی یولدن کچرکن یوغورت واتمك آلسه ظلم ایله تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه و اگر برکشینك النده ویا اونده اوغورلق نسنه بولنسه صاتون آلدیسه صتانی بولدوره‌لر بولنماز ایسه متّهم ایسه شکنجه ایده‌لر امّا احتیاط ایده‌لر که قبل الثبوت تلف نفس اولیه و اگر شکنجه‌ده اولورسه دخی هدردر واگر بیانده بولدی ایسه اثبات ایدوب خلاص اوله.

واگر کاربان سرای ایچنده نسنه اوغورلنسه کاربان سرای ایچنده اولنره بولدوره‌لر امّا کاربان سرایجیلر امین ومعتمد کمسنه اوله‌لر هر صباح یوقلیه کمسنه‌نك اسبابی سرقه اولندومی گوره ودخی قپوسین اچوب دستور ویره اگر بو وجهله ایتدکدن صکره برکمسنه بنم اسبابم کتدی دیرسه عمل اولنیه واگر کاربان سرایجی یوقلامدین دستور ورسه کیتدین اسبابك قیمتن ویره واگر کاربان سرای طشره‌دن دلنوب اسبابی آلندی ایسه طشره‌دن مظنّه ومتّهم اولانی دوتوب تفتیش ایده‌لر اگر ایچریده اولانك دخی مظنّه اولانی (۳۲) وار ایسه طوتوب خرسوزی بولدوره‌لر بولنمز ایسه محلّه ایچنده ایسه ایچنده اولانه اوغورلقده حکم نه ایسه بونده

دخی اجرا ایده‌لر واگر خرسوز سپاهی طائیفه‌سندن اولورسه حبس ایدوب درگاه معلاّیه عرض ایده‌لر واگر خرسوز شکنجه‌ده اقرار اتسه انك اقراری علایمی دخی دلالت ایتسه انك اقراری معتبر اولا صوجنه کوره سیاست اولا واگر خرسوز برکمسنه بنم شریکمدر دیسه اگر اول کمسنه متّهم کمسنه ایسه شکنجه ایده‌لر والّا خرسوزوك سوزینه اعتبار یوقدر عمل اولنمیه واگر برکمسنه آخرك اوینه ویا دگانینه اوت قوسه صلب ایلیه‌لر اگر برکمسنه یباندہ طوار بولسه و یا قیمتلوجه نسنه بولسه چاغردسه غنی اولورسه قرق متوسطّ اولورسه یگرمی فقیر اولورسه اون آقچه آلنه واگر چاغردسه صاحبی بولنمسه قاضی‌یه ویره واگر چاغردسه دخی صکره النده یتورسه جرم آلنمیه ودخی یلان شهادت ایده‌نك وتزویر حجّت ویره‌نك ودخی اونك ایله عمل ایله‌ده‌نك محکم حقّندن گلوب شاهد زوری تعزیر ایدوب وتشهیر ایده‌لر وتلبیس وتزویری ظاهر اولان کمسنه‌نك محکم حقّندن گلوب النده طمغا اوره‌لار وتزویر حکم وحجّت یازان کمسنه‌نك الن کسه‌لر واگر عادتی دکل ایسه محکم حقّندن کله‌لر وبر کمسنه‌نك النده قلب اسباب بولنسه محکم حقّندن گلوب واگر قلاپلق اوستنه ثابت اولورسه درگاه معلاّیه عرض ایده‌لر ۱۵

ودخی عدّتی تمام اولمدین نکاح ایدن (۳۳) کمسنه‌نك محکم حقّندن کلنه ودخی بینمازی کوی بکوی محلّه محلّه تفتیش ایده‌لر محکم حقّندن گلوب ایکی آغاچه برآقچه جرم آلالر ومعاملهٔ شرعیه ایدنلر اونسی اون بردن زیاده ایتدورمیه لر۱۶ ودخی غمّازلق ایدوب وبر کمسنه‌نك مالن ضایع اتمك سبب اولانه محکم حقّندن گلوب تضمین ایتدوره‌لر وبرکمسنه باغچه‌یه ویا بوستانه کیروب نسنه سین آلسه تعزیر ایدوب ایکی آغاچه برآقچه جرم آلنه واگر بر کمسنه برغیری کمسنه‌یی بولغه تکلف اولسه قانون بودرکه یدی قاضیلق یرآره‌یه اگر صحیح اولورسه آرایوب بولیمادم دیو عجزء اظهار ایدرسه کزوب اهمالی اولمیه ۱۷ برّي السّاحه اولوب خلاص اولور

---

[15] Aynı yerde (s. 5 b), metin şöyledir: والنده قلاب اسبابی بولنانك محکم حقندن کلوب رزقنی بکلك ایده‌لر.

[16] B-1882 el yazmasında (s. 5 b), bu mesele, daha iyi aydınlatılmıştır:
ز دخی عدتی تمام اولمدین نکاح ایله‌سه حقندن کلوب آغاج باشنه برآقچه جرم آلنه ونکاح ایده‌نك بولوب اتدی ایسه اکا دخی بویله اده‌لر وبلا مباشر اولنلرك حقلرندن کلنوب اکی آغاجه برآقچه جرم آلنه وقصد ایله نماز ترك ایتسه بینماز اولسه محلیه محله وکوی‌یه کوی تفتیش ایدوب دخی محکم ومنتهی حقلرندن کلوب تعزیر ایده‌لر ایکی آغاجه برآقچه جرم آلنه وجمعه نمازی واجب اولدی ترك ایده‌نك حقندن کلوب تعزیر اولنوب ایکی آغاجه برآقچه جرم آلنه ومعاملهٔ شرعیه ایده‌نك اونن اون بردن زیادیه اتدرمیه‌لر وشرعی معامله اتمدین قطعاً ربا اتدرمیه‌لر.

[17] Neşrettiğimiz metinde şöyle yazılmıştır: کذب احتمالی اولیه Cümlenin içinde bunun hiçbir anlamı yok, işte bundan dolayı B-1882 el yazmasında (s. 5 b) olduğu gibi yazdık.

و دخی هر کشینك آتی ویا قاتری ویا اوکوزی اکینه کیرسه طوار باشنه[18] بش آغاچ اوروب بش آقچه جرم آلنه واگر اینك کیرسه دورت آغاچ دورت آقچه جرم آلنه وطنه وبوزاغو کیرسه بر آغاچ وبر آقچه جرم آلنه وقیون کیرسه ایکی قیونه بر آقچه جرم آلالر اماّ مقدّما اسواقده ندا وتنبیه اولنه بعده اکینه طوار کیروب اولدرمك وقویروغن کسمك یوقدر همان وجه مشروح اوزرینه عمل اولنه ودخی اولان زیانی طوار صاحبنه تضمین ایتدوره‌لر اگر تنبیه ایتدم طوارنه ضبط ایتمدی دیو اولدورسه ویا اوروب سقط اتسه ویا بر یرین قطع اتسه شرعاً نه لازم اولورسه اگر قیمت واگر نقصان تضمین ایتدوره‌لر و اگا دخی اکینه اولان زیانی طوار صاحبنه تضمین ایتدوره‌لر[19] واگر کوی قربنده (٣٤) وکوی آراسنده ویاخود طوار صوادی یولنده ایکن اولسه صاحبنه اولاغی ایتدوره‌لر اگر ایتمزسه ضرری کندوینی مرتّب اولور طوار صاحبنه کناه اولماز مگر که کیجه کیره ویا قصد ایله ارسال ایلیه ودخی کوی خلقی بر برینك صوادلرینه و[20] مرعالرینه دخل ایدوب تجاوز اتمیه‌لر ایدنلروك حقّلرندن گلوب منع ایده‌لر ایله قانون بودر که شهرك وقصبه‌نك اوروسی بر بچق میلدر وسائیر کویلرك بر میلدر طوارلری وبوزاغولری یورویه وخرمن یرلری ایدینوب استعمال ایده‌لر قور تمیه‌لر وزراعت اولنمیه ومیل دخی ار یله عورت فرق اولمیان یره دیرلر بو مقداردن غیری هر کم که سپاهی معرفتیله زراعت ایلیه کندونك اولور الندن آلنمیه واگر بر کمسنه آخر تاوغین ویا کلبن ویا غیری طوارین اولدورسه تضمین ایتدردوب تعزیر ایده‌لر جرم آلنمیه[21]

ودخی عورت واوغلان واروب صو آلدوغی دیاردن یودوغی یرده لوند طائفه‌سندن کمسه وارمنه منع ایده‌لر ممنوع اولیانی تعزیر ایدوب ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلالر حمّام اوکنده و حمّامده جمعیّت ایدوب اوتورمیالر ومقبره ایچنده ویا یول اوستنده تبوّل اتمیه‌لر بعد التنبیه ممنوع اولیانی محکم حقّندن گلالر ودخی عمّال طایفه‌سنك شرعاً بر نسنه ثبوت بولمادین مجرّد ومتولیسی اولماسیله کمسنه‌یه دخل ایتدورمیه‌لر جرم آلمیه‌لر آلورلر ایسه قاضی حکم ایدوب ینه صاحبنه آلیویره وهر برینك صوچنه کوره جرم آلوب زیاده‌سین حکم ایدوب آلیویره[22]

---

[18] aynı yerde (s. 6 a), denilir: طوار باشنه صاحبنه

[19] Aynı yerde şu da ilave edilir:
اگر بچاق اله باخود غیری اله حرب ایله اوروب مجروح ایلسه شرعله نقصان لازم اولسه تعزیر ایدوب آغاجنه بر آقچه جرم آلنه:

[20] Neşrettiğmiz el yazmasında yanlış yazılmıştır: طوارلرینه

[21] B-1882 el yazmasında (s. 6 a), denilir: وتعزیر ایدوب ایکی آغاجه بر آقچه جرم آلنه آرتوق آلنمیه.

[22] B-1882 el yazmasında (s. 6 b), son cümle şöyle gösteriliyor: وشرعاً بر نسنه ثابت اولمدین مجرد مساوی ایله جرم آلنمیه اگر آلورلرسه قاضی‌یه آلیویره وقاضی معرفتسوز کسنه حبسی ایلمیه‌لر ومقرر جرمدن زیاده اهل کناهك آقچه‌سن آلیه‌لر.

فصل رابع در بیان رعایا ورسم (۳۵) زمین

ایمدی رعایالردن رسم چفت مارتده آلنور ورسم چفت داخی بعضی لواده اوتوز آلتی آقچه در[۲۳] ونیم چفت نصف ذلك در امّا لوای حمیده رسم چفت قرق ایکی آقچه در ونیم چفت نصف ذلك در وسربست اولیان سپاهی تیمارنده یگرمی یدی آقچه سپاهینك اون بش میر لوانکدر وبعض نواحیده سپاهی یگرمی یدی آقچه آلدقده سنجاق بکی آنجق آلتی آقچه آلور وبعض نوحیده بالتمام چفتلودن یگرمی یدی سپاهی اوچ آقچه سنجاق بکی آلور[۲۴] آنطالیه وقره حصار ارلری تمام چفتدن اوتوز آقچه[۲۵] نیم چفتدن اون بش آلدقدن صکره عشرلرینی حصاره گتورمك ایچون بالتمام چفتدن آلتی آقچه ونیم چفتدن اوچر آقچه آلورلر ولواء منتشاده رسم چفت اوتوز آقچه ونیم چفت انك نصفیدر ولواء خداوندکارده رسم چفت اوتوز ایکی آقچه ونیم چفت اون آلتی آقچه آلنور[۲۶] ودخی نیم چفتدن یر تصرّف ایدن بنّاکدن اون ایکی وجبا[۲۷] بنّاکدن طقوز آقچه واگر جبانك اکینلو اولسه یره تصرّف اتسه اکینلو بنّاك رسمین ویره که اون ایکیدر واضعف الرعایاکه قره[۲۸] دیو تسمیه اولنور رسمی آلتی آقچه در

ودخی نسل رعایانك کم مجرّدی اولوب کسبه قادر اولیه نسنه آلنمز و اهل کسب اولان مجرّدلردن مقدارلو مقدارنجه رسم آلنور ودخی دفترده مجرّد قید اولنان کمسنه تأهل ایسه بنّاك رسم که اون ایکیدر آلنه یازلدوم[۲۹] دیدوکنه عمل اولنیه ودخی برکمسه دفترده یازلدقدن صکره آتاسی فوت اولوب (۳۶) آتاسنك یری کندویه انتقال اتسه النده اولان یرك رسمین ویره وبرکمسنه دفترده بنّاك قید اولنسه کنه النده نیم چفته وفا ایدر یری بولنسه اندن نیم چفت رسمین آلالر بنّاك قید اولندوم دیدوکنه عمل اتمیه‌لر ودخی رعایاکافر اولسه هر بر مزوّج کافر دن سپاهی ییلده یگرمی بش آقچه آله ودخی دفترده چفت قید اولیان کمسنه‌لر صکره چفته وچفتلکه قادر اولسه عمل بالموجود رسم چفت آلنور بو بابده اعتبار یردر ودخی النده چفتلکدن زیاده یری اولان کمسنه زیاده‌یه خارج رعایاکیبی در زیاده‌سنه ایکی دونومه بر آقچه رسمین ویره ودخی فقروفاقه عروضیله[۳۰] چفت وچفتلکنی الندن کیده‌رن رعایادن رسم چفت آلنمق حیفدر ونامستحسن در

---

[23] Aynı yerde resmi çift 30 akçe mikdarında veriliyor.

[24] Aynı yerde denilir: وبعضی نواحیده تمام چفتدن یکرمی یدی آقچه سپاهی و اوچ آقچه سنجاق بکی و اون ایکی آقچه صوباشی آلور.

[25] Aynı yerde bu vergi 57 akçe alındığını denilir.

[26] Aynı yerde (s. 7 a), bu cümle de bulunur: ولواء کرمیانده رسم چفت بو عادت اوزرینه اوتوز ایکی آقچه در ونیم چفت بحسابه.

[27] Orijinalde yanlış yazılmıştır: حیا بناکدن ; doğru budur: جبا بناکدن

[28] Orijinalde yanlış yazılmıştır: قر

[29] Anlaşılıyor: مجرد یازلدم

[30] B-1882 el yazmasında (s. 7 b), gibi olmalıdır: فقر فاقه عارض اولمغله

ودخی دفترده آدی اولیان رعیّت اوغللرندن وقرنداشلرندن هر کم اولورسه ینه رعیّتدر[31] صاحب تیمار دخل ایدر خارجدن کمسنه دخل ایتمیه ودخی کهنه دفترده مسطور ومقیّد اولان کمسنه تا بر سببیله دفتر جدید موزده ویاخود غایب یازیلان رعایادن اولا ینه صاحب تیمار دخل ایلیه بالکلّیه بر تیمارك قدیمی رعایاسی یرندن بعض فترت ایله غیر ولایته کمش اولسه دفتره یازلدقدن صکره ینه اول تیماره کلسه صاحب تیمار ینه متصّرف اولا ودخی رعایانك آزادلو قولی دخی صاحب تیمارك تصرّفنده اولور خارجدن کمسنه دخل ایتمیه امّا موقوفجی دخل ایدر آدم که دفترده قید رعیّت اولنمیه ودخی رعایانك چفتلکی دفترده یازولدغندن زیاده اولسه شویله که بر چفتلك یازیلانك بر (۳۷) بچق ونیم چفتلکه یازیلانك بالتمام چفتلکی اولسه زیادهسنك رسمنه التزام گوستروب حقّندن گلورسه دخل اولنمیه النده ابقا اولنه واگر رسمنه ملتزم اولمازیسه زیادهسی قاضی معرفتیله آلنوب چفتلکی اولیانه ویرهلر وبعض یرلرده چفتلك مقدارندن اکسك اولسه امّا اولانجه یری خاصّ اولدوغی اجلدن بالتمام چفت ویا نیم چفت اولمش اولورسه چفتلو کیم اکسکدر دیدوکنه عمل اولنمیه همان دفتر موجبیله عمل اولنه

وچفتلك بابنده دخی بر چفتلك غایت خاصّ وایی یردن آلتمش دونمدر ومتوسط الحال اولان یردن سکسك دونمدر وطقسان دونمدر وادنی یردن یوز اوتوز دونمدر ویوز اللی دونم بر چفتلك اعتبار اولنور بو دونم دخی طولاً وعرضاً قرق خطوهدر

ودخی بر کمسنه حسته لقدن ویا پیرلقدن ویا فقیرلقدن چفتنی وچفتلکنی بوزوب داغتسه صاحب تیمار اندن بنّاك رسمین طلب ایدوب یرینی آخر کمسنهیه ویره چفت یازلمش سن دیو انجتمیهلر وخارج رعایادن النده یری اولنلره سپاهی خارجسین دیو دخل ایدوب الندن یرین آلیه مگر کیم رعیّتك یره زیاده ضرورتی اوله بو معنایه کم رعیّت اوزرینه یازلسه امّا النده هرکز یری اولیه حتی تکمیل ناقص ایچون خارجیانه تعرّض ایتمز اولمز رعیّت آدنه که یازلمشدر آز وچوق یازیلان یازیه کوره بلاسین چکمك کرك بو نقصانك تکمیل ایچون خارج الندن آلوب ویرمك اولمز امّا محلولاتدن وطاغدن وطاشدن وبورچقدن[32] (۳۸) وقیردن وبوزدن تکمیل اولنسه اولور زیرا که اکثر[33] بودرکه انلر کندو اختیارلریله یازلمشدر صکره حیله ایدوب نزاع ایدرلر امّا شول

---

[31] Neşrettiğimiz el yazmasında رعیتدر yerinde yanlış bir şekilde زعامت yazılmıştır. B-1882 el yazısında doğru yazılmıştır.

[32] Süleymanın kanunnamesinde aynı paragraf bulunur. Orada بورجاق kelimesi برجاق yazılmıştır. M. Arif, Kanunnâme-i âl-i ʿosmân, TOEM; H. Hadžibeğić, Kanunnama sultana Sulejmana zakono davca, s. 361. B-1882 el yazısında şöyle yazılmıştır: طاغدن وطاشدن قیدن وبوجقدن وقره دن وبوزدن ممکن اولسه...

[33] Orijinalde yanlış اکسر yazılmıştır.

خارج کمسنه رعیّتلك اولی کلان مزارعی صاحبندن بیع ایدوب ویا سپاهی طاپولیوب ویا دفتر وقتنده بو ادنی یردر دیو بونی ادنایه یازوب مرعی وقوری ایدنمش اولسه سپاهی یه او ائیلدن اولی کلان منفعت یتمز اولسه انك کبیلری تعرّض اولنوب رعیّته ویریله[34]

ورعایا طائفه‌سی متصرّف اولسه کوچورب ینه یرینه گتورمك[35] جمع ایلمك قانون قدیمدر امّا اون بش یلدن برو بر یره متمکّین اوله گوچرمك ممنوعدر وبر شهرده رعایا نسلندن بر کمسنه اون یل[36] دخی زیاده متوطّن اولسه امّا بخصوصه رعایا دفترنده مقیّد اولسه انك امثالی کمسنه‌لر رعیّت اولمز شهر خلقنه الحاق اولنور ودخی شهر خلقندن ینه شهر سنورندن چفتلك تصّرف اتسه‌لر بالتمام چفتدن ونیم چفتدن نمقدر تصرّف ایدرلرسه رسمین ویره ورمزیز دیدوکنه عمل اولنمیه اعتبار ارضه‌در امّا شهرلو چفتنی بوزوب فراغت ایدرسه رسم چفت طلب اولنمیه اول سببدن شهرلویه رسم چفت قید اولنمامشدر

ودخی بر رعیّت قید اولنسه لکن النده چفتلکدن بعض غیر تیمار سنورنده اولسه چفت رسمین رعیّت اولدوغی یره ویره‌لر اول یره اسی بعض یروك بنم سنوریمده‌در دیو دونم آقچه‌سین طلب اتمیه همان عشر وسالارلق آله ودخی برکویك رعیّتی آخر کویده متمکّن اولسه صکره دن انده رعیّت یازلسه والنده چفتلکی (۳۹) اول[37] کوی سنورنده اولسه اول دخی بو منوال اوزرینه جاریدر دونم آقچه‌سی طلب اولنمیه ودخی بر رعیّت بنّاك یازلمش اولسه النده بش اون دونم یری اولسه انلرك کبی کمسنه‌لر هم بنّاك رسمین وهم اللرنده اولان یرلروك مقدارنجه[38] سپاهیه دونم آقچه‌لرین ویره ومساجد وقفن تصرّف ایدن ائیمه‌دن رسم چفت رفع اولنوب دفترده حاصل یازلمشدر عوارض خود ائمه‌دن مرفوعدر امّا آلدقلری زمانده تکلیف عوارض اولنمیه

ودخی برکمسنه آخر کویده امام اولسه لکن کندویه یقین اولماغین غیری کویده متمکّن اولسه متمکّن اولدوغی کوی جماعتی سن بزه امام دکلسن دیو اندن عوارض طلب اتمیه‌لر

---

[34] تعرض fili cümlenin içinde anlamı yok. B-1882 el yazmasında (s. 8 b) gibi تغیق olmalıdır: آنوك کیلردن تفریق اولنوب رعیته ویره‌لر

[35] Milli kütüphanesinin el yazmasında (154 g 25, s. 38) şöyle yazılmıştır: ینه یرینه کتورمك

[36] Aynı yerde (s. 8 b) 15 yıl kaydedilmiştir.

[37] Millî kütüphanesinin el yazmasında (154 g 25, s. 39) şöyle yazılmıştır: اولکی کوی

[38] B-1882 el yazmasında (s. 8 a) şu kelimeler de bulunur: خارج کبی

ودخی بر رعیّت فوت اولوب متعدّد اوغلنلری قالسه بعض چفت وبعض بنّاك قید اولنان آتاسی یرندن حصّه طلب اتسه رعایته العدالته بنّاکه اندن حصّه ویروب رسم چفت ورسم بنّاك جملهسنك آرالرندن ویریله.

ودخی رعیّت فوت اولسه بش آلتی نفر اوغلنلری قالسه جملهسی اولو ویا بعض مجرّد ویا بعض اولو اولسه مجرّد اولان دخی کسبه قادر اولسه قانون بودر که آتالری چفتلکنه مشاع ومشترك تصرّف ایدهلر ودخی بر رعیّت فوت اولوب ایکی صغیر اوغلی اولسه چفتلکی بحش ایدوب ایکسنه تقسیم ایدهلر وباقی قلان اوغلنلرینی بنّاك قید ایدوب کسبه قادر اولان مجرّدلرندن آلتشر آقچه آلالر ورسوملرین ویرمکده (٤٠) بنّاك قید اولنان بنّاك رسمین وقره قید اولنان قره رسمینی ویره ودخی بر رعیّت فوت اولسه متعدّاد اوغلی اولسه آتالری یرلرینی مشاع ومشترك تصرّف ایدرکن جملهسندن بری دخی فوت اولسه وفوت اولانك دخی اوغلانی قالسه حصّهسي اوغلنه نقل ایدر امّا اوغلی قالمسه قرداشی قرداشه انتقال ایتمز مکر ایل ویردوکنی[39] قرداشلری یازلمش اولسه اول کمسهنك ویر دوکین ویرسهلر غیریه ویرمیهلر مکرکه بونلار رغبت اتمیهلر اول وقت سپاهی کیمه دیلر سه ویره

ودخی بر رعیّتکه دفتر ده چفت یازلمش اولسه اول کمسهنك اوغلی آتاسندن اوّل فوت اولسه متوفّانك یری اوغلنه٤٠ انتقال ایتمك نجه قانون ایسه اوغلی اوغلنه دخی اویله قانوندر انك کبی واقع اولسه سپاهی اکا دهدك یریدر باباك یری دکلدر دیو دخل اتمیه ورسم طپو طلب اتمیه٤١

ودخی بر رعیّت دفترده بنّاك قید اولسه ودخی صکره چفته قادر اولوب بر رعیّتك چفتلکنی طاپویه آلسه هم بنّاك رسمین هم اول یرك رسمین ویره بنّاك یازلدم همان بنّاك رسمین ویدورین دیمیه ودخی بر رعیّت بنّاك قید اولسه دخی فوت اولسه بر نجه کسبه قادر اوغلنلری اولسه آلتشر آقچه رسم قره ویرهلر اولندقدن صکره بنّاك رسمین ویرهلر دفترده مجرّد یازلدم دیمك فائیده ایتمز ودخی بر قاچ قرداش آتالری یرینی مشاع تصرّف ایدرکن بری فوت اولسه سپاهی قرنداشلرندن طپو طلب ایدهمز٤٢ امّا قسمت اولنوب حصّهسي متعیّن اولدقدن صکره فوت

---

[39] Metinde "il virdügin resmi tapu" anlamıyla sık sık"il virdügin" ifadesine rastlanıyor. Bu arazinin hakkı tasarrufu bir kişiden öteki bir kişiye geçirildiği durumlarda kanunnamede gayet sıkça rastlanır. Bu resim, babasından doğrudan doğruya oğullarına miras geçdiği halde ödenmezdi.

[40] Milli kütüphanesindeki el yazmasında (154 g 25) bu cümlesi yok.

[41] B-1882 el yazmasında (s. 9 b) böyle bir cümle de geliyor: وبر یرکی محلول قالسه رعیت وار ایکن خارج رعایایه ویرمیهلر.

[42] Orijinalde cümlenin anlamına uygun gelmiyen طلب ایده yazılmıştır. B-1882 el yazısında (s. 10 a) gibi olmalıdır Burada şöyle denilir: müşterek olarak bir çiftligin sahibleri olan kardeşlerden biri ölürse, sağ kalanlarından ölünün toprakları için resmi tapu alınmaz. Metinde şöyle denilir: قرنداشلرندن طاپو طلب ایتمیه.

اولسه (٤١) سپاهی قرنداشلرندن انك حصّه سیچون طپو طلب ایتمك جایز دكلدر[43]

ودخی بر رعیّت فوت اولسه صغیر اوغلی وچفتلكی قالوب تصرّفنه قادر اولسه سپاهی اندن رسم طلب اتمیه صغیر یاره ینجه آخره زراعت ایتدوره یتیم بالغ اولنجه النده اولا دخی بالغ اولدقدن صكره ینه یتیمه ویره‌لر ودخی اوكسوزه بدعت ممنوعدر آتاسنك یری اكا ملك كبیدر بونك كبی واقع اولسه سپاهی وعاملر آخره طپویه ویرر بر مقدار اقچه‌سین آلورمش ولایت قاضیلر حجّت ویروب یتیم آتالر یرندن محروم ایدرلرمش اویله اولسه بو بابده حجّت‌ء قاضیه عمل اولنمیه یتیم طلب ایدرسه آتالری یرینی حكم ایدوب آلیویره‌لر طلپولیان كمسنه دخی سپاهی‌یه ویر دقلری آقچهٔ استرسه كیمه ویردیسه اندن طلب ایده امّا یتیم بالغ اولدقدن صكره بر یل مقداری فراغت ایدوب ترك دعوی اتسه قانون بو در كه صكره ایتدوكی دعوی مقبول اولمیه[44]

ودخی بر رعیّت فوت اولوب اوغلی قالسه قزی اولسه دخی آتام یریدر حقّنده كلورین دیو دعوی اتسه سپاهی قزی منع ایدیویرمك ممنوعدر ودخی بر یل محلول اولسه دخی بر خاتون كشی ایل ویردوكنی بن ویرورین دیسه عورته ویرمك ممنوعدر ویرمیه‌لر امّا بر خاتون كشی سابقدن بر طریق ایله یر تصرّف ایدر اولسه یوز قویوب عشرین ورسومین صاحب تیماره ادا ایتدكدن صكره خاتون كشیه یر ویرمك ممنعدر دیو دخل اتمیه‌لر الندن آلمیه‌لر

ودخی رعیّت اراضیٔ عشریه‌دن زراعته (٤٢) قابل اولان یری بلا مانع اوچ یل یوز قوسه سپاهی‌یه ضرر اولدوغی اجلدن صاحبنك الندن آلوب غیره طاپویه ویرمك عرفاً جایزدر امّا صاحب ارض ایل ویردكنی بن ویرورین دیسه اوكا ویره‌لر لكن طاغ ویا بایر اولسه ویا صو باصوب زراعته قابل اولسه ویاخود چفتلوكه قورونوب هر یل زراعته قابل اولسه آلوب غیره ویرمك ممنوعدر بو وجهله نمقدار بوز قالسه طاپویه مستحقّ اولماز

ودخی رعیّتك چفت اوكوزی ایچون ویاخود خرمن ایچون بر دونم وایكی دونم مقداری بوز قومق ومرعی ایتمك ممنوع دكلدر طاپویه مستحقّ اولماز ودخی شهرلرینك واهل قرانك طوارلری اوروسی وضع اولنان یرلرك زراعت اولنماسی وقورنماسی وطاپویه ویرلمسی ضرر عامّدر اول سببدن منع ایده‌لر وكوی مرعی لرنیك بر میلدر وشهرك وقصبه‌نك بر بچق میلدر

[43] Buna karşı, B-1882 el yazmasında (s. 10 a), böyle yazılmıştır: eğer bu toprakları bütün kardeşler tarafından müşterek olarak tasarruf edilmezse, o zaman ölmüş kardeşinden sipahi resmi tapu toplamağa hakkı var.

[44] Buna karşı, B-1882 el yazmasında (s. 10 a), yetimin üzerine topragın alınmasının vadesi balig olduğundan 10 sene sonradır. Orada metin daha ayrıntılıdır اما یتیم بالغ اولدقدنصكره اون یل مقداری طلب اتمسه بعده نزاع ایدرسه استماع اولنیا وسائر كمسه‌لر اون یل مقداری ترك دعوی ایلسه‌لر قانون بو در كه صكره اتدكلری دعوی قبول اولمیه.

ودخی سپاهنیك تیمارنده رعیّتی ویا بر کمسنه زراعت اتسه خارج قسمندندر اعلا یرده ایکی دونمه بر آقچه وسط یرده اوچ دونمه بر آقچه وادنی یرده دورت دونمه بر آقچه آلنه زیاده آلنمیه ودخی رعایا یرندن یر طوتسه خارج رعایا قسمندندر سپاهی‌یه دونم آقچه سین ویره

ودخی سپاهینك خاصّه چفتلکی وخاصّه یری طاپویه ویرلمك جایز دکلدر اگر سپاهی طاپویه ویرسه همان کندو زماننده در صکره کلان سپاهی طاپوسین بوزر واگر کندو دخی بوزمق دلسه جایزدر کمسنه مانع اولمز قلچ یری طاپویه (٤٣) ویرلمز دیمکدر مراد بودرکه حلافنجه رعایالر یری طپولندقد نصکره الندن آلنمز مگرکه بلا مانع اوچ ییل یوز قویه طاپو اوستنه طاپو اولمز نگاح اوستنه نگاح اولمدوغی کبیدر ودخی شول رعیّت یریکه صاحبی فوت اولوب یا جلای وطن ایدوب محلول قالور سپاهی کندو تصرّف ایدوب ویا اورتاغه ویرمیه خاصّه اولماز آخره طاپویه ویرلسه جایزدر وسپاهی تصرّف ایتدوکی رعیّت یری ایچون عوارض اولدوغی زمانده عوارض ویره مادام اول فلان رعیّت اوغلی یریدر دیمکه مشهور اوله امّا طول زمان ایله متعاقبةً دفترلرده سپاهی اوزرینه قید اولنمش اولسه اول یرك رعیّت طائیفه سندن کمسنه یه اضافت اولمسه بو اعتبار ایله سپاهینك خاصّه یری حکمنده اولور اونك کبی یر ایچون عوارض ویرمك قانون دکلدر وهذا نسخهٔ صحیحه فی قانون عثمانی و سپاهی اول تصرفّ ایتدوکی یر ایچون عوارض اولدوغی زمانده عوارض ویره مگرکه طول زمان ایله رعیّت اوزرینه اضافته اولنمز اولوب خاصّه حکمنده اولا ودفترده خاصّه قید اولنان یرلردن سپاهی ربع آلمق قانوندر وانلرك کبی یرلری باغ وباغچه اتسه‌لر حاصلدن ربع آلنور ودخی قرالر اوی یر ایچون طاپو آلمق قانوندر اعلاسی اللیدن زیاده اولمیه واوسط اوتوز ویا قرق اوله ادنی‌سی اون ویگرمی اوله امّا رعیّت طپولو یرده اولو بنا اتسه اویری طاپوسین طلب اتمیه‌لر ودخی بر کمسنه رایکان یردن (٤٤) سپاهی اذنی یوغیکن چالسون چپاسیله آچوب احیا اتسه اوچ یله دگین الندن آلمیه‌لر امّا اوچ یلدن صکره سپاهی طپویه ویررسه جایزدر لکن آخر کمسنه ویردوکن اول کمسنه ویرمسینه راضی اولورسه اکه ویرمك اولی‌در غیره ویرمیه‌لره،

ودخی سپاهیلر رعایادن قبل الوقت رسوم آلسه قیون رسمی ودونم رسمی کبی بعده وقت حلول ایتمزدن اول موقوف اولوب[٤٦]، تیمار آخره ویرلسه صکره کلان سپاهی اول اوّلکی

[45] B-1882 el yazmasında harman ve çayır olarak, toprağın bir kısmını almak üzre, reaya köylünün hakkı tarif eden ve sipahilerin hassa topraklarının halini gösteren kısımları mevcud değildir. Neşrettiğimiz el yazısında 42-43 sayfalarında bulunur.

[46] B-1882 el yazmasında (s. 10 a), bunun yerinde معزول اولسه yazılmıştır.

سپاهیدن طلب ایده رعایادن طلب اتمیه امّا رعایا دخی اوّلکی سپاهییه ویردکلرین اثبات ایدوب قاضیدن حجّت آلیویره اول دخی حجّت ایله واروب اندن طلب ایده وبکلر بکلر دخی بعض سپاهییه مکتوب ویروب قاضیلره ارسال ایدرلر ایمش که رعایا اوزرنده اولان رسومن قبل الوقت آلیویره‌سز دیو ایمدی بکلر بکیلر بو اصل مکتوب ویرمیه‌لر واگر ویررلرسه قانونه مخالفدر قاضیلر عمل اتمیه‌لر عمل اتمدوکلری ایله معاتب اولزلر.

فصل خامس فی لا عشار فی الحنطه والشعیر

بغدایدن وآرپه‌دن وطاریدن وعلفدن ومیلاسدن وچاودردن وسائیر حاصلدن[47]، عشر ایله سالاریه آلنور سکز کله‌دن هر مدده ایکی بچق کله آلور وسالاریّه آلندقدن صکره سپاهی واگر عامل یملیك دیو نسنه آلمیالر زیرا سالاریه یملك مقابله‌سنده‌در وباقی حبوباتدن نخود ومرجمك وبقله وپنبه وکتان بولاردن اونده بر عشر آلنور سالارلق آلنمز ولکن کتان تخمندن عشر آلنمز کتانندن (٤٥) زیرا رعایا کتان سپاهی‌یه یومشدی ویرمك[48]، خدمت دکلدر کتان تخمینك عشر مقابله‌سنده رعایا کتان سپاهییه ویرورلر کندیرك اون دمدده بر دمددر عشر آلنور وقوری اوزمده و ایگده‌ده اونده بر عشر آلینور وپکمزده اون بشدن بر عشر آلینور زیرا که آنوك خرجی واردر وکوفترده اون دردنده بر آلینور زیرا اودونی ونشـــته‌سی خرجی واردر آغاچده بتان فواکهده وقتی گلنجه امین ومعتمد کشیلر اوزرینه واروب قیمته طوتوب عشرین آلالر وباغ وباغچه آراسنده اوت بتوب صاتلور اولسه اون آقچه‌ده بر آقچه آلنه وحریملرده وحدایقلرده واقع اولان سبزه‌دن واوتدن عشر آلالر وزعفراندن وکلدن[49]، عشر آلنه سالارلق آلنمیه وباغدن وباغچه‌دن عشر آلنمق شرعه موافقدر امّا رعایایه مضایقه اولماسین دیو عشر مقدارك بدل تعیین اولنوب خراج اعتبار اولنمشدر که باغ دونمیله هر دونمده بعض ولایتده بشر آقچه وبعض ولایتده اون آقچه وبعض ولایتده اوچ آقچه آلنور گلمشدر وحدایقدن وحریمدن عشرلرنه کوره رسم آلنور حاصل بغلنمشدر ودخی ارض وقفدن وامیرانه یردن سپاهی طوپویه ویرسه باغ ایتمك ایچون ودخی اول کمـــنه انن باغچه ایلسه اگر آغاچلری بر برینه یقین اولوب آراسی زراعته

---

[47] Orijinalde yanlış (حالص) yazılmıştır.

[48] B-1882 el yazmasında (s. 11 a) bu fiil çok belli bir şekilde yazılmıştır: یومشدیویرمك Neşrettiğimiz el yazısında بشرویرمك yanlış bir şekilde yazılmıştır. Böylelikle cümlede onun bir anlamı yok.

[49] B-1882 el yazmasında (s. 11 b) کوکلدن yerinde کلدن yazılmıştır. Bu daha doğrudur, çünkü 15. asırın kadastro defterlerinde de böyle buluruz.

قابل اولمسه باغچه حكمنده واگر آراسنه چفت گيروب زراعته قابل اولورسه ميوه‌نك عشرين ويره لر.[50] واگر باغچه حكمنده اولورسه مدّتى آز وچوق اولسون سپاهى بن بونى چفتلكه (٤٦) ضمّ ايده رين آغاچلريكى قطع ايت ديمك جايز دكلدر يا اجاره وضع اتمك گرك عشر بدل وياخود ميوه‌سنك عشرين آلمق گركدر وقفه انفع قنفسى ايسه اونك ايله عمل اولنه بعده اوزرينه زمان گچمك ايله آغاچلرن قالسه سپاهى بوزوب ينه چفتلكه ضّم ايده‌مز مگر كه صاحبى اجاره‌سين ويرمكه قادر اولىوب فراغت ايده سپاهى اولوقت ديلرسه ينه باغچه ايتمك ايچون بر كمسنه‌يه ويره ديلرسه زراعت ايدوب اكين اكمكه ويره والحاصل قنغى انفع اولورسه آنى ايده[51] وقديمى قوز آغاچلرى كه رعايانك چفتلكى ايچنده اولمسه نزاع يوق صاحب تيماركدر وشول قوز آغاچلرى كه رعايانك باغچه‌سى واشلمه‌سى اولا ياخود چفتلكى ايچنده اولا ويا آتاسنك وده‌ده‌سنك اشلمه‌سى اونلردن همان عشر آلنه وشول كافرى قوز آغاچلريك رعاياسنك چفتلكندن وياخود حدودنده اولا دخى اكننه زيان اولا ورعيّت آنى ضبط ايدوب حاصل ايليه سپاهيله ايكى اولشه‌لر وطاغلرده وياخود صحرالرده يتمش اوله خدايى كستانه آغاچلرى بكليك اولور سپاهينكدر خارجدن كمسنه دخى اتميه ودخى طاغلرده واورمانلرده خدايى بتان آغاچلرى بر كمسنه سپاهى معرفتيله ايشلسه اول اشليانك اولور[52] ميوه‌سنى اول كشى دوشورر عشرين ويره ودخى طاغده واورمانده خدايى يتمش آغاچلرى كم اشلنمامش اوله آنلر اودون واوت وقامش كبى مباح الاصل كم دوترسه آنكدر عشر دخى لازم اولماز مگر قورييوب ضبط[53] اولنه اول وقين[54] (٤٧) كيمك تصرّفنده اولورسه اول دوشره اكا غيريلره دخى ايتميه ودخى اورتاقجى قيد اولنان كمسنه‌لره بكلكدن تخم ويريله حاصلن مناصفه ايده‌لر واورتاقجيلر نصف حاصلنى بكلكه ويردوكى سببدن بالكلّيه عوارض ديوانيه دن محافلردر آنلرى قاضيلر عوارضه قتمازلر ودخى رعايادن تكرار عشر شول كمسنه‌لردن آلينور كه سپاهينك چفتلكنى ترك ايدوب آخر سنه يرينى زراعت ايده لر آنك كبى لردن زجراً عشرنى صاحب ارض آلدقلرندن صكره بر عشر دخى كندو سپاهى‌سى آله واگر اوزرينه يازيلان يرينى بالتمام اكوب حقّندن كلدكدن صكره آخر يرى زراعت ايتمكله تكرار عشر آلمق حيفدر ودخى سپاهينك غلّه‌سى انبارينه وحصار ارينك قلعه‌سنه اتمك رعايانك اوزرينه در امّا بر كونلكدن زياده اولسه دفعاً

---

[50] Aynı yerde bu madde daha geniş bir şekilde verilir: اگر اراسنه چفت كيروب زراعته قابل ايسه يرحكنده در عشرين و رسومن ويروب وآغاجلرده بتن ميونك دخى عشرين ويره.

[51] B-1882 el yazmasında (s. 12 a) bu cümle de bulunur: و رعايانك چفتى اوكوزى چايرندن عشر آلنمق ممنوعدر.

[52] Aynı yerde denilir: اشليانك ملكى اولور

[53] Orijinalde خيط اولنه yanlış yazılmıştır. Bak B-1882 el yazmasına (s. 12 a).

[54] واقتى olmalı.

للخرج تکلیف اولنمیه وشول چایرلرکه هر ییل قورینوب چایر اولی کلمشدر آنك کبیدن رعایا تصرّفنده اولاندن عشر لازم در سپاهییه عشر ویره‌لر ودخی رعیّت یازولدوغی یرده باغ‌ه‌ دکسه عشرنی صاحب ارضه ویروب سالارلق کندو سپاهی‌سنه ویره وبر رعیّت که آخر سپاهینك رعیّتندن باغ آلسه عشرنی وسالارلغن اول یرك سپاهی‌سنه ویره.

فصل سادس دربیان رسم آغنام

یرلوده ویروکده ایکی قیونه بر آقچه آلق قانوندر ودخی قیونیله قوزی بر صایلمق دخی بعض یرلرده قانوندر وقویون بالتما دولون دوکوب ایرتلشدقلرندن صکره ماه ابریلده آلنور وبعض یرده مایسده آلینور وقیونی اولیان یور کدن (٤٨) رسم قره دیو اون ایکی آقچه آلینور ودخی یوروکك قیونی یگرمی دن اقل‌ه‌ اکه دخی قره دیرلر قیون رسمین آلمیه‌لر همان اون ایکی آقچه رسم قره آلینور ویورك سپاهی یرین طوتسه عشر سالارلق ویردوکندن صکره رسم بیوندورق اون ایکی آقچه سین آلالر زیاده آلیالر ویورك رسمی اوائیلده قوزی قاتلیجق آلینور ایمش حالیا ابریل آینده آلنمق مقرّردر وقره قیونلیده قره قیونلی دیمکله مشهور پادشاهمز حضرتلرینه متعلق یورکان واردر رسم آغناملری خاصّهٔ همایون ایچون آلینور ودفتر عتیقده شویلجه مشروحدر که شول کمسنه‌نك رسمی غنمی اتوز اوچدن زیاده اولا اونلردن ایکی قیونه بر آقچه آلنه زیاده ونقصان آلنمیه وشونلرکه قیونی یوقدر اون ایکشر آقچه آلنه وفقیر اولنلر آلتشر آقچه ویره دخی بر کمسنه قیون عادتین آلاجاق زمانه قریب قیون آلسه وقتنده رسمی اندن آلالر آلالی بر آیدر دیدوکنه عمل اتمیه‌لر وقصابلرك وجلب کشیلرك اللرنده اولان قیونلرك ابریل آینده عادت آغنام آلندوغنه حجّتلری بولنمز ایسه رسم طلب اولنه واگر وجه مشروح اوزرینه حجّتلری بولنمز اسه صاتون آلدقلری یری بولو ویره لر انلردن آلنه و الاّ اللرنده بولنان کمسنه لردن آلنه ودخی جلب کشلره تنبیه اولنه کم ابریل آینده آلالر والاّ عادت آغنام صکره دن آلورلار دینله‌ه‌.

فصل سابع در بیان رسم اوتلاق

قدیمدن قورونوب اوتلاق رسمین آلنو کلمش ییلاقلر که عرف سلطانیده دفتره قید اولنمشدر آنی آلالر وآنلرك ماعداسی چایرلردن وقایرلردن بعض مواضعده حیمانه طایفه‌سنه(٤٩)

---

[55] Aynı yerde şöyle denilir: باغ وباغجه دکسه

[56] Milli kütüphanenin el yazmasında (154 g 25, s. 25): اقل اولسه yazılmıştır.

[57] B-1882 el yazmasında(s. 13 a-13 b)son mesele hakkında şöyle denilir:وجلب کشلره تنبیه اولنه‌که آپریلدن اوکدن قیون آلسه‌لر اول ییلده اول قیونك رسمی بر دفعه ویرلدی ایسه حجّت آله‌لر اول ییل ایچینده آلمدیسه عادت آغنامی صکره بندن آلورلر دیو بهاسندن بر مقدار آقچه‌سن آشاغه واره.

یوروکه وشهرلویه وقرا خلقنه اوری قید اولمشدر وبعض مواضعده ودخی سپاهی‌لره تیمار قید اولمشدر وبعض دخی خالی خارج دفتردر آنلرك کبی یرلردن عمّال طایفه‌سی وسپاهی اوتلاق رسمین آلمق مخالف قانوندر همام رسم اغنام آلنه ورسم اوتلاق دخی اولان یرلرده عادت قدیم اوزره هر سوریدن بر اورته قیون‌در وخارجدن سنجاغه گلن قیوندن رسم اوتلاق میرلوادار ایچون ویاخود صاحب تیمار ایچون اعلا سوریدن بر قیون که بهاسی یگرمی آقچه اوله متوسّط سوریدن بر قیون که بهاس اون آقچه اوله‌ده وادنی دن کذالك واحصل یگرمی دن آرتق اولق قانونه مخالفدر آلنمیه ورسم اوتلاق دخی قیون یوردکی یره کوره اولور صاحبی اوتوردوغی یره کوره دکلدر وبر تیمارده سپاهی متمکّن اولوب قیونی اولسه ویا پیاده ومسلّم طائیفه‌سنك آغنامی اولسه آنلرك کبیدن صاحب تیمار رسم اوتلاق طلب اتمیه مگرکه اوزرینه حاصل بغلنمش اوله ودخی یورك طائیفه‌سندن بر کمسنه بر تیمارده یر زراعت اتسه وباغی وباغچه‌سی اولسه صاحب تیماره رسم اوتلاق ویره امّا قشلاق رسیمن ویرمیه وخارجدن رعایادن بر کمسنه بر تیمارده قیون قوسه ویورتسه ویا اورتاغه ویرسه آنلرك کبیدن دخی رسم اوتلاق طلب اولنمز مگرکه ینه حاصل قید اولنمش اوله.

فصل ثامن دربیان رسم قشلاق

بر تیماره خارجدن قیون گلوب قشلاسه اعلا سوریدن بر قیون وادنی سوریدن آلتی آقچه آلنه وبو رسم قشلاق قیون دوردوغی (۵۰) یره تابعدر یورودوکی یره کوره اولز وقشلاین سپاهییه عشر ورسم ویرسه رسم قشلاق آلنمیه ویورك طائیفه‌سی دخی بو قبیلدندر عشر ورسم ویردوکی یره رسم قشله (ق) ویرمیه و الاّ یورك هر قنغی تیمارده قشلارسه رسم قشلاق اوچر آقچه ویرمك عادتدر.

فصل تاسع در بیان احوال یورکان

یورك طایفه‌سی دخی یرلو کبی رسم غنم ایکی قیونه بر آقچه آلنه ودخی یورك قیونی قریلوب هیچ قالمسه ویاخود یگرمی دن اقلّ اولسه بونلره قره دینور اون ایکی آقچه آلنه رسم آغنام آلنمیه ویورکلر اللرنده سپاه یرندن طاپولی یرلری اولوب زراعت ایتدکدن صکره رسم عشر و سالارلق ویردقلرندنصکره قانون بودرکه سپاهی‌یه رسم بیوندورق دیو ییلده اون ایکی آقچه ویره ویورکلر سنجاق بکی وتیمار صاحبی یرنده یر زراعت اتسه تمام چفتلودن اون ایکی ونیم چفتلودن آلتی آقچه آلنه واوتلاق رسمی یرلوکبیدر اعلا سوریدن یگرمی اوسطدن اون‌بش ادنی‌دن

[58] Aynı yerde koyunun fiyatı 15 akçe kaydedilmiş.

اون آقچه قیمتلو بر قیون ویره‌لر ورسم آغلدن اوچر آقچه سنجاق بکنه ویره‌لر ویورك طائیفه سنك رسومی اوائیلده قوزی قاتلدقده آلنور ایمش ابریل آینده آلنمق قانون مقرّر اولمشدر وبعض مواضعده خارجدن ییلایی کلان قره‌جه قیونلینك سپاهی یورکدن اوتوز آقچه رسم اوتلاق وقیونی اولیانلردن ایکیشر آقچه رسم اوتلاق آلینور میرلوا زعیم ایله بطریق مناصفه متصرّف ایده‌لر واياصلوغ وازمیر توابعندن بخورجی عربلرده واردر زمان سابقده بخور (۵۱) خدمت ایدر ایمش صکره اول خدمت رفع اولنوب هر خانیه سکز آقچه وضع اولنمشدر حالیا بو اسلوب اوزرینه مقرّردر خاصّهٔ همایون ایچون وضع اولنور.

فصل عاشر در بیان رسم کوّارات

قوان دوردوغی یره تابعدر کیمك یرنده بال ایدرسه عشر انکدر وشول یرده که دفترده آقچه یازلمشدر اول آلنه[60] امّا دفعت المضرّة بعض یرلردن عشردن بدل آقچه تعیین اولمشدر بعض یرلرده عشردن بدل بعض ولایتده ایکی قوانه بر آقچه وبعض یرلرده بر قوانه ایکی آقچه وبعض یرلرده بر قوانه بر آقچه رسم بغلنمشدر وبعض یرده بر رعیّتك آخر سپاه یرنده قوانی اولسه صاحب ارضه ایکی اوچ قوانه بر آقچه وصاحب رعیّته ایکی قوانه بر آقچه ویرورلر امّا بولی سنجاغنده اوائیلده قوان حقّی یره تابع ایمش حالیا رعیّته تابعدر قیون رسمی کبیدر وقشلادوغی یرده قشله حقّی ویررلر امّا لواء حمیدده اوتلاق رسمی دیو صاحب ارضه بعض یرده دورت قوانه وبعض یرده اوچ قوانه بر آقچه آلینور امّا لواء قره مانده قوان کیمك تیمارنده ایسه قوان باشنه ایکی آقچه سپاهسیسنه حکم اولنور یره تابعدر ولواء آیدنده رعایا اکثر قوانی اصل یاتردقلری یردن قالدوروب آخر سپاهینك تیمارینه التوب قوان قنغی یرده کم بال ایلرسه رسم آنده ویرلمك اعتباری اوزرینه بال ایلدوکی یره دورت قوانه بر آقچه ویرلمك اوزرینه آخر تیماره التورلر ایمش ایمدی قانون مقرّر اولدرکه بر قوانه ایکی آقچه یرین صاحب تیماره وبرین بال ایلدولکی تیمارك سپاهیسنه ویره‌لر (۵۲) وطاغلرده وآغاچ بودقلرنده بولنان بال که سپاهی یه یازلمش اولیه موقوفجیلرکدر باللق ایسه ولاصید قسمندندر کمسنه دخل اتمیه بولانوك اولور وبر تیمارده قوان اولیوب رسم قید اولنمسه دخی صکره دن بعضی کمسنه‌لر قوان ایدنسه‌لر ینه عادت رسوم صاحب تیمارکندر ویرمزین حاصل قید اولنمامشدر دیدوکنه عمل اولنمیه.

---

[59] Orijinalde ثغورح عیار yazılmıştır, fakat bu kelime cümle içinde anlamı yok. B-1882 el yazısında (s. 14 b) daha açıkça ve doğru بخورجی عربلر yazılmıştır.

[60] B-1882 el yazmasında (s. 14 b) bu cümle de bulunur . علالی وادنی لی اون قوانده بر قوان عشر آلنه

فصل در بیان رسم عروسانه

ودخی جهازلو قزدن آلتمش وعورتدن قرق آقچه آلنه بعض یرده عورتدن اوتوز باکره‌دن آلتمش آقچه آلنور فقیره عورتدن نصف رسم عدته آلینور[61] ومتوسّط الحال اولاندن بینه بینه‌در وباکره قزوك رسم عروسانه سی باباسنه تابعدر یعنی باباسنك سپاهیسی آلور نه مقامده چقرسه چقسون امّا عورته طپراق معتبردر کیمك تیمارنده نگاه اولورسه رسم اونکدر ویورك طائیفه‌سی لامکان اولدوغی سببدن آتاسنه تابعدر اگر باکیره واگر ثیّبه‌در واگر سپاهی طائیفه‌سنك قزی چیقسه عروسانه‌سی صوباشیلقده ایسه صوباشنك اولور واگر سنجاق بکی یدی التنده ایسه سنجاق بکی آلور ودخی سنجاق بکی قزی چیقسه رسم بکلر بکینکدر وبکلر بکی قزی چیقسه رسم خزانهٔ عامره‌یه آلینور ودخی پیاده ومسلّم طائیفه‌سنك رسم عروسانه‌سی چفتلکلری اوزرنده اولسون ورعایا یرنده اولسون سنجاق بکنکدر واگر ثیّبه اولورسه رعایا کبی طپراغه تابعدر اگر کندوسی ییالق چفتلکی اوزرنده اولورسه سنجاق بکنکدر والاّ صاحب ارضکدر وخداوندکار اوی اولان یورکلر خزانهٔ عامره‌یه آلینور ودخی برکمسنه عورتنه طلاق ویروب ینه نگاحلنسه رسم نگاح آلینور (۵۳) رسم گردك آلنمز[62] و دخی برکمسنه جاریه‌سنی عبدینه نگاح اتسه رسم نگاح ورسم گردك آلنمیه ودخی برکمسنه جاریه‌سنی آزادلو کمسنه‌یه نگاه اتسه باکره ایسه نصف رسم خرّه باکره واگر ثیّبه ایسه نصف رسم خرّهٔ ثیّبه.

فصل در بیان رسم دخان

برکمسنه آخر سپاهینك تیمارنده متمکّن اولوب قزین چفارسه رسم دخان اعلایردن طقوز آقچه ومتوسّط الحال اولاندن آلتی یا یدی فقیر الحال اولاندن حالنه کوره یورکده دخی بو عادت جاریدر وپیاده ومسلّم قزلری دخی سپاه تیمارندن چیقسه رسم دخان بش آقچه آلنه وآخر تیماردن برکمسنه گلوب بر تیمارده یورت ایدینوب قشلاسه باغی وباغچه‌سی یوغیسه وتیمار صاحبنه عشر ویرمزسه اوچ آقچه رسم دخان آلنه واگر صاحب تیماره عشردن ورسومدن قلیل وکثیر نسنه ویرسه دخان آلنمز واگر بر تیمارده آخر سپاه متمکّن اولسه رسم دخان آلنمز ولکن قزی چیقسه همان رسم دخان بش آقچه آلنه وشهر خلقندن برکمسنه برکویده صکره‌دن گلوب متمکّن اولسه یر زاراعت اتسون گرك اتمسون رسم دخان آلنمز امّا قزین چیقرسه رسم دخان حالنه کوره آلنه امّا قرا خلقندن ویورکدن وغیریدن برکمسنه شهردن گلوب متمکّن اولسه وقزین چیقارسه رسم دخان آلنمق قانونه مخالفدر آلنمیه.

---

[61] Aynı yerde (s. 15 a) şöyle de denilir: نصف رسم غی آلنه

[62] Aynı yerde (s. 15 b) bu verginin ölçüsü de verilir: رسم نکاح اعلادن بر دیناردر ادنامی اون ایکی آقچه‌در متوسط الحالدن ناکح ایله منکوحه حالنه کوره آلنه.

فصل در بیان آسیاب فی ولایته اناطولی

بر دگرمن یل بالتمام یوررسه مدیله بر مد بغدای وبر مد آرپه قید اولنمش ایدی حالیا رعایا طائیفه‌سنه مضایقه اولماسین دیو بر سنه‌ده آلتمش آقچه وضع اولندی وآلتی آی یورین دگرمندن اوتوز آقچه و اوندن آشغه اولاندن بر آیده (٥٤) بش آقچه حساب اوزرینه وضع اولندی ولایت قره‌مانده بو اسلوب اوزرینه قید اولندی وبولی سنجاغنده قانون قدیم اوزرینه ییل یورییندن بروسه مدیله بغدای بر مد وبر مد آرپه آلنه دیو وضع اولندی وآلتی آی یوریانه نصف ذالك ودخی بر تیارده حاصل قید اولنان دگر من خراب اولسه صاحبنه تکلیف اولنه اگر قدرتی اولیب معمور ایده‌مسه اوزرینه مقیّد اولان رسومی سپاهیسنه حکم ایدوب آلیویره‌لر اگر رسومن ویرمکه ومعمور ایتمکه قادر اولمزسه قاضه معرفیتله آخره صاتدوره‌لر معمور ایدوب رسومین ویره واگر بر کمسه صاتون آلور بولنمسه صاتنجه جبر ایدوب رسمین بولدرمیه‌لر ودخی بر کمسنه دگرمن صاتسه مشتری یدنده بر آی وایکی آی دن ییل تمام اولسه رسمین مشتریدن آلالر بایعدن آلیالر ودخی بر دگرمنك صوبی قطع اولسه بطال قالسه وآخر یردن صو گتورمکه قابل اولسه آنوك کبیدن رسم آلنمق حیفدر آلنمیه.

فصل در بیان تیارهای سربستیان

آلای بکی وسو باشلق وچری باشیلق وامیر علملق ودزدارلق وچاوشلق تیارلری سربستدر بونلرك ماعداسی سربست دگلدر مگرکه بر تیار صکره دن صوباشیلغه الحاق اولونه منضمّ اولمق ایله سربست اولور صکره ینه افراز[٦٣] اولنه تیارلغه ویرلسه سربست اولمقدن چقمز مگرکه سربست‌لك اوزرینه ویرلمش اولا دفترده ویا براتنده سربست در دیو مقیّد اولا

وسربست تیارلرده مسلّم وپیاده ویورکان خداوند کاردن غیری رعایا طوتدوغی عبد آبق وکنیزك مژده‌لری صاحب تیارکدر ومدّت (٥٥) عرفیه‌لر بالتمام اولدقدنصکره قاضی معرفتیله اسواقده بیع من یزیده ایده دخی بهاسنی صاحبی گلنجه بر امین کمسنه قاتنده حفظ ایده‌لر ومدّت عرفیه دخی قولده وجاریه‌ده اوچ آیدر ودوه‌ده بر آیدر وسربست اولیانلرده کندو رعایاسی ایله غیرك رعایاسی طوتماسنده فرق یوقدر دفترده تعیین اولدوغی تقدیرجه[٦٤] میرلوایه وصوباشیلره ویاخود معمول اولیکلدوغی اوزره تصرّف ایده‌لر ودخی سربست اولان تیارده

---

[63] Orijinalde افرار yazılmıştır; Bunun cümle içinde anlamı yok. افراز olmalıdır.

[64] B-1882 el yazmasında (s. 16 a) gibi olmalıdır: ...ودفترده تعین اولدوغی تقدیرجه

شول کمسنه یه که عادت یوه[65] قید اولنمش اولا واقع اولان یوایی صاحب تیمار آلور قید اولینلرده واقع اولان یوآیی بالکلّیه سنجاق بکی آلور خاصّهٔ پادشاهیده اولاندن غیری ودخی یاياومسلّم کندو یرلرنده طوتدقلری سنجاق بکینکدر وسپاهی طپراغنده طوتسه‌لر بالکلّیه آتلو سنجاق بکینکدر ورسوم عروسانه دخی سربست اولان تیمارلرده مستقل صاحب تیمارکدر صوباشی وسنجاق بکی دخل ایتمز و رسم آغنام دخی سربست اولیان یرلرده سپاهی ایله صوُباشیلری مناصفه طریق ایله اولسه‌لر و صوباشی اولیان یرلرده سنجاق بکی صاحب تیمار ایله تنصیف ایدر

وجرم وجنایت دخی کذلك ولوای آیدینده سربست اولیان تیمارك رسم آغنامی وجرم جنایتی سنجاق بکینکدر ودخی ولایت کرمیانك بعض یرلرنده سربست اولیان تیمارك رسم آغنامی نك نصفی صاحب تیمارکدر ونصف آخری صوباشی ایله سنجاق بکینکدر ودخی بعض یرلرده نصفی صاحب تیمارك ونصف آخری سنجاغی بکینکدر (٥٦) ویاخود صوباشیلرکدر[66] ودخی بر یرده طوشان و قپلان طوتلسه پوستی سنجاق بکینکدر مگر یایا ومسلّم طوتمش اوله اونلردك کندی بکلر ینکدر ودخی اوغرینك وحرامینك وقانلونك بحسب المراتب سیاستی سنجاق بکینکدر وعفو اولان یرلردن بدل سیاست آقچه آلمق قانونه مخالفدر وسیاست اولاندن جرم آلمق یوقدر امّا عفو اولیجق جرم صاحب تیمارکدر

ودخی رعایا رعّیت‌لنك یرلرین بر برینه صاتمق خلاف قانوندر آلانه وصاتنه محکم تهدید ایده‌لر مگرکه سپاهی معرفتیله حقّ قرارین وحقّ تصرّفین طوته بر مقدار آقچه آلوب ویرسه جایزدر امّا سپاهی اول آقچه نك اعشارین آله والاّ سپاهی معرفتی اولمادین جایز دگلدر ودخی سپاهی وعمّال خرمن اولجمکده زیاده تأخیر اتمیه‌لر همان بر هفته تأخیر ایده‌لر گلوب اولجمزلرسه کویك امامی وکتخداسی ویرار آدملری معرفتیله خرمنی اولجوب انبارینه قویالر صکره گلوب بزم معرفتمز یوغیکن اولجدیکنوز دیو انجتمیه‌لر دخی رعایا یرلرینی رضالریله وسپاهی معرفتیله استبدال ایدیشوب اولنجه تصرّف اتسه‌لر صکره اوغلانلری بوزمق استسه‌لر جایز دگلدر وکندولر دخی حیاتلرنده پیشیمان اولوب بوزمق دیلسه‌لر بوزه‌لر امّا سپاهی معرفتی اولمسه فسخ ایدشمك جایزدر.

---

[65] Orijinalde عادت یوقدر yanlış yazılmıştır. B- 1882 el yazısında (s. 16 a) doğrusu olan عادت یوه budur.

[66] B-1882 el yazmasında (s.16 b) son meselesi daha geniş bir şekilde işletilmiştir: وسربست تیمارلرده جرایم بالکلّیه صاحب تیمارکدر سربست اولیان تیمارلرده نصفی صاحب تیمارك ونصف آخری سنجاق بکینکدر یا صوباشکدر بعضی یرده ایکیسی بله تصرّفدر هر بریسی ربع آلور.

فصل دربیان احوال تهمتیان

بر کمسیه تهمت اسناد اتسه‌لر اوغلی وارایسه اوغلنه وقرنداشی وارایسه قرنداشنه واقرباسنه ومصاحبلرینه وکفلاسنه ویاخود اهل قریه سنه ومجلسی جماعته ویا بر کمسه‌نك اونده طاررسه اکا تکلیف ایده‌لر (۵۷) بولدوره لر ودخی بر یرده دربند حافظلری اولسه دخی تقصیر ایدوب حفظنده تکاسل اتسه‌لر اول یرده ضایع اولان مسلمانلرك رزقلرین آلانی بولالر بولمازلرایسه آنلره تضمین ایتدوره‌لر زیرا دربنده حفظ ایدوب کوزتمك آنلرینك اوزرلرینه لازمدر ودخی قضا وتدریسی وتولیت ونظارت ومشیخت وحطابت وامامت وسائیر آنلرك امثالی مناصبدن وجهاتدن شونلرکه برات پادشاهی ایله نسنه تصرّف ایدرلر تعزیر لازم اولسه تعزیر اولحق یرده اتمیه‌لر وحبسی ایده جك کفیل بولنورسه آنی حبسی اتمیه‌لر درگاه معلایه عرض ایده لر مگرکه شناعت عظیم اوله دخی فرار احتمال اول کفیل دخی بولنمیه حبس ایده‌لر

ودخی بر کمسنه خرسوزدر ویا قحبه‌در دیو محلّه‌سی وقراسی جماعتی شکایت ایدوب بزه گرکمز دیو رد اتسه‌لر واقعا تهمتی دخی اول کمسنه‌نك بین الناس معروف اولسه محلّه سندن تهی ایدوب یعنی رد ایدوب سوره‌لر ودخی اگر واردوغی یرده دخی قبول اتمسه‌لر شهردن سوره‌لر امّا بر قاچ کون توقّف ایده‌لر شاید که اول اوّلکی یرامزلغی گیدوب توبه ایدوب صلاح اوزره اولورسه خوش والاّ آندن دخی رد ایدوب بالکلّیّه سوره‌لر شهردن چیقه کیده.

فصل دربیان رسوم مکاتب وقضات وسجلاّت

قاضی حجّتنك رسمی اولدرکه یگرمی آلتی آقچه آلنه یگرمیسی قاضینك ودردی نایبك وایکیس کاتبك اوله ورسم نگاح دخی باکره بو رسمه در وامّا ثیّبه اولسه رسم یگرمی آقچه آلنه اون بش قاضینك اوچی نایبك وایکسی کاتبك اوله ودخی بر کمسنه عورتن بوشایوب ینه آلسه رسم نگاح اون بش (۵۸) آقچه آلنه اون آقچه‌سی قاضینك واوچی نایبك وایکی سی کاتبك اوله ورسم عتاق نامه مولاسی غنی اولسه اللی آقچه آلنه قرق آقچه‌سی قاضینك وآلتی آقچه‌سی نایبك ودردی کاتبك اوله واگر مولاسی فقیر اولسه رسم قرق آقچه آلنه اوتوزی قاضییه باقیسی کذلك نایب ایله کاتبه اوله ورسم حجّت کتابت سائیر حجّج کبیدر ورسم مراسله سکز آچقه در بشی قاضییه وایکسی نایبه وبری کاتبه اوله ورسم سجلاّت دخی سکز آقچه در بو اسلوب اوزره

تقسیم ایدرلر ورسم صورت سجلاّت اون درت آچقه‌در اون آقچه‌سی قاضییه واوچی نایبه وبریسی کاتبه ورسم نقل شهادت دخی یگرمی بش‌در کذلك بو اسلوب اوزرینه تقسیم ایده‌لر[٦٧].

فصل در بیان احوال پیاده‌کان ومسلّمان[٦٨]

هر اوجاقده آلتی ویدی کمسنه قید اولنوب بنوبت ایله عسکر منصوره خدمت ایدرلر ویماقلری یازیلان یایانك بر و ایکی خدمته قابل اوغلنلری اولسه آنلر دخی یماق یازیلوب نوبتلرنده وخدمتلرنده اولالر ویایا چفتلکی باغندن وباغچه‌سندن ورسم آسیابدن هر نه‌حاصل اولورسه کمسنه دخل اتمیه کندولر تصرّف ایده‌لر اول یرك صاتلمسی وطاپویه ویرلمسی ممنوعدر ایتمیه‌لر وسپاهی تیمارنده پیاده‌نك ومسلّمك آغناملری اولسه رسم آغنامدن ورسم اوتلاقدن نسنه طلب اتمیه‌لر و یایا ومسلّم سپاهی یرنده زراعت اتسه‌لر عشرلرینی ویروب ایکی دونمه بر آقچه رسم ویره وسپاهی رعیّت‌لری سزده نیلر اول یری آلورین رعیّته ویرورین دیو دخل اتمیه ویا سنجاغی بکی کندویه متعلق اولان (٥٩) پیاده طائفه‌سندن هر اوجقدن بغدای وآرپه‌سی[٦٩] دیو وخدمته وارمیوب یرینه بدل طوتان کمسنه‌لردن بدل آقچه‌سی دیو اوتوز آقچه‌لرین آلق قانوندر وپیاده طائفه‌سنك جرم وجنایت وگردك دگری وصید ایتدکلری وشق وقپلان پوستی سنجاغی بکلرینکدر ویایا باشیلرینه متعلق اولان یایالرندن یایا باشیلری هر اوجاقدن بغدای وآرپه آقچه‌سی دیو قرق آقچه آلالر ویایانك باد هواسی ینه یایا باشیلری دخل اتمیه ویایانك دخی سنجاغی بکی کندو آدملرینه یایا آقچه‌سی آلیویروب بدل اتمك جایز دکلدر

ودخی یایا سفرده وارمدك ویا کچ کلدك وپیرسن ویا اوغلانسین ویا بدلك استمزین سن گتمك گرك سن ودخی مقدّملق وصقالق وبغا وبکندوك آقچه‌سی دیو نسنه آلورلر ایمش بدعتدر اتمیه‌لر ودخی پیاده طائفه‌سی غیبت منقطعه ایله غایب اولوب یماغی یرنده اولسه چفتلکی بالکلّیه اکا تسلیم ایدوب آنك خدمتن ایده اگر ینه گلمك ویا بولنمق احتمالی اولسه

---

[67] Kaçmış kullarına ait B-1882 el yazmasında (s. 20 a) şu paragraf da verilir:

وقاضی مجلسنده حکم اولنان آقچه‌دن محضرلر یوزده ایکی آقچه عشر آلالر اگر قول دخی محضر ایله حواله اولسه اون ایکی‌ده برین قول یوزده ایکی‌سن محضر آله اگر قول یا جاریه ایاقت اتسه دوه کچومنه اوتوز آقچه جعل آلنه اگر دوه کوچمندن اکسوك اوله نسنه لازم کلمز اگر برکوچمدن زیاده اولسه ایکی کوچدن الفش و اوچ کوچدن طقسان آقچه آلنه اگر اوچدن اولسه ینه طقسان آلنه آرتق آلنز.

[68] B-1882 el yazmasındaki kanunnâmede bu paragraf bulunmıyor. Bu mesele hakkında yalnız birkaç satır var.

[69] Milli kütüphanenin el yazmasında (154 g 25, s. 35) بغدای و آرپه آقچه‌سی yazılmıştır.

اگر پیاده طایفه‌سنك خاصّی اولسه بولمسی ونوبتنده خدمتده اشدرمسی یا سنجاق بکیکدر واگر خاصّی یایادن دکل ایسه یایا باشنك اوزرینه در

ودخی بر یایانك چفتلکن قیوب قاچسه سنجاغی بکی قنده بولورسه یرینه گتوروب ولایت قاضیلری دخی اگا معاونت ایدوب دفترده مقّید اولان پیاده‌سنی اگر تیمارده واگر وقفده واگر ملکده‌در وبلجمله هر قنده ایسه گوچوروب یرینه وارمسنه حکم ایده‌لر ویصاق[70] ایده‌لر کمسنه گرنمیه ومانع اولیه (٦٠) سنجاق بکی وآدملری دخی آقچه‌سین آلوب صالی ویرمیه‌لر والاّ قاضیلر منع ایده‌لر ممنوع اولمزلر ایسه یازوب درگاه معلایه عرض ایده‌لر محکم حقّلرندن گلنه وسنجاق بکینك چاچیسی[71] وسنجاقداری یایادن اولسه جایزدر

ودخی قانون قدیمدر که پیاده ومسلّم تصرّف ایده کلدوکی چفتلکی زیاده‌در دیو کمسنه دخل اتمك اولمز ودخی شول قریه‌ده کم یایا متمکّندر چفتلکی دخی اندن اولوب جوار اولسه مقدّما یایالری جوار آله بعده سیاست ایده ویایانك چفتلکی کك یرده اولسه هر بر طرفدن بر دونم کك یرده حکم اوله کذلك مسلّم چفتلکی دخی بویله‌در بوندن غیری پیاده ومسلّم کك یوقدر ویایانك قیونی وقوانی صایلمیه ویایا ومسلّم قدیمدن أبا عن جدّ متمکّن اولدوغی قریه‌لردن وسپاه توتون حقّی دیو نسنه طلب اتمیه ودخی غایب اولان یایا ومسلّم یماغنده ویرلوده یرلرین واولرین وسائیر املاك اراضیسین بیع وشرا ایدوب واجارهٔ زمین طریق ایله آلوب تصرّف ایدنلره بولدوره‌لار ویاخود قوللوغین چکدوره‌لر

ودخی یایا ومسلّم مجالسده ومحافلده اطالهٔ لسانه ایدوب یایا ومسلّم‌سز دیو اطاله ایدوب بغیر حقّ قاچرلسه اباقت ایتدوروب نا بدید ایدنلری وسبب اولنلری بولدوروب کره‌کی کبی تعزیر ایدوب تشهیر ایده‌لر ودخی یایانك ومسلّمك بردن ایکیدن یرار اوغلنلری وقرنداشلری کندو ایله اولالر کندولرینه یماق قید ایدوب نوبتلرنده خدمتلرین ایتدوره‌لر ویمقلروك برسی خمتنه کیدرسه سائیر یماقلرینك اغتیاسندن اللی وآلتمش ومتوسّط الحال (٦١) اولاندن اوتوز وقرق وادناسندن اون ویگرمی آقچه خرجلق آلق قانوندر ومسلّمك چفتلکندن اولان حاصلی یماقلرندن قنغمی اشرسه اول تصرّف ایدر وسائیر یماقلرندن اللشر آقچه خرجلق آلا واکدوکلری یرك عشرین دخی آلا واگر یماق مجرّد اولورسه خرجلق یگرمی بش آقچه ویره

[70] Orijinalde باساق yahut یساغ yerinde یصاق yazılmıştır.
[71] Süleyman'ın kanunnâmesinde bunun yerinde چکیجی yazılmıştır.

ودخی سفره وارمیان یماغی قضاة معرفتیله تفتیش اولنه وشولکه سفره کلدکدنصکره خدمت تمام اولمدین دستورسز قاچوب گتمش اوله ویا کیدرکن یولدن قچمش اوله اگر دفعاتیله اتمش ایسه صلب ایده‌لر عادتی اولیوب دائما ایدر المسه انك کبی کمسنه نك بورنین وکمسینك قولاغین کسوب سیاست ایده‌لر بو بابده کمسنه مانع اولیه وآقچه‌سنی آلوب صالیویرمیه‌لر وبونك امثالی خدمت قصوری ایچون اولان سیاست یایا سنجاغی بکینکدر لکن بر شرعی گناه اولوب سیاسته مستحقّ اولسه که صلب اتمك کبی ویا قطع عضو کبی اول اتلو سنجاغی بکینکدر معرفتیله ایده ودخی سفره کچ گلان قوللوغنه کچ گلان پیاده‌نك صقالین کسه‌لر ودخی یایانك سیاستین گناه ایتدوکی یرده ایده‌لر غیری یره آلوب گتمیه‌لر ودخی یایادن سیاست ایتدکدن صکره جرم آلیالر شویله بله‌لر.

فصل در بیان رسوم قپان وباج بازار ورسوم قنطر

قره صاپون یوکندن ۱ و حقّ قنطار ۵ عراقی حنّا یوکندن ۲ وحقّ قنطاری ۲ وبویا یوکندن (؟) واوچ بوین چویتدن حقّ قنطار ۵ وشکر یوکندن ۳ حقّ قنطار او ۵ ومصطکی یوکندن ٤ (٦٢) حقّ قنطر او ۲ ونشادر وقلای یوکندن ۸ وبقام آغاجی یوکندن ۲ حقّ قنطار او ۲ وشاب یوکندن ۲ حقّ قنطار ۲ وجوز وقرنفل وکونلك یوکندن ٤ حقّ قنطار ۲ وقره‌بویا یوکندن ٤ وقوز یوکندن ۲ وبادمدن ۲ ۷۲ وفندقدن ۲ وکل یوکندن ۲ وقوری اوزم یوکندن ۲ وکفتردن ۲ وانجیردن ۲ وقیسی یوکندن ۲ وزردالودن ۲ ویاغ یوکندن ٤ واجی زردالو یوکندن ۱ قوری ارکدن ۲ وتازه امرود یوکندن ۲ ویارحی (؟) یوکندن ۲ والمادن ۱ وقزلجقدن ۱ و زیتون یوکندن ۲ وپرنجدن ۲ وکسدانه دن ۱ و طوزدن ۳ صوماق دن ۲ وبال فتوسی باشنه ۱ ودولومده اولسه طلومنه ۱ وسحتیان یوکندن ۲ وکوندن ٤ وحام کون یوکندن ۱ و یاش کون یوکندن نیم وکورك یوکندن ۲ ولبلو یوکندن ۱ وپکمز یوکندن ۲ وسرکه ۷۳ یوکندن ۲ وباقر یوکندن ۲ ودمور یوکندن ۲ ونعل یوکندن ۲ ومیح واکسری یوکندن ۲ وکتان یوکندن ۲ وهکبه ایله اولسه بر باغنی آلالر وپنبه یوکندن ۲ وکپنك یوکندن ۱ وکیچه یوکندن ۱ وکبه دن ۱ وبیز ۷٤ یوکندن ۲ وچوقه یوکندن ۸ وابرشیمدن ۱۰ وبوغاسی یوکندن ۲ ودکلمشی چوقه قفتان یوکندن ۲ وبیز

---

[72] Milli kütüphanenin el yazmasında şöyle yazılmıştır; وبادمدن ۲ حقّ قنطار

[73] Orijinalde بسلی yazılmıştır; bu kelime bulunduğu anlama uymaz. B-1882 el yazısımda (s. 18 b) gibi سرکه olmalıdır.

[74] Orijinalda بید yanlış yazılmıştır. B-1882 el yazmasında (s. 19 a) olduğu gibi بیز olmalıdır.

قفتان یوکتدن ۲ وعبا یوکندن ۲ وقالی یوکندن ۲ وایر صغراغی یوکندن ۱ و قلیه داغی یوکندن ۲ و چچك یوکندن ۲ وقطراندن ۱ وزفتدن ۱ وچریش یوکندن ۱ وپلاموت یوکندن ۱ وزیبق یوکندن ۲ وحصیر یوکندن ۱ وقاوون وقارپوز یوکندن ۲ وسرمساغدن ۲ وصوغان (٦٣) یوکندن ۱ ویوز قشقده بر قاشق وبر وقیه ساده یاغدن ایکی پول وچیت و سیت یوکندن بر سیت وبزیریاغی یوکندن ۲ وشیرلغان یاغی یوکندن ۲ وپینر یوکندن ۲ وچروش یاغی یوکندن ۲ ویگرمی یموردهدن بر یمرده ویوغورت یوکندن نیم وقصابك طوزولدوغی بش قنطارده ۳ وبر عربه یونجهده ۸ وبر عربه صوغانده ۳ وبر عربه بالقده ٤ وبر عربه حصیردن ۳ وبر عربه قاؤندن ۳ وبر عربه یاش اوزمدن ۳ وبر عربه کراسدن ۳ والمادن وامروددن ۳ وبر عربه تختهدن ایکی تخته وبر عربه اوتدن ۱ و بر عربه حاصلدن ٤ و بر عربه قیسی دن ۳ و بر عربه زردالودن ۳ وبر عربه مالدن ۳ و اوت یوکندن باغ ۱ وحاصل یوکندن باغ ۱ ویونجه یوکندن باغ ۲ وانار یوکندن ۱ وتورنج یوکندن ۱۰ وکچی بوینوزی یوکندن ۱ وخمر یوکندن ۳ وبغدای یوکندن وآرپه و مرجمك ونخود وبقله و بوکرلجه ویولاف و بورجاق و نکم وار ایسه بونلرده هر موددہ بر کله باج آلنه

واسیر صاتلسه بایعدن ایکی و مشتری دن ایکی آقچه آلنه و آت وقتر ودوه صاتلسه ایکی بایعدن ایکی آقچه مشتریدن آلنه و بر صغردن ایکی آقچه آلنه و قیون بوغازلنسه اوچ قیونه بر آقچه آلنه و طشرهدن قصاب قیون گتوروب بوغازلسه ایکی قیونه بر آقچه آلنه و صغر گتوروب بوغزلسه صغر باشنه بر آقچه آلنه

ودخی باغ وباغچه ودگرمن کبی املاك صاتلسه باج آلنق یوقدر ودخی کویلرده هر نه صاتلسه باج اولماز ودخی آلتون (٦٤) وکومش وقورشون صاتلسه یوکله دخی اولورسه باج آلنمز ودخی دکّان اولیان بازار ایچنده سرکی حقّی ایکیشر پول آلورلر زیاده آلنمیه وقپانده وزن اولان نسنهدن قنطار باشنه ایکی آقچه آلنه بری بایعدن وبری مشتریدن ودخی بر نسنه که باج ویریلوب صاتلسه دخی بعده ینه اول شهرده مشتری برکمسنیه صاتسه باج آلمیه مگر کیم قول وجاریه وطوار قسمندن اوله آنلرك کبیدن تکرار آلنسه جایزدر ودخی شهرده برکمسنه بازار یرینه وارمادین آرپه کبی وبغدای کبی نسنه صاتسه باج آلنق یوقدر لکن منع ایدهلر بازاردن غیری یرده بیع اتمیهلر ودخی شهر ایچنده برکمسنه بتان اوتدن ویونجه دن وحاصلدن بازاره

صاتلمغه کوتوره‌لر باج آلنمق یوقدر مگرکه طشره‌دن گله والله اعلم بالصّواب. ۷۵

فصل در بیان قانون نامهٔ احتساب

محتسبلره لازم اولان بودر که ذکر اولنور محتسب اولان کمسنه قاضی معرفتیله نرخ ویره اتمکی چاشنی طوته اونن اون درت اوزرینه نرخ ویره وقیون اتی اوچیوز اولیجق کچی اتی اوچیوز اللی اوله وقوزی ایکیبوز اوله وصغر اتی درتیوز اوله وقیون اتی ایکیبوز اولدقده کچی ایکی یوز اللی اوله وصغر اوچیوز اوله ودخی هوج واسفناحه وکلمه وشلغمه و صوغنه وسرمساغه نرخ ویره وبالق کلسه بالغه دخی نرخ ویره و طشره‌دن نسنه کلسه اهل بازار قارشو واروب آلیه‌لر وهم طشره‌دن کلان گتوردیکین دفعی صاترسه نرخ اولیه امّا اندن آلان آلدوغنه کوره اونن اون بر اوزرینه (٦٥) نرخ ویره‌لر وطوار السه اونن اون ایکیه و آلدوغی طوار کچه صاتلسه اونن اون درده نرخ ویره‌لر و نرخ ویردوکندن صکره مخالفت ایدوب اکسك صاته‌نك محکم حقّندن گلوب سبزه واتدن اولورسه ایکی درهمه بر آقچه جریمه آلنه واگر غیری نسنه‌لر دن آلورسه درهمنه بر آقچه آلنه

اگر محتسب اهل بازار ایله بریکوب اکسك ویره‌نی کوزلمز ایسه قاضی محکم حقّندن گلوب اکسك ویرنلری دخی تأدیب ایده ودخی مجموع میوه‌لره وصاتلور نسنه‌لره نرخ ویره جغوز نسنه اولیه واهل ضایعك هر بریسنی یوقلیه ایوسنی ویاوزسنی کوزلیه قلب بولدوغنی قاضی یه التوب حقّندن کلدوره

وآت وقتر وخماری نعلسز یورتمیه کوزه‌ده ومقدارندن ارتق یوك اورودورمیه اسلمیانك قاضی معرفتیله حقّندن گله‌لر وآریق و زبون طواری قوللندرمیه‌لر امّا مقدّما اسواقده ندا وتنبیه ایتدوره بعده اسلمیوب نعل‌سز طوار وآریق طواری وزبون طواری وارتوق یوك اوران کمسنه‌لرك محکم حقّندن گلنه و اوچ آغاچه بر آقچه جرم آلنه.

---

75 B-1882 el yazmasında (s. 18a- 20 a) metin zarfında bu diğer mahsuller içinde bac-i pazar zikr edilir.

— عراق صابون یوکندن ایکی آقچه

— وکلسنی بر داغی یو کندن بر آقچه جناق ودسنی یوکندن یرم آقچه بالق یوکندن بر آقچه وقونیه بر داغی یو کندن بر آقچه وتکنه یوکندن یرم آقچه

— صاج آیاق یوکندن ایکی آقچه صبان دموری یو کندن ایکی آقچه بیل یوکندن ایکی آقچه

— چورب یوکندن بر بوچق آقچه یاغی یوکندن بر آقچه قره زر نیخ یوکندن ایکی آقچه

— سبزوات یو کندن ایکی آقچه بال مومی یوکندن ایکی آقچه اوت یوکندن بر باغ اوت حاصل یوکندن ایکی باغ یونجه یو کندن ایکی باغ یونجه تخته یوکندن بر تخته صاج یو کندن ایکی آقچه هوج یو کندن وشلغم یو کندن بر آقچه

— کراسی یوکندن بر آقچه

— بیل صاپی یوکندن بر صاپ

— بویر یوکندن بش آقچه بر عربه پرنجدن سکز آقچه

— بر عربه طوزدن بش آقچه بر عربه حصردن اوچ آقچه بر عربه اودنون بر آقچه اودنون بر آقچه

فصل در بيان اهل صنايع وجرايم

اتمك‌جيلرك وكرده‌جيلروك وچوركجيلروك هر برينك كوزلنوب چيكى وقره‌سى اوليه واكثى اوليه[٧٦] واگر اكسك اولورسه قاضى تعزير ايدوب درهمنه بر آقچه جرم آلنه والكلرى صيق اوله وايو اوله واگر چيك واكثى ويا كيكلو اولورسه محكم سياست ايده‌لر و بونلرك اهل حبره‌سى كندولردن اوليه يجى طائيفه‌سندن اوله وچورك اتمكى نصف اوله بر مد اونه بر وقيه ياغ قويه[٧٧] غايتده آرى پاك اشلنه (٦٦) وياغسوز چورك كرده‌لر خنه اشلنه وغايتله آراى اشلنه وهر زمانده اكسك اوليوب بولنه

وقصابلر دخى قيونى كچيدن تميز ايده لر آيرو صاته‌لر وفصول اربعه‌ده تعيين اولان نرخ اوزرينه ات بولدروب عناد ايتدرميه‌لر سموزين صقليوب آروغين بوغزليه‌لر وهر زمانده خلقه اتى يتشدوره‌لر تعلّل ايدوب ات بوليان قصابك حقّندن كله‌لر بلكه حسن ايدوب تا ات بولورين دينجه حبس ايده‌لر وهر كشينك مرادى اولدوغى يردن كسى ويره بهانه اتميه‌لر[٧٨] وهر كشيه نظر بر اوله اكسك ويرميه[٧٩] ويررسه محكم تعزير ايدوب هر درهمنه بر آقچه جرم آلنه

وآشجيلر پشوردىكى ات چيك واشى طوزلو اوليه وكاسه‌لرى پاك اوله كاسه بزى وصو صاغى پاك اوله وقزغانلرى قلايسوز اوله وچناقلرى اسكى وصرسوز اولمسه وبيلنده فوته‌سى پاك اوله وخدمتكارلرى كافر اولميه بو مذكوراته مخالف اولسه محكم حقّندن كلنه وتوه بريانى[٨٠] اوّل صويه اصليوب پشوررلر ايمش منع ايده‌لر و اوّل يخنى ايدوب صكره بريان اتمكى منع ايده‌لر وقوزى بريانوك يوزينه اشى سورمكى منع ايده‌لر وصويه دخى اصلميه‌لر و اتوك جميع اقسامنى محرّا پشوره لر وتنّور بريانى ات نرخنك نصفى اوله ودخى سرجيلرك پشردوكى باش وپاچه كوزلنه پاك طوته‌لر وايو محرّا پشوره‌لر وبزى اوليه وكونيسى اوليه قيون باشنه وقوزى باشنه زماننه كوره نرخ ويزه‌لر پاچه نك[٨١] دردى بر آقچيه اوله زياده اوليه قلى وبزى اوليه محرّا پشه (٦٧) والّا محكم حقّلرندن كلنه ودخى اشكنبه حلمه اشكنبه سنى تميز ايده‌لر وپاك صوييله محرّا پشه سركه سين وسرمساغين يرنده ايده‌لر وكاسه‌لرى پاك اوله وبيزلرى وقوته‌لرى وجيكر خلط ايدوب پشورميه‌لر

---

[76] B-1882 el yazmasında (s. 20 b-21 a) düşünce daha belli çıkıyor: اتمكجيلرك اتمكى وكرده جيلر كرده‌سى وچوركجيلرك چوره‌كى كوزلنه‌چكى وقره‌سى اوليه و اكثى اوليه...

[77] Aynı yerde (s. 21 a) şöyle yazılmıştır: بر مد اونه يدى وقيه ياغ قويه

[78] B-1882 el yazmasında (s. 21 a) bu cümle daha geniş bir şekilde yazılmıştır: رضاو يرنجه هر كشينك مراد اولدغى يردن كسيويره‌لر

[79] Milli Kütüphanenin el yazmasında (154 g 25, f. 42). نرخدن اكسك ويرميه

[80] Aynı yerde (s. 21 b) طوار بريانى yazılmıştır.

[81] Aynı yerde پاچه نك هر زمانده دردى yazılmıştır.

وبورکجیلری کوزلیه قیون اتی ایکیوز اللی درهم اولیجق شوربالو بورك ایکیوز درهم اوله ورقلو بورك سکسن درهم اوله[82] میان‌سی صوغان ایله اولیه وقیون اتندن غیری ات خلط اتمیه‌لر وصوغانی چوق اولوب اتی آز اولیه واکثر یری بوش اولیه و الاّ محکم حقّندن کلنه و اسباب باك اوله خمیری[83] آری اوندن اوله قوقار یاغله اولیه

ودخی لوقه اشلینلر کوزلنه یاش وقوری وسائیر مأکولاتك اوزم وانجیر وانك امثالی اونن اون بر اوزرینه صاته‌لر

ویاش یمش صتانلر نرخ آلدقدن صکره یاتوروب چوریدی دیو تکرار نرخ طلب اتمیه‌لر ومشتری النده اکسك نسنه وزن ایدوب صتانوك حقّندن کلنه وهر زمانده ترازولری کوزلنه بر طرفی اوزون وآغیر اولیه ایکی یانی بالتمام مساوی اوله ودخی وقیه‌لری یوقلنوب بری برندن تفاوتی اولیه هر نسنه‌نوك کمنی ایسنه خلط اتمیه‌لر والاّ تعزیر ایدوب منع ایده‌لر وکوفنله‌ویوکله[84] قاوون وقارپوز واوزم وانار وتورنج کوزلنه بازار یرندن غیری یرده صاتمیه‌لر واستقبال ایدن کمسنه‌لری تأدیب بازار منع ایده‌لر ومحلات آراسنده بغدای وآرپه صتانلروك حقّلرندن گلوب آغچ باشنده بر آقچه جرم آلنه[85] لکن سابق اسواقده ندا وتنبیه ایده‌لر بعده ممنوع اولمیانی وجه مشروح اوزرنه تأدیب ایده‌لر

ودخی (٦٨) یوغورتجیلرك یوغرتلری کوزلنه موسومنه کوره نرخ ویرلر ودخی طورشیجیلرك طورشوسی کوزلنه طورشوبی اکسك ویرمیه‌لر وطورمشوسی ایوسنه خلط اتمیه‌لر و قیمق‌جیلرك وپینرجیلروك پینری کوزلنه نشسته اونی قومیه‌لر زمانننه کوره نرخ ویره‌لر

ودخی حلواجیلر کوزلنه بالك وقیه‌سی درده اولیجق حلوا آلتی آقچیه اوله بادمی حلوا یدییه اوله امّا بالی غایت ایو اوله وایو پشه بادمی یاغمیه وسائیر اسبابی ایو اوله وخانه کی[86] حلوا اکی بالدن اوله وقیه‌سی دورت آقچه‌دن تجاوز اتمیه‌لر واوزوم و پکمز حلواسنك وقیه‌سی اوچ آقچیه اوله وعقیده‌نك نرخی اوزوم نرخنه تابعدر اوزوم نیجه اولورسه اونن اون بر اوزوینه نرخ ویره‌لر امّا پشمشی اوله ویاغمشی اولیه

وشربتجیلر دخی کوزلنه قوری اوزومك وقیه‌سی بر آقچیه اولیجق شربتك ایکی وقیه‌سی بر آقچیه اوله ومسکی کلابی اوله ولذیز اوله اکشی اولیه قاری وبوزی بیله اوله

---

[82] B-1882 el yazmasında (s. 21 b) şöyle yazılır: ورقلو بورك ایکی یوز سکسان در هم اوله...

[83] خمور olmalıdır.

[84] Milli kütüphanenin el yazmasında ... کوفنله ویوکله کلان

[85] Aynı yerde (s. 22 a) düşünce bu cümle ile tamam oluyor: وآلانه دخی تعزیر ایدوب ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلنه

[86] Orijinalde beli olmıyan bir şekilde باسکی حلوا yazılmıştır. B-1882 el yazmasında (s. 22 a) ise وخانه‌کی‌حلوا, daha belli bir şekilde yazılmıştır.

آلدقلرینه کوره صتالر حوشابلر پستللری پاك اوله وتمیز اوله

ودرزیلر کوزلنه فرموده چوقه قفتان که قتیفه سنجفلو اوله و اوزون اوله اون آقچیه دکلور وسنجفلو صوف قفتان یکرمی بش آقچیه دکلور وامرخوری قفتان وقطیفه یگرمی بشه دکلور وچوقه قفتان که بر صیق لکندهسی اوله اوتوز آقچیه دکلور وزنانه درلك اون بش آقچیه دکلور وجبّه صوف قفتان قرق بشه دکلور مخیّری صوف قفتان که لکندهسی ایو اوله یگرمی آقچیه دکلور باقیسی بونلره قیاسی اولنه اوغلانجقلر قفتانی و جواری قفتانی وانلرك امثالی وانلردن (٦٩) آشغی قفتان امکلرینه قیاسی اولنه اسلمیانوك محتسب حقّندن کله ودرزیلره تأکید ایدهلر که وعده ایتدکلری وقته قفتاني یتشدورهلر زیاده ایش اولوب وعدهلرینه حلاف اتمیهلر والاّ سیاست ایدهلر وسائیر اهل خرفت دخی آلدقلری ایشی وعدهلرندن کچورمیهلر واگر برکشنیك اسبابنی سقط اتسهلر ویاخود ایو دکمسهلر قاضی معرفتیله حقّندن کلنه

وچوقهجیلرك چوقهلری کوزلنه وبازار درزیلرینك دیکدوکی قفتان کوزلنه وچوقه قفتان بوغاسی بر بویی ایکی اتك اوله وسنجفلو[87] اکلو اولیه بوغاس نیجه ایسه سنجفی دخی اویله اوله ودخی تکمهسوز صاتمیهلر یکّی و اتکی عادتجه اوله صکره فستانه اتمکه قابل اوله بعد الندا والتنبیه عادتجه دیکمیان درزیلره محکم تعزیر ایدوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه وکندوسی دیکمیوب آلوب صتانه نسنه یوقدر دخل اتمیهلر لکن تنبیه ایدهلر که اول مقوله قفتانی بر دخی آلیه اسلمزلر ایسه تعزیر ایدوب ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلنه وچوقهیی اصلایوب صاتمیهلر ودستارکه شهرده اشلنه سکز ارشون اوله وبوغاس خارجدن کله یدی پچق ارشون اوله

وعباجیلر دخی کوزلنه عبالری صق اوله وایو اوله وکپنك صتانلر آلدقلرینه کوره صتلر اونی اون بر اوزرینه وقالیجیپی دخی بو اسلوب اوزرینه صتالر

واپلیك جیلر دخی کوزلنه اپلیکلری ایو وقیورق اوله ودکلمش کوکلك صتانلر عادت اوزره صتالر یکّی واتکی وبلی عادت اوزرینه اکسك اولیه ودیکشی محکم اوله بزینه کوره صتالر

وغزاز دخی کوزلنه شریدلری وتکهلری (٧٠) قلب اولیه یدی کنار تکه برآقچیه اوله وطقوز کنار تکه بر پچق واون بر کنار تکه ایکی آقچیه اوله[88]

[87] B-1882 el yazmasında (s. 23 a) olduğu gibi سنجلر olmalıdır.
[88] B-1882 el yazmasında abacılar, iplikçiler ve gazazlara ait paragraflar yoktur.

ودلالّلر دخی کوزلنه کم خدمتلرنده امانت واستقامت اوزرینه اولالر کندولرندن بر متاع اوتورمیه‌لر و یلان قرشدرمیه‌لر وبر کمسنیه میل ومحبّت اتمیه‌لر ایدنلروك حقّلرندن کلنه[89]

ودخی حلایقچی‌لر صاتدقلری جاریه‌نك یوزینه آقلق وقزللق في الجمله تربیت ایدر نسنه سورمیه‌لر وصاتلان قول وجاریه نه اسباب صاتلورسه ینه اول اسباب ایله ویره‌لر صویوب آلیالر

وتقیه جیلر وعرقیه جیلر کوزلنه دکدکلری یکك قمشدن اوله ودیکیش ایو اوله ومزّوجنك استاری زیاده چرشلو اولیه و اونن اون بر اوزرینه تجاوز اتمیه‌لر

وحفافلر دخی کوزلنه قرموزی وآل چزمنك اعلاسی اوتوز و اوسطی یگرمی اوچه و ادناسی اون آلتیه وساغری پشمق اعلاسی یگرمی اوچه و اوسطی یگرمی ایکیه و ادناسی یگرمی آقچیه اوله و شهر پشمق اعلاسی و ادناسی حالنه کوره بیع اولنه و زنانه چزمنك ایوسی یگرمی بشه اوله ویکیچری پاپوجنك اعلاسی اون سکزه اوسطی اون آلتیه و ادناسی اون درده اوله وسأیر پاپوج اعلاسی اونه اوسطی سکزه ادناسی یدی یه اوله پاپوج وغیر آیاق قابی آقچه باشنه ایکی کونه حساب اوزرینه بالتامام اولدین دلنورسه ویا سوکلورسه صوجدر تعزیر ایدوب ایکی آغاچه بر آقچه جرم آلنه امّا کونی وسحتیانی دلنورسه گناه طباغکدر ومجلّدلرك اشلری غایت ایو اوله وصحّافلر صاتدقلری کتابك اونن اون بردن زیاده صاتمیه‌لر

واسکجیلرك اشلری کوزلنه (۷۱) ایو اوله ویمالری ایو کوندن اوله وایو سحتیان دن اوله قارین ومشین اولیه ودیکشی ایو اوله و ایکی اولتانی تمام ایکی آقچیه اوله زیاده یه اولیه

وکون تاجرلری کوزلنه اوکوز وتوصون درسنیك اعلاسی اللی آلتیه اوله واوسطی اللیه اوله وادناس یگرمی آلتیه وصو صغرینك اعلاسی اوتوزه وحام دریکی هر نه جنسی اولورسه طباغدن غیری کمسنیه صاتلمیه دباغت ایدنلر شهرده اشلینلره صتالر بیانه آلوب کیده نه ویرمیه‌لر مگر کم شهرلی اوله اسلمزلرسه محکم حقّلرندن کلنه ودخی کچی درسی کم قرموزی یا آل اوله اعلاسی اون آلتی و اون اوچ و ادناسی اون آقچیه[90] وآخره صاتمق استدکلرنده اونن اون

[89] B-1882 el yazmasında (s. 23 a) delallara gelince daha öteye devam edilir:
وصاتدقلری اسبابده یوز آقچه‌ده بر آقچه آلهلر آتدن وقاتردن وقولدن وجاریه‌دن بو قیاس اوزره یوزده بر آقچه آلهلر آت جنبازلری دخی بو اسلوب اوزره ایده‌لر عناد اتمیه‌لر ایدرلرسه حفتدن کلهلر.

[90] Milli kütüphanesinin el yazmasında (154 g 25, s. 47) metin daha uzun ve bellidir.
اعلاسی یگرمی ایکیه اوسطی اون سکزه ادناسی اون آلتیه وسائیر اورنکلریك اعلاسی اون آلتی واوسطی اون اوچ و ادناسی اون آقچیه و....

ایکیشردن زیادەیه صاتمیەلر وقصّابلر قیون درسینك اعلاسن ایکی بوچغه و اوسطی ایکیه و ادناسنی بر بوچغه اوله وحام قره اوکوز درسینی وتوصون درسینك اعلاسنی یگرمی ایکیه و اوسطنی یگرمی و ادناسنی اون سکزه و اینك درسنیك اعلاسنی اون اوچه و اوسطنی اونه و ادناسنی طقوزه اوله

وصاغربجیلر دخی کوزلنه غایت ایو اوله حام قومیەلر کمالیله اولدورەلر وسراجلر[91] دخی کوزلنه ال سحتیان ایرکم اقنجی ایری اوله مکّمل طبل یازیله بیلی اوله یوز یگرمی بش آقچیه اوله وشول ایرکم قول ایدوب زیاده امك چکله وحللّی اوله قولنه کوره آلنه اویانك شفقلو اوله وایکی قات اوله اعلاسنی یتمشه و آلتمشه وادناسنی اللی آقچیه اوله وشفقلو مقالی اویانك اعلاسنی اللیه و اوسطی قرق بشه وادناسنی قرق اوله وکلف سرلو صاغری اویانك دمور (۷۲) یافته لو اوله اعلاسنی قرق و اوسطی اوتوزبشه ادناسنی اوتوزه اوله وبولغاری شفقلو اویانك اعلاسنی قرق بشه اوسطنی قرقه ادناسنی اوتوز بشه اوله ویولارك غایت ایوسی کم ایکی قات اوله زنجیرلو اوله اعلاسنی یدییه اوسطنی آلتیه ادناسنی بشه اوله وبر وقیه یوك بر آقچیه اوله وسیاه آت چولنك اوزونی اون ایکی قارش وانی سکز قارش ویقالو اوله غایت ایوسی یگرمی آلتیه اوله اول چولکه اوزونی اون قرشی وانی یدی قرش اوله یگرمی آقچیه اوله وسیاه آت طورباسنك غایت ایوسنی بشه اوسطنی درده ادناسنی اوچه

ودخی حلاجلر کوزلنه یوز اللی درهم پنبوغی بر آقچیه اتەلر
ودمورجبلر دخی کوزلنه اشلری قلب اولیه

وقزنجیلر دخی کوزلنه قزەنیك حرەنیك قولین دموردن اتمیەلر باقردن اوله[92] قلایه ودموره وبونلروك امثالی نسنه اونن اون بر اوزرینه نرخ ویرەلر وخارجدن کلن اکلن اکسرینك اونن اون بره صاتدورەلر قلبنی واسکیسنی کوزلیەلر

ونعلبندلر یوز آیاق حام نعلی یتمش آقچیه آلیجق بشره نعلیەلر وبعض نعل وارایمش که آلتمشه آلینور ایمش انوك کبی نعلی درده نعلیەلر وخماری درده واوچ بچغه نعلیه وطواره میخ دکوب اغسادرسه نعلبنده ضررین چکدورەلر تعلّل ایدرسه حقّندن کلنه

[91] B-1882 el yazmasında (s. 24-25) saraçlar, bennalar, necarlar, keremidciler, oduncular ve cüllahlara ait kısımlar yoktur.

[92] B-1882 el yazmasında (s. 24`a) metin devam ediyor: قلایجیلر ایو قلایلیوب قلب وعلت اتمیەلر

وودخی بچقجیلرك کوزلنه دمشق دیو فرنکی ایشلمیه وصاتمیه اعلا قلچ قنی آلتمش واوسطی اللیه وادناسی قرق آقچیه اوله زیادەیه اولمیه

وقویمجیلر کوزلنه امین کمسنەلر اولالر ایشوك سادەسینك درهمنه بر آقچه آلالر ومیانه کاره ایکی درهمنه بر آقچه آلالر وآلتون پولاشینك درهمنه اوچ آله[93]

وبنّالر ونجّارلر اوزون کونده طعامیله (۷۳) اون آقچیه اشلیلر کون دوغارکن کلوب دولمدین گتمیەلر زیاده طلب ایدن بنّایه ونجّاره تأدیب ایدەلر

وکرەمدجیلر دخی کوزلنه چك پشورمیەلر ایو پشورەلر وکرپچلری دخی کرپیچی صیق وقالك ایدەلر قالپلری طمغالو اوله طمغاسز اولمیه خلاف ایدنلره یساق ایدەلر

وچولمك‌جیلر دخی کوزلنه وچناق‌جیلر دخی اشلرلرسه ایو اشلیەلر چك اولمیه

وتحیل بازاری کوزلنه بغدای وآرپەنك حبوباتدن هر نه وار ایسه صمانلو وکسمکلو اولمیه وعلف صتانلر دخی کوزلنه آرپەلری آری اولوب صمانلو اولمیه اکسك کله دخی دوتمیەلر طوتارلرسه محکم حقّلرندن کلنه آغاچ باشنه بر آقچه آلنه وکلەلری طمغالو اوله

وموجیلر دخی صابونجیلر دخی کوزلنه غایت ایو اوله مومللری چرکلو وقوقار یاغدن اولمیه پاك وصافی یاغدن اوله وفتیللری یوغون اولمیه وصاپون دخی ایو پشمش اوله قلب اولمیه

واودونجیلر کوزلنه قاطر اودوننك اوزونی اوچر قرشی اوله و دوه اودوننك اوزونی آلتیشر قارش اوله واشك اودوننك اوزونی ایکی بچق قارش اکسك اولمیه وشهره تعیین کلیجك برەزین اولوب آلیەلر یوکلری عادتجه اوله وطواره یوکندن زیاده ومقدارندن زیاده اورمیەلر بالتمام نعللری مرتّب وسمرلری بوتون وصاغ اوله عناد ایدەنك محکم حقّندن کلالر

وعطّارلری دخی کوزلنه زغفرانلری یاغلو وعصفورلو اولمیه و هر نه متاع صاترلر ایسه اونن اون بردن زیادەیه ویرمیەلر و بر باش شکره اوچ قات کاغدن زیاده نسنه صارمیەلر وکم شکری ایو بهاسنه صاتمیەلر

وبزّازلر دخی کوزلنه ارشونلری اکسك اولمیه اگر اکسك (۷٤) طوتارلر ایسه حقّلرندن گلوب آغاچ باشنه بر آقچه جرم آلنه

---

[93] Aynı yerde metin devam ediyor: آلتونك مثقالنه اوچ آلنه ومصنع ایشده مثقالنه بشی آقچه آلنه ودومکه وقلیچ بزه کنك انوك امثالی نه وار ایسه دیرهمنه بر بوچق آلنه وشیب دوکمه دورده وچکوچ ایشی که ساده اوله هر دیرهم بر بوجەغه اوله وآلتون یالدزلو ایشوك دیرهمنه اوچ آلنه

وبویاجیلرك دخی کوزلنه هر نه رنك بویارلر ایسه ایو ایده‌لر قلب اتمیه‌لر وبزی طاش اوستنه قویوب دوکوب ضرب[94] اتمیه‌لر بویالو بزی یول اوزرینه اصمیه‌لر ویول اوستنه طاش بز دوکمیه‌لر

وحمامجیلر کوزلنه حاملری پاك وتمیز طوته‌لر وصوبی معتدل وحمام اسی اوله

ودلاّکلری چست وچلاك اوله واوستوره‌لری کسکین اوله باش تراشی اتمکده کامل اوله‌لر کمسنه زخمت چکمیه وناطور اولان دخی فوته‌لری پاك وتمیز طوته کافره ویردکلری فوتهٔ مسلمانلره ویرمیه‌لر کافر فوته‌لرینك آیرو علامتی اوله عناد ایدرلر ایسه محکم حقّندن کله‌لر

ودخی بربرلر کوزلنه کافر باشنی تراش ایتدوکی اوستوره ایله مسلمان باشین تراش اتمیه‌لر وکافر یوزین سلدوکی بز ایله مسلمان یوزین سلمیه‌لر بزی و اوستوره‌لری آیرو اوله

وطبیبلر دخی کوزلنه بیمار خانه طبیبلرینه کوستره‌لر امتحان ایده‌لر قبول اتمدوکلرینی منع ایده‌لر

وجرّاحلر صنایعلرنده کامل اولمدین کمسنیه اورمیه‌لر

ودگرمنجیلر دخی کوزلنه دکرمنده طاؤق بسلیوب خلقك اوننه بغداینه ضرر اتمیه‌لر وقت بلمك استرلر ایسه بر حروسی طوتالر آنجق و اونی ایو اوکیده‌لر قابلق وعلت اتمیه‌لر وکمسنه‌نك بغدایني دکشدرمیه‌لر وآیرو اوکتمیه‌لر وعادتدن ارتق حقّ استمیه‌لر والاّ محکم حقندن کله‌لر

وعلمدارلر وسائیر اهل دروازه‌لر دوشنبه وپنج شنبه کونندن غیری کونده دروازه اتمیه‌لر ودخی جامعلرده سائل طائیفه‌لری یوریبوب جرّ اتمیه‌لر وشهر ایجنده جزام[95] طائیفه‌سین یورتمیه‌لر

وبالجمله (۷۵) اهل حرفتك جمیعنك صتماسنده وآلماسنده محتسب ناضر اولوب اکسك صتانلری طوتوب درهمنه بر آقچه جرم آلنه وهر کشینك حاصلنی وحرجنی کوزدوب سرمایه‌سنی وزخمتنی کوروب اونن اون بر اوزرینه نرخ ویره‌لر وبغایت امکلر وزخمتلر چکدی ایسه اونن اون ایکیدن تجاوز اتمیه‌لر وهیچ نسنه اولمیه که قاضی ومحتسب معرفتین سوز نرخ

[94] Orijinalde ضرر اتمیه‌لر yazılmıştır. Bu sözlerin manasına uymaz, işte bunun için B-1882 el yazısında (s. 25 a) olduğu gibi ضرب اتمیه‌لر verdik.

[95] Orijinalde جزام yanlış bir şekilde yazılmıştır.

ویرلیه وکله وارشون و وقیه دوتانلر طمغاسوز طوتمیه‌لر کاهی کاهی کله‌لرین و ارشون‌لرین و وقیه‌لرین یوقلیه‌لر بالتمام اوله اکسك صاتمیه‌لر وجلاح طائیفه‌لری بزی وغیر نسنه طوتدقلرین‌دن[96] ایو طوقیالر قلب اتمیه‌لر کمسنه‌نك اپلیکن تبدیل اتمیه‌لر والاّ محکم حقّلرندن کلوب تعزیر بلیغ ایدوب طمغلیه‌لر شویله بله‌لر علامت شریفمه اعتماد قله‌لر بر درلو دخی اتمیه‌لر تمّم قانون نامهٔ عثمانی.

[96] طوقدقلرین دن olmalıdır düşüncesindeyiz.

قانون نامهٔ جدیدر که ذکر اولنور

سپاهی خاصّ قریه‌لری طپراغنده زراعت اولنور یرلره ارض میری دنیلور بر کمسنه زراعت اولنور یرلره متصرّف ایکن فوت اولنسه یری قانون اوزره اوغلنه املاك مقوله‌سی کبی انتقال ایدر امّا قز قالورسه قزینه اوغلی کبی انتقال ایلمز قانون اوزره طپویه مستحقّ اولور صاحب ارض اول یرلری طپو رسمنی آلوب قزینه اذن تذکره‌سی ویرر امّا قزی باباسی یرلرینی صاحب ارضه مراجعت اتمیوب اوغلان کبی باکه انتقال ایدر طپو ایله آلمام مجاناً ضبط ایده‌رم دیو نزاع ایدرسه صاحب ارض اولان کمسه‌یه لازمدر که متوفانك قزینه باباك یرلرین طپو ایله آل دیو تکلیف ایدر اگر طپو ایله مجاناً ضبط ایده‌رم دیو نزاع ایدرسه (٧٦) صاحب ارض اول یرلری دیلدیکی کمسنه‌لره ویروب تصرّف ایتدورر و اوغلان وقز احوالی بیان اولدی

متوفانك اوغلی وقزی یوغیسه حقّ طپو متوفانك بابا بر ار قرنداشی‌نه یوغیسه یوردی اوزرینه ساکن اولق شرطیله متوفانك قز قرنداشنه تکلیف اولنور یعنی قزقرنداشی کندی یوردین ترك ایدوب قرنداشی یوردی اوزرنده ساکن اولق اختیار ایدر ایسه طپو ایله یرلرین آلور اگر قز قرنداشی یوغیسه نوبت باباسنه کلور حقّ طپو واردر رسم طپو ایله اوغول یرینی آلور بابا یوغیسه نوبت والده سنکدر حقّ طپو واردر والده‌سی یوغیسه مشترك که تکلیف اولنور حقّ طپو واردر مشترك دخی یوغیسه اهل قریه‌دن اولوب یره ضرورتی اولنلره تکلیف اولنور اهل قریه دخی طالب اولمز ایسه صاحب ارض مخیّردر متوفانك یرلرین دیلدیکی کمسنه‌لره ویروب متصرّف ایتدورر

وامّا بونلرك دعواسنده نزاع واقع اولدقده مدّتلری وزمانلری واردر بیان اولنور

بر آدم فوت اولسه تصرّفنده اولان یرلری اوغله انتقال ایدر لکن اوغلی صغیر بولنسه وصیسی طرفندن زراعت وحراست[97] ایتمك وعشرین ویرمك لازمدر اگر اول یرلرك وصیسی زراعت اتمیوب معطل قورسه صاحب ارض اول یرلری عشرین آلمق ایچون بر کمسنیه ویرسه

---

[97] حراست değil حرائت olmalıdır.

طپو تمّسکی دخی ویرسه اوغل بابا یرلرین بالغ اولوب تصرّفه قادر اولدقدن صکره اون سنه‌یه دعوی ایدوب باباسی یرلرینی آلور امّا اون سنه‌یه دگین آلماز ایسه دعویه مجال یوقدر صاحب ارض معرفتیله آلان کمسنه‌نك اولور

امّا قز باباسی یرلرین گرك صغیره (۷۷) گرك کبیره اون سنه مرور ایلدقدن صکره دغوایه قادر اولماز وبابا ار قرنداشی اون سنیه دگین قرنداشی یرلرین دعوی ایدر امّا قز قرنداشی بش سنه‌یه کچدکدن صکره قرنداشی یرلرین دعوی ایده‌مز ومشترك دخی بش سنیه دگین دعوی ایدر بابا اون سنیه دگین والده‌سی اون سنیه دك دعوی ایدر امّا اهل قریه بر سنه کچدکدن صکره دعوایه قادر اولماز وصاحب ارض یرلری بونلره تکلیف اتمکدر رعایت واردر اوغوله انتقال ایدر قزه صاحب ارض طپویله ویرر بیغرض کمسنه‌لر تقدیر ایلدوکلری رسم طپوسین آلور قرنداشی وبابا و آنا قز قرنداشی بونلر جمله‌سی بیغرض مسلمانلر تقدیر ایلدوکلری رسم طپویله آلور امّا مشترك واهل قریه ایل ویردیکی رسم طپویله آلور وصاحب ارض کندو طپو اغنده یر تصرّف اتمك خلاف قانوندر مگرکه باباسنك یرلری اوله و باباسی وفاتندن صکره کندویه انتقال ایدر یوخسه کندو نفسییچون یر آلیقوماز

ویلاق اهل قریه‌نکدر رسم ییلاق دفترده سپاهییه حاصل اولمقدر امّا رسم ییلاغی تحمّللرینه کوره آلور قیون وسایرء طوارلری واروب یایلایوب اوتندن وصویندن انتقال ایدنلردن وقشلاق کذلك قیونلرینه قشلاق زماننده واروب طوارلری قشلایوب اوتغدن وصویندن انتفاع ایدنلردن قشلاق رسمی تحمّللرینه کوره آلینور و اهل قریه‌نك مرعاسنه صاحب ارض علاقه ایده‌مز دخی مخصوص ومستقلّ اهل قریه‌نکدر مرعی آلنمق وصتلمق وطپویله ویرلمك خلاف (۷۸) قانوندر جبرزراعت اولنسه دخی مرعی مقدّمدر ومرعی دن سپاهی بر سنه آلمغه قادر اولمز

ورعایا قریه طپراغنده تصرّفلرنده اولان ییلاق وقشلاقلرینه آخر کمسنه نك قیونلرین گتوروب رعی ایتدوررلرسه اول کمسه‌دن رعایا رسم واجرت نامنه برنسنه آلمغه قادر اولمز رعایانك ییلاق وقشلاق و اوتلاق ورسملری علاقه‌سی یوقدر جمله‌سی صاحب ارضکدر و رسم اوتلاق اکا ویررلر اوتلاق زماننده خارجدن بعض کمسنه‌لر قیونلرین صاحب ارض طپراغنده گتوروب قیونلری اوتندن وصویندن انتفاع ایدنلردن قانون اوزره اوتلاق حقّین آلور اگرچه خارجدن گلان رعایاعشر رسم کبی سپاهی یه نسنه ویرمزلر ایسه اوتلاق حقّی آلنور قریه طپراغنده یرلر زراعت و حراثت ایدوب عشر ورسم کبی نسنه ویردکلرندن صکره اوتلاق حقّی آلنماز

اوتلاق حقّی قرق کون کچدکدنصکره آلینور هر اوچیوز قیونلرین بر سوری عد ایدوب اعلا سوریده بر قیون اوسط سوریده بر شیشك ادنی سوریده بر طوقلی اوتلاق حقّی آلنمق قانوندر

ورسم دخان خارجدن رعایا طائیفه‌سی بر قریه‌یه گلوب ساکن اولوب عشر ورسم کبی نسنه ویرمیوب بر سنه کچدکدنصکره صاحب ارض اول مقوله خارجدن قریه‌سنه کلوب متمکّین اولوب عشر ورسم کبی نسنه ویرمیان رعایانك اولولرندن رسم دخان آلینور مجّردلرندن نسنه طلب اولنمز وقریه‌سنك دفترلو رعایاسنك اولو اولنلرندن رسم بنّاك وکار وکسبه قادر اولان مجّردلری رسمی مجّردلری آلنور وذمی رعایاسندن رسم اسپنجه آلینور صغیر اوغللرندن نسنه آلنماز

ومسلمان دفترلو رعایاسنك رسم عروسلری سپاهیلری (۷۹) باکره قزلرندن ایسه آلتمش آقچه رسم گردك سپاهی‌یه ویریلور وثیّبه‌لرندن اوتوز آقچه ویریلور وذمیلرندن ایسه رسم عروس اوتوز آقچه ارجانیندن آلینور ویاوه‌لرندن اون بش آقچه آلینور

وعشر سکزده بردر مع سالاریه عشر آلنان یردن البتّه سالاریه دخی آلینور متلا (؟) زماندر وبعض یرلرك عشری خمسی آلینور قدیمدن اولیکلان حواله اولینور قدیمدن خمسی بغلنمش ایسه خمسی ویررلر وبعض دیارلرده اعشار شرعیه دمددن آلینور سکز دمدده بر دمدین سالاریه‌سیله ادا اولنور وحجّ دخی قدیمی حواله اولنور حجّدن دخی آلنور

وعادت اغنام صاحب ارض دفترلو رعایاسندن آلور خارج رعایاسندن عادت اغنام آلنماز

وجرم وجنایت وبادهوا طپراغه تابعدر گرك فترلو رعایاسیدر وگرك خارج رعایادر جمله‌سندن آلور

ومارت محصولی دیدکلری رسم چفت ورسم بنّاك ورسم مجّرد واسپنجه در مارتك ابتداسندن حکم اولنور ونخود وبقله ومرجمك و بوستان وصوغان وکتان وسایر ال ایله یولنان حبوباتدن عشر آلنور اوراق ایله بچیلان محصولدن سکزده بر عشر ایله سلاریه آلنور

وباغ احوالی دفترده رسم دونم یازلمش ایسه دونم رسمی آلنور باغ اچوسنك ایی واردر درزی آرشونیله اللّی بش ذراعدر که بنا آرشونیله قرق بش آغاچ اولور رسم دونم اوچو ایله آلنور امّا باغلر مقطوع ایسه عشره معادل مقطوع آلنور اگر مقطوع قید اولمیوب عشر یازلمش ایسه

اوزوم ایریشوب کمالین بولوب اکل قابل اولدوغی محلّده عشر آلنوور امّا دفترده عشر شیره آلنور حین تحریرنده کفره اللرنده بولنان (۸۰) باغلردن عشر شیره یازلمشدر بعده اول باغلر مسلمان النه کیرسه عشر شیره ورمز حاصل اولان اوزوملرندن عشر ویرر

وچایردن دخی عشر آلنور وچایرك دخی اوچ سنه کچوب عشری ویرلز ایسه صاحب ارض طپویله ویرور بو چایر احوالی یر دعواسی کبیدر طپویه مستحقّ اولماز و اوغله انتقال ایدر قزه طپو ایله ویریلور قرنداشه قز قرنداشه بابایه آنایه ومشترکه واهل قریه‌یه عینی ایله بر خصوصی در بالاده ذکر اولنان کبیدر وبر کمسنه صاحب ارض طپراغنده زراعت اولنور یرلرین اذنی یوغیکن فضولی باغ غرس ایدوب لکن صاحب ارض رضا ویرمدکچه و اول غرس اولنان باغ اوچ سنه کچوب میوه‌یه کلمامش ایسه قلع ایتدورر اماّ اوچ سنه مرور ایدوب میوه‌یه کلمش ایسه قلع ایلمك اولماز عشر آلور

ورسم قسمت قاضی متوفا مالندن بیکده اون بش آقچه آلور ومراسله‌دن آلتی آقچه وامضادن اون ایکی آقچه وسجّلدن سکز آقچه و رسم عقد نکاح اگر بکر ایسه یکرمی آقچه قاضی‌یه وبش آقچه خدامیه جمعاً یکرمی بش آقچه اولور ار جانبندن آلنه وعتاق نامه‌دن آلتمش آلتی آقچه آلینور اون نایبك اللسی قاضینك آلتسی امین ایله کاتبك وحجّت شرعیه ونقل شهاده وسائیر عرضلر ایچون رسم کتابت قاضی ایچون یکرمی اقچه آلنور وبش آقچه خدماء محکمه ایچون جمعاً یکرمی بش اولور قانوندر جنون عارض اولان کمسنه یرلرین برکمسنیه ویرسه معتبر اولماز جنونلغی کیدوب خلاص اولدقدن صکره اون سنیه دکین یرلرین آلور

وصاحب ارض تیماری قریه‌سی طپراغنده خالی یرلرده بعض اشجاری اولوب یرلرك (۸۱) صاحبی یوغیسه جمله میوه‌سی سپاهینکدر وامّا خدای اولوب ویرلر صاحب ارض معرفتیله کمسنه تصرّفنده ایسه نصف میوه سپاهینکدر ونصف میوه تارلا صاحبنکدر امّا اول اشجار کمسنه‌نك تارلاسی ایچنده اشلمه وتربیه ایله نشو ونما بولمش ایسه سپاهی انجق عشرین آلور

وخالی و اورمان یرلرین سپاهی طپو ایله ویرور زراعت ایتدورر امّا برکمسنه صاحب ارضدن تمسّك آلمادین خالی واورمانی آچوب زراعت ایلسه صاحب اول کمسنه‌یه امکی کچدوکی حسبیله رسم طپو ایله تکلیف ایدر طپو ایله زراعت ایتدورر[98].

وسپاهی طپراغنده رسم آسیاب دفترده یازلمش ایسه سنهٔ کلیّه‌ده یوریان دکرمندن آلتمش آقچه آلتی آی یوررسه اوتوز آقچه اوچ آی یوریان سیل دکرمندن اون بش آقچه آلنور قانوندر

[98] Milli kütüphanesindeki el yazmasında (154 g, 25, s. 57): طپو ایله ویروب زراعت ایتد ودر

عشر ماهی دفترده یازیلور سپاهی صید اولنان بالقدن عشر آلور دره‌لرده وکوللرده وسایر دفترده یازولدوغی یرلردن آلنور

وسپاهینك دفترلو رعایاسی قریه‌سندن قالقوب آخر قریه‌یه وارسه اون سنه‌دن مقدّم قالدوروب قریه‌سنه گتورمکه قادر اولور اون کچدکدنصکره قالدرمغه قادر اولمز اوتوردوغی یرده رسم رعیّتین آلور

واجماللو زعامتلردن سرزیست جرم وجنایت وسائیر باد هوالر امّا زعامت اولیان تیمارلر ومستحفظ تیمارلرینك جرم وجنایت وبادهوالری دفترده یازلمش ایسه سنّیدن رسم رعیّت آلنماز سوحته و دانشمند طائیفه‌سندن قصبه‌لرده شغل اوزره اولدقچه رسم رعیّت طلب اولنماز و بر طپو اوزره طپو اولماز (۸۲) اعتبار مقدّمه‌در طیّارات مقوله‌سیدر

وهر صاحب ارض کندو زماننده طپویه مستحقّ اولان یرلری ویرمکه مأذوندر ومدرّس وزاویه‌ده قرار مستحفظ و دزدار خصوصنده تحویل وتاریخ اعتبار اولنماز شهور اعتبار ایله خدمت معتبردر نه مقدار زمانده خدمت اتمش ایسه ایامه تقسیم اولنور امّا زعامت وتیمارده حصاد وقتی کیمك تحویلنه دوشر ایسه جمله‌سین اول آلور

امّا هر محصولك حصادی وقتی واردر ترگه‌نك وقتی بر یرده که ایریشوب کمالین بولوب بچیلمك جایز اولان زماندر خرمن اولق لازم دکلدر حصاد اوزوم ایریشوب اکلی قابل اولان زماندر حصاد پنبه قوزالاغنده اغزی آچلوب پنبه‌سی آشکاره اولدوغی زماندر حصاد زیتون ایریشوب سلکك قابل اوله

وسپاهینك تیماری طپراغنده خاصّه چایرلر وخاصّه یرلر و وخاصّه چفتلکلر وخاصّه قشلاق وخاصّه ییلاق دفترده مقیّد اولدوغی محلده تحت رادّه‌سنده عشر ورسم کبی نسنه یازلمز ایسه خاصّه اولور اگر تحت رادّه‌سنده عشر و رسم کبی نسنه یازلمسه دفترده خاصّه قید اولنسه ینه خاصّه اولمغه حکم اولنماز آنجق سپاهی عشر ورسم آلور مستقل ضبط ایده‌مز و بر سپاهی فوت اولسه محصولی موقوف امینلری ضبط ایدر امّا محصول بعد المکیلدر انبار اولنمش ایسه ورثه‌سنه انتقال ایدر ورثه ضبط ایدر

وایکی سپاهی سنور دعواسی ایلسه عشری اول قریه‌نك مسنی کمسنه‌لردن سئوال ایدوب قدیمدن عشر ورسم قنغی طرفه ویرمشلر ایسه ینه آکا حکم اولنور رسم تحل دفترده حواله اولنور دفترده مقیّد چلتکجی (۸۳) اوغلو قدیمدن چلتکجی اولمز قدیمدن عرقلرین تعمیر

ایتدوریلور وتخم چلتکجی کیمك اوزرنده مقیّددر وکیمك یدنده ضایع اولمش ایسه اول کمسنه‌لردن تحصیل ایتدریلور وچلتك یرلرینه قاچ سنه برنوبت دوشر نوبت کلان یرلره چلتك زراعت ایتدریلور

وعسکری طائیفه‌سنك وسادتك یوز اللی قیونده عادت آغنام آلنماز وصچاغی آلتنده اولان سکز طقوز عدد قوانلرندن رسم کواره آلنماز و کندی معیشتلر ایچون اولدی حرمنده اولوب باغ وبوستانندن عشر آلنماز مادامکه مستقلّ صاتلور اولمدقچه[99] آنجق اولری ایچون اولاندن نسنه آلنماز

وبر قریه‌نك سپاهیلری اولسه لکن حین طپوده محلول دوشن یرلری طپویه ویرسه سایر مشترکلری فسخه قادر اولمازلار ولکن براتلری موجبنجه حصه‌لرینه دوشنی آلورلار مشترکندن حکم اولنور

رسم قسمت قاضیعسکر که طرفندن قنغی طائیفه سنك رسم قسمتلرین آلور بیان ایدر

خطیب و امام وامین وکاتب ومتولّی وجابی وشیخ وناظر وجز وتسبیح ووقف مزارع صاحبی وتکیه و سایر بونك امثالی جهات تصرّف ایدنلرك وظیفه‌لری بر آقچه ونیم آقچه‌در عسکریدر یورك وجنباز و وینق عسکریدر لکن سابقده رسم قسمتلری یوز آقچه دن آشاغی اولسه ویلایت قاضیلرینکدر دنمش ایدی الحالة هذه بو ذکر اولنان دخی مشار الیهه تعیین اولنمشدر

واولاد عسکری وسادات دخی کلیّاً عسکریدر وعسکرینك زوجاتی دخی عسکریدر ومعتق ومعتقه ومدّبر ومدبره و مکاتب ومکاتبه‌لری وبونلرك اولادی دخی عسکریدر وعسکری طائیفه‌سی فوت اولدقدن صکره مادامکه زوجلری رعایا (٨٤) طائیفه‌سنه نکاحلنمش اولیه عسکریدر

وبراتیله حسبی امامت وامانت وخطابت وکتابت ومشیخت وجبایت وتولیت وسایر بونلرك امثالی جهات تصرّف ایدنلر دخی عسکریدر وبرات شریفمله طغانجی وياوه‌جی ودربندجی وکوپروجی واولاقجی وياقجی وکوره‌جی و اورتاقجی وچلتکجی وطوزجی جلب وبقرجی وقاضی نایبلری وشهر کتخدالری وتکالیف عرفیه‌دن معاف اولنلر دخی عسکریدر ومناسب تصرف ایدن اعیان ملازم کلیّاً عسکریدر وبومقوله کمسنه‌لر فوت اولدقده اصلدن عوارض خانه‌سنده ایدی ورعایا طئیفه‌سندن ایدی صکره‌دن اهل جهات اولمشدر دیو

[99] Aynı yerde şöyle yazılmıştır: وبر قریه نك بر قاچ مشترك سپاهیلری اولسه .

طپراق قاضیلری طرفندن دخل وتعرّض اولنیوب مشار الیه ضبط اولنور بر آدم یرلرین امانته بر کمسنه‌یه ویروب آخر دیاره کتسه اول یرلری امانته ضبط ایدن آدم طرفندن زراعت ایلیوب عشرین سپاهیه ویردیکندن صکره آخر دیاره کیدن آدم اوچ سنه‌ده بر صحّتی خبری ومکتوبی گلمك لازمه‌در امّا اوچ سنه گچوب صحّتی خبری ومکتوب کلمز ایسه اول یرلری رسم طپویله آخره ویرر گرك هرسنه زراعت اولنوب خالی قالمدوغی تقدیرجه ویریلور زیرا رسم طپویه غدر اولق ایچون لازم کلوردین ایچون یر صاتلمز و ارض میری رهن وضع اولنمز واولاده مشروط اولان یرلرده ملك نامهٔ همایون ودفتره قید اولنمق گرکدر قاضی حجّتی ایله ارض میری وقف اولماز لکن مقوله‌سی حجّت و وقفیه ایله وقف اولور وقف وقفیه‌ده نه یوزدن شرط اتمشی ایسه مشروعیت اوزره تصرّف اولنور وهراولاد کندو زماننده مرادایلدکی (۸۵) کمسنه لره بیع ایدر نوبت تصرّف سائیر اولاده انتقال ایلدقده اول دخی مراد ایدرسه کندوسی تصرّف ایدر

سپاهینك دفترلو رعایاسی ساکن اولدوغی قریه‌ده زراعته صالح ویارر یرلرین بالتمام زراعت اتمدین واروب آخرك طپراغین زراعت ایدر ایسه وسپاهینك طپراغنده مزبورلرك زراعته صالح وخاصّ ویارر یرلری زراعت وحراثت اولنیوب بالفعل بوز وخالی ومعطل دورر اتسه اول مقوله رعایادن زجرالهم ایکی عشر حکم اولنوب برین صاحب ارضه وبرین صاحب رعیّت آلیو یریلور امّا زراعته صالح ویارر یرلرین بالتمام زرعت ایدوب لکن کندوسنه وفا ایتمسه واروب آخرك قریه طپراغنده زراعت ایلسه اول مقوله‌دن ایکی عشر حکم اولنماز

وزراعت اولنور بعضی حاصل ویرمیان یرلری صاحبلری اوچ درت سنه دکلندرمه آلیقور صاحب ارض دخل ایده‌مز قدیمی زراعت اولنور یرلر اوزرینه صکره‌دن بنا اولنسه جایز دکلدر منع اولنور اسلوب سابق اوزره تصرّف ایدر

وچفت بوزان دخی دفترلو رعایا سندن آلنور قدیمی قریه سی طپراغنده بالفعل تصّرفنده اولان یرلری زراعت وحراثت اولنیوب بوز و خالی ومعطل دوررسه اولمقوله دفترلو رعایاسنك بتون چفتی اولنلردن اوچیوز آقچه نیم چفتی اولنلردن یوز اللی آقچه نیم چفتدن اقلّ اولنلردن قانون اوزره یتمش بش آقچه چفت یوزان رسمی آلنور دفترلو رعایاسی اولق گرکدر

ورعایاسنه سپاهی قریه لرنده انبار یاپدرمق قانوندر اولا ترکه لری عشرین قریه ده اولان انبار وبعده هر هفته دورر ترکه صاتلور آقرب بازاره گتوررلر

ویرلودن (٨٦) نایب اولق خلاف قانوندر وینق طائیفه سنك یرلری اوزرلرینه مقیّددر وینق چری باشیلرینه عزابن ویرورلر دفتر باشتنه یرلری تعیین اولنور خدمتلری مقابله‌سنده ویرلمشدر میرلوا خاصّ قریه لری سربسدر خارجدن دخل اولنمز واقع اولان رسوم سربستیه سین صوباشیلر آلور بالاده بو خصوصده حقّ طپو ذکر اولنمشدر حقّ طپو قالمشدر بر کمسنه وفات اتسه اقرب حقّ طپودن کمسنه سی قالمسه زراعت اولنور یرلر اوزرنده دیکمه و اشلمه میوه اشجارلری ورثه یه انتقال ایدر اقرباسندن اول میوه اشجاری انتقال ایدن کمسنه لر اول یرلری رسم طپویله صاحب ارضدن آلور قدیمی اشجاره تابع اولوب معاً تصرّف اولنه کلان یرلری ایل ویردکی رسم طپو ایله اقرباسی آلور

وجاری اولان صو دعواسندن قدیمه حواله اولنور قیمدن جاری اولدوغی یره اجرا ایتدورر

بر قریه‌ده عسکرینك تصرّفنده چفتلك صاحبلرینك نه مقدار قیونی وسائیر طوارلری یوریو کلمش ایسه ینه اول مقدار طوارلری رعی اولنور خارجدن اولان طوارلری زیاده ایتمکه قادر دکلدر امام وخطیب مقتدای ناسی اولدقلری اعتبار ایله رسوم رعیّت وتکالیف شاقه نك جمله سندن معافلردر وبر کمسنه نك بر قریه طپراغنده عوارض وسائیر امر شرفیمله تکالیف ایجاب ایدر املاك و اراضیسی اولمادقچه عوارض وسائیر تکالیف طلب اولنمز وقفك کاتبی وجابیسی وسائیر اهل جهات ادای خدمت ایلمدیکی ایامده وظیفه طلب ایده مز وقف ارضه اوزرینه اولان دکّانلرك اجری مثلی آلنور اگر مقاطعهٔ قدیمه‌سین آلور بر آدم فوت المز دن حال حیوتنده برکمسنه یرلرین فضولی ضبط ایلسه (٨٧) یرلرین کرو آلدقدن صکره نقصان اراضیسی دخی آلنور ویرلر اجاره ایله ویریلوب زراعت اولنور

وقضاة افندیلری نه مقوله طائیف‌نك رسوم قسمتلرین آلور

بی برات چلتکجی وکوپروجی اول خدمت ایدن امام وخطیب وکاتب ومتولّی وجابی وطغانجی ویاوجی اولیه لر عسکریه داخل دکللردر برات شریفمله اولیوب مجرّد قاضی حجّتیله چلتك رئیسلرینه خدمت وارغادلق ایتمکله چلتکجی اولمازلر وبر کمسنه امام وخطیب قایم مقامی اولمغله انلر دخی عسکریه دخل دکللردر ومنسوح اولان یین طائیفه سی فی الواقع مقدّما عسکری ایدی لکن منسوح اولمغله تیماری ویرلدکدنصکره جمله‌سی رعیّت اولوب سائیر رعایا کبی اسلوب سابق اوزره هر بریسه رسم رعیّت تقدیر اولنمشدر

اول اصلّولرك رسوم قريه لرى ونگاح وعتاق نامه واثناء قسمتده واقع حجّج وسجّلات قاضيلرينكدر مادامكه طائيفه مزبوره نك سدّهٔ سعادتمدن ويرلمش اللرنده براتلرى اوليه اول اصلّلو رعايا مثابه سنده در وجه مشروح اوزره اولان طائيفه نك رسوم قسمتلرى قاضيلر آلوب عسكرى قسام لرى مداخله ايتمكه قادر اولمازلر

وقاضى ونايبلر دعوت اولمدقچه وارمق قانون دكلدر وقاضى اولنلر قديمدن اولان محكمه ده اوتوروب دوره چقميه لر بر قريه نك (٨٨) اكثر ديوانى تيمار ومالكانه صاحبلرى نه وجهله محصول آله كلمشلر وديوانى صاحبلرى نه وجهله محصول آله كلمشلردر قديمه حواله اولنور عسكرى طائيفه سى سفر حرجلغى ايچون بازاره گتوروب صاتدقلرى محصولدن باجدارلرنسنه طلب ايتمز لر بالاده ذكر اولنمشدر

عشر خصوصنده رعايا ايله عسكرى على السويّه در رعايا نه مقوله عشر ويررسه عسكريدن دخى اول مقوله آلنور لكن عسكرى وگرك رعايا قريه لرنده اولان انباره عشرلرين گتوررلر امّا رعايا اقرب بازاره گتورر عسكرى گتورمز سادات دخى عسكريدر طام طپو آلنمق قانوندر

بر سپاهينك قريه سنده سپاهى طائيفه‌سى يكيدن دوزن بغليوب طام بنا ايلسه اولمقوله يكيدن طام بنا ايدنلردن اعلاسندن اللى آقچه اوسطندن اوتوز قرق آقچه ادناسندن اون ويگرمى آقچه طام طپوسى صاحب ارض آلور قانوندر

وبر آدم محبوس ايكن يرلرين صاتمق خلاف قانوندر بر آدم يرلرين فراغت ايلسه صاحب ارض معرفتى بولنمازسه فراغتى معتبر اولماز صاحب ارض ديلرسه اول يرلرين عشرين آلوب طپو تمسّكى ويرر مراد ايدرسه بيعلرين فسخ ايدوب يرلرى اسكى صاحبنه تصرّف ايتدورر

وبركمسنه نك عبد مملوكى فرار ايلسه غيبت ايدن قولك صاحبى عسكرى طائيفه‌سندن ايسه قولن بولدوغى يردن آلور اگر صاتلمش ايسه آلان كمسنه صتاندن آلور قولك صاحبى عسكرى دكل ايسه رعايادن ايسه غيبت ايدن قولك مدّت عرفيه‌سى تمام اولوب صاتلمشى ايسه قولنى بولدوغى يردن آليماز نهايت نمقدار آقچه صاتلمش ايسه صتان كمسنه دن بهاسين آلور مدّت غرفيه (٨٩) ديدكلرى دوابده بر آيدر وقول و جاريه ده اوچ آيدر و دوابك بهالوسنده قول وجاريه نك نصفى مقدارى توقف اولنور اول مقوله قول وجاريه نك مدة عرفيه‌سى تمام اولقدن صكره صاحبى ظهور اتمز ايسه هر قنغى صاحب ارضك طپراغنده

طوتلمش ایسه مژده سین یاوه جیلردن آلوب یاوه امینلرینه تسلیم ایدرلر مژده اکا ویررلر فراری قول نمقدار یره گیدوب طوتیلور ایسه هر دوه کوچنه اوتوزر آقچه آلق قانوندر اکا کوره حساب اولنوب مژده‌سی ویریلور

بر قریه اهالیسی زراعت اولنور یرلرین قدمیدن حولی چکه کلمشلر ایسه ینه حولی چکه‌لر زیرا مرعی قدیمدر مرعی ده قرا اهالیسنك طوارلری گزه کلمشلردر زیان ایدوب مرعاده رعی ایتدرمزز دیو دعوایه قادر اولمزلر البتّه قدیمدن حفظ اولنمق ایچون تلرلالرینه حولی چکه‌لر عسکری طائیفه‌سنك اورتاقجیلری واردر عسکری طائیفه‌سی ویرمکله اورتاقجیلریمزك حصه‌سندن عشر ساقط اولور دیو نزاع ایدرلر البتّه اورتاقجیلری دخی حصه‌لرینك عشرین ویررلر قانوندر وینق طائیفه سنك باغ وباغچه‌لری خدمتلری مقابله‌سنده اوزرلرینه قید اولمشدر باشتنه‌سی اوزرلرینده اولان باغ و باغچه‌لرندن وباغلرك حاصل اولان شیره‌لرندن نسنه طلب اولنماز بعض قریه واردر که عشری وقفه قید اولنمشدر وسالاریه‌سی ارباب تیماره قید اولنمشدر بعض خرده وقف قریه‌لری که جامع وعمارتلری یوقدر[100] اومقوله وقفلر متولّیه مقتضای شرع اوزره اونده بر عشرلرین ویررلرسه سالاریه ویرمز لر و حالیا اولان متولّی وناظر متولّیٔ سابق تفتیش ایتمکه امر شریفمله مامورلردر (۹۰) وقفیه‌لرده چفتلك یرلری واردر قریه اهالیسی برر مقدار یرلرین آلمغله چفتلك ضایغ اولمشدر چفتلك صاحبی چفتلکنی بولوب اله کتورر

چفتلك اوچوسی وادر بر چفتلك یری هر بیل زراغت اولنور اعلا یردن ایسه یتمش سکسن دونم یر بر چفتلك اعتبار اولنور اوسط الحال یردن یوز دونم وادنی یردن یوز اوتوز ویوز اللی دونم یر بر چفتلك اعتبار اولنمشدر ودونم دخی حطوهٔ متوسط ایله طولاً وعرضاً قرق حطوه در اکا کوره بر چفتلك یری بولنوب اله گتوریلور

وصاحب ارضك تیماری طیر اغنده خدای بتن محصول قید اولنمشدر اشجارلری واردر کمسنه قطع ایده‌مز مادامکه مباح طاغلر اولمدقچه قدیمی مباح طاغلر اولوب هر کز اودون وسائیر کراسته‌لرین قطع ایده کلمشلر ایسه ینه قطع ایتدریلور

ورسم چفت دفترده صاحب ارضه یازلمش ایسه گرك عسکری گرك رعایادر هرکیم اولورسه اولسون رسم چفت یردن آلنور بتون چفت ایسه تمام چفت رسمین نیم چفت ایسه یارم چفت رسمین آلور نیم چفتدن اقلّ اولنلردن صو باصار ویا پنبه حاصل اولور اعلا یردن رسم دونم بر آقچه اوسط الحال اولان یر ده اوچ دونمده بر آقچه ادنی یردن بش دونمدن بر آقچه آلنمشدر دونمك حدّ حدودی بالاده ذکر اولنمشدر

[100] Bu cümle Milli kütüphanesinin el yazmasında bulunmuyor.

وصاحب ارضك رسم مرابه (؟) دفترده يازلدقدن صكره قانون اوزره ودفتر موجبنجه رسم مرابه سن (؟) آلور بعض زراعت اولنور يرلردن دفتر عتيقده مقطوع قيد اولنوب دفتر جديد حاقنيده دخى مقطوع قيد اولنمشدر ايسه عشره معادل مقطوعن آلور وتوت يپراغندن (۹۱) عشر آلنور ايپك حاصل اولان ديارلرده دفترده رسم كوكل يازلمش ايسه و دفتر جديده محصول حاصل يازلمش ايسه دفتر موجبنجه آلنور

آب كشان طائيفه سنك يرلرى دخى بالاده وينق طائيفه سى ذكر اولنمشدر اكا كوره قيد اولنمشدر خدمتلرى مقابله سنده و بعض يرلرده رسم فلورى ديو تعبير اولنور ذميلر واردر ابا عن جدّ اوزرلرينه مقيّدر فلورى رسمن جمع ايتمكه مأمور اولنلره ادا اولنور دم ديت وعشر ديت مرفوعدر دم وديته فتوى ويريلور حكم شريف ويرلز زمان مرور ايدرسه معتبره اولنيوب نمقدر زمان مرور ايدرسه حقّى آليويريله ديو فتوى ويريلور امّا اون بش سنه مرور ايتدكدنصكره دعوى دكلنمه ديو امر شريف ويريلور

وبعض سپاهى وضابطلر عشرلرين آلدقلرندنصكره يملك وتوز و غلاميه ورسيديه وقوناق وكاتبيه وخدمتكار آقچه‌سى ناميله تركه آقچه‌لرين آلمق خلاف شرع وخلاف قانوندر بر مناسب ومحل يرده قويوب عشرين آلدقدنصكره مأكولات قسمندن هر نه لازم ايسه اختيارلريله صتانلردن نرخ جارى اوزره آلوب مجاناً نسنه‌لرين آلمه‌لر ودربند رعاياسى زراعت ايلديكى يرلرينك عشرين عادت دربنديه اوزره ويرور قديمى زراعت اولنان يرلر اوزرينه صكره‌دن اغيل ومندره احداث اولنه رفع اولنور

بر كمسنه‌نك دكرمنى خرابه اولسه صاحب ارضدن تنبيه اولنور تعمير رسمين وير ديو اگر تعمير اتميوب رسمين دخى ويرمز ايسه صاحب ارض اول دكرمن اوجاغن ديلديكى كمسنه‌لره طپو ايله ويرور

منسوخ طائيفه‌سنك تيمارلرى جمله‌سى سربستدر (۹۲) جمله بادهواسى مستقلّ متصرّف اولنلره ويرلمشدر ولايت مجدّداً تحرير اولنوب نصفى سنجاق بكنه حاصل يازلنجيه دگين مستقلّ سپاهيلرى رسوم سربستيه‌سين اخذ و قبض ايدرلر ورسم آغل دفترده سپاهى‌يه حاصل يازلمش ايسه آغل رسمى دخى آلنور بعض ديارده عشريده معتبر اولنوب وبعض مشترك تيمارلرينك قريه‌ده حصّه‌سنه بر وجه نقد يازولدوغى تقديرجه محصولى قوشماز مشتركنده دفتر موجبنجه يازولدوغى بر وجه نقد آقچه‌سن آلور

طغانجی یرلری دخی باشتنه‌سی دفترده اوزرلرینه مقیّددر چایرلی سائیر رعایاسی کبی دکلدر

ورسم دشتیبانه شرح اولنور قانوندر

رسم دشتیبان سپاهیه حاصل یازلمشدر طوارلری زیانلوسن بولنوب ضررلری ثابت وظاهر اولان طوار صاحبلرندن دشتبان رسمی نعقوله آلنور

بر کمسنه‌نك ترکه‌سنه آت وقاطر ویا مرکب ویا اوکوز گیروب ضرر وزیان ایلسه طوار باشنه صاحبنه بش آغاچ اوریلو بش آقچه جریمه آلنور واگر اینك گرسه درت آغاچ اوریلور دورت آقچه جریمه آلنور واگر بوزاغو گرسه بر چوماق اوریلور بر آقچه جریمه آلنه واگر قیون کیرسه بر چوماق اوریلوب ایکی قیونه بر آقچه آلنه واگر قره جاموسی کیرسه ایکی چوماق اوریلوب ایکی آقچه جریمه آلنمق قانوندر

سادات کرامدن اولوب ابا عن جد اثبات نسب ایلدکلری اللرنده استانبولده اولان نقیب الاشرافدن حجّتلری یوغیسه وقریه لری طپراغنده عوارض وسائیر امر شریفمله تکالیف ایجاب ایدر املاك واراضیلری وار ایسه واقع اولان عوارض وسائیر تکالیف معاً ادا ایتدریلور مدرّسلر درسی دیمدیکی ایامده (۹۳) وضیفیه مستحقّ اولمازلر بعض کمسنه‌لر کندو عوارضلری ایچون وقف آقچه ایدر اما مزبورلرك املاکلرینك تحمّللرینه کوره اولان آقچه نك مرابحه سی کفایت ایدر ایسه مرابحه سندن ادا اولنور کفایت ایتمز ایسه قصور املاك صاحبندن آلنور بعض یرلر واردر رعایا ایله سپاهیه دفترده شریك یرلر قید اولنمشدر سپاهی نصف تحمین ونصف اوکوزین ویرسه حاصل اولان محصولك نصفین سپاهی ونصفین رعایا آلور

وکنسا راهبلری بر قریه سپاهیسنك دفتر جدید حاقنیده مقیّد رعیّت ورعیّتی اوغللرندن اولوب لکن لیل ونهار بر یرده اولوب معیشتلری ایین باطله‌لری اوزره ویره کلان صدقات سرّین ایسه اول اصل راهبلردن رسم رعیّت آلنماز امّا مکلازم دیرلمیوب کار وکسبی کتد و امکیله وچالشماسیله تحصیل اولورسه رسوم رعیّت حکم اولنور کنیسایه وقف اولان یرلر قبل الفتح اولوب ملك نامهٔ همایون ویریلوب ودفتر جدید حقانیده مرفوع العشر قید اولنمق گرکدر صاحب ارض عشرین آلیوب مداخله اتمیه کنیسایه صرف اولنه

بعض رعایا طائیفه‌سی حاصل اولان ترکه‌لرندن کونلك وحرمن یری وکسمیك نامنه بر مقدار ترکه آلیقورلار امّا بغدای تخمندن عشر آلنور کسیکدن آلنماز اما کسمیك وحرمن یری وکونلك دیو آلیقودقلری بغدای وآرپه دن عشر ویرمك ایجاب ایدر مقداری ترکه حاصل اولورسه عشر ایله سلاریه سکز دن بر حکم اولنور یونجه‌لق یرلرده عشر آلینور

یکیچری مفصلّی در

طائیفه مزبور قریه لری طپر اغنده زراعت وحراثت ایدوب بچلمیوب ال ایله یولنان بغدای وآرپه وچودار وعلفدن سپاهیلر عشر طلب ایلدکلرین بلدورر ایمدی (٩٤) اکیلوب حاصل اولمغله بچلمیوب ال ایله یولنوب آنجق تخمی حاصل اولان بغدای وآرپه وچودار وعلفدن عشر آلنماز یوخسه نخود ومرجمك وبغله وکتان وسوسم وسائیر بونك امثالی قدیم الایامدن ال ایله یولنان نسنه‌لردن عشر آلنور بیور دمکه حکم شریفمله کوره‌سن انك کبی اکیلوب حاصل اولمغله بچلمیوب وجه مشروح اوزره ال ایله یولنان ترکه‌دن عشر آلدرمیه‌سن وعرض ایلدیلرکه کندو یمکلری ایچون حرمنده اولان باغ وباغچه وبوستانلردن حاصل اولان عشر طلب ایدرلر ایمشی ایمدی کوره‌سن مستقل میوه‌سی وسبزه‌سی صاتلور باغ وباغچه و بوستانلردن اولمیوب آنجق کندو اولری مهمّی ایچون اولری حرمنده اولاندن نسنه طلب ایتدرمیه‌سن

وکندو بالته ایله آچوب کندو احیا ایلدکلری عشر طلب ایدرلر ایمش ایمدی کوره‌سن مستقلّ میوه‌سی وسبزه‌سی صاتلور باغ وباغچه وبوستانلردن اولمیوب آنجق کندو اولری مهمّی ایچون اولری حرمندن اولاندن نسنه طلب ایتدرمیه‌سن وکندو بالته ایله آچوب کندو احیا ایلدکلری یرلردن عشر طلب ایدرلر ایمش ایمدی اول یرلر قدیمدن رعیّت یرلری اولمغله قدیمدن رسم چفت آلنه کلمش ایسه فی الواقع خالی یرلردن کندو بالته ایله آچوب احیا ایلدکلری یرلردن رسم طالب ایتدرمیه‌سن

وبعض قرجه دکرمنلری وطولابلری اولوب زیاده رسم طلب ایدرلر ایمش شول طولابلر وقرجه دکرمنلر که اوّلدن رعایا النده بولنمیوب دفترده دخی رسم بغلنمش اولمیوب کندولر احداث اتمش اولوب قدیمی اوجاق اولیه قانونه مغایر نسنه ایتدرمیه‌سن

ومستقلّ (٩٥) بالی صاتلور قوانلری اولمیوب ساکن اولدکلری اولری وصچاقلری التنده کندو معیشتلری ایچون اولان سکز طقوز قوانده عشر آلدرمیه‌سن زیاده‌سندن حاصل

اولان بالدن عشر آلدره‌سن وقوان حقّی بهانه‌سیله کندولر یبانده ویا سفر همایونده ایکن جبراً اولرینه کیررلر ایمش بو بهانه ایله اولرینه گرمکدن منع اولنه

وعشرلرین سپاهیلری بازاره التمك تکلیف ایدرلر ایمش یکیچری قوللریمه اول اصل تکلیف اولنماز امّا اول یرلر رعّیت اللرنده اولوب عشر ورسمی صاحب ارض ادا اولنه کلان یرلردن ایسه یکیچری اللرنده دوشمش ایسه حاصل اولان عشرلرین اول کویده اولان انباره ایلتدوروب بازاره التمکه تکلیف ایتدرمیه‌سن

وبازاره بعض نسنه ایلدوب صاتدوقلرنده باجدارلر باج بازار آلورلر ایمش یکیچری قوللرمدن باج آلنماز منع ودفع ایدوب کندو متاعلرندن باج آلنماز وآلدرمیه‌سن امّا آخرك متاعن کندو متاعنه قار قارشدوروب بنمدر دیو باجدارك محصولنه غدر اولنمق احتمالی اولمیه

سپاهیلر خرمن اوزرنده عشر آلیوب اوزرلرینه براغوب زمان کچمکله ضایع وتلف اولور ایمش واقع ایسه منع ودفع ایدوب عشرلرین وقتنده آلدوروب شرع وقانونه مخالف ایش ایتدرمیه‌سن شویله که خرمن زماننده سپاهیلر خاضر اولیوب یبانده ویا سفرده بولناجق اولورسه آنك کبیلردن متوجّه اولان حقوق ورسومن سپاهینك تیارین ضبط ایدن آدمیسنه ویاخود قریه‌نك امالی وسائیر خلقی معرفتیله بر یرده امانت قیوب وجه مشروح اوزره تعدی ایتدرمیه‌سن

ویکیچری قوللرم تأهل ایتدوکلری زمانده قریه (٩٦) سپاهیلری وویرواده لری گردك رسمی طلب ایدرلر ایمش یکیچری، قوللرمدن اولندکده گردك دکری آلدرمیه‌سن وتارلالرین دکلندر مکه قودقلرنده حاصل اولان کلمیه‌دن عشر طلب ایتدرمیه‌سن عسکری وگرك رعایا عشرلرین قریه سپاهیلری ویاخود وکیللری خاضر اولدین خرمن یرنده محصوللرین قالدرمغه قادر اولمازلر وسپاهیلره دخی تنبیه اولنور که تعشیر زمانی کندوسی ویاخود وکیلی حاضر اولق گرکدر کندوسی ویاخود وکیلی خاضر بولنمز ایسه قریهٔ مزبوره‌نك امامی وسائیر خلقی معرفتیله بر یرده امانت قونلور

وبعض قونار کوچر ترکمان طائیفه‌سی وسائیر قونار وکوچر جماعتلر قونوب کوچدکلری یرلرده صاحب ارض اولنلر اوتلاق حقّی طلب ایدرلر ایمش مادامکه قرق کون قیون وسائیر طوارلری بر یرده دوروب اوتندن وصویندن قیونلری انتفاع ایلمدکچه اوتلاق حقّی حکم اولنماز اوتلاق نه مقوله اولدوغی بالاده ذکر اولنمشدر بعضی یرلرده رسم جاموس ورسم چقور آقچه‌سی دفترده یازلمشدر اکثری آدانه ایالتده در همان دفتر موجبنجه آلنوب تعیین اولنماز

سادات کرامدن اولنلره تکالیف شاقه تکلیف اولنماز سپاهینك طپراغنده عسکری طائیفه‌سندن بعض کمسنه‌لر فضولی یرلر ضبط ایدوب لکن صاحب ارض ذوالید اولدقلری اعتبار ایله رسم طپو ایله تکلیف اولنور آلور ایسه فیها آلیوب تعلّل ایدرسه اول یرلری صاحب ارضه حکم ایلیه‌سنکه دیلدوکنه طپو ایله ویروب تصرّف ایتدریله

قالعه دزادری عرض حال ایدر بو قلعهٔ مزبوره‌نك اولوب مادامك قلعه حفظ وحراثت ایدوب دزدارلق (۹۷) خدمتنده اولدقچه تیمارینك رسوم سربستیه‌سنی خارجدن دخل اولنمز دفترده گرك قید اولسون وگرك قید اولمسون امّا تیمار ایله نفرات وزعامت اولیان تیمارلرك رسوم سربستیه‌سی دفترده یازلماینجه آلمغه قادر اولز میر میران چاوشلرسنك تیماری دخی خدمتی مقابله‌سنده جریمه وباد هواسنی آلور کندویه دفترده حاصل یازلدوغی قید ایلمز امّا متصرّف اولدوغی تیمارینك رسوم سربستیه‌سی آخره یازلمش ایسه دیو تصریح اولنور

واکی سپاهنیك طپراقلری مشاع مخلوط اولنسه طپویه مستحقّ اولان یرلری قدیمدن عشری قنغی سپاهیه ویره کلدی اول قریه‌نك مسنّ کمسنه‌لردن سئوال اولندکدنصکره قدیمدن عشری قنغی طرفه ویره کلد کلری حکم اولندقده اول یرلری اول قریه سپاهیسی رسم طپو ایله ویرر

بر سپاهی قریه‌سنك دفترلو رعایاسی اوغلندن رسم رعیّت طلب ایلدکده رعایا بنم رسمم دفترده یوقدر بابامك اسمی قید اولنمشدر رسوم رعیّت ویرمم دیو نزاع ایدرسه اول ایدن رعایاسنك آخره رعیّت قید اولنمش دکل ایسه رعیّت اوغلی باباسنه تابعدر اوغلنك اسمی دفترده یازلق لازم دکلدر رسوم رعیّتین آلور

وبر رعایا ایکی سپاهیه رعّیت قید اولنسه واگر سنورلری ممتاز ومعیّن اولیوب طپراقلی مشاع ومخلوط ایسه ایکی طرفه دخی حصّه‌لرینه دوشنی آلورلر امّا سنوری ممتاز ومعین ایسه تحریردن اون ییل مقدّم قنغیسنك طپراغنده ساکن بولنمش ایسه رسوم رعیّت اول سپاهییه حکم اولنور.

III
TVERİTİNOVA NÜSHASININ TIPKI BASIMI

قانون نامه سلطان سليمان خان طاب ثراه

اگر بوركلنه زنا ايلسه شرعله ثابت اولسه زنا ايدن كشي اولو وغني
اولسه كه بيك اقچه يه قادر اولسه ويه دخي زيادیه قادر اولسه سياست
اولنمدن تقديرجه دوردت يوز اقچه جرم اليله وسط الحال اولسه ايكي يوز
اقچه جرم اليله اندن اشاغه كه غايت فقير اوله قرق اقچه جرم اليله اكر
فقير الحال اولسه اوتوز اقچه جرم اليله اكر زنا ايدن كشي اركك وغني
اولسه يوز اقچه جرم اليله اكر وسط الحال اولسه اللي اقچه وفقير الحال
اولورسه اوتوز اقچه اليله اكر زنا ايدن خورده اولسه غنيه اولسه اونك
دخي جرمي غني اركيدر متوسط الحال ديه خورد فقير اولسه اكا كوره قياس
اولنه اكر زنايي عودت ايتسه جرمي اري ويره اكر عورتك مالي
اولوب اري اولوب بيله قبول ايدرسه كفته خورلق قيلغي غني اولورسه
يوز اقچه اوردته حال اليه اللي اقچه فقير اولورسه اوتوز اقچه اليله اكر
قيز اوغلان قيز زنا ايلسه انك دخي حالي اركك كبيدر اكر قول وجاريه
زنا ايتسه حرو حر جرمنك نصفي اليله اكر زنا قصدنه تركيتيك اوبيله
كرسه اولو اولورسه اولو جرمي اركك اولورسه اركك جرمي ويره

برکشی برکمسنه نك عورتنی و یا قرنداشی اوپسه و یاخود یولنده وارووب سویلسه
قاضی محکم تعزیر ایدووب ایکی اغاجه باشنه برانجه جرم الینه اگر برکشینك
حاریه سنه سویلسه یاخود اوپسه محکم تعزیر ایدووب ایکی اغاجه برانجه
جرم الینه اگر برکمسنه نك اوغلنی اوپسه و یا یولنده وارووب سویلسه محکم
تعزیر ایدووب اغاجی باشنه برانجه الینه قاضی مصلحت کوردکی یرده حبس و رخی ایده
اگر عورت یا قزبکا فلانزنا اندی دیسه اقرار ایلسه سوزلرینه اعتبار اتمیوب
شاهد سوزی ایمین و یروب عورته و قیزه تعزیر ایدووب ایکی اغاجه برانجه
جرم الینه اگر عورته و قیزه برکشی بن زنا اندم دیسه انلر انکار ایلسه
بینه انلره ده یمین و یرلووب اره تعزیر ایدووب ایکی اغاجه برانجه جرم الینه
اگر برکشی اخره سن بنوم عورتمه و یا قیزمه و یا جاریمه زنا اتدك دیسه دخی
اثبات ایدمسه تعزیر ایدووب جریمه الینه اگر برکشینك اوغلی کلك ایلسه
بالغ اولورسه اوغلانه تعزیر ایدووب اغاجی باشنه برانجه جرم الینه
اگر بالغ اولمدین اولسه بابا سنه ضبط اتمکی بیون تعزیر ایدووب جرم
الینه اگر برکشی حیوانه وارسه محکم تعزیر ایدووب اغاجی باشنه برانجه
جرم الینه برکشی عورتنك یولنده وارووب یاخود اوینه کیروب

صاحبِ حبسه ویا طوتمق ویا دستاربن السه بودالتبوت محکم تعزیر ایدوب
دخی حبس ایدوب درکاه معلایه عرض ایده لر اکر بن ارهوریتنک ویا اناسنک
حاضر نهایسنه ویا مطلقه ثلثه سنه وطی السه قاضی تعزیر ایدوب اغاج باشنه
بر اتجه جرم السه اکر اوغلی حاریه سنه یاخود معتده کنیسه جاع السه
نشه لازم کلمز وطی ایتمه لر اکر بعض کیسه چکشوب بربینک یقاسن یرتسه
قاضی ایکسنه بلد تعزیر ایدوب حربمه الفیه اکر بربینک صاچن وصقالن یولسه
قاضی ایکسنه بلد تعزیر ایدوب غیدن بکرمی فیردن اون اتجه جرم السه اکر برکشی
برکیسنه نک یولنه وارروب ویاخود اوینه وارسه چکشوب بربینک صقالن
یولسه لر یاخود محکمه ضربیاسنه لر ایکسنده حقدن کلنوب تعزیر ایدوب اغاجه باشنه
اغاج باشنه بر اتجه جرم السه آخر دن الفیه اکر برکشی باش یارروب قان
چقرسه تعزیر ایدوب اون اتجه جرم السه اکر باش کوکن چفارروب جراحه احتیاج
اولورسه بودالتعزیر عنی اولورسه یوز اتجه جرم السه متوسط الحال اولورسه
الی اتجه فیردن اوتوز اتجه جرم السه اکر برکیسنه ادم اولدرسه یرینه قصاص
ایدرلر سه جرم یوقدر اکر انسه لر یاخود قصاص لازم کلورشتل اولسه عفودن
دوه یوز اتجه متوسط الحالدن ایکی یوز فیردن یوز اتجه جریمه السه زیاده فیردن

الی

اللتی فی جرم الیہ اگر مجروح بن فلان کشی او را دیہ اعتبار او لیہ مقرر او لکن

سابقا متہم دیا عداوتلو او لہ قاسی معروف قبیلہ عرف قابل ایسہ عرف ایدہ لکن اگر محل یا کوفی

اراسندہ مقتول بولنہ البتہ تفتیش ایدوب قاتلی بولندقدہ لر دیا عہود دیہ جلدہ کر

اگر اثر قتل بولنمزسہ نفسہ لازم کلان الخ تفیہ لر اگر بر کشی اخری اقامہ دیا بجاقدایل

اورثہ مجروح الیہ عفو او لسہ بو التعزیر ایکی یوز اقچہ جرم الیہ متوسط الحال قدر

یوز اقچہ جرم الیہ فقیر او لسہ اللتی اقچہ الیہ اگر کشینک یولنہ وارو بلو وجلوب ایتسہ

بعد التعزیر او فی قولا غنہ سنجوب کردور کر دیان کسنک وارمی بجاقایسہ

عادتی او لسہ انی کسہ کر و الا قولنہ بجاق سنجوب کردور کر دیان کسنک یولنہ وارو

قیلیچ وبجاق جلکنوک محکم حقندن کلنوب اللتی اقچہ جرم الیہ فقیر دن او ن اقچہ جرم

الیہ والیکی کشی بر برین طاشیلہ یا اغاچ ایلہ او روب مجروح ایتسہ تعزیر ایدوب

اغاچ باشنہ برا قچہ جرم الیہ اگر او روب قولن یا ایاغ حسہ شرعلہ نہ لازم

کلورسہ حکم ایدوب یوز اقچہ جرم الیہ اگر بر کشینک قصد ایلہ او روب کوزن

یا دیشن چقرسہ قصاص لازم ایسہ قصاص ایدوب جرم الیہ اگر قصاص المسلرو یا

خود قصاص او لسہ عفو او لورسہ ایکی یوز متوسط الحال او لورسہ یوز فقیر او لورسہ

اللتی اقچہ جرم الیہ مذکور لرات کفر دن صادر او لورسہ یا مستأمن دن صادر

ضعیفین الینه اما عبدن صادر اولورسه نصف جرم الینه اگر صغیر اوغلان بخلاف
صوائن ایسه لزمنه لازم کلمز اگر عودتکلر بربریله صوائن ایدوب بربرینک
صاچین یولوب محکمه دوکنسلن محذر اتدن دکلایسه تعزیر ایدوب ایکی اغاجه
برآقجه جرم الینه اگر محذر اتدن ایسه اربرینه تعزیر ایدوب ایکی اغاجه یکرمی
آقجه جرم الینه اگر بربرلرینه آخر تعزیر لازم اولجاق یاحد لازم الحاق
ستم ایلسه اگر حد ایسه اوچ اغاجه برآقجه جرم الینه اگر تعزیر ایسه ایکی اغاجه
برآقجه جرم الینه اگر ایکی عبد بربریله چکشسه اومحکمه حقارتدن کلنوب
جرم الینه اگر بالغه اجنبیه عورته ضرب ایتسه محکمه تعزیر ایدوب
هربری اغاجه برآقجه جرم الینه اگر بالغ اوغلان اتاسن یا اتاسن ضرب ایتسه
بعد التعزیر حبس ایدوب یوز آقجه جرم الینه اگر برکشی برزه وکیلی ایتسه بوده
التعزیر تشهیر ایدوب اغاجنه برآقجه جرم الینه اگر برکشی بخرآیچه قاضی
حقندن کلوب ایکی اغاجه برآقجه جرم الینه اگر مسلم خمر صاتسه یاخود
صقسه تعزیر ایدوب ایکی اغاجه برآقجه جرم الینه اگر برکسنه خمر صحتسز
اوتورسه ایچمسه تعزیر ایدوب اوچ اغاجه برآقجه جرم الینه اگر برکسنه
قازیا توقوویا اوردک اوغرلسه قاضی تعزیر ایدوب ایکی اغاجه برآقجه جرم

الینه

اگر کاربان سرایجی یوقاریدن دستور ویرو ورسه کیدن اسبابك قیمتی کاربان
سرایجیه تضمین ایتدوره لر اگر کاربان سرای طشردن دلیوب اسباب کتسه
طشره متهم و مظنه اولا لنلر طوتوب حرسوزه یولدوره لر ایچریده اولان خلقك
طشره اولان حرسوزه ایله اتفاقی اولمق اولورا ایچریده تهمت توهم
اولونورسه ایچریدن اولنلرك دخی مظنه اولنلردن طوتوب حرسوزه یولدوره لر
بولنمزلر ایسه محله ایچنده ایسه محله ایچنده اولان اغورلغه جم ذا ایسه بوندن
دخی اجرا ایده لر اگر خرسوزه رسیاحی طایفه سندن اولورسه حبس ایدوب
درگاه معلایه عرض ایده لر امر منجی اولورسه انك ایله عمل ایده لر وخرسوز
برکسنه یه بسمه شریکدر دیسه اولدن متهم ایسه موجب عرف اولورا لاخرسوز
سوزینه عمل اولنمیه اگر برکشی برکسنه نك اوین یا دکانن اوره یقسه طلب
ایده لر اگر برکشی یانده طوارر بولنسه یا خود زیاده جه نسنه بولنسه جانمه
غنی ایسه قرق اقچه وسط الحال ایسه یکرمی اقچه فقیر ایسه اون اقچه جرم المنه
اما چاغرتسه صاحبی بولنسه یواجیه ویره لر وچاغرتسه دخی صکره الیدن
یتورسه نسنه وجهریوقدر ویلان بیک شهادت ایده نك وتزویر
حجت یازه نك وانوك ایله عمل ایده نك محکم حقیدن کله لر تلبیسی وتزویری

ظاهراولانك محكم حقندن كلوب السنه طائفه ايده لر وتزويرحكم وحجت يازنك

عادتي ايسه انكسه لرواله محكم حقندن كله لر والنده قلاب اسبابي بولنانك

محكم حقندن كلوب رزقني بكلك ايده لر ودخي عدة تمام اولمديغي نكاح ايله سه

حقندن كلوب اغاج باشنه برآفجه جرم السنه ورنكاه ايده نك بولوب اتدي ايسه

اكا دخي بويله ايده لر ويلا مباشر اولنلرك حقلرندن كلوب ايكي اغاجه برآفجه جرم

السنه وقصد ايله نماز ترك ايتسه بيغمازاولسه محاله دكوني به كوره تعزيرايدوب

دخي محكمه ومنتهي حقلرندن كلوب تعزيرايده لر ايكي اغاجه برآفجه جرم السنه و

جمعه نمازي واجب اولدغي ترك ايده نك حقندن كلوب تعزيراولنوب ايكي اغاجه برآفجه

جرم السنه ومعامله سرعيه ايده نك اون اون بردن زياده اتدرميه لر وشرعي

معامله اتمدين قطعاريا اتدرميه لر ودخي غمازلق ايدوب برمسلمانك مالي ضايع اولسنه

سبب اولانك حقندن كلوب تضمين ايده لر واكر بركس باغه وباغجه كيروب بشي السه

تعزيرايدوب ايكي اغاجه برآفجه جرم السنه اكر بركسنه يه برغير لسنه بولنوب تكليف

ايلسه لر كفاتك سبيله ياخود غيري سبب ايله قاتون بوده بدي فاضيلي يري

اراييه اكر صحيح سالم اراييه دخي بوليه مرديون عجز اظهار ايلسه كروب اهالي يوسنه

خلاص بولوب فورتلوب ودخي بركسينك اتي يا قيزي اكينه كيرسه لوارباشنه

صاحبنه

مطلب شتناه

صاحبنه بش اغاج اورروب بش اتجه جرم النه اكر اينك كرسه دورت اتجه
النه اكر بش غوكرسه بر اغاج اورروب بر اتجه جرم النه قيون كرسه ايكي
قيونه بر اتجه جرم النه اما مقدما سوقده بذا اولنسه تنبيه دن صكره
اكر نه كون طوارى اولدرمك يوقدر وقويرغو وقولاغى كسمك يوقدر جان
وجهه مشروح اوزره عمدا اولنسه والا زيانى طوار صاحبنه تضمين اتدرلر
اكر تنبيه اتدكدن طوارين ضبط اتمدى ديو اورروب اولدرسه يا خود اورروب
سقاط اتسه يا اورروب بر ياننى قطع ايلسه جايز دكلدر شرعله نه لازم
كلور سه الرقيمت دكر واكر تضمين اتدره لر اكن صاحبنه دخى زيانى جكدره لر
اكر بجاق ايله يا خود غيرى آلت حرب ايله اورروب مجروح ايلسه شرعله قصاص
لازم اولمسه تعزير ايدروب اغاجينه بر اتجه جرم النه اكر كوى قربنده و
يا خود ارا سنده ويا خود طوار صوادى يولنده اكن اولسه صاحبنه اولا غو
اتدوره لر اكر اتمز سه ضرر كندو لره متوجه اولور طوار صاحبنك كناهى
يوقدر مكر كيجه ايله يا قصد ايله ارسال ايده لر ودخى كوى خلقى صوادلرينه
ومرعى لرينه دخل ايدروب تجاوز اتميالر ايدنلرك محكم حقنده كلوب منع
ودفع ايدهلر قانون بودر شهرك وقصبا تك مرعا سى واورمسى بر يوقى

سیلدرو سایر کویلوك بزمیلدرکه طوارلری وبوینوزغولری یودیه وخرمن
یرلری ایدیوب استعمال ایده لر قورغنیه وزراعت اولنمیه همان خرمن
یرنجوق واورمجون ترك اولنه بو مقدارده نجاوز اولنمیه مهرکم بو
مقداردن غیرهیچ اوزایله عمارتلرت ایلسه کندونك اولورالیدن
النمز اگر برکشی تو وغین ویاکلبین اولدرسه وغیرطوارین اولدرسه
تضمین ایده لر وتعزیر ایدوب ایکی غاجه برا تجه جرم الینه ارتوق النمیه
وعودت اوغلان اولوب صوالیدغی یردن لوندطایفه سنی صنع ایده لر کی
وارمیه لر اگر وارورسه تعزیر ایدوب ایکی غاجه برا تجه جرم الینه وحمام
اولنده یولق هنکامه ایدوب اورمیه لر ومقبره ویولده وسنده بولنان یمیه لر
بعدالتنبیه اسلیوب ایده نلر حقنده کله لر وشرعا برنسنه ثابت اولمدین
مجرد مساوی ایله جرم النمیه اگر اولورسه قاضی یه الیویره وقاضی معرفتیله
کسنه یه حبس ایلیه لر ومقرر جرمدن زیاده اهل کناه اولنلرا تجه سن الیه لر
رهایادن رسم جفت مارندیه الینه ورسم جفت دخی بعض لوازم تمام جفت قیداولنان
رهایادن اوتوز اتجه ونیم جفت قیداولنادن نصف دیك دیه اما لواحیدن
رسم جفت قرق ایکی اتجه دیه نیم جفت یکرمی بش دیه رسم بست اولمیان تیمار دن

یکرمی

یکرمی یدی آلجه سپاهی کلدرر واون بش آلجه متیرلو آلکدرر وبعض نواحیده
تمام جفت دن یکرمی یدی آلجه سپاهی واوچ آلجه سنجاقی یکی واون آلتی آلجه
صوباشی النور نیم جفت دن بو نلرک نصفی النور وحصه لرلری تیمارلرندن رسم جفت
آللی یدی آلجه درر حصارده عشر ویرملردن دخی رسمی تمام جفت دن اون آلتی آلجه
ونیم جفت دن اون بش آلجه الی دن صکره عشر لریز حصاره کتورملک ایچون
تمام جفت دن التش آلجه ونیم جفت دن اوچ آلجه النور ومتشا ولایتنده
رسم جفت اون آلتی آلجه درر ونیم جفت اون بش آلجه درر ولواء حداوندکار
رسم جفت اون آلتی آلجه ونیم جفت نصف دلکدرر ولواء کرمیانده رسم جفت بوعاده
اوزره اون آلتی آلجه درر ونیم جفت بحسابه ونیم جفت یوقدر ایدن
بنا کدن رسم اون یکی وجبا بنا کدن طقوز آلجه درر واکر جبا بناکه اکلور
اولسه اکلور رسمی کرک اون یکمیدرر اولسه النور واضعف رعایا کی قره دیوتسیه
اولنور رسمی التی آلجه درر وشول رعایا که مجرد اولوب نسنه قادر اولمز
نسنه النمز ومجرد لردن مقدار بنجه رسم النور واکر مجرد قید اولنان
کمسنه تأهل ایدوب اولسه بنا لره رسم النور مجرد یازلدمز دعک فایده
وبرکمسنه مجرد یازلدقدن صکره اتاسی فوت اولوب اتاسنک یری کندویه

قاره حصار ... نواحیده ... یکرمی یدی آلجه ... سپاهی ... کلدرر ... اون بش آلجه ... متیرلو ... آلکدرر ... بعض نواحیده

انتقال ایلسه الینده اولان یروک رسمی ویره ورکسه بناک قیدا ولنسه
لکن الینده نیم جفته وفا ایدر بری اولسه نیم جفت رسمی اله لرودخی
رعایا کافی اولسه هرمروج کافی صولر نه بیلده یکرمی اقچه ویرن ودفتر ده
جفتی اولمیان کمسنه لوصلره دن جفته وجفتلکه قادر اولسه عملا بالموجود النلرن
رسم جفت النورا عتبار اولوبا بده یره دنر والینده جفتلکدن زیاده یری اولان
کمسنه زیاده یرنسبت خارج رعایا کبیدنر زیاد سیچون ایکی دونمه بر اقچه
رسم ویره ودخی فقر فاقه عارض اولغیله جفتی وجفتلکی کیدرمسه اولسه
رعایادن رسم جفت النوحیف دنا مستحسنه ودفتر ده ادی یازلمیان
دغیت اوغلا النلرندن هرکیم اولرسه قرنداشلرندن بینه رغبتدر صاحب
تیمار دخل ایدر خارجدن کمسنه دخل ایدمز ودخی کهنه دفتر ده مسطور
اولنلر ودفتر جدیده غایب تلبیس یازلمه رعایادن زیاده اولنلاردن هر
نه وجهله اولورسه صاحب تیمار دخل ایلیه بلکه بو تیمارک قدیمی رعایاسندن
فقر سبیله غیری ویا بینه کتمش اولسه دفتر یازلدقدن صکره بینه کلسه
صاحب تیمار بینه متصرف اولا ورغبتنه ارادولورسه ولی دخی صاحب تیمار تصرف ایدن
اولورخارجدن کمسنه دخل ایتمیه امامتوفی لجیلر دخل ایتسه اولورسه ادامکن

دفتر ده

دفتردہ رعایت قبضہ اولنمیہ ورعایا نک حصہ لکی دفتردہ یازلدقدن صکرہ
زیادہ اولسہ شویلکہ بر جفت یازلنسہ بر بوجق و نیم یازلنسہ تمام جفت
اولسہ زیادہ سنک رسمن التزام ایدہ اتمیوب دخل ایدہ لر و الا الینمیہ ابقا
اولنہ اگر بعض یردہ جفتلک قلیل اولوب بر جفتلک مقدار ندن اکسوک بری جفت
واقع اولسہ اما اولاجغہ بری خاص اولدیغی اجلدن تمام جفت و یا نیم جفت قید
اولنمش اولسہ جفتلکہ اکسوکلری دیدکلرینہ عمل اولنمیہ کہ دفتر موجبنجہ عمل
اولنہ و جفتلک بابندہ غایت خاص یردن التمش و نیم درہ متوسط اولان
یردن سکسان و طقسان درہ و ادنی یردن یوز اوتوز و یوز الی درہ
درہ دنی خطوات متفارقہ ایلہ قرق خطوہ درہ و دنی بر رعیت قبلندن و یا بیرالکدن
و یا فقیر اولدقدن جفتن یوزبہ جفتلکہ برقسہ صاحب تیمار اندن رسم بنا ک طلب
یوقین اخرہ ویرہ جفت یازلمشدیو رسم جفت المیہ و خارج رعایادن
الندہ یوردا و لندری سپاہی خارجدن دیو دخل ایدوب اخرہ یرین ویرمیہ
مکر کہ رعیتک یرہ غایت ضرورتی اولہ بو معنی اوزدہ رعیت اوزرینہ
یازلہ اما الندہ حرکن یوردا و لمیہ حتی تکمیل ناقص ایچون خارجیاندن دخل
اولنمز رعیت اوزرینہ کہ یازلمشدر اگر حق یازلان یازلویہ

كون بلاس چكمك كرك بو نقصانك تكميلي ايچون خارجدن التوب آكاوترك
اولمق اما محلولاتدن طاغدن وكاشدن قيدن وبوجقدن وقورتدن
بوزدن مثلثن اولسه اولور زيرا بونلر اكثر بودرك كندولر اختيارلريله
يازلمشدر صكره حيله ايدوب نزاع ايدرسوك خارجلرك رعيتك اولان
مزارعي صاحبندن صاتون آلوب ويا سپاهيدن طپولوب ويا دفتر وقيده
يازدرديوادني يازدروب مرعي اتمش اولا سپاهيه اوليكلان منفعت
يتشمز اولا انوك كبيلردن تفريق اولنوب رعيته ويرلور رعايا طاغيلمدن
متفرق اولوب براكندة اولسه جمع اتمك قانون قديمدر واما اون ييلدن
واون بش ييلدن برو ويرده مقلبن اولسه كوجروب بلتورمك منع اولنمز
وبو شهرده رعايا نسلندن بركسي اون بش ييلدن برو وطن طوتسه
انا بوخصوصده رعايا دفترنده مقيد اولمسه انك امثالي كمسنه رعيت اولمز
شهر خلقنه الحاق اولنور ودخي شهرده شهر اهلندن شهر سنور بنده
حقنلك تصرف ايدرلر تمام حفتدن ونيم حفتدن نه مقدار ويرتصرف
ايدرسه رسمن ويرلر شهرلويزدن بوب حفت رسمن ويرمزين ديدكنه
عمل اولنمه اعتبار ارضه در اما شهرلو حفتني بوزوب فراغت ايدرسه

طلب

طپو لغو لاغه كه سپاهي رسمنه ولاغه كه سپاهي

بناك قبد اولنوب دخي صكره قادرا ولوب برغيت چفتلكين السه هم رهن بناك
ويره وهم اولديرك رسمي ويره بناك يازلدمدين برنده برنجه كسبه قادر
اولغلا نلري قالسه التنزا نجه رسم ويره لر واولنذكيدن صكره بناك رسمي
ويره لر مجرد يازلدمر ديد وكنه عمل اولنمه ودخي برقاچ قريه اشنا نلري
يرين مشاع مشترك تصرف ايدركن بري فوت اولسه سياعي قريه اشلرندن
طابو طلب ايتمه اما تقسيم اولوب حصه سر متعارف اولمش ايسه طابويه محتاج
اولور قريه اشلرندن الينه جايزدر وبر غيت فوت اولوب صغير ورثه دن اولي
قالسه بوك تصرفنه قادر اولسه سياعي اندن رسم طلب ايتمه صغير يرينجه
برآخره زراعت ايدوره يتيم بالغ اولوب تصرفنه قادر اولنجه الزم اولندن
اولوب يتيمه ويره لر ودخي اوكسوزلرطابو سر يتيمدن ممنوع در اما سينكبري
اكا ملك مورث كبيدر شويله اعتبار اولنمشدر اما بوندن كيم واقف اولسه
سياعي وعامل دكر آخر طابويه ويروب انجق سن اكور لرايش قاضيلر دخي حجت
ويرور لر ايمش امدي بو بابده حجته اعتبار اولنيوب يتيم طلب ايدجك
حكم ايدوب اليويره لر طابو لين كسنه انجق سن طلب ايدرسه كيمه ويرديسه
اندن طلب ايده اما يتيم بالغ اولدقده نصكره اون يل مقداري طلب ايتسه

بعده نزاع ایدرسه استماع اولنیوب سایر کسنه لر اوزرینه مقدار تورک دعوی
ایلسه لر قانون بودرکه صاحب اندکلری دعوی قبول اولمیه و دخی بر رعیت
اوت اولوب اوغلی قالسه قزی قالسه اتا مرید رحقندن کلور یزیدیو طلب ایلسه
سپاهی یرینه ویرمک ممنوعدر ویرمیه و دخی بویله حکم اولسه بوخانون
کشی بن ایل ویرو کن ویردیکن دیو طلب ایلسه عورته ویرمک قانون بادشاهی
دکلدر ویرمیه لر اتا بو عورت بر طریقله یرینه تصرف ایتسه بوزقومیوب عشریو رسمین
سپاهیه ادا ایدرکن خانون کشیریه یرینو قدر دیو دخل ایدوب سپاهی الندن
المیه و بو رعیت اراضی عشرین زراعته قابل اولمین بلا مانع بوزقومه
سپاهیه حزر اولدیغی اچون الندن الوب آخره طاپویه ویرمک جایز در اتا صاحب
ایل ویرو کن بن ویرو دیکن دیسه آخره ویرمیه لر بنه کندویه ویره لر ولکن طاغ
و باییر اولوبه یاصو باصوبه زراعته قابل اولمسه یاخود جلتوکه قور یوب حرث
زراعته قابل اولمسه بوزقالسه الوب غیره ویرمک ممنوعدر بو سببیله بوزن
قالسه طاپویه مستحق اولمز اتا بر رعیت طابو لدیغی یرده اون یرینا اتسه اویرلی
طابو سی طلب ایتمیه لر و سپاهی برهایادن قبل الوقت رهن المسه قیوزوب دوتم رسم
کبر وقت دخول انتقالدن اولکدن معزول اولسه یاخود ویرلسه ضکره سپاهی

اولسه

اول اوّل الان سپاهیدن طلب ایده رهایا دن طلب یتمیه اما رهایا دخی اولکی
سپاهیه ویرود کلرینی اثبات ایدوب المزینه حجت اله لر اولدخی واردوب
اول حجت ایله طلب ایلیه بعض لر بکلر بکیلر بعض سپاهیلر مکتوب ویروب قاضیلر
ارسال ایدرلر ایشی که رهایا اوزرینده اولان رهوین قبل الوقت الیویرسز
دیو امر ایدرلر بکلر بکیلر دخی بو اصل مکتوب ویرمیه لر واگر ویرورلر ایسه قانونه
مخالف در عمل اتمیه لر عمل اتمدکلری ایله معاتب اولمزلر فصل
بغدایده وارپه ده وطاروده وعلفده وجودارده وحاصلده عشرها لاریه النور
سکز مده غله دن هر مده ایکی بچق کله اولورسا لاریه یمك مقابله سنده اولور
وباقی حبوباتده اونده بر النور زیرا تخم کتاندن النمز زیرا رهایا کتانی
سپاهیه یومشدیو یرمك حدمتی دکلدر کتان تخمنك عشری مقابله
سنده رهایا کتانی سپاهیه یمشدیو یرمك کی کدر وکندیولك اون
دمده بر دمه عشر النور وکوفتره اون دورتده بر النور زیرا اون
ونشته خرجی وارد رو بکمزدن اون بشده النور زیرا اون خرجی
وارد رو دخی اغاجده بتن فوائهدن وقت کلیجك امین کشیلر اوزرینه
کلوب قیمته طوتوب عشرینی الرباغ وباغجه اراسنده اوت بتوب صاتیلور

اون آجه ده بر آجه آله لر وحوریملرده وحدایقده واقع اولمان سبزواندن
عشر آله لر رعفراندن وکی کلدن عشر آلنه سالیریه آلنیه باغدن وباغجه
دن آلمق شرعه مطابقدر اما رعایا یه مراعات اولنوب ایجون عشر مقدارینه
بدل تخمینی اولوب خراج اعتبار اولندی که باغ دونمی ایله برد و نم یوردن بعض
ولایتده بش آجه وبعض ولایتده اون آجه وبعض ولایتده اون آجه الی یکرمشر
حدایقدن وحوریملردن عشر لرینه کورره کسیم اولنور حاصل بغلفنده ودخی
وقفدن ومیری یوردن سیاحی اخذ طابویه ویرسه باغجه اتمک ایجون
دخی اول کسنه آنی باغجه ایلسه اکر اغاجلری بر بوینه یوقیدن اولوب راسی
دیراعته قابل دکل ایسه باغجه حکمنده اولور اکر راسینه جفت کیروب دیراعته
قابل ایسه یوحکمنده دیرغوروروسومن ویروب اغاجلرده بش میونک دخی
عشرینی ویره اکر باغجه حکمنده اولورسه میوه سنه کوره سیاحی بر بوینه
جفتلکه ضم ایده رسم اغاجلرین قلع ایله دیسه جایز دکلدر ودفع اتمک کرک
عشر بدلی یاخود عشر میوه ویرمک کرک وقفه انفع ایله عمل اولنه بعده
اوزرینه زیاده زمان کچمک ایله اغاجلری قالمسه سیاحی بوزوب بوینه جفتلکه ضم
ایده مکر که صاحب رخصت جاره سن ویرمکله قادر الیوب شراغت ایده سیاحی اول

وقتین

وقتین دلر سه باغجه ائمك ایچون بر کسنه ویره اگر دلر سه آلتی اکمکله
ویرن والحاصل انفی تقسیم اولنرسه آنی ایده درعایانك چفتی اکوزی چایرلدن
عشر الفق محمود مقدمی قوزاغا حلری که رعایانك باغجه سی ایچنده درت اشلاك
اولله انلردن حمان عشر الینه وسکوز قوزاغا حلری که کافری اولیوب رعایانك
چفتلکی ایچنده اولا وحدود دنده اولا کنه زیانی اولله رعایا آنی ضبط ایلیوب
حاصل ایلیه سیاله ایکسی اولشهر لرو طاغلرده یاخود صحرالرده بتمش خدا آنی
کستانه ایکلر اولوب سیاحینلك دخارجدن کمسنه دخل ایلیه ودخی طاغلرده
واوردمانلرده بتمش حذایی اغاجلری سیاحی معرفتیله برکسنه اشلاسه اول
اشلیانك ملکی اولوب میوه سنی اولکی کبی دوشوب عشرین ویره ودخی طاغده
واوردمانده بتمش حذایی میوه اغاجلری که اشلنمامش اولله انولکی کبی عشر
ویابندن بتن اوت مباحدر ضبط ایدوب دوشرنك اولوب عشرلهرمز اولمز
مکر که قودلوب ضبط اولنه اولکی وقتین کمك تعریف ایله اولله دوشنه غیرك
دوشرمیه واورتاجی قیدا اولنان کسنه لر بکمکدن تخمینی وبرو حاصلین
مناصفه ایده لرواورتاجی نصف حاصلین بکمکدن ویردکی حرمتدن بالکلیا
عوارض دیوانیه دن معافدر قاصیلر عوارضه قائمیه لرودخی رعایا

دن

تکوار عشر هوذ کسنه دن الیوذ که سپاهیسیذ جنتلکدن ترك ایدوب دیخی اخر
سپاهی یرین زراعت ایدر انك کبیدن تکوار عشر دخی اکر صاحب تیمار الوذ
یرعشر کنذو سپاهی الوذ و اکر اوذریه یاز لان یری تمام اکوب حفظ دن
کلدکدن صکره اخر یذ زراعت اتمکله ایکی عشر الغوچ حیفلر و سپاهی نك غله سن
انبارینه وحصارینك قلعه سنه التمك رعایانك اوذریه لازم در اما برکو
زیاده اولسه دفعا للخروج تکلیف اولنمیه و سوذ جایولرکه هویل قودوذب عشر
ویرلوذ جایرلو اولمکله در انوك کبیدن که رعایا نقصان فیذه اولا عشر لازم در
ودخی بر رعیت یاز لدیغی یرده باغ و باغچه دکسه عشرین ویرو و باغ اوتوذمدن
سالیانه لیق ویره اکر ثمار ده باغ دکسه عشرین صاحب ارضه ویره و سائر
سن سپاهیسنه ویره و بر رعیت اخر سپاهینك رعیتندن باغ السه سا
لیانه لیغی دخی اول سپاهیه ویره بو رتلوده و بوذکده ایکی یوذ یکرمی آقچه و یوك
قانوندر و قیمیله قوزی برسالیق دخی بعضی یوده قانون اولمشذر قیون
تمام دولوذ دوکب ایرتلشذ قدر نصاب ماه ابریلدن الیوم قیون اولیان
یوزکدن رسم قوزی دیو اوناکی آقچه الینه و دخی بوزکی قیونی قیرلوب ازقاله
بوتلوه دخی قوزی دیو الوه قیمت باجی ایتمز اما اون ایکی آقچه الیوم و یوزك

ذیلت

ذراعت اتسه لرعشر وساله ریه ویرد کدن صکره بیوندر قدرسی دیوارکی
اقجه الندزیان النیا ویرد کدسبابی یوزندن طوتوب رسمی آلدقدن صکره ایمش حالیا ابریلدن النوح مقرراندن دوقوزجه قیونلرد یمکله مشهور یادشاهه
عاید یوردکلرد وارد رسم غنم النوردن یادشاه حاضه عایدر ایکی النوح ودقتر
عتیقده شولجه مشروحدر شول کسسنه لرکه رسم غنمی اوتوزدن آشوغی اولان
النوردن کیدن همان اوتوز اقجه النوح وشول کسسنه لرکه رسم غنملری اوتوزدن
آشوغی اولمیه زیاده اولان النوردن ایکی قیونه بر اقجه النه زیاده ونقصان النیه
وشول کسه که قیونی بوقدر یوقدر اون ایکشر اقجه النه قفیز اولنوردن النیشر
اقجه النه ودخی برکسسنه قیون عادتن الجاق وقت قریب ایکن قیون السه وقتنک
اندن عادتن آلانرن آلمایی برای ایکی ای اولدوقدن صکره عمل اولنیه ودخی
قشلاقلرک وجلبلرک الرنده بولنان قیونلرک آلکر اولدیقدن صکره ابریلدن آیده
حق النذوری النه حجتلری وارسه تکرار رسم طلب اولنمیه آلکر وجه مشروح اوزره
حجتلری بولنمسه الدقلری یری بولیوره لرکه النوردن النه والا النرنده بولنان
کیمسه لردن النه وجلب کشلره تنبیه اولنه که ابریلدن اوکدن قیون السه لر
اولدیقدن اول قیونک رسمی بردفعه ویرلدیسه حجت آلمالر اولدیقدن النمدیسه

عادت اغنا ومكن بندن الورا ديوبها سندن بو مقدار اجه سن اشاغه وار
رسم اوتلاق قالدن قودنوكلوب اوتلاق رسمون ديوه كلان بيلا قدن عرفي سلفانه
موافق قدن ده قرداولدر ايسه اني الاروا نلرك معناسن قويدن وجايز اولدن
بعض مواضعده خيمانه طايفه سنه يوزدوشهر اولطايفه سنه دوه اهلنه اوري قيداولنمشدر
وبعض مواضعده سياهيكن تيمار قيداولنمشدر وبعض دخي حالي وخارج دفتردن اكسيلدن
كيدن سياهي اولان رسمن انفوقانونه مخالفدر رسم الغيه رسم اوتلاق قيداولنان
سوريلمش اولدن عادت قديمه اوزره هرسوريدن بر اوزره قيون الاروخارجدن
سنجاغه كلن سوريدن رسم اوتلاق مبلغ ايجون ياخود صاحب تيمار ايجون املاسوريدن
بر قيون كه بهاسي بكرمي اقجه اولسه اوسط سوريدن بر قيون كه بهاسي اللي اقجه
اولسه اوني سوريدن بر قيون كه بهاسي اون اقجه اولسه والحاصل بكرمي اقجه دن ارتوق
انفوق قانونه مخالفدر الغيه حان رسم اغنام الغه ورسم اوتلاق قيداولنان بردن
عادة قديمه اوزره هرسوريدن بر اوزره قيون الاروخارجدن سنجاغه كلن
سوريدن سوريسنه كوره الغه ورسم اوتلاق قيون بوزدكيدن تابعلرنه ياخود
اوتوزدن بري دكلدر شويله بلنه وبر تيمار خارجدن قيون كلوب قيلاسه
املاسوريدن بر قيون الغه اوني سوريدن اني اقجه الغه زياده الغيه بوزرسم نوزده

دغي

دنی یره تابعدر یودکی یره لوره اولمز وقتلاد وغی یوزده باغدن عاوباغجه
دن بر مقدار نسنه ر اولوره یا بر مقدار یره زراعت ایدوب سپاهیه عشر ورسم
ویرود رایسه رسم قتلاد المز یورک دخی بوقبیله دندر والا یودک قشی تیمار ده
قتلاد رایسه رسم قتلاق اجرا اجی الینه یورک تیمار ده یوزده زراعت ایلسه باغی
وباغجه سی اولسه رسم قتلاق ویرمیه اقاوتلاق رسمن ویره یورک طایفه
سندن دخی رسم غنم ایکی یوزنه بر اجه در ویورکدن رسم دیو ایکی یوزنه بر اجه
اون ایکی اجه الینه ویورکلک یوزلری قیر لوب عرض قلسه باخود یکرمیدن اقل
قالسه یوزلره دخی قوی دینلور اون ایکی اجه لری الینه غنم الیمیه ویورکل
الندن سپاهی بر ندن طاپو لویری اولسه زراعت ایدوب عشر وساره یه لرن
ویرمودسه قانون بودرکه سپاهیه اون ایکی اجه رسم بوندن دقدیره ویورکلر
سنجاق بکی وسپاهی بر ندن زراعت ایلسه لر تمام جفتدن اون ایکی بنم جفتدن
التی اجه الینه واوتلاق رسمی بر لوکبی اعلا سوریدن یکرمی اوسطدن اون بش
ادنی دن اجه قیمتلو بر ثوب ویره لر ورسم اغیل سنجاق بکنه رأس اغیلدن اوچ اجه
ویره لر ویورکلک طایفه سنک رسمی وایلدر قوزی قاتلدغنده اولدقلری حالیا
ابریل ایندن اینجه مقرر اولدی وبعض مواضعده خارجدن کلان بیلا بی قرجه

قونلی لردن وسایر یورلکدن اولنوز آنجه رسم اولاق وقیونی اولمیان لردن اکیشر
آنجه اولاقی رسمی النوز میر لوایله زعیم طریق المناصفه نصف ویرلر وایاق اوغور رسمی
قوایمنده بعض خورجی عرابه لر وارد رکه خورجی حذمتنده اولورلر ایسه اولحذمت رفع
اولنوب هر خانه یه سکیزر آنجه وضع اولنمشدر حالیا بوسلوب اوزره مقرر در
خاسته یه هایوفی اچون ضبط اولنور قوان طوقدوغی یرده تابوره یعنی یرنده بالایلرسه
عشرین اولاکورو وسنولی یرده کی دفتوده آنجی یازلمامشدر اعلا ایله ادنی اولی قوانده
یرقوان عشر الینه اتمادفعا للتفتیش بعض یرلرده عشردن بدل تعیین اولنمشدر که بعض
ولایتده ایکی قوانه بوآنجه ولایتده برقوانه ایکی آنجه وبعض ولایتده قوان باشنه برآنجه
رسم یازلمشدر وبعض یرده برزعیتک اخر سباهی یرنده قوانی اولسه صاحب رعیته ایکی قوانه
قوانه برآنجی وصاحب رعیته ایکی قوانه برآنجی ویره وبولی سنجاغنده یرتابوره حالیا
رعیته تابوره قیونده رسمی کبی قیلادوغی یرده قیلاحق دینلر اتمالی حمیده اولاقی
رسمی دیو صاحب ارض بعض یرده دورت قوانه برآنجی وبعض یرده اوچ قوانه برآنجی الوره
لوایمش اتمالی لواء قوانده قوان کیموله تیمارنده ایسه قوان باشنه ایکی آنجی حکم ایدوب الیوزیر
اتمالی لواء ایدیندهکی رعایا الکشر قوانی اصل یاتوقلری یرده قلوب یرده فالدرو یرآخر سباهنک
تیمارنده قیوب قوان قنتی یرده بالایلرسه رهمانده ویروب بالاتدکی یرده دورت

قوانه

قوانه یراقچه ویرمك اوزرینه اخر یره النور لر ایمش امدی قانون مقرر اولدرکه
یرقوانه ایکی اقچه النوب یرلی صاحب رعیته ویره یرلی بالاتدکی رعیتك سپاهیدن
ویرن وطاغلرده واغاج یارقلرندن بولنان بالا سپاهیه یازلمش اولمیه موقوف اولدقده
اکر قدیمدن بالتوایسه والا صید قیمتندن اولورکسنه دخل ایلمیه بولا تکدر
یرتیمارن قوان اولمیوب رسم قیدا اولماسه دخی صکردن بعض کسنه لر قوان ایدر لر
رسمی تیمار صاحبنکدر شویله بلا لر رسم عروسانه جهاز لو قرزدن التمش اقچه و
عورندن قرق اقچه الینه وفقیردن یکرمی رسم غزانه ومتوسطالحالدن بیشه یدی
درو باکره قیزدن رسم عروسانه سرباباسنه تابعدر المقده یعنی باباسی سپاهی ایکن
اما عورته طوراق معتبردر بیوك تیمارنده نکاحلنسه انکدر ویورك طایفه سی لا
مکان اولدغی سبیدن اناسنه تابعدر باکره قزایله سیبه بودر وسپاهی طایفه سنك
قزی حقسه رسم عروسانه سرصوباشیلقده ایسه صوباشیکدر اکر سنجاقبکی الندایسه
سنجاقبکی الور وسنجاقبکینك قزی حقسه بکلربکی الور وبکلربکینك قزی حق حواله
عامره یه النور وپیاده طایفه سنك رسم عروسانه سی حقتلهرلر اولورنده اولسون
رعایا یورندن اولسون سنجاقبکلکدر اکر بیتبه اولورسه طوراغه تابعدر اکر
کندو پیاده لق حقتلکی اولورنده اولورسه بنه سنجاقبکیکدر والا صاحبارتکدر

وحدا وندکاری اولن یورکل حزانه یه عامره یه النور وبو کسنه غوره تینه طلاق
ویروب بیله نکاح ایدرسه رسم نکاح النور اما رسم کوردکل النماز قانونه مخالفدر
ورسم نکاح اعلادن بو دینار درت دانه سی اون بکی فجه در وسط الحالدن ناخ ایله
منکوحه حالینه کورن النه وبو کسنه نک جاریه سن آخره نکاح ایتسه کابین ایسه نصف
النه وانا طولو ولا یتنده بر دکرمن کیله تام یوریسه رسم بوعدا وبوعدا ربه
قیدا ولندی رحالیا رعاه یا طابغه سنه مضایقه اولمسون دیو انک کبیدن حرسنده
النش فجه رسم وضع اولندی والتی ایده یوزیندن اون فجه واندن اشغه یوزیده
هر ایده بش فجه حسابی اوزره وضع اولندی ویل دکرمنده یکرمرده ورت فجه
وزیتون دکرمنده اون فجه وضع اولندی وولایت قرماندن بوا وسلوبا وزرینه
قیدا ولندی وبولی سنجاغندن قانونی قدیما وزرینه یل تمام یوزیده بوعدا
بوعدار وبوعدا ربه النه دیو وضع اولندی التی ایوزیده نصف ذلک درت
وبوتمارده حاصل قیدا ولنان دکرمن حراب اولسه صاحبنه تکلیف اولنه اکر
قدرتی اولوب معمور ایلمسه اوزریه مقید اولان رسوم حکم ایدوب الیوره لکن
اکر یا بوب معمور ایتمکه عدم قدرتی اولسه قاضی معرفتیله صاندوره لرکه معمور ایدوب
رسمین ویره وصوبی منقطع اولوب کلیتا عودت احتمالی وارسه قودی رسمین المق

ممنوعدر وکرمنی صاتون الور کسنه بولنسه حبس ایدوب بولدرمیه لر وبر
کسنه ذکر من صاتسه مشتری الیزده ایکن بر ایدن یا ایکی ایدن بیل تمام اولسه
رسوم من مشتریدن اله لر بایعدن الهیالی وصوبا شیلق وجربا شیلق وامیر علملک
ودزدار لق وجاوشلق سربستدر وبولنلردن مقدم اس سربست دکلدر مثلا
که بر تیمار صوباشیلغه لحاق اولنسه منضم اولدغی سربستلک اوزرینه دوصکره
بنه افراز اولنوب تیمار لغله وبرلسه سربستلکدن چقمکله سربستلک ویرلمز
دیو سپاهیدن برات ایستمه ودفتر صودشده مقید اولدوغی سربست تیمارن
مسلم وبیاض ویوردق وحذاوندکاردن غیری رعایا طوتدغی عبد آبق و
وکیترک مژده لری صاحب تیمار لکدر مدة عرفیه سر تمام اولدقدن صکره
قاضی ضابط معرفتیله اسواقده بیع من یزید ایدیلوب ثمنی صاحبنه ظاهر
اولنجه امین قاتنده حفظ ایدلر مدة عرفیه قولده وجاریه ده بوایدر
ودوه وانوک برایدر وسربست اولمایان تیمارده کندو رعایا سیله غیرك
رعایاسی طوتمقده فرقی یوقدر ودفترده تعیین اولمادوغی تقدیرجه سیرلرایه
یاخود صوباشیلق ویا معمول اولی کلدکی عادت اوزره تصرف ایدیلوب سربست
اولان تیمارلردن سؤال تیمارکه عادة یوه قید اولنمدر واقع اولان مژده بالکلیه

صاحب تیمار کدر و قید اولنمیان ترده واقع اولان یوه بالکلیه سنجاق بکی اوره
خاصه پادشاهدن اولمدن غیر بسی یایا و مسلم کوندرلوب ویرلوب طوقدقی سنجاق
بکینکدر و درسم عروسانه دخی سربست اولان تیمارده مستقل صاحب تیمار کدر
صو باتریکه دخل اتمز و درسم اغنامه دخی سربست اولنمیان یرلرده سپاهیله صو باشی
مناصفه طریقله اولشورلر صو باشی اولنمیان یرلرده سنجاق بکی صاحب تیمار ایله
تنصیف ایدرلر جرم و جنایت سنجاق بکینکدر ولایتی کرمیانک بعض یرلرده سربست
اولنمیان تیمارلک مرسم اغنا سندن بعضی صاحب تیمارلک و نصف اخری صو باشیله سنجاق بکینکدر
و سربست تیمار اولنده جرایم بالکلیه صاحب تیمارکدر سربست اولنمیان تیمار اولنده
نصفی صاحب تیمارلک و نصف اخری سنجاق بکینکدر یا خود باستینکدر بعض یرلرده ایکی یه
یله تصرف ایدر هر بر سر ربع اولور دخی بر یرده وشق و قبلان طوتلسه
یوسر سنجاق بکینکدر مکر دیایا و مسلم طوتش اولا الملوک کنادو بکلر یاد
و دخی اوغرینک و خراسینک و قانلیسنک بحسب الحصه تیمارلی بکینکدر
و بعض اولان یرده بدل سیاستی الحق قانونه مخالفدر و سیاست اولندقده
جرمه یوقدر انما عفو اولیچون جرم ثابت بیلدکده رعایا یرلرینه بر یرینه ساتق
الحق قانونه مخالفدر الا ان وساتین محکم تهدید ایدوب حقیقتدن کلدکده مکر

سپاهی معرفتیله حق قرارین و تصرفین نی مقدار اچیه اوب و برسه جایز در امّا
سپاهی اولمیه جک اون عشرین آلماز و الا سپاهی معرفتیله اولمادین جایز دکلدر و دخی
سپاهی و عامل خرمن اوجاقی زیاده تأخیر اینمیه لر بر هفته توقف ایده لر مکلوب
اولجه سه کویک امامی و کتخدا سی و یرارادا ملری معرفتیله خرمنی اوجوب انبار
قویه لر صکره مکلوب برزم معرفتیله یوغلکن اوجدک دیو اینجتمیه لر و دعایا یولرین
رضا ایله و سپاهی معرفتیله استیدال اندکده اولنجه تصرف اتسه لر اوغلاتمیه
بوزمه اتسه لر جایز دکلدر و کندو لردخی حیوانلرینه یکی بوزه من امّا سپاهی معرفتیله
اولسه فسخ ایدرشوبله بلینه بوکمیه اسناد اولنسه اوغلی و ارایسه اوغلنه
و قرنداشی و ارسه قرنداشنه و اقربا سنه و مصاحبنه و کفلاسنه و اهل قریه سنه
و یاهحله سنه و یا بوکمینه نک اوزره طورسه اکا تکلیف ایدوب بولدوره لر اکر
بولنمزسه و نه ثابت اولورایسه و نه انبات اولورسه و یا سایقا متهم کمسنه ایسه
تضمین ایدیجک ذکر اولنان کمسنه لر تضمین ایده لر و بریرده درزبند حافظلری
اولسه دخی حفظلرنده و ضبطلرنده تکاسل ایدوب تقصیرات اتسه لر اولدیرده ضایع
اولان مسلمانلرک رزقلرین الان بولنمزایسه الکره تضمین ایتدره لر زمان
زمان اولدرده زبندی حرامیدن و اوغریدن ضبط ایدوب کوزلمک الکره اوزره

لازم در و قضات و تدریس و تولیت و نظارت و خطابت و امامت و سایر
بولنلرك لیاقتلرینه و مناسبتلرینه شولرنی که بوات پادشاهی ایله نسنه تقرر
ایدنلره و تقرب انتمیه لر وجه ایدجك یرده کفیل و وارلیغنه حسبه اتیه لر
درکاه معلایه رجوع ایدهلر ملوکی شیع عظیم اولا و فراوان احتمالی اولا کفیل
بولمیه حبس ایده لر و دخی برلسنه محکمه سنده قریه جماعتی خرسوزلق
و قبه دردیو شکایت ایدلوب بن کز دیورداشه لر و اقامه تمام ایسه
دخی بین الناس معلوم اولا محکمه سندن و قریه سندن نفی ایده لر اکر محکمه
قبول ایتزایسه خرسوزلق سوده لر شویله بله لر و برلسنه اخر سپاهی یاخود تیمار
رنده متمکن ایکن قرنین چقرسه رسم دخان اعلا یوردن طنوز اقچه متوسط
الحالدن التمید یاقچه و فقیر دن حالنه کوره النه و یولاده بوجانرت
دخی جاریدر و پیاده و مسلم قولردن سپاهی تیمار لدیغنه رسم دخان
بش اقچه النه و اخر خانقاه بولمسنه ماوت بر تیمار ده یوردطوانسه
قشلاسه باغی و باغچه سی اولمسه و تیمار صاحبه لسنه و یوسه اوچ اقچه
رسم دخان النه و الا رسم دخان النمز و الم بر تیمار ده سپاهی متملی اولسه
رسم دخان النمز لکن قرنیچقسه رسم دخان هان بش اقچه النمز و سفر خانه دن

بوركمسنه بركويده تكرر ايدن وارث مقلن اولسه يد دراعت اشورمه واتمسون رسم
دخان ايمن اما قوى جفسه رسم دخان حالنه كورن اليه وقرن خلقندن ويورلكدن
وغيريدن بركمسنه شهره متمكن اولسه وقرين جقرسه رسم دخان اكمق قانونه
اكمق مخالفدر ليمنه قاضى محتنك رسمى بودر بكرى والتى اقچه اليه بكرمى قاضينك
اولسه دوردى نائبك ايكيسى كاتبك اولسه رسم نكاح دخى بويله در باكره ده وثيبه ده
اولسه رسم بكرمى اقچه اليه اون بشى قاضينك اوچ نائبك ايكيسى كاتبك اولسه وبركمسنه
عورتن بوسنه يه السه رسم نكاح اون بش اقچه اولسه اونى قاضينك اوچ نائبك
ايكيسى كاتبك اولسه ورسم عتاق نامه مولا غنى اولسه الليى اقچه اليه قرق قاضينك اوچ
نائبك ودردى كاتبك اولسه اكر مولا فقير اولسه رسم قرق اليدى اوتوزى
قاضينك واون بشى كذلك نائبك ايله كاتب اولسه اوچ رسم كتابت حجت سائر حجت
كبيدر ورسم مراسله سكز اقچه اليه بشى قاضينك ايكيسى نائبك اولسه ويرى كاتبك
اولسه ورسم سجلات سكز در كذلك اراضى رزق تقسيم اولنه وصورت سجلات
اون دورت اليه اون اقچه سى قاضينك اوچ نائبك ويرى كاتبك اولسه ورسم
نقل شهادت بكرمى بشى اقچه اولسه كذلك اولداغى اراضى رزق تقسيم اولنه

فصل عراقى عابون بوكندن ايكى اقچه قره عابون بوكندن

بر بوچق اچه الله حق قطار بنه اچه الله سنادر یوکندن اون اچه مصطلق یوکندن
دورت اچه حق قطار ایکی اچه بقام اغاجی یوکندن ایکی اچه حق قطار بیش اچه
شاف یوکندن ایکی اچه حق قطار بر اچه وقوه بویه یوکندن بر اچه وکلنی بوداغی
یوکندن بر اچه چناق ودستی یوکندن یرمی اچه بالق یوکندن بر اچه دوه
بوداغی یوکندن بر اچه وکنه یوکندن یرمی اچه وقوز یوکندن یرمی اچه
وبادم یوکندن ایکی اچه وفندق یوکندن ایکی اچه وکون یوکندن یرمی
اچه وقره اورم یوکندن ایکی اچه کفتر یوکندن ایکی اچه وانجیر یوکندن
ایکی اچه فایسی وزردالو یوکندن ایکی اچه اجی زردالو یوکندن بوچق اچه
سیاه ارک یوکندن بر بوچق اچه وارمود یوکندن ایکی اچه الما یوکندن بر
بوچق اچه قرنجق یوکندن بر اچه ریوند یوکندن ایکی اچه برنج یوکندن
ایکی اچه کتان یوکندن ایکی اچه طوز یوکندن اوچ اچه صوغان یوکندن ایکی
اچه یاغ یوکندن دورت اچه بال یوکندن ایکی اچه قوی باشنه بر اچه
تولمدن توشه بر اچه سخیان یوکندن ایکی اچه کون یوکندن ایکی اچه خام
کون یوکندن بر اچه یاش کون یوکندن یرمی اچه کودك یوکندن ایکی اچه
لبلبی یوکندن بر اچه بکمز یوکندن ایکی اچه برکه یوکندن ایکی اچه ماقی

یوکندن

یوکندن ایکی آجه دموز یوکندن ایکی آجه صاج ایاق یوکندن ایکی آجه صابان
دموری یوکندن ایکی آجه بیل یوکندن ایکی آجه نعل یوکندن دورت آجه
منیخ واکسری یوکندن ایکی آجه کهتان یوکندن ایکی آجه هکبلی یوکندن
دورت باغ بنبوق یوکندن ایکی آجه کیجه یوکندن ایکی آجه کبه یوکندن
ایکی آجه بیز یوکندن ایکی آجه چوقه یوکندن التمکن آجه ابریشم یوکندن
اون آجه دکلش چوقه یوکندن بش آجه عبا یوکندن ایکی آجه بغاسی یوکندن
ایکی آجه بیز قفتان یوکندن ایکی آجه قالی یوکندن ایکی آجه ایو صغراغی یوکندن
بر آجه اورغان یوکندن بر بوجق آجه جوراب یوکندن بو بوجق آجه یاغی
یوکندن بر آجه قوه زرنیخ یوکندن ایکی آجه چچك یوکندن ایکی آجه قطران یوکندن
بر بوجق آجه زفت یوکندن بر آجه زیباق یوکندن ایکی آجه بالمه موط یوکندن بر آجه
چریش یوکندن بر آجه حصر یوکندن بر آجه قاون قاربوز یوکندن بر آجه صارمسق
یوکندن ایکی آجه سبزوات یوکندن ایکی آجه بالموی یوکندن ایکی آجه اوت یوکلدن
بر باغ اوت حاصل یوکندن ایکی باغ یونجه یوکندن ایکی باغ یونجه تخته یوکندن بر تخته
صاج یوکندن ایکی آجه هویج یوکندن وشلغم یوکندن بر آجی بروقیه ساده یاغدن
ایکی پولد کراس یوکندن بر آجه ارموده الما یوکندن بر آجه یاغلو ارمر یوکندن

بو آچه بيل صايلي يوكندن بوصاپ يورقا تقدن بورقاچ يكرمي يومرده دن
بو يومرده يوغرت بوكدن بوچوق آچه سيركه يوكندن بش سيد يوكندن
بوسهد بوزياغي يوكندن ايكي آچه قصابك صوزلوياغي بوكردن ايكي آچه بش قطا ن
ايكي آچه بوبريوكندن بش آچه بوغربه پرنجدن سكز آچه بوغربه سوغاندن
اوچ آچه بوغربه بالقدن دورت آچه بوغربه طوزدن بش آچه بوغربه حصردن
اوچ آچه بوغربه تخنه دن ايكي تخته بوغربه اودندن بوآچه بوغربه قوندن
اوچ آچه وبوغربه حاصلدن بوآچه بوغربه يوخه دن بوآچه بوغربه باش
اوزمدن اوچ آچه يا ايكي آچه بغداري وارپه ومرجمك وبغاه دبوكرخه دن
بومده بوكله اكرصاتلسه بايودن ومشتريدن ايكي آچه آلنه اكرقاچ
باآت صاتلسه كذبه بوصغيردن ايكي آچه آلنه بوبايودن بيشتريدن قصاب
سغيربوغزله بوصغيره ايكي آچه قيون بوغزله اوچ قيوندن بوآچه آلنه باغ
وباغچه وذكرمن واوكبي املاك صاتلسه باج النمز وكيلدن هرننه صاتلسه
باج النمز وركان اولميان يوره بازارجيدن توكه حقي يولا لنه قباذه وزن
اولنان ننه دن قطار باشنه ايكي آچه آلنه بري بايودن بريدمشتريدن
ودخي بوننك باجي لندقدن صكره صاتلوب بعد زمان اولسه بريه

صاتمه

مسائلدہ تکرار باب الیمینہ مذکور کہ قول وجاریہ قسمیدہ وطوار قسمیدہ اولہ
انلرک کیمیدہ تکرار بیع اولنسہ بینہ یا جلوی البور شهر حلقیدہ بو کیسنہ بازات
الیمدہ یمنارزیہ وبوندای کیمیسنہ لربیع ایلسہ باب الیمینہ بو قدر لکن منع ایدہ لوکہ
بازار لرندہ غیری بوده بیع اولنمیہ وشهر ایچیدہ بتن اوتدہ ویوخجہ
دہ وحاصل دہ کہ بازارہ کتوہ لر باب الیمینہ بو قدر وقاضی مجلسندہ حکم اولنماز
اخجہ دہ محضر لر یوزدہ ایکی اخجہ عشر الا لر اگر قول دخی محضر ایلہ حوالہ
اولسہ اون ایکیدہ بوبن قول یوزدہ ایکی بن محضر الہ اگر قول یا جاریہ ایاقت
اینہ دوہ چوبنہ اوتوز اخجہ حمل الینہ اگر دوہ کوچمدہ کسولت اولہ
نسنہ لازم کلمز اگر بر کوچمدہ زیادہ اولسہ ایکی کوچدہ التمش واوچ
کوچدہ طقسان اخجہ الینہ اگر اوچدہ زیادہ اولسہ بینہ طقسان الینہ انفق
الیمین فصل هر اوجاقدہ التی نفر یا یدی نفر یماق قید اولنمز
بنوبت عسکر منصورہ خدمت ایدر لر ویماق قید اولنماز یا یانک بر ندہ
فصل محتسب اولان کسنہ قاضی معرفتیلہ نرخ ویرہ اتمکی جاغنی طوتہ
اوتن اون دورت اوزرہ نرخ ویرہ قیون اتی اوچ اوقیہ اولیجاق کچی اتی اوچ
یوز الی اولہ قوزی اتی ایکی یوز اولہ صغر اتی دورت یوز اولہ هویجہ وصغانہ

وكله وسار بساعة نرخ ويره باليق كلسه بالبغه نوه نرخ ويره الوب صاتن
كشي يه مدين بيجيه اندن بسه هر مدين بش اقچه زياده نرخ ويره
وطشوردن طوار كلسه اهل بازار قوشوا روب الميه لر وطشوه دن توزن
كشي دخي صاتوسه نرخ اشيه اما اندن صاتمغه الله الدوغنه كوره نرخ
ويره لر اوندن اون بره وطوار اوسه اوتن اون بكي وطوار اولاكيچ
صاتيلسه اوتن اون اوچه وطوار اولاكه نرخ صاتيلسه اوتن اون دوردده
نرخ ويره لر ونرخ ويرمكدن صكره محاسبت ايدوب السوك ويرمك
محكم حقندن كلنوب سبزدن اون اولوسه بكدن رخصه بر اقچه الينه وغيري
نسنه لردن درهمنه بر اقچه الينه واكر اعلا بازار اولا بيركوب كوزلسه
فاضي محتسب اهل حقندن كله السوك ويرلر دخي حقندن كلوب تاديب
ايده وبجوخ ميوه لره وسائر نسنه لره نرخ ويره واعلا صنا يعلك هر بيرين
يوقليوب ايوسين ويرامازين كوزليه بولا بني وقتن فاضيه ايلتوب
يوقاتوب حقندن كله آمه وقاتره وحاره نفسوز يورتيوب كوزه ده
مقدار ندن ارتوق يوك يوكلميه اسلتيوب فاضي معرفتيله حقندن كله
وارتوق زبون طوار قوللندوصيه انمكجيلره اتماك وكوره جيلرك كوزه

وجهه

چورك جبلوك چوره‌كي كوزلنه‌جكي وقوه‌سي اولميه واكشي اولميه اكسوك
اولسه قاضي تعزير ايدوب درحمنه براقمي جرم الينه واكلمز سيقي اولماكر
جيك ياكشي ياكيكالي اولسه حكم سياست ايدوب حقندن كلمه لربولنلرك
اهل خبره سي كندولردن اولميه بيجي طايفه سندن اولمه چورك اتلكي
نصف اشلنه برمدا ونه يدي وقيه ياغ قويه غايت پاك اشلنه نرخ چوره كك
كوره نوخنه اشلده هرزمان اكسك اتميه لربولنه قفتا بوغيدن
غيري ايدوب بوبرينه خلط اتميه لر فصول اربعه ده تغيير اولمان نرخ اوزره
ات بولدروب عنا ايتدرميه لر سمسوزين صقلاوب اريتن بوغز لتميه لر
هرزمان خلقه ات بيتدرمكده تعلل ايدوب بولميان قصابي حبس
ايدوب حقندن كلمه لرتا ات بولنمغه رضا ويرنجه هركشينك مراري
اولدغني بيردن كسيوبره لر عذر وبهانه ايلميه لر ونرخدن اكسوك ويرميه لر
اكر ويرورسه محاكم حقندن كلوب تعزير ايدوب درحمنه براقمه جرم الينه
واشجيلرك بشردكي ات چيكا ولميه واشي طوزلوا ولميه طوزسوزدن
اولميه وكاسه لري پاك اولمه وكاسه بزلري وصوني فايتده پاك اولمه و
قزانلري قلايسز اولميه وچناقلري اتكي وصيرسز اولميه وبلنده كي دزنه

باك اولة خذ معكاردن كاتوا اولميه بونذكوراتة مخالف اولورسه محكم حقيدن
كلة لرو طوار بوياتي اولده صويه اصلدرلوا بش منعايدة لرو قورى بويايي
اتمكي منعايد لرو اصليه لرانك جميع سن محوابشورة لرو تورى بويايي دكي
محرمات نوخنك نصفي اولة وسرجيلوك بشردة سرو يا پچه لرى كوزلنه
باك طوتلمه وايو محوابشورة لرقيلمة كاتوا اولميه قيون باشنه قورى باشنه
زمانينه كوره نوخ ويرلرو باچه نك هر زمان دوردى بوا تجيه اولة
زيادة اولميه قبلي وبزى اولميه محوابث والا محكم حقيدن كلة لرو اتكنه
جيلو تمنعايدة لرباك صوالمه بشورة لرمحوابشه سركه سوو صرمه صاغلمة قاعه
يوندة ايدة لرو كاسه لرى باشه وبزلرى دوشه قورى باك اولة وبوركجيلك كوزلنه
قيون اتى ايكى بوزالتى درهم اولمق كوره واتى بوزاتمش ايكى بوزدرهم اولة دوه
بوزنه ايكى يوزسكسان درهم اولة ميانه سرصوغان ايلة اولميه قيون اتندن
عيوبات خلط اتميه لرو صوغان چوذى اولوبات ازاولميه واكثريه دوشه
اولميه والا محكم حقيدن كلة لرو اسباب باك اولة وحميرى باك اولة قوقر
اجى ياغ ايلة اولميه وبقالله كوزلنه باش وقورى فواكهه وسايومالرو
اوزمرو انجيرو انك امنالنه اون اون بواوستنه نوخ ويرلر

وبیشی اوب صاتمق اوچون یاخود اولدقدن صکره یاتوردوب چوردوب تکرار
کلوب یاخود طلب ایتمیه لرو مشتریده اکسوک یسنده بولنسه وزن ایدوب
صاتدیغی حقیقتدن کمه لرو هر زمانده ترازولری یوقلنه یرلیدن ناقص واغر
اولمیه ایکی یانی برابر اولمه وقتیه لردیوقلنه یربرندن تفاوتی اولمیه
وهر یسنده ایکی یوزلیکینه خلط ایدوب صاتمیه لرو الم تغریر ایدوب منع
ایدلرو کوفیله کلرو یمشلرو قاون وقاریوزکبی واوزوم واناری وتوریخ
کبی کوزلنه یوزلیکینه اولمیه وبازاریرندن غیری یرده صاتمیه و
قارشولیان کیسنه لری تادیب ایدلرو محللات اراسنده ارپه وبغدای
صاتملرک حقیقتدن کمینه اغاج یاشنه براقمه جرم الینه والا نه دخی تغریر
ایدوب ایکی اغاجه براقمه جرم الینه لکن اسواقده بذا ایدوب تنبیه اتمدن
کیسنه یه انجقیه لرو یوغرتجیلرک یوغردی موسومینه کوره نرخ ویرلر
وتورشیجیلرک تورشولری کوزلنه اکسوک ویرمیه لرو جودیشن ایوسنه
قاتوب صاتمیه لر یاش یالیق قوردیبالی وخیار صاتملر زمانینه کوره
نرخ ویره لرو حلوا جیلر کوزلنه بالیک وقتیه سی دورده اولیجق حلوا
التیه اوله بادمی حلوا یدییه اوله امابالی غایت ایوی اوله وخانه کی حلوا کی

بالدن اول وقیه سرد ورت اجدن تجاوز ایتمیه واوزم وبکر جلوا

سنك وقیه اوچ صاتار وعقبه دن بوخی اوزم برخنه اولا کاتا بعدن

اوزمی یچه یه اولوده سه اون اون بردن تجاوز ایتمیه اما ایوبشی

اولکویمش اولمیه مسکی وکلابی اولزیرا اولشی اولمیه وخوش

امجیلر لوزلنه غابنده اشنو وصوبوا اولمیه وقاریبوزن بلهاولا و

دردنجیلوکوزلنه مرغوده چوقه قفتان قصیف سنجاق اولزن اولا

اون بش اخچه دیله وسنجاق سوز قفتانی یکرمی بش اخچه دکلر وامیر

حوری سوز قفتانی اوتوز بش اخچه دکلر وامیر حوری قنجا وقطیفه

قفتانی یکرمی اخچه دکلر وچوقه قفتان وفتان هر بریندن صیق

لکنده سی اولا اوتوز اخچه وزنانه درلیدن اون بش اخچه دکلر

وسایر قفتانی یکنده سی اولا یکرمی اخچه وقیسی بوندن قیاس

اولنه ودرزیلره تنبیه ایده لر یعنی وعده لرینه وفا ایتمیه مخالفت

ایدرلر ایسه سیاست ایده لر سایر اصناف دخی الدقلرینه وعده لرینه

تمام درست ایده لر اکر بوکتبنك بیانه فقط التفات یاخود ایوده سه

قاضی سعر فتیله حقندن کله لر چوقه حیلو دخولنه بازار درزیلری

دخی کوزلنه جوقه قفتان ویرر قفتان دیو غاسی قفتان بربوی ایکی یوزلی

آتلی اولسه بغلری اکلی اولمیه یقاسی بیجه ایسه سنجبی دخی اولمالی

اولسه بیلور یکی عادتجه اولسه ضرر فستان اتمک قابل اولسه عادتجه دکمیلی

درز ییه محکم تقریر ایدوب غاجه باشنه برآقه جوزمالنه ولکنه دوسی

دکمیوب جلب اولوب ایلدن الدیایسه دخل اولمیه اما قاتون نه ایدوکین

بلوب الدیسه واخوه صاتدیایسه ایکی غاجه برآقه جوزمالنه ورلر

دخی کوزلنه جذمتلو لنده امانت استقامت اوزره اولسه لرلنده اولورده

بر متاع ارتور رمیه لرو شراره یلان سویلیه لرو هیچ کمسنه یه حیله اتمیه لر

وصاتده قلوری اسباب ده یوزاقده برآقه اله لرو اتدن وقاتردن وقوله

وجاریه دن بوقیاس اوزره یوزده برآقه اله لر آت جنباز لری دخی بو

اسلوب اوزره ایده لر عنادا تمیه لر ایدر لرسه حقیدن کله لرو حلاجیلر

صاتده قلوری جاریه نک یوزداق وقونیل سورمیه لرو صاتلن قوله وجاریه

نیجه لباس ایله صاتلرسه انک ایله ویره لرصویوب طیه لرو تقیا جیلوک

تقیه سی کوزلنه وعرقیه جیلو کوزلنه یکی قماشدن دیکه لرو دیکیشی ایی

اولمه وموزوجه جیلو دخی کوزلنه مرزوجه نک استاری زیاده اولیه

و اوندن اون بردن نجاوز اتمیه حفاف دیمکدر انده اله و قومزی میزمنک
اعلاسی اوتوزه اوسفر یکرمیه اون ناسر مراون سکوزه النه بابوج وغیره
ایاق قابی قیماشنه ایکی کون اولمدن دیبورسه وماسکولدرسه صوجلو اولدر
جزاسن ایده بویغنی تعزیر ایدوب یکی غاصبه برا فجی جزم النه اما کون وسختیان
دیبورسه کماه طباغاد رمجلد دیمکدر انده غایتیله اینی ایواوله وسکجیلر
کورلنه یماد قلوردکون وسختیان غایت ایواوله قاریزومنی اوتمیه و
دیکنی ایواولر ایکی اولتان ایکی تمام اخمیه اولله زیادیه اوتمیه وخاصه
درسی هرنده حبس اولورسه اوسون طباغدن غیری لسنه یه صاتمیه
ایدیجک شهرده اشکیاندن صاتمه لریانه اوبکیدنه صاتمه رسالمنک
محکم حقیدر کله لرکی درسیمنک قرمزیاتی اوله اعلاسی یکرمی بیسه
اوسطی اون سکن اداسی اون التی وکجه درسیمنک سایر رنکلری اعلاسی
اون التیه اوسطی اون دوقوز ادنی سی اون اچیه اولله اوزه صاتمق
اوتوز اون ایکی دن زیاده صاتمیه وقتما بلوقیون درسیمنک اعلاسی ایکی
بوچوق اچیه اوسطی ایکی اچیه ادنی سی بروچوق اچیه بیچ ایدر لوخام قوصغر
اوکوزدرسیمز وتوتون درسیمز اعلاسی اون اوچه اوسطی اون اچیه

ادنی سی

ادنی سن طقوز اخیه اولد وسیاه ات جولی اوزنی اون ایکی فرینی اولد وانی
شکلو فرینی اولد غایت ایوسی یکرمی التی اخیه اولد وشولاجه کاوزنی
اون فرینی ایدی فرینی اولد یکرمی اخیه اولد وسیاه ات توزه سیدک
غایت ایوسی بنه واوسطی دوزه ادنی سراوجه اولد حلاجلو دخی کوزلنه
یوزالکی درهم بهوزی بوا خیه انه لوزه موزحیلو کوزلنه اسلوی قلب اولنیه
قزاخیلو کوزلنه قزانک وعرانی نک قولبزده موزدن اتیوب بابقزدن
ایده لوقلا یجیلی ایوقلا یابوب قلب وعلت اتمیه لوقلا زده موز وبولوک
اصنالی بنسنه لوا وتی اون بودن زیاده یه توخ ویومیه لوا وتی اون بر
اوزره حبابه لوخارجدن کلن اکزیک قالیزوا کسوکیزوبوزلسنی کوزلیر
وغلبند لوکوزلنه بوزایاق نعلی بتمش اخیه ایچی انک کیبی بسنه نعلنیه وا
فاتوی دوزده حمارس اوجه نعلنیه لوطواره میخ دکوب اغساد رلوسه نعلنیه
اوزرنه دزنعلنیه سرلوسه حقیدن کلنه وبیجاقمی لوکوزلنه دمشقدیبی
فرنکی اشلمیه لوا علا قلیوقی التمش اخیه اوسطالی ادنی سوقرقه اولد وفیوجیلر
کوزلنه اسلوی سادا اولد رجنه اوچ اخی النه التونک مثقالنه اوچ النه
ومضع ایسنده مثقالنه بشمش اخیه النه دوکمه وقلنج بزکینک اون امثالی

ذوالايسه درخمنه بربوبق انه وكيب دكسه دوردده وجبوبه اشبكه
بسار، اولهرده رهم بربوجوغه اولده والتون يالدرلواشوك درخمنه
اوجراينه بغداى وارپه وجبوبات دن هرنه وارسه يقورلربوريه
وعلف سايجيلرون انه ارپه لرى اربا اولده والسوك كله دوتيه لرى وصمان
ولميه والمحكم حقيدن كلوب اغاج باشنه بر اقجه جرمانه وكيله
ضمغالى اولده وصابونجيلرو موجيلرون انه غايت ايوده سوملرى چوق
اولميه وقوقربا غدن ولميه وبراق اولده قاب اولميه وطوارلرك
مقدارنجه اوبوسارتوق اولميه تمام بغلده بر سوب اوسمرى
بوتن اولده عنادايدنك محكم حقيدن كلوب عطارلرون انه غفرالرى
ياغلو وعفوراو ولميه وهرنه متاع صاتلورسه اوبى اون بردن بريه
اولميه وبرباش شكره اوچ كاغدن ارتوق صارميه لرو وهر شكرى
تمام ايوبراسنه صاتميه لربوزلرلو كورلكنه ابريشم ايونه دلط
ايدوب صاتميه لرارتوق نرخ السوك اولميه السوك ارغون لوتون
حقيدن كلوب اغاج باشنه بر اقجه جرمانه وبونجيلوكورلكنه قر
نه رنك بويرلرايسه ايواولده قاب اولميه برى طاش اوزرينه ايو

دوكمك ايله ضرب اتميه لرو بويه لو بزي يول اوستنده اصمايه لرو
حما مجيلو كوزلنه حتما ملرد وصولري پاك ومعتدل اولمه ودلاكلرد حبث
وجالاك اولمه واوستون لري كسكون اولمه باش تراش اتمكده ماهر وكامل
اولمه كسنه رخت چكميه وتاتود لرك قوته لري پاك اولپ تميز اولوب كافره
ويود كلرو قوته دي مسلمانه ويرميه لركافر قوته سنك ايروجه علامتي
اولوب عناد ايدنك محكم حقيدن كلنه وبو بركوزلنه كافر باشي تراش
ايدكلري اوستون ايله مسلمان باشي تراش اتميه لركافر يوزين مسلمان
قوته ايله مسلمان يوزين سليه لر اوستره لري كسكون اولمه طبيب لغي دخي
كوزلنه بيمارخانه طبيبلريني كوستره لر امتحان ايده لرقبول اتمدكلري
كسنه لري منع ايده لرحراحلغ دخي كوزلنه صنعتلو يده كاهل اولمه لرو دكرو
سخيلو كوزلنه دكرمنده تاوق بلميه لركه خلقك اونه وبغدايه
ضرر اتميه وعادتلو يدن ارتوق المیه لرواپري اوكو تميه لرو كسمكلي
بغدايي دكشدرميه لرو الا محكم ومنتهي حقيدن كله لرو علمدار لركوزلنه
وسايودروان جيلركوزلنه دوشنبه وپنجشنبه كوندن غيري كوندك
درواره اتميه لرو جامعلوده سايل طايفه سن بوز تميه لر كيله وارشون

وطاش طغاوی وقاعده سی واحیاء وجمیع حرفت صاحبی زه واله
سنده محتسب ناظر اولوب اسوك صاتانلرك طوتوب درحینه برا قمیه
جرمه المنه ودخی هرکیمسه که حاصل دهرین کوروب وسرمایه سز زحمتسز
کوروب اوتن اوتن بردن اسوك اوتمیه بوتك اوزرینه نرخ دین
بغایت زحمتلو اشلره اوتن اوتن ایکدن تجاوز اتمیه وهیچ کسنه اولیه
کی قاضی وحتسب رفتنوزه نرخ ویرلوب صاتیله تمز قانون نامه همایون
بعون الملك الوهاب بتاریخ اوائل رجب سنه ۹۲۱

کلك غازیلر دوعا ایدلم اول الله هلك بر یلکجون حضرت
رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم پك منور مطهر روح
شریفلیچون الیچون اولاد یچون اصحابیچون جهار یارلرن
روحیچون پادشاهمزك الم دولتیچون سلطان محمد
غازی روحیچون سلطان بایزید وخ روحیچون سلطان
سلیم غازی روحیچون سلطان سلیمان غازی روحیچون
سلطان سلیم غازی روحیچون سلطان مراد غازی
روحیچون سلطان محمد روحیچون سلطان احمد غازی روحیچون

سلطان مراد غازی روحیچون سلطان ابراهیم غازی روحیچون
اسلامبله کچمش پادشاهلر روحیچون سلطان حاجی بکتاش
ولی روحیچون اوجاقدن کچمش اغالر روحیچون اغاس صفا
لغیچون اوجاقده کچمش غازیلر روحیچون باقی غازیلر صفا لغیچون
کوکلوم مراد یچون عاقبت خیر لغیچون ایمان یولداشلغیچون جمیع
کچمش اهل ایمان روحیچون الله رضا سیچون اولی صلوات الله
آخری صوات الله صدقه فاتحه اوقیان دونیادن احرته ایما
نله کیده دوعالر قبول لغنه بیغمبرک پاک روحینه صلوات

اللهم صل على سيدنا محمد وعلى آل سيدنا محمد
مختلف اللوان وتعاقب العسران وكرر الجديدان
واستقبل الفرقدان وبلغ روحه وارواح اهل بيته
من التحية والسلام وبارك وسلم عليه تسليما كثيرا
كثيرا برحمتك يا ارحم الراحمين تمت

گلتر یکی اون یکی اون یکی اون یکی اون یکی

2.

Haziran 1520 Tarihli Yeni Bulunmuş I. SELİM KĀNŪNNĀMESİ

Prof. Dr. YAŞAR YÜCEL

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğunun, XV. yüzyıldan XVII. yüzyıla kadar geçen zaman dilimi içinde, siyasî tarihine dair gerçekleştirilen araştırmalara rağmen, İmparatorluğun hukukî yapısına ilişkin kanunlar ve içerikleri her yönüyle, günümüze dek yeterince incelenmemiştir. Oysaki gerçek anlamıyla bu kanunlar, İmparatorluğun bütününde iktisadî, sosyal, politik ve hukukî yaşamın düzenlemesini yapmıştır. Yüzyıllar boyunca ortaya çıkan tarihî şartların değişimine uygun olarak düzenin uğradığı değişmeyi bize gösterdiği için onların ayrıntılı bir biçimde incelenmesinde büyük yararlar vardır. Söz konusu kanunların bize sağladıkları veriler birçok niteliğe ve özelliğe sahiptirler. Bu da onları tarihî önemi haiz bir belgeler kaynağı haline getirmektedir.

Birçok araştırmacının kaydettiği gibi, bu kanunların yer aldığı metinler, isimlerini taşıdığı herbir hükümdarca kesin olarak ilân edilmiş irade, ferman ve hukukî yasalar ve kuralları bir araya toplayan derleme ve kitapları oluşturmaktadırlar. Zaten bu malzemeler, adalet ve yönetim sorunlarıyla uğraşan görevliler ve kadılar için birer rehber hizmetini görüyorlardı. Ancak, belli bir özelliğe haiz bölgelere (sancaklar, vilâyetler) ilişkin kanunlar ve kanunların hukukî kural ve ilkeleri, faaliyetlerini eyâletlerde gösteren ve bilhassa devlet mekanizmasının yönetimiyle uğraşan resmi makamlar için yetersizdi.

Yargı ve yönetim faaliyetleriyle vergilendirme usulü ve toprağa ilişkin düzenleme biçimi konusunda, bu makamlar, eksik bir halde ve bazan da şematik bir biçimde vilâyet ve sancakların kanunlar demetinde azçok görünen, Osmanlı Devleti hukukunun genel kural ve il-

kelerinden hasıl olan bir derleme kitapcığını mutlaka elleri altında bulundurmak zorundaydılar.

Genel karaktere sahip bu kanunnâmeler, yani, belli bir dönemi haiz ve değişik sosyal tabakaların statülerine ve ekonomik, sosyal, askerî ve devlet kurumlarına ilişkin olarak, merkezî gücün temsilcisi Hükümdar tarafından yayınlattırılmıştır. Bunlar bize Osmanlı Devleti hukuku hakkında geniş bir fikir edinmemize izin vermektedir.

Ancak genel karakterdeki kanunlar bütününün resmî orijinal metinlerinin eksikliği ve çeşitli özel sorunlara ilişkin Hükümdarın ferman ve iradelerinin bir araya getirilip derlenmiş olarak elimizde bulunmaması ve de üstelik arşivlerde korunup saklanması, Osmanlı Devletinin yönetim biçiminin tarihini kılı kırk yararcasına incelemek isteyen bilim adamlarına bir yığın zorluklar yaratmaktadır. Bütün bunlara rağmen, bu zorluklar büyük ölçüde, Osmanlı İmparatorluğunun çeşitli yörelerinde kullanılmış çok sayıda kanun nüshalarının ayrıntılı bir biçimde incelenmesiyle, bu genel karakterdeki kanunların tamamının metinlerinin eksiksiz ortaya çıkartılması için uğraş veren uzmanların oldukça yoğun bir çalışma içinde olmaları sayesinde mümkün olabilir.

Bu kanunların ortaya çıkartılması çalışmaları XX. yüzyılın başlarındaki bilimsel çalışmalarla başlayabilmişti. M. Arif, Ömer Lütfi Barkan, Fr. Kraelitz, A. Tveritinova, H. Hadzibegiç, F. Köprülü ve G. Galabov gibi alimler bu yolda bir hayli çaba göstererek ilk ürünleri vermişlerdir. Ancak bunların içinde bazıları gereken bilimsel hassasiyeti göstermemişlerdir. Herşeyden önce bunların tam metinlerinin Türkçe transkripsiyonları ile birlikte metin tesisleri yapılamamıştır.

Biz bu durumu göz önüne alarak I. Selim Kanunnâmesini bilimsel ölçüler içinde yayınlamayı amaç edinmiştik. Çünki, I. Selim Kanunnâmesi, A. Tveritinova tarafından yalnızca Rusça ve fotokopi olarak yayınlanmıştı. İşte bu sebeple, bu yayını inceleyen ve okuyan hem Türk ve hem de yabancı bilim adamlarının isteklerini tatmin etmekten oldukça uzaktı. Zira metin Arap alfebesiyle yazılmış orijinal dilde oluşturulmamıştır.

Biz bu alandaki boşluğu doldurmak istedik ve Arnavutluk Devlet Arşivi ile Tiran Milli kütüphanesi ve Tveritinova nüshalarından yararlanarak bilimsel ölçüde I. Selim Kanunnâmesinin oldukça noksansız bir metnini tesise çalıştık. Ve Türk alfebesi ile de metni verdik. Ne varki, kitabımızın ilk kısmının basımı bittikten sonra 17 Haziran 1520 tarihli bu güne kadar bilinmiyen yeni, İstanbul'da düzenlenmiş, I. Selim Kanunnâmesi elimize geçti. Son derece ilginç ve birçok bilim adamınca ortaya atılan çeşitli iddialara kesin cevap olacak, bu kanunnâmeyi de Türk alfabesine çevirerek orjinal metni ile birlikte bilim alemin istifadesine sunmayı gerekli gördük. Çünkü, I. Selim Kanunnâmesi, bilim adamları için hizmet açısından çok önemli bir tarihî kaynak oluşturmaktadır. Bu kanunnâme, Osmanlı mevzuat ve hukuk düzeninin gelişmesine ilişkin çok gerekli bir anı göstermekte ve de aynı zamanda daha önceleri var olan bir boşluğu doldurmaktadır. Öte yandan da Fatih Mehmed ile Kanunî Sultan Süleyman'ın hukukî ve mevzuat düzenlerindeki faaliyetler arasında bir bağlantı kurmaya imkan tanıdığı gibi, Osmanlı Devleti hukuk alanındaki alışılagelmişliğin ve töreye ait durumun işlevinin daha açık bir biçimde belirlenmesini sağlamaktadır. Merkezî iktidarca yayınlanmış herbir kanunnâmenin, burada meydana gelen ekonomik sosyal ve politik değişimlere uygun olarak hazırlanmış yeni kural ve kanunlarla tamamlanarak, gelenek ve görenek hukuku ile atbaşı giden hukukî düzen alanında daha önceleri varolan töreye ait alışkanlığı yine alışılmış bir biçimde ortaya çıkartması anlaşılabilir bir husustur. I. Selim'in saltanatı (1512-1520), Anadolu vilâyetlerindeki hukukun uygulanmasına bağlantılı olarak hukukî düzen açısından çok yoğun bir faaliyete sahne olmuştur. İşte tam bu dönemde, Kayseri, Rum (Sivas), Diyarbakır, Urfa, Mardin ve Erzincan vb. vilâyetlerin kanunnâmeleri çıkarılmıştır. Bu kanunnâmelerde, köylü ve şehir halkına konan vergi miktarları ve onların toplanış kurallarına ilişkin ayrıntılı pasajlar bulunmaktadır. Bunlarda aynı zamanda, pazarda satılan mallar için alınmış vergiler de söz konusu olmaktadır. Bütün bu kurallar, II. Bayezid'in faaliyetinden miras kalmış alışkanlığı hesaba katan I. Selim Kanunnâmesince kararlaştırılmış kurallara özdeş ve onlarla ortak yanları olan ilkeler üzerine kurulmuştur. Ayrıca, bu kuralların bir çoğu

1487 yılına ait Bursa vilâyeti Kanunnâmesi kurallarıyla uyuşmaktadır. Bu da, I. Selim hukukî düzeni gibi, ana temel oluşturmuştur.

Yapısı gözönünde bulundurulduğunda, I. Selim Kanunnâmesi genel bir karaktere sahiptir ve özel vilâyetleri ilgilendiren yasaları da ihtiva etmez. O, başlıca dört kısımdan ibarettir. Birinci olarak neden olunmuş işlenmiş zarar-ziyan, yanlışlar ve suçlar için ceza ve müeyyideleri gösteren yasalar, başka bir deyişle, ceza hukukuna ait sorunları düzenleyen kanunlar; ikinci olarak; reâyâ köylü kesiminin ekonomik, sosyal ve hukukî durumunu ve bu kesimin ödemek zorunda olduğu vergi, narh ve harçların miktar ve ödeniş biçimini belirleyen kurallar; üçüncü olarak; pazardaki alışveriş üzerine narh ve harçların toplanmasını ayarlayan kurallar; dördüncü olarak; şehirlerdeki zanaâta ve ticarî faaliyetin gerçekleşiş biçimini ve bu biçimi düzenleyen kuralların ihlali hâlinde ödenmesi gereken cezaları ilgilendiren kurallar.

Yapısı ve muhtevası itibariyle yeni I. Selim Kanunnâmesi de, Fatih Mehmed'in Kanunnâmesinden Kanunî Sultan Süleyman Kanunnâmesine kadar geçen süreçte Osmanlı hukuk düzeni ve yönetiminin genişlemesi, tamamlanması ve geliştirilmesi yolunda bir ara yolu temsil eden bilinmeyen en orijinal bir örnektir.

I. Selim Kanunnâmesiyle Fatih Mehmed Kanunnâmesi arasında bir çok sorun üzerinde ortak noktalar bulunduğunu farketmek için onları sadece karşılaştırmak yeterlidir. Bilhassa bu uygunluk, yol açılan zarar ziyanlar ve işlenmiş suçlara ilişkin cezalar, müeyyidelerle, pazarda satılan çeşitli mallardan alınacak vergilerin alınış biçimini ve miktarını gösteren kuralları düzenleyen hukukî kurallar alanında görülmektedir. Bu sorunlar konusunda I. Selim Kanunnâmesi, ekonomik, sosyal ve politik yaşamın çeşitli görünümlerini ele alan yasalar olmaları nedeniyle öteki yasalara oranla daha köklü bir önem kazanmakta ve bu nedenle de daha zengin bir gelenek mirasına konmaktadır. Bu anlamda, bu Kanunnâme, Fatih Mehmed'in Kanunnâmesine oranla Osmanlı hukukunun gelişmesi ve zenginleşmesinde çok önemli bir adımı kaydetmektedir. Zira, o incelemeciye, Osmanlı Devletinin ekonomik, sosyal ve hukukî rejiminin düzenlenişini daha iyi aydınlatmaya izin vermektedir. Sonuçta, yeni I. Selim Kanunnâmesi,

köylü kesimi reâyâ ve sipahî, harçların toplanış biçimiyle, miktarları, reâyânın mirîye toprakları (reâyâ yeri) statüsüyle reâyâ topraklarının tasarruf hukuku, askerî ve idarî (Askerî tayifesi) zorunluluklarla yükümlü değişik tabakaların durumu, zanaâtkâr ve ticarî faaliyetin uygulanışına ilişkin kurallar, serbest tımarları ilgilendiren kurallar, vb. arasındaki ilişkileri meydana çıkarıp düzenleyen kural ve kaideleri yansıtmaktadır. Aynı sorunlar Fatih Mehmed'in Kanunnâmesinde kısaca ve parça parça işlenmiş olmakla birlikte I. Selim Kanunnâmesi onlara özel paragraf ve bölümler ayırmıştır. Onların muhtevası, Osmanlı Devletinin organizasyonu ve sosyo-ekonomik rejiminin başlıca hukukî temellerinin uzun bir zamandan beri atıldığını göstermektedir. Fatih Mehmed'in Kanunnâmesine oranla I. Selim Kanununnâmesi, XVI. yüzyıl tapu kayıtlarından anlaşıldığı gibi, Osmanlı toprak rejimi için hukukî planda takip edilen uygulanmayı daha boyutlu yansıtmaktadır.

Kanunî Sultan Süleyman Kanunnâmesi bir çok sorunu ele alıp incelemesi ve yeni kaideleri ve kuralları ihtiva etmesinden bağımsız olarak düşünülürse, bu yeni Kanunnâme de, en eski bir durumun tablosunun genel çizgilerini göstermesi ve Süleyman'ın Kanunnâmesinde aynı biçim ve genişlikte bulunmayan bir seri veriyi ortaya koyması bakımından bilim adamlarını daha çok ilgilendirecektir. Bunlar reâyâ toprakları (reâyâ yeri) statüsü ve reâyânın toprak tasarrufunun veraseti hakkına ilişkin kısımların verileriyle, serbest tımarların kışlak vergilerini (resm-i duhan), evlenme fiilini (resm-i arusane), hukukî yönetime ait eylemleri ilgilendiren paragrafların verileridir. Pazarda satılan mallardan alınan vergilere, zanaâtın organizasyonuna ve zanaâta, ticarî faaliyete ilişkin kuralların ihlâlinden dolayı çarptırılacak cezalara ayrılmış bölümler de aynı ilgiyi uyandırmaktadır. Yayımladığımız yeni Kanunnâme de belli bir yöneticinin ismine bağlı ve genel bir karakter arz etmektedir. Kanunnâmelerin alışılagelmiş yapısına sahip olmayıp, buna karşın özellikle toprak rejiminde, reâyâ köylü kesimi ve asker tabakası (askerî tayifesi)'nin durumunda olduğu gibi, sayıca daha sınırlı bir dizi, sorun karşısında hukukî kararlar arz eden bir emirnâme biçimindedir. Kanunnâme şu paragrafları ihtiva etmektedir. İşlenen çeşitli suç-

lara dair cezalar, tāpū hakkı (hakk-ı tāpū) yazlık ve kışlık otlaklar üzerinde (resm-i yaylaḳ ve kışlaḳ), kışlama vergisi, resm-i duḫān tütün vergisi ve evlenme vergisi (resm-i ʻarūs) ʿöşr, bādihavā vergisi değirmen vergisi (resm-i āsiyāb), hasat mevsimi (hassad vakti), çiftlik hāssası, askerî tāyifenin statüsü (askerî tāyifesi ve rüsûm-i askerî) v.d.

Bu veriler, öteki Kanunnâmelere oranla, bu Kanunnâmede de oldukça geniş bir biçimde yeralmaktadır.

Elimizdeki yazmanın maddi tavsifi ise şöyledir: Kağıt: Aharlı, Ölçü: 20.5 × 13.5, Yaprak: 47, Yazı: Nestaʿlik, Satır: 33, Fasıl başları kırmızı mürekkep: Tarih: Recep başı 926x17 Haziran 1520.

Bilim aleminin istifadesinine tarafımızdan sunulan bu kanunnâmenin bizce en önemli özelliği, I. Selim'in sağlığında kaleme alınmış orjinal ve günümüze kadar bilinmeyen en eski tarihli metin olması ve bu alandaki tartışmalara kesin cevap teşkil etmesidir. Bir diğer özelliği de I. Selim'den sonra bu alanda düzenlenmiş olan kānūnnāmelere kaynak teşkil etmiş olmasıdır.

HAẔĀ ḲANŪN-İ SULṬĀNĪ VE ĀYĪN-İ RESM-İ ʿOṢMĀNĪ
İÇERDİĞİ BAŞLIKLAR

Der beyān-i cerāīm-i zinā ve ġayruhu 149

Der beyān-i teżārub ve teṣātüm ve ḳatl-i nefs 151

Der beyān-i şarab ve ḫamr ve serīḳa ve ġażb ve taʿaddīye müteʿalliḳ ve siyāset ġayruha 153

Der beyān-i aḥvāl-i reʿāyā ve resm-i zemīn-i īşān 157

Der beyān-i āʿşār ve ḥınṭa ve şaʿir ve ġayrī ḥubūbāt 167

Der beyān-i resm-i āgnām ez yed-i müteʿāḳḳıdān ve yürükān 170

Der beyān-i resm-i otlaḳ 171

Der beyān-i resm-i ḳışla 172

Der beyān-i resm ve aḥvāl-i yürükān 173

Der beyān-i resm-i küvvārat 175

Der beyān-i resm-i ʿarūsāne ve baʿż bādihavā 176

Der beyān-i resm-i duḫān yaʿnī tütün aḳçesi 178

Der beyān-i resm-i āsiyāb fī vilāyet-i Ānāṭōlī 178

Der beyān-i tīmārhā-i serbest 179

Der beyān-i töhmet-i müttehemān ve müteʿalliḳān-i işān ... 182

Der beyān-i resm-i mekātib ve resm-i sicillāt ve ḳużat 182

Der beyān-i piyādegān ve müsellemān ve aḥvāl-i işān 183

Müselleme müteʿalliḳ aḥvāli beyan ider 186

Der beyān-i ḳānūn-i beyt-ül-māl ve sā'ir aḥvāl 189

Der beyān-i rüsūm-i ḳapān ve bāc-i bāzār ve rüsūm-i ḳanṭār 190

Ḳānūnnāme-i iḥtisāb 193

Der beyān-i ehl-i ṣanāyi ve cerīme-i işān 194

Ḳānūnnāme-i rüsūm-i ʿaskerī 202

I

(1b) **HAẔĀ ḲĀNŪN-İ SULṬĀNĪ VE ĀYĪN-İ RESM-İ ʿOṠMĀNĪ**

Faṣl

Der beyān-i cerāīm-i zinā ve ġayruhu

Eger bir kimesne zinā itse daḫī üzerine ṣābit olsa zinā iden evlü olsa ve ġanī olsa biñ aḳçeye ve daḫī ziyādeye ḳādir olsa üç yüz aḳçe cürm alına. Vaṣaṭ-ül-ḥāl olsa alt[ı]yüz aḳçeye güci yetse iki yüz aḳçe cürm alına. Ve faḳīr-ül-ḥāl olub dört yüz aḳçeye güci yetse yüz aḳçe cürm alına. Ve daḫī aṣaġa olsa elli aḳçe cürm alına, veyā ḳırḳ aḳçe alına. Eger zinā iden ergen olsa ġanī olsa biñ aḳçeye ve daḫī ziyādeye güci mālik olsa yüz aḳçe cürm alına. Vasaṭ-ül-ḥāl olsa elli aḳçe cürm alına. Ve faḳīr-ül-ḥāl olsa otuz aḳçe alına. Āmmā zinā iden dūl ʿavret olsa ergen er gibi cürm vire. Azlıḳda ve çoḳluḳda aña iʿtibār ideler. Ve eger zinā iden ḳız oġlan olsa anuñ daḫī cürm[i] ergen cürm[i] gibidür hemān. Ve eger zināyı erli ʿavret itse eri cürmin vire ki ġanī olur ise ḳabūl iderse yüz aḳçe kūfte-ḫorlıḳ vire. Vasaṭ-ül-ḥāl olur ise elli aḳçe ve faḳīr-ül-ḥāl olur ise ḳırḳ aḳçe veyā otuz aḳçe vire. Ve eger ḳul veyā cāriye zinā itse ḥürr ve ḥürre cürminün nıṣfın alalar. Ve eger bir kişi zinā ḳaṣdına bir kişinüñ evine girse evlü olur ise evlü cürmin vire. Ve eger

(2a) [er]gen ise ergen cürmin vire. Ve daḫī ḳız veyā oġlan çeken veyā ḫıyānet ile kimsenüñ evine girenüñ ve ʿavret ve ḳız çekmege bile varan kimsenüñ siyāset içün ẕekeri kesile[1]. Ve ḳız veyā ʿavret çeküb cebr ile nikāḥ itdürene cebrle boşadalar.

El yazmasında: كسله

Daḫī siyāset ideler. Eger bir ʿavretüñ biregüyle[1a] adı çekilse eri boşasa ol adı çekilen ere ol ʿavreti nikāḥ itmeyeler. Eger ʿaḳdi nikāḥ olmuş ise fī-l-ḥāl ḳāżī tefrīk ide cebren ve ḳahren. Ve nikāḥ iden dānişmendi ḳāżī taʿzīr-i belīġ idüb muḥkem ḥaḳḳından gele. Ve nikāḥ idenüñ saḳālın keseler muḥkem let ideler. Ve eger bir kişi bir ġayrüñ ʿavretin veyā ḳızın öpse veyā dilese veyāḫōd yolına varsa söylese veyā yapışsa ḳāżī muḥkem taʿzīr idüb aġac başına bir aḳçe cürm alına. Ve eger bir ʿavret püzevenklik eylese ḳāżī taʿzīr idüb ne miḳdār vech görürse aġac başına bir aḳçe cürm alına. Ve eger bir kişinüñ cāriyesine söylese veya yapışsa veya öpse[2] muḥkem taʿzīr olunub iki aġaca bir aḳçe cürm alına. Ve eger bir kimsenüñ oġlın öpse veyā yolına varub söylese muḥkem taʿzīr idüb aġac başına bir aḳçe cürm alına. Eger ḥaps daḫī itseler ḳāżī maṣlaḥat gördügi yirde ideler. Ve eger ʿavret veyā ḳız bir kimesneye baña zinā itdüñ dise er inkār itse sözlerine şāhidsüz iʿtibār itmeyüb ere yemīn virüb ʿavrete veyā ḳız[a] taʿzīr idüb iki aġac başına bir aḳçe cürm alına. Ve eger bir ʿavrete veyā ḳıza bir
(2b) kimesne zinā itdüm dise anlar inkār eylese yine anlara yemīn virüb zinā i[t]düm diyen kişiye taʿzīr idüb iki aġaca bir aḳçe yine cürm alına. Ve daḫī bir kişi āḫar kimesneye sen benüm ʿavretüme veyā cāriyeme zinā itdüñ dise iṯbāt idemese taʿzīr ideler. Cürm alınmaya. Ve eger bir kişinüñ oġlı keñizlik itse bāliġse oġlana muḥkem taʿzīr idüb aġac başına bir aḳçe cürm alına. Eger bāliġ olmadıysa babası ḥıfẓ itmedügi içün babasına taʿzīr ideler. Lakin cürm alınmaya. Ve eger bir kimesne ḥayvāna varsa muḥkem taʿzīr idüb aġac başına bir aḳçe cürm alına. Ve eger bir kişi zināyı bilüb ḳāżīya dimese cürm yoḳdur. Ve eger oġurlıġı bilüb dimese on aḳçe cürm alına. Āmmā bu ẕikr olan cerāīm kāfirden ṣādir olsa ġanīsinden müsülmān ġanīsi cürminüñ nıṣf[ı] ve mutavassıṭ-ül-ḥāl olanuñ mutavassıṭ-ül-ḥāl müsülmān cürminüñ[3] nıṣf[ı] ve faḳīr-ül-ḥāl olandan

[1a] Bir guvayla

[2] Kenara yazılmıştır.

[3] Kenara yazılmıştır.

faḳīr-ül-ḥāl müsülmān cürminüñ nışf[ı] alına. Ve eger ʿāḳıl bāliġ bir kişi levvāt ḳılsa eger evlü olub ġanī olsa üç yüz aḳçe cürm alına. Ve mutavassıṭ-ül-ḥāl olandan iki yüz aḳçe cürm alına. Ve faḳīr-ül-ḥāl olandan yüz aḳçe cürm alına. Ve daḫī aşaġa ḥāllüden elli ve ḳırḳ aḳçe cürm alına. Ve eger levvāt iden ergen olsa ġanīsinden yüz ve vaşatdan elli ve faḳīrden otuz akçe cürm alalar. Ve eger şehr ve Türk oġlancıḳları değişik itseler te'dīb idüb her birinden otuzar aḳçe cürm alına.

(3a)

Faṣl

Der beyān-i teżārub ve teşātüm ve ḳatl-i nefs

Eger iki kişi çekişüb birbirinüñ yaḳasın yırtsa ḳāżī ikisine daḫī taʿzīr idüb cürm alınmaya. Ve eger birbirinüñ saçın ve ṣaḳālın yolsa daḫī ṣābit olsa yine ikisine taʿzīr idüb ġanīden yigirm[i] ve faḳīrden on aḳçe alına. Ve baʿż nüsḫada on üç alına diyü yazılmış. Ve eger bir kimesne bir kişinüñ yolına veyā evine veyā evi üstüne varsa daḫī çeküb birbirinüñ ṣaḳālın yolsa veyā muḥkem dövüşse ikisin daḫī taʿzīr idüb bādī olub sebeb olandan aġac başına bir aḳçe cürm alına. Ve āḫarından iki aġaca bir aḳçe cürm alına. Ve eger bir kişi nāḥaḳḳ yire bir kimseye let itse veyā ṣaḳālın yolsa taʿzīr idüb ġānī olandan yigirmi ve faḳīrden on aḳçe cürm alına. Ve eger bir kişi baş yarub ḳan çıḳarsa taʿzīr idüb otuz aḳçe cürm alına. Ve eger kemik çıḳub cerrāḥa muḥtāc olsa baş yaran ġanī olub biñ aḳçeye ve daḫī ziyādeye mālik olsa baʿd-üt-taʿzīr yüz aḳçe cürm alına. Faḳīr olsa otuz aḳçe ve mutavassıṭ-ül-ḥāl olub alt[ı] yüze güci yetse elli aḳçe cürm alına. Ve eger bir kimesne adam öldürse
(3b) yirine ḳışāṣ ideler. Cürm almayalar. Ve eger ḳışāṣ itmeseler veyā ḳışāṣ lāzım olacaḳ ḳatl olmasa ġanī ise ki biñ aḳçeye ve daḫī ziyādeye güci yetse dörtyüz ve mutavassıṭ-ül-ḥāl olub alt[ı] yüze mālik olsa iki yüz ve faḳīrden olur ise yüz aḳçe cürm alına. Ve ġāyet faḳīr olsa elli aḳçe cürm alına. Eger mecrūḥ beni filān kimesne vurmuşdur dise iʿtibār yoḳdur. Meger ol

kimesne sābiḳā müttehemdür veyāḫōd mecrūḥ ile ʿadāveti ẓāhir kimesne olsa ḳāżī maʿrifeti ile örfe ḳābil olur. Ve eger maḥalle içinde veyā köy arasında maḳtūl bulunsa elbedde teftīş idüb ḳātili bulduralar. Veyā diyet çekdüreler. Ve eger eşer-i ḳatl bulunmasa mücerred meyyit bulunma ile incitmeyeler. Ve eger bir kimse āḫarı oḳla veya bıçaḳ ile vursa mecrūḥ idüb döşege düşürse ġanī olur ise baʿd-üt-taʿzīr iki yüz aḳçe ve mutavassıṭ-ül-ḥāl olur ise yüz aḳçe ve faḳīr olur ise elli aḳçe cürm alına. Ve eger bir kimesnenüñ yolına varub oḳ çekse oḳunı ḳulaġına şāncub gezdüreler ve eger yolına varub ḳılıc ve bıçaġ çekse muḥkem ḥaḳḳından gelüp elli aḳçe cürm alına. Faḳīr olur ise on aḳçe cürm alına. Ve daḫī yan kesenüñ ve adam bıçaḳlayanuñ ʿādeti ise elin keseler. Ve eger ʿādeti degil ise ḳoluna bıçaḳ şāncub gezdüreler. Ve eger bir kişi ḳaṣdla bir kimesnenüñ gözin veyā dişin çıḳarsa ḳışāṣ
(4a) lāzım itseler cürm alınmaya. Ve eger ḳışāṣ itmeseler veyā ḳışāṣ lāzım olmasa ġanī olursa iki yüz aḳçe ve mutavassıṭ-ül-ḥāl olur ise yüz aḳçe ve faḳīr-ül-ḥāl olur ise elli aḳçe veyā ḳırḳ aḳçe cürm alına veyā otuz aḳçe alına yaʿnī ġāyet faḳīr olsa[4]. Ve eger bu meẕkūrāt kefer[e]den ṣādir olsa veyā ʿabīdden yaʿnī ḳul ṭā'ifesinden ṣādir olsa nıṣf cürm alına. Eger ṣaġīr oġlancıḳlar ṣavaş itseler nesne alınmaya. Ve eger ḫavātin ṭā'ifesi birbiri ile ṣavaş itseler şaçların yolsalar veyā muḥkem let ideşeseler muḫadderātdan degil ise ikisine daḫī muḥkem taʿzīr idüb iki aġaca bir aḳçe cürm alına. Ve eger muḫadderātdan olur ise erlerine tehdīd idüb yigirm[i] aḳçe cürm alına. Ve eger bir kimesne ḥadd veyā taʿzīr olacaḳ ḳaẕf itseler ḥadd ise üç aġaca bir aḳçe cürm alına. Ve eger bir kişi püzevenklik eylese ḳāżī taʿzīr idüb teşhīr ide. Aġac başına bir aḳçe cürm alına. Ve eger ḳul birbiri ile cenk itseler muḥkem ḥaḳḳlarından gelüb cürm alınmaya.

[4] Sonradan satırlar arasına yazılmıştır.

Faṣl

Der beyān-i ṣarab ve ḫamr ve serīḳa ve ġażb ve taʿaddīye müteʿallik ve siyāset ġayruha.

Ve eger bir kişi ḫamr[5] içse ḳāżī ḥaḳḳından gelüb iki aġaca bir aḳçe cürm alına. Ve eger müsülmān ḫamr saḳsa veyāḫōd beyʿ
(4b) eylese ḳāżī taʿzīr idüb iki aġaca bir aḳçe cürm alına. Eger bir kimesne ḳaz veyā tavuḳ veyā ördek uġrulasa ḳāżı taʿzīr idüb iki aġaca bir aḳçe cürm alına. Ve eger ḳovan veya ḳoyun veya ḳuzı uġrulasa sirḳa[t] nişāba yetmiş olmaza ḳāżī taʿzīr idüb aġac başına bir aḳçe cürm alına. Eger at veyā ḳatır veyā eşek veyā ṣıġır uġrulasa elin keseler. Veyāḫōd iki yüz aḳçe cürm[6] alına. Ve eger yancıḳ veyā destār veyā destmāl uġrulasa elin kesmelü olmasa ḳāżī taʿzīr ide. İki aġaca bir aḳçe cürm alına. Ya aġac başına bir aḳçe cürm alına. Ve eger bir kişinüñ ḳuyusından ve ānbārından buġday ve arpa sirḳa itseler şerʿan el kesmek lāzım olmasa ġanīden ḳırḳ aḳçe ve mutavassıṭdan yigirmi[i] aḳçe, faḳīrden on aḳçe cürm alına. Eger tarladan deste uġrulasa ki az ola veyāḫōd kök ekini biçüb alsa ḳāżī taʿzīr idüb cürm alına. Żımān lāzım olur ise tażmīn itdüreler. Ve eger balta ve bıçaḳ ve bunlaruñ emṣāl[i] nesne uġrulasa ḳaṭʿī lāzım olmasa taʿzīr idüb iki aġac başına bir aḳçe cürm alına. Ve eger oġul atasından ve anasından veyāḫōd ata-ana oġulından veyā ʿavret erinden veyā er ʿavretinden veyā ḳardeş ḳardeşinden nesne uġrulasa ḳāżī taʿzīr idüb aġac başına bir aḳçe cürm alına.
(5a) Eger bir kişi dülbend ḳapsa veyā ġaṣbla bir kişinüñ esbābın alsa muḥkem taʿzīr idüb aġac başına bir aḳçe cürm alına. Ve daḫī esīr uġrulayanı ve ḳul ve cāriye ayardanı ve oġlan evine varub gideni ve dükkān açanı ve eve gideni ve bir kaç kez ḫırsūzlıġı ẓāhir olanı ṣalb ideler. Ve püzevenklik idenüñ alnında ṭaġ ideler. Ve bir bölük adam ve ḫalḳ içinde adam ölse tehdīd idüb ḫırsūzı bulduralar. Eger bulmazlar ise ol ḫalḳı

[5] Ely.'da: م

[6] *akçe cürm*: iki defa yazılmıştır.

ṭutub ḥasb ideler. Daḫī dergāh-i muʿallāya ʿarż ideler. Fermān-i ḳażā anlaruñ yanında ne vechle ṣādir olursa mūcibiyle ʿamel oluna. Ve eger maḥalle ve köy içinde adam ölse veya kārbān başılub ḫasāret olsa veyā köy arasında uġrulıḳ ve harāmīliḳ olsa elbette elbette ḫırsūzı bulduralar. Ve müttehem kimesneler var ise teftīş ideler. Ḳāżī daḫī tażmīn itdüreler. Ve eger müttehem yoḳ ise eḥl-i maḥalleye veyā köy ḫalḳına tażmīn itdüreler. Ve eger bir köy ḳatında ḳonan kişinüñ gece ile māli uġrulansa ḫırsūzı köylüye elbette bulduralar. Ve illā bulmazlar ise köylüye tażmīn itdüreler. Ve eger bir kişi yoldan geçer iken yoġurd ve etmek alsa ẓülmle taʿzīr idüb aġac başına bir aḳçe cürm alına. Ve eger bir kişinüñ elinde veyā evinde uġrulıḳ nesne bulunsa
(5b) ṣatun aldı ise ṣatanı bulduralar. Bulunmaz [ise] ve müttehem ise şikence ideler. Meger ki bulıcaḳ götürüb ḳāżīya teslīm ide.

Veyāḫōd yabānda bulduġın işbāt ide. Āmmā işkencede iḥtiyāṭ ideler ki ḳabl-üş- şubūt telef-i nefs olmaya. Eger işkencede ölür ise dem-i hederdür. Āmmā yabānda bulduġın işbāt iderse ḫalāṣ ola. Ve eger kārbān-sarāy içinde nesne gitse kārbān-sarāy içinde olanlara bulduralar. Āmmā kārbān-sarāy[cılar] emīn ve muʿtemed kimesne olalar. Her ṣabāḫ yoḳlaya kimsenüñ esbāb[ı] sirḳa olundımı, göre, tamām bile. Daḫī andan ṣoñra ḳapusın açub destūr vire. Eger bu vechle itdükden ṣoñra bir kimesne benüm esbābum sirḳa olunmışdur olursa[7] ʿamel olunmaya. Ve eger kārbān-sarāycı yoḳlamadın destūr virür ise giden esbābuñ ḳıymetin aña tażmīn itdüreler. Ve eger kārbān-sarāy ṭaşradan delinüb esbāb alındı ise ṭaşradan maẓinna ve müttehem olanı tutub teftīş ideler. Ḫırsūzı bulub alduġı rızḳı ve esbābı buldurub şerʿle ṣāḥibine teslīm ideler. Eger içerüde olan ḫalḳuñ ṭaşra olanı ḫırsūz ile ittifāḳı ve ḳavlı olmak tevehhüm olur ise içerüde olanuñ daḫī maẓinna olanını ṭutub şerʿle ve örfle teftīş idüb ḫırsūzı bulduralar. Eger bulunmaz ise kārbān-sarāy maḥalle içinde ise maḥalle içinde olan

dirse olmalı.

(6a) uġrulıḳda ḥükm ne ise bunda daḫī icrā ideler. Ve eger ḫırsūz sipāhī ṭā'ifesinden olursa ḥabs idüb dergāh-i muʿallāya ʿarż ideler. Ve eger örfle bir kimesnenüñ ḫırsūzlıġı ẓāhir olursa ḳāżī olan kimesne ehl-i örfe ḥüccet virüb ehl-i örf ol hüccet mucibince aşılmaġa müstaḥaḳḳ olanı aşa. Ve ḳaṭʿ-i ʿużva [müstaḥaḳḳ] olanı ḳaṭʿ-i ʿarż[8] ide. Ḳāżī bu bābda māniʿ olmaya. Ve siyāseti te'ḫīr itdürmeyüb günāhı olan yirde siyāset itdüre. Ve eger ḫırsūz şikencede ikrār itse ʿalāīm daḫī delālet itse anuñ ikrārı muʿteber ola. Ṣuçına göre siyāset oluna. Ve eger ḫırsūz bir kimesne benüm şerikümdür dirse eger ol kimesne levend ve müttehem kimesne ise şikence ideler. Ve illā ḫırsūzıñ sözüne ʿamel olunmaya. Ve eger bir kişi atasın veya anasın veya sā'ir āḳrabāsından birin öldürse emr şerʿle nice ise öyle ideler. Ve eger bir kimesne āḫarıñ evine veyā dükkānına od kosa daḫī āvāḳ devek esbāb yaḳsa şerʿle ṣabit olub bir kimesneye töhmet itseler tehdīd ile ḫırsūzı bulduralar. Eger ḳaṣd ile itmiş ola ṣalb ideler. Ve eger bir kimesne yabānda yuva ṭavār ki yond at ve ḳoyun ve ṣıġır gibi bulsa veyā ḳıymetlüce nesne bulsa daḫī ketm eylese maʿrifet-i ḳāżī ile çaġırtmasa ġanī olursa ḳīrḳ aḳçe ve mutavassıṭ olursa yigirm[i]

(6b) aḳçe ve fakīr olursa on aḳçe cürm alına. Ve yeni .....[9] yasaġ idüb ilden süreler. Ve eger yabānda bulunan rızk çaġırdsa ṣāḥibi bulunmasa ḳāżīya vireler. Ve eger çaġırdsa daḫī ṣoñra elinden yitirse cürm alınmaya. Ve daḫī yalan şehādet idenüñ ve tezvīr ḥüccet virenüñ ve anuñ ile ʿamel idenüñ muḥkem ḥaḳḳından geleler. Ve şāhid zorı taʿzīr idüb teşhīr ideler. Ve telbīs ve tezvīr[i] ẓāhir olan kimesnenüñ muḥkem ḥaḳḳından gelüb alnına ṭamġa vuralar. Ve tezvīr ḥükm ve ḥüccet yazılan kimesnenüñ ʿādeti ise elin keseler. Ve eger ʿādeti degil ise muḥkem ḥaḳḳından geleler. Ve bir kimesnenüñ elinde ḳullāb esbāb bulunsa muḥkem ḥaḳḳından geleler. Ve eger ḳullāblıḳ

[8] *ḳaṭʿ*-i ʿarż yerinde *ḳaṭʿ*-iʿ *użv* olmalı.

[9] Buradan eksik olan söz ely.'da şu şekilde yazılmıştır: تخكلرى ; başka nüshalarda bunun yerinde جداملر cüẕāmlara sözü kullanılmıştır. Buna dair bak.: U. Heyd, Studies in Old Ottoman Criminal law, Oxford 1973, 82, 120.

üstüne ẓāhir ve ṣābit olursa dergāh-i muʿallāya ʿarż ideler. Ve daḫī ʿiddet tamām olmadın nikāḥ iden kimsenüñ muḥkem ḥaḳḳından geline. Ve daḫī bī-namāzı maḥalle maḥalle köy be köy teftīş ideler. Muḥkem taʿzīr ideler. İki aġaca bir aḳçe cürm alalar. Ve muʿāmele-i şerʿīye idenlere onun on birden ziyāde itdürmeyeler. Ve daḫī ġammāzlıḳ idüb bir müsülmānuñ mālin żāyiʿ olmasına sebeb olan kimesnenüñ muḥkem ḥaḳḳından gelüb tażmīn itdüreler. Ve eger bir kimesne baġçeye veya bōstāna girüb nesnesin alsa taʿzīr idüb iki aġaca bir aḳçe cürm alına. Ve bir kimesneye bir ġayrī kimesneyi bulmaġa teklīf
(7a) olunsa ḳānūn budur ki, yedi ḳāżīlıḳ yir araya. Eger ṣaḥīḥ arayub bulmadum diyü ʿacz iẓhār iderse ve kiẕb iḥtimāli yoġsa berī-üs-sāḥa olub ḫalāṣ olur.

Daḫī bir kişinü āt veyā ḳatırı veyā öküzi ekine girse ṭavār başına beş aġac vurub beş aḳçe alına. Ve eger inek girse dört aġac vurub dört aḳçe alına. Ve ṭana ve buzaġu girse bir aġac vurub bir aḳçe cürm alına. Ve ḳoyun girse iki ḳoyuna bir aḳçe cürm alınub bir aġac vuralar. Āmmā muḳaddemān esvāḳda nidā ve tenbih oluna. Baʿdehu ẕikr olunan üzere ʿamel oluna. Ve ekine giren ṭavārı öldürmek ve ḳuyruġın kesmek yoḳdur. Hemān vech-i meşrūḥ üzere ʿamel oluna. Ve hem olan ziyānı ṭavār ṣāḥibine tażmīn itdüreler. Eger tenbīh itdüm ṭavārını ẓabṭ itmedi diyü öldürse veyā vurub saḳaṭ itse veyā bir yanı ḳaṭʿ itse şerʿan ne lāzım olursa eger ḳıymetin ve eger noḳṣānın tażmīn itdüreler. (Ve aña daḫī ekinine olan ziyānı ṭavār ṣāḥibine tażmīn itdüreler. ṣaḥḥ.)[10] Ve eger ekine giren ṭavār żarār itse baʿd-üt-tenbīh ve-n-nidā ṣāḥib tereke tereke içinde öldürse nesne lāzım olmaz diyü fī baʿż-ün-nüsḫa. Ve eger köy ḳurbünde ve köy arasında veyāḫōd ṭavār ṣuvādı yolunda ekin olsa ṣāḥibine avlaġı itdüreler. Eger itmez ise żarārı kendüye müterettib olur. Ṭavār ṣāḥibine günāh lāzım olmaz. Meger ki gece ile gire. Veyā ḳaṣdla irsāl ideler. Ve daḫī köy
(7b) ḫalḳı birbirinüñ ṣuvādlarına ve merʾālarına daḫl idüb tecā-

[10] Kenara yazılmıştır.

vüz itmeyeler. İdenlerüñ ḥaḳḳlarından gelüb menʿ ideler. Eyle olsa ḳānūn budur ki şehrüñ ve ḳaṣabanuñ örüsü bir buçuḳ mīldür ve sāʾir köylerüñ bir mīldür ṭavārları ve buzaġuları yürüye. Ve ḥarman yirlerin idinüb istiʿmāl ideler. Ḳorunmaya ve zirāʿat olunmaya. Ve mīl daḫī erile ʿavret farḳ olunmayan yire dirler. Bu miḳdārdan ġayrī her kim ki sipāhī maʿrifetiyle zirāʿat eyleye kendünüñ olur elinden alınmaya. Ve eger bir kimesne āḫaruñ tavuġın veyā kelbin veyā ġayrī ṭavārın vurub öldürse taẕmīn itdürüb taʿzīr idiler. Cürm alınmaya. Ve daḫī ʿavret oġlan varub su alduġı veyā ṭon yuduġı yire levend ṭā'ifesi varmaya. Menʿ ideler. Memnūʿ olmayanı taʿzīr idüb iki aġaca bir aḳçe cürm alına. Ve ḥammām öñinde ve ḥammām yolında cemʿiyyet idüb oturmayalar. Ve maḳbere içinde ve yol üstünde tebevvül itmeyeler. Baʿd-üt-tenbīh memnūʿ olmayanı muḥkem ḥaḳḳından geleler. Ve daḫī ʿummāl ṭāʾifesi kimsenüñ şerʿan bir nesnesi ṣubūt bulmadın mücerred mesāvīsi olma ile kimesneye daḫl itdürmeyeler. Cürmin almayalar. Alurlar ise ḳāżī yine ḥükm idüb alıvire. Ve ḳāżī maʿrifet olmadın kimesne ve ehl-i örf ṭā'ifesi ḥabs idüb incidmeyeler. Ve her birinüñ ṣucına göre cürmin alub ziyāde almayalar. Ve
(8a) alurlar ise ḳāżī ziyādesin ḥükm idüb yine alıvire. Ve yaya ve müsellem ve yürük ve ṭoġancı ve vaḳf ve mülk olan kimesnelerüñ içine ḫırsūz ḳaçub varsa içlerine girse ḫırsūzı anlara bulduralar, alalar. Ve eger anlar ḫırsūzı virmezler ise cümle ġarāmetin çekeler. Ve ḫırsūzuñ alduġını anlara ödedeler. Ve eger ḫırsūz bunlaruñ birisinden olur ise siyāseti sā'ir gibi ola. Şöyle bileler.

Faṣl

Der beyān-i aḥvāl-i reʿāyā [ve][11] resm-i zemīn-i īşān

İmdi reʿāyādan resm-i çift mārtda alınur. Ve resm-i çift baʿż livāda otuz alt[ı] aḳçedür. Ve nīm çift nısf-i ẕālikdür. Ammā

Ely.'da: رعاياي

livā-i Ḥamīd'de resm-i çift ḳırḳ iki aḳçedür. Nīm çift nıṣf-i ẕālikdür. Ve serbest sipāhī tīmarından yigirm[i] yedi aḳçe sipāhīnüñ ve on beş mīrlivānundur. Ve baʿż nevāḥīde sipāhī yigirm[i] yedi alduḳda sancāḳ begi ancak alt[ı] aḳçe alur. Ve baʿż nevāḥīde tamām çiftlüden yigirmi yedi sipāhī ve üç aḳçe sancāḳ begi ve on iki aḳçe ṣubaşı alur. Nīm çiftden nıṣf-i ẕālikdür. Ve Egīrdīr ḥiṣarı erenleri tīmārında resm-i çift elli yedi aḳçedür. Ḥaḳḳ-i sipāhī yigirm[i] yedi ve on beş ḥiṣara ʿöşr getürmek içün ve on beş daḫī sancāḳ begi alur. Ve Anṭālya ve Ḳaraḥisarī erenleri tamām çiftden otuz aḳçe ve nīm çiftden on beş aḳçe alduḳlarından ġayrī ʿöşrlerini ḥiṣara getür-
(8b) mek içün tamām çiftden altışar ve nīm çiftden üçer aḳçe daḫī alurlar imiş. Ve livā-i Menteşe'de resm-i çift otuz aḳçe ve nīm çiftden anuñ nıṣf[ı]dur. Ve livā-i Ḫüdāvendigār'da resm-i çift otuz iki ve nīm çiftden on alt[ı] aḳçedür. Ve daḫī vilāyet-i Germiyān'da bu ḳānūn üzere tamām çiftlerden otuz iki ve nīm çiftlerden on alt[ı] aḳçe alınur. Ve daḫī nīm çiftden aḳall yir taṣarruf iden bennākdan resm on iki ve cabā bennākdan ṭoḳuz aḳçe alınur. Varsa cabā bennāk ekinlū olsa yire taṣarruf itse ekinlü bennāk resm[i] ki on ikidür ol alınur. Ve livā-i Bōlī'de resm-i çift baʿż nevāḥīde ḳırḳ alt[ı] aḳçedür. Āmmā serbest olmayan tīmārlarda yigirm[i] sekiz aḳçesin ḥaḳḳ-i sipāhī ve on sekizi ḥaḳḳ-i zaʿīm ve sancāḳ begidür. Ve Çaḳā[12] ve Mengen nāḥiyesinden daḫī keẕālik. Ve Gerede tevābiʿnde resm-i çift otuz dört aḳçedür. Yigirm[i] dördi ḥaḳḳ-i sipāhī ve on aḳçesi ḥaḳḳ-i mīrlivā ve zaʿīmdür. Ve dīvān-i Elyār'da (?) resm-i çift otuz alt[ı] aḳçedür. Ḥaḳḳ-i sipāhī yigirm[i] dört ve ḥaḳḳ-i mīrlivā ve zaʿīm on iki aḳçedür. Ve dīvān-i Ḳaragöl serbestdür. Ḥaḳḳ-i sipāhī yigirm[i] aḳçe ve dīvān-i diger Gerede'de resm-i çift elli bir aḳçedür. Ḥaḳḳ-i sipāhī otuz üç aḳçedür. Ve
(9a) ḥaḳḳ i mīrlivā ve zaʿīm on sekiz aḳçedür. Ve Virānşehir'de resm-i

[12] Başka kaynaklarda Çağa şeklinde geçer. Hem buna hem aşağıdaki yer adlarına dair bak. H. Sahillioğlu, XVII. yüzyıl sonunda Bolu livası sürsat bedeli. Çele Dergisi. (1964) 15-21. Sahillioğlu'nun listesinde adları geçmeyen buradaki yerler: Elyār(?), diğer Gerede, Ulusire (bunun yerinde ulus var), Hızır Beg elleri, Emīr Yunus, Eregli, Şöle (?), İlyās Beg.

çift ḳırḳ üç aḳçedür. Ḥaḳḳ-i sipāhī otuz üçdür. Ve ḥaḳḳ-i mīrlivā ve zaʿīm on aḳçedür. Ve nāḥiye-i Ulusire ve mülk-i Felek-üd-dīnde resm-i çift otuz üç aḳçedür. Ḥaḳḳ-i sipāhī yigirm[i] dört ve ḥaḳḳ-i mīrlivā üç ve ḥaḳḳ-i zaʿīm alt[ı] aḳçedür. Ve Oniki dīvān'da resm-i çift otuz üç aḳçedür. Ḥaḳḳ-i sipāhī yigirm[i] iki ve ḥaḳḳ-i mīrlivā ṭoḳuz ve ḥaḳḳ-ı zaʿīm iki aḳçedür. Ve nāḥiye-i Yedidīvān'da resm-i çift miṣl-i ẕālikdür. Ve nāḥīye-i Ḳıbrūs'da resm-i çift yigirm[i] üç, ḥaḳḳ-i sipāhī on yedi ve ḥaḳḳ-i mīrlivā üç ve ḥaḳḳ-i zaʿīm daḫī üç aḳçedür. Ve Ḫıżır Beg elleri nāḥīyesinde resm-i çift ḳırḳ iki aḳçedür. Ḥaḳḳ-i sipāhī yigirm[i] sekiz ve ḥaḳḳ-i mīrlivā sekiz ve ḥaḳḳ-i zaʿīm alt[ı] aḳçedür. Ve nahiye-i Ereglī'de resm-i çift otuz dört, ḥaḳḳ-i sipāhī yigirm[i] beş ve ḥaḳḳ-i mīrlivā dört ve ḥaḳḳ-i zaʿīm beş aḳçedür. Ve Mudurnī nāḥīyesinde ḥaḳḳ-i sipāhī on ṭoḳuz ve dīvān-i Emīr Yunūs ve Şöle (?) ve İlyās Beg'de resm-i çift on dört aḳçe vaż' olunmışdur. Ḥaḳḳ-i mīrlivā üç ve ḥaḳḳ-i zaʿīm on bir ve ġayrī dīvānlarda resm-i çift on dört ve ḥaḳḳ-i zaʿīm üç ve ḥaḳḳ-i mīrlivā on bir ve Koñrapa nāḥīyesinde resm-i çift
(9b) on sekiz aḳçedür. Ve haḳḳ-i sipāhī on dört, haḳḳ-i mīrlivā iki ve ḥaḳḳ-i zaʿīm daḫī iki aḳçedür. Ve diger dīvānlarda ve nevāḥī-i Ṭōturġa'da resm-i çift otuz üç, haḳḳ-i sipāhī yigirm[i] dört ve ḥaḳḳ-i mīrlivā alt[ı] ve ḥaḳḳ-i zaʿīm üç aḳçedür. Ve resm-i bennāk on ikidir. Ve cabā bennākdan livā-i Ḫüdāvendigār'da ṭoḳuz aḳçedür. Vilāyet-i Ḳaramān'da alt[ı] aḳçedür. Ve eż'af-ur-reʿāyā ki ḳara diyü tesmīye olunur alt[ı] aḳçedür. Ve daḫī nesl-i reʿāyā ki mücerred olub kisbe ḳādir olmaya nesne alınmaz. Ve ehl-i kisb olan mücerredlerden miḳdārlu miḳdārınca resm alınur. Ve daḫī defterde mücerred [ḳayd] olunan kimesne te'ehhül itse bennāk resm[i] ki on iki aḳçedür alına. Mücerred yazıldum didügine ʿamel olunmaya. Ve daḫī bir kimesne defterde mücerred yazılduḳdan ṣoñra atası fevt olub atasınuñ yiri kendüsine intiḳāl itse elinde olan yiriñ resmin vire. Ve bir kimesne defterde bennāk ḳayd olunsa lakin elinde nīm çifte vefā ider yiri bulunsa andan nīm çift resmin alalar. Ben bennāk ḳayd olundum didü-

gine ʿamel olunmaya. Ve reʿāyā kāfir olsa her bir müzevvec kāfirden sipāhī yılda yigirm[i] beş aḳçe ala. Ve daḫī defterde çift ḳayd olmayan kimesneler ṣoñra çifte ve çiftlige ḳādir olsa ʿamelen bi-l-mevcūd resm-i çift alınur. İʿtibār bu bābda yiredür. Ve daḫī elinde çiftlikden ziyāde yir olan
(10a) kimesne ziyāde[ye] nisbet ḫāric reʿāyā gibidür. Ziyādesine iki dönüme bir aḳçe resm vire. Ve daḫī faḳr[13] u fāḳa ʿāruż ile çifti ve çiftligi elinden giden reʿāyādan resm-i çift alınmaḳ ḥayfdur ve nā- müstaḥsendür. Ḫuṣūṣa ki elinden giden yiri maʿmūl olub rüsūm-i muḳayyedesi noḳṣān olmamış ola. Ve daḫī defterde adı olmayan raʿiyyet oġlanlarından ve ḳarṭaşlarından her kim olur ise yine raʿiyyetdür. Ṣāḥib-i tīmār daḫl ide. Ḫāricden kimesne daḫl itmeye. Ve daḫī köhne defterde mestūr ve muḳayyed olan kimesneler telbīsle[14] defteri cedīdde mürd veyāḫōd ġāyib yazılan reʿāyādan zinde olanına ṣāḥib-i tīmār daḫl eyleye. Bilkülliye bir tīmāruñ ḳadīmī reʿāyāsından baʿż fitret sebebi ile ġayrī vilāyete gitmiş olsa defter yazıl[duḳ]dan ṣoñra yine ol tīmāra gele ṣāḥib-i tīmār yine muṭaṣarrıf ola. Ve sipāhī tīmārında mevḳūf olan reʿāyā çiftlikleri bütün çift ve nīm çift ve daḫī eksük dāḫil-i defter ve ḫā[r]ic-i defter her ne ise sipāhīye müteʿalliḳdür. Ḫāric-i defter olanlara ʿāmil daḫl ve taʿārruż eylemeye. Ve köhne defterde mestūr olub ḥāṣıl ḳayd olunan çiftliklerinden maḥlūl olub reʿāyā arasında nā-bedīd olsa ihyāsına ve rüsūmına mültezim olan reʿāyā[ya] virüb ve her kimüñ elinde ol çiftlikden yir bu-
(10b) lunur ise ḥākim-ül-vaḳt ḥükm idüb alıvirüb ol çiftligi iḥyā itdüre. Eger ṭāpūya alduḳ dirler ise daʿvaları mesmūʿ ve maḳbūl olunmaya. Ve daḫī reʿāyānuñ āzādlu ḳulı daḫī ṣāḥibi tīmāruñ taṣarrufında olur. Ḫāricden kimesne daḫl itmeye. Tā il yazıcısı varıb ol vilāyeti yazacaḳ ol vaḳtde kime raʿiyyet yazalar ise ol ala. Āmmā mevḳūfcı daḫl eder mādām ki defterde raʿiyyet ḳayd olunmaya. Ve daḫī reʿāyānuñ

[13] Ely.'da hatalı olarak "defter" yazılmıştır.

[14] Ely.'da: بلیصله

çiftligi defterde yazılduḳdan ziyāde olsa şöyle ki bir çiftlik yazılanuñ bir buçuk ve nīm çiftlik yazılanuñ bi-t-tamām çiftligi vefā ider yiri olsa ziyādesinüñ resmine iltizām gösterüb ḫaḳḳlarından gelürse daḫl olunmaya. Elinde ibḳā oluna. Ve eger resmine iltizām göstermez ise ziyādesi ḳāʿżī maʿrifetile alınub çiftligi olmayana vireler. Ve baʿż yirlerde çiftlik miḳdārından eksük vāḳiʿ olsa āmmā olanca yiri ḫāṣ olduġı ecilden tamām çift veyā nīm çift olmışdan eksükdür didügine ʿamel olunmaya. Hemān defter mūcibiyle ʿamel oluna. Ve çiftlik bābında daḫī bir çiftlik ġāyet eyü ḫāṣṣ yirden altmış yetmiş seksen dönüm ve mutavassıṭ olan yirden ṭoḳṣan ve yüz dönüm yir ve ednā yirden yüz otuz ve yüz elli dönüm yir bir çiftlik iʿtibār olunur. Ve dönüm daḫī ṭūlen ve ʿarżen ḳırḳ ḫaṭvedur.

(11a) Ḫaṭvet-i müteʿārife ile. Ve daḫī bir kimesne ḫastalıḳdan veyā pirlikden veyā faḳīrlikden çiftini veyā çiftligini bozub ṭaġıtsa ṣāḥib-i tīmār andan bennāk resmin ṭaleb idüb āḫar kimesneye vire. Çift yazılmışsın diyü incitmeyeler. Ve ḫāriciyyāt emr pādişāh-i ʿālem-penāh ḥażretlerine ʿarż olunub şöyle buyurmış ki ḫāricde eken kimesneler kim gerek ise olsun ekdükleri yir gerek[15] ṣāḥib-i tīmārlarına tamām reʿāyā gibi rüsūm-i örfiye vireler. Ve çaçları ölçülüb müddde iki buçuḳ ḳile alınan yirde bunlar daḫī iki buçuḳ kile vireler. Ve üç kile alınan yirlerde bu[n]lar daḫī üç kile vireler. Fī-l-cümle muḳāṭaʿa iʿtibārı bi-l-külliye mürtefiʿ olub ʿavārıż olsa daḫī. Eger sipāhī daḫī olursa yirine göre ne ise bilā nizāʿ ʿavārıż virüb belāsin çeke. Ve ḫāric reʿāyādan elinde yir olanlara sipāhī ḫāriçsün diyü daḫl idüb elinden yirin almaya. Meger ki raʿiyyetüñ yire żarūreti ola. İşbu maʿnāya ki raʿiyyetüñ üzerine yir yazıla. Āmmā elinde herkez yiri olmaya. Ḫattā tekmīl-i nāḳış içün ḫāriciyyāta taʿarruż etmek olmaz. Raʿiyyet adına ki yir yazılmışdur az eger çoḳ yazılan yazıya göre belāsin çekmek gerek. Bu noḳṣānuñ tekmīl[i][16] içün ḫāric elinden yir alub ana vir-

[15] *yir gerek* yerine *yirlerüñ* olsa gerek.

[16] Ely.'da: *teḥmīl* yazılmıştır.

(11b) mek olmaz. Āmmā maḥlūlātdan ve ṭaġdan ve ṭaşdan ve ḳıyıdan ve bucaḳdan ve ḳırdan ve bozdan tekmīl olunsa olur. Zirā eger budurki anlaruñ gibi elimde yir az olub ednā yire yazılan iḫtiyārla elimde bu mikdār yir vardur diyü yazdurmuşdur. Ṣoñra ġavġā idüb yazılan miḳdārı yir ṭutmaḳ içün ol sebebden ġavġāsına iʿtibār olunmaya. Ve anlar ki kendü iḫtiyār idüb yazılmışdur. Ṣoñra ḥīle idüb nizāʿ iderlerse ʿamel olunmaya. Āmmā şol ḫāric kimesneler raʿiyyetlik olagelen mezāriʿyi ḫāricden żarūret vaḳtinde beyʿ idüb veyā sipāhīden ṭāpūlayub veyā defter vaḳtinde bu ednā yirdür diyü ednāya yazdurub merʿa ve ḳorı idenmiş olan sipāhīye evāīlden olagelen menfaʿat yetişmez olsa.....[17] ve ġalleden muʿteddünbih nesne vāṣıl olmaz ola anuñ gibilere taʿarrūż olunub elinden alınub raʿiyyete virilse olur. Ve reʿā[yā] ṭāʾifesi tīmārdan müteferriḳ olsalar göçürüb yine yirine getürüb cemʿ eylemek ḳānūn-i ḳadīmdür. Āmmā on ve on beş yıldan berü bir yirde mütemekkin olsa göçürmek memnūʿdur. Āmmā sipāhī raʿiyyetin gücle yirinden ḳosa raʿiyyet daḫī ṣoñra yirine gelse sipāhī andan ṭāpū ṭaleb idemez. Ve şol vaḳt ki raʿiyyet kendü iḫtiyāriyle gidüb yirlerin bir yıl miḳdārı ıssuz ḳoya ol vaḳtde

(12a) iḫtiyār sipāhī elinde olur. Ve hem raʿiyyet kendü iḫtiyār[ı] ile yirin ve yurdın bıraġub gidecek raʿiyyetüñ ṭām ve çūlı sipāhīnüñ olur. Āmmā sipāhī ḳosa daḫī gitse ol ṭām ve çūl yine raʿiyyetüñ olur. Sipāhī daḫl idemez. Ve bir şehrde reʿāyā neslinden yir defterine ḳayd olmamış kimesne on yıl daḫī ziyāde mütevaṭṭın olsa āmmā bu ḫuṣūṣda reʿāyā defterinde muḳayyed olmasa anuñ emṣāli kimesneler raʿiyyet defterine ḳayd olmaz. Şehr-i muḳaddem üzerine yazılmaḳ ḳānūn-i cedīd olmışdur. Şehr-i müʾaḫḫar ḫalḳına ilḥāḳ olunub ve daḫī şehr ḫalḳından yine şehr sınōrında çiftlik taṣarruf itseler tamām çiftden ne miḳdār ve nīm çiftden ne miḳdār taṣarruf iderse resmin vireler. Şehrlüyin çift resmin virmezin didüġine ʿamel olunmaya. İʿtibār ārżadur. Āmmā şehrlü çiftini bozub ferāġat iderse resm-i çift ṭaleb olunmaya. Ol sebebden şehrlüye resm-i çift

[17] Burada eksik olan sözü okuyamadım.

ḳayd olunmamışdur. Ve daḫī bir raʿiyyet bir köye raʿiyyet ḳayd olsa lakin elindeki çiftlikden baʿż ġayrī köy sınōrında olsa çift resmin raʿiyyet ḳayd olduġı sipāhīye vire. Ol āḫar sipāhī baʿż yirüñ benüm sınōrumdadır deyü dönüm aḳçesin ṭaleb itmeye.

(12b) Hemān ʿöşr ve sālārlıḳ ala. Ve daḫī bir köyüñ raʿiyyet[i] āḫar köyde mütemekkin olmaġın ṣoñradan anda raʿiyyet yazıla ve elinde çiftligi evvel köy sınōrında olsa ol daḫī bu minvāl üzere cārīdür. Dönüm aḳçesi ṭaleb olunmaya. Ve daḫī bir raʿiyyet bennāk yazılmış olsa ve elinde beş on dönüm yiri olsa anlaruñ gibi kimesneler hem bennāk resmin ve hem taṣarrufunda olan yirlere miḳdārınca sipāhīye dönüm aḳçesin vire. Ve mesācid vaḳfın ṭasarruf iden e'immeden resm-i çift refʿ olunub defterde ḥāṣıl yazılmamışdur. ʿAvārıż ḫōd e'immeden bi-l-külliye merfūʿdur. İmām olduḳları zamānda teklīf-i ʿavārıż olunmaya. Ve daḫī bir kimesne āḫar köyde imām olsa lakin kendü yaḳın olmaġın ġayrī köyde mütemekkin olsa mütemekkin olduġı köy cemāʿati bize imām degilsin diyü andan ʿavārıż ṭaleb itmeyeler. Ve daḫī bir raʿiyyet fevt olub müteʿaddid oġlanları ḳalsa baʿż çift ve baʿż bennāk ḳayd olunmış olsa ve daḫī bennāk olan atası yirinde ḥiṣṣe ṭaleb itse riʿāyeten li-l-ʿadāleten bennāka andan ḥiṣṣe virüb resm-i çift ve resm-i ben-

(13a) nāk cümlesinüñ arasında vireler. Ve daḫī bir raʿiyyet fevt olsa beş alt[ı] nefer oġlanları ḳalsa cümlesi evlü veyā baʿż mücerred ve baʿż evlü olsa mücerred olan daḫī kisbe ḳādir olsa ḳānūn budur ki ataları çiftligin müşāʿ ve müşterek taṣarruf ideler. Ve daḫī bir raʿiyyet fevt olub iki ṣaġīr oġlı ḳalsa çiftligi baḫş idüb ikisine taḳsīm ideler. Ve bāḳī evlü oġlanlarını bennāk ḳayd idüb kisbe ḳādir mücerredlerinden alt[ı]şar aḳçe alalar. Ve rüsūmların virmekde bennāk ḳayd olan bennāk resmin vire. Ve ḳara ḳayd olan ḳara resmin vire. Ve daḫī bir raʿiyyet fevt olsa müteʿaddid oġlanları olsa ataları yirlerine müşāʿ ve müşterek taṣarruf iderler iken cümlesinden biri daḫī fevt olsa ve fevt olanuñ daḫī oġlanı ḳalsa ḥiṣṣesi oġlana intiḳāl ider. Āmmā oġlı ḳalmasa ḳardaşı yiri ḳardaşa intiḳāl itmez. Lakin il virdügini ḳardaşları virse ġayre virme-

yeler. Meger ki bunlar raʿiyyet itmeyeler. Ol vaḳt sipāhī kime dilerse vire. Ve daḫī bir raʿiyyet ki defterde çift yazılmış olsa bile ol kimesnenüñ oġlı olsa ve oġlınuñ oġlı olsa daḫī kendü ḥayātda iken oġlı atasından evvel fevt olsa müteveffānuñ yiri
(13b) oġlına intiḳāl itmek nice ḳānūn ise oġlı oġlına daḫī eyle ḳānūndur. Anuñ gibi vāḳiʿ olduḳda sipāhī aña dedeñ yiridür babañ yiri degildür diyü daḫl itmeye. Ve resm-i ṭāpū ṭaleb itmeye. Ve daḫī bir raʿiyyet defterde bennāk ḳayd olsa daḫī ṣoñra çifte ḳādir olub bir raʿiyyetüñ çiftligi[ni] ṭāpūya alsa hem bennāk resmin ve hem yirüñ resmin vire. Bennāk yazıldum diyü hemān bennāk resmin vireyim dimeye. Ve daḫī bir raʿiyyet bennāk ḳayd olsa daḫī fevt olsa bir niçe kisbe ḳādir oġlanları ḳalsa altışar aḳçe resm-i ḳara vireler. Āmmā evlendükden ṣoñra bennāk resm[in] vireler. Defterde mücerred yazılmadum dimek fāʾide virmez. Ve daḫī bir raʿiyyet fevt olub müteʿaddid oġlanları olub ataları yirini müşāʿ taṣarruf iderken birisi fevt olsa sipāhī ḳarındaşlarından ṭāpū ṭaleb itmeye. Āmmā ḳısmet olunub ḥiṣṣesi müteʿayyın olduḳdan ṣoñra fevt olsa kardaşlarından anuñ ḥiṣṣesi içün ṭāpū ṭaleb itmek cāīzdür. Āmmā ḳānūn-i cedīd-i ṣaḥīḥ budur ki bir raʿiyyet fevt olsa çiftligi olub müteʿaddid oġlanları ḳalsa meẕkūr çiftligi oġlanları müşāʿ ve müşterek taṣarruf iderken biri fevt olsa anuñ ḥiṣṣesi içün sāʾir ḳardaşlarından sūvārī ṭāpū ṭaleb idebilür. Ḳānūn budur. Ve daḫī bir raʿiyyet fevt olsa ṣaġīr oġlı ve çiftligi
(14a) ḳalub taṣarrufına ḳādir olmasa sipāhī andan resm ṭaleb itmeye. Ṣaġīr yarayınca āḫara virüb zirāʿat itdüre yetim bāliġ olunca elinde ola. Bāliġ olduḳdan ṣoñra yine yetime vireler. Ve daḫī öksüz ṭāpūsı memnūʿ bidʿatdur. Atasınuñ yiri aña mülki mevrūṯ gibidür. Bunuñ gibi vāḳiʿ olıcaḳ sipāhī ve ʿāmiller āḫara ṭāpūya virüb bir miḳdār aḳçesin alurlar imiş. Vilāyet ḳāżīları ḥüccet virüb yetimi ataları yirinden maḥrūm iderler imiş. Eyle olsa bu bābda ḥüccet-i ḳāżīya ʿamel olunmaya. Yetim ṭaleb iderse ataları yirini ḥükm idüb alıvireler. Ve ṭāpūlayan kimesneler daḫī sipāhīye virdükleri aḳçeyi ṭaleb itse

kime virdi ise andan ṭaleb ideler. Āmmā yetim bāliġ olduḳdan ṣoñra on yıl miḳdārı ferāġat idüb terk-i daʿvā itseler ḳānūn budur ki ṣoñra itdükleri daʿvā maḳbūl olmaya. Ve daḫī bir raʿiyyet fevt olub oġlı ḳalmasa ḳızı olsa daḫī atam yiridür ḥaḳḳından gelürin diyü daʿvā itse sipāhī ḳıza yir virmek memnūʿdur. Ve daḫī bir yir maḥlūl olub daḫī bir ḫatun kişi il virdügi ṭāpūyı ben virürin dise ʿavrete virmek memnūʿdur. Virmeyeler. Āmmā bu ḫatun kişi sābıḳdan bir ṭarīkle
(14b) yir taṣarruf ider olsa boz ḳomayub ʿöşrin ve rüsūmın ṣāḥib-i tīmāra edā itdükden ṣoñra sipāhī ḫatun kişiye yir [vir]mek yoḳdur diyüb daḫl itmeye ve elinden almaya. Ve daḫī bir raʿiyyet ārāżī[18]-i ʿöşriyyeden zirāʿata ḳābil olan yirini bilā māniʿ üç yıl boz ḳosa sipāhīye żarār oldugı içün ṣāḥibinüñ elinden alub ġayre ṭāpūya virmek örfen cāīzdür. Āmmā ṣāhib-i ārż il virdügi ṭāpūya ben virürin dise yine kendüye vireler. Ve lakin ṭaġ veyāḫōd bayır olsa veyā ṣu baṣub zirāʿata her yıl ḳābīl olmaya boz ḳalsa alub ġayre virmek memnūʿdur. Ve bu sebeble ne miḳdār boz ḳalsa ṭāpūya müstaḥaḳḳ olmaz. Ve daḫī raʿiyyetüñ çifti öküzi içün veyāḫod ḫarman yiri içün bir dönüm veyā iki dönüm veyā üç dönüm veyā dört dönüm miḳdārı yiri bozmaḳ ve merʿā idinmek memnūʿ degildür. Ṭāpūya müstaḥaḳḳ olmaz. Ve daḫī şehrlü olanuñ ve ehl-i ḳurānuñ ṭavārları örüsiyçün vażʿ olunan yirlerüñ zirāʿat olunması ve ḳorunması ve ṭāpūya virilmesi żarar-i ʿāmmdur. Ol sebebden menʿ ideler. Ve köy merʿālarınuñ ḥaddı birer mīldür. Ve şehrüñ [ve] ḳaṣabānuñ birer buçuḳ mīldür. Ve daḫī sipāhīnüñ tīmārında āḫar sipāhīnüñ raʿiyyeti veyā bir kimesne yir zi-
(15a) rāʿat itse ḫāric ḳısmındandur. Āʿlā yirden iki dönüme bir aḳçe ve ednā yirden dört dönüme bir aḳçe alına ziyāde alınmaya. Ve daḫī bu maḳūle kimesne reʿāyā yirinden yir ṭutsa ḫāric reʿāyā ḳısmındandur. Sipāhīye dönüm aḳçesi vire. Ve daḫī sipāhīnüñ ḫāṣṣa çiftligi ve ḫāṣṣ yiri ṭāpūya virmek cāīz degildür. Ve eger sipāhī ṭāpūya virse hemān kendü zamānınadur.

[18] Ely.'da: اراضيه

Şoñra gelen sipāhī ṭāpūsın bozar. Ve eger kendü daḫī bozmaḳ dilese cāīzdür. Kimesne māniʿ olmaz. Ḳılıc yeri ṭāpūya virilmez dimekten murād budur ki ḫilāfınca reʿāyā yirleri ki ṭāpūlandukdan şoñra ayruḳ elinden alınmaz. Meger ki bilā māniʿ üç yıl boz ḳoya ṭāpū üstüne ṭāpū olmaz. Nikāḥ üstüne nikāḥ olmaduġı gibi. Ve daḫī şol raʿiyyet yirüñ ṣāḥibi fevt olub veyā cilā-i[19] vaṭan idüb maḥlūl ḳalur sipāhī ol yiri kendü taṣarruf idüb kendü çift[i] ile sürer. Veyā ortaġa vermeyle ḫāṣṣ olmaz. Āḫara ṭāpūya virse cāīzdür. Ve sipāhī ol taṣarruf itdügi raʿiyyet yiri içün ʿavārıż olduġı zamānda ʿavārıż vire. Meger ki ṭūlā[20] zamān ile raʿiyyet adına iżāfet olunmaz olub ḫāṣṣa ḥükminde ola. Bu ẕikr olan daḫī şol vaḳte olur ki sipāhī taṣarruf itdügi raʿiyyet yiri içün ʿavārıż olduġı zamānda ʿavārıż virür. Mādām ki ol yir filān raʿiyyet veyā filān raʿiyyet oġlı yi-
(15b) ridür dimek ile meşhūr ola āmmā ṭūl zamān ile zamān çeküb ve müteʿāḳiben defterlerde sipāhī üzerine ḳayd olunmuş ola ve ol yirüñ raʿiyyet ṭāʾifesinden bir kimseye iżāfet olmasa bu iʿ[ti]bār ile sipāhīnüñ ḫāṣṣa yiri ḥükminde olur anuñ [gibi] yir içün ʿavārıż virmek ḳānūn degildür. Ve defterde ḫāṣṣa ḳayd olunan yirlerde sipāhī rubʿ almaḳ ḳānūndur. Ve anlaruñ gibi yirleri baġ baġçe itseler ḫāṣılından yine rubʿ alınur. Ve daḫī ḳurālarda ev yiri içün ṭāpū almaḳ ḳānūndur. Āʿlāsı elliden ziyade olmaya. Ve evsaṭ otuz veyā ḳırḳ ola. Ednāsı on veyā yigirmi ola. Āmmā raʿiyyet zirāʿat içün ṭāpūladuġı yirde ev binā itse ev yiri ṭāpūsını ṭaleb itmeyeler. Ve daḫī bir kimesne rāyegān yirden sipāhī iẕni yoġken çalısın ve ṭaşın çapasıyle açub iḥyā eylese üç yıla dek elinden almayalar ve ṭāpū ṭaleb itmeyeler. Āmmā üç yıldan şoñra sipāhī ṭāpūya virse cāīzdür. Lakin āḫar kimesne virdügi ṭāpūyı ol kimesne virmege rāżī olursa aña virmek evlādur ġayre virmekden. Ve daḫī sipāhīler reʿāyādan ḳabl-ül-vaḳt rüsūm alsa ḳoyun resm[i] ve dönüm resm[i] gibi baʿdehu vaḳt ḥulūl itmezden evvel maʿẕūl olub

[19] Ely.'da جلايه
[20] Ely.'da طوله

tīmār mevḳūf olub āḫara virilse şoñra gelen sipāhī ol evvelki
(16a) sipāhīden ṭaleb ide. Reʿāyādan ṭaleb itmeye. Ammā reʿāyādan daḫī evvelki sipāhīye virdükleri isbāt idüb ḳāżīdan ḥüccet alıvireler. Ol daḫī ḥüccetle varub andan ṭaleb eyleye. Ve beglerbegiler baʿż sipāhīye mektūb virüb ḳāżīlara irsāl iderler imiş ki reʿāyā üzerinde olan rüsūmın ḳabl-ül-vaḳt alıverisüz diyü, imdi beglerbegiler bu aṣīl mektūb virmeyeler. Ve eger virürler ise ḳānūna muḫālifdür. ʿAmel itmeyeler. Ve ʿamel itmedükleri ile muʿātib olmazlar. Ve şehrlerde olan kile resm[i] tīmārā ḳayd olunmayub elçiler içün ve ḳapudan gelen ḳullar içün taʿyīn olundı. Ellerinde olan ḥükümleri mūcibince ol aḳçeden ḳāżī maʿrifetile ḫarc ideler. Ve bāḳī ne ḳalursa ṣāḥib-i tīmār mutaṣarrıf ola. Ve elçiden her ḳanḳısınuñ elinde ḥükm-i hümāyūn olub anuñ içinde yemekden ve yiyecekden ve yemden ve ulaḳdan ve kūlāvuzdan ve ġayrden her ne ḳayd olunmış ise anı vireler. Ziyāde nesne virmeyeler. Ve eger nesne emr olunmadı ise hemān ödevireler. Her ne ḥācetleri olur ise kendü yanlarından ṣatun alalar. Kimesneye zaḥmet virmeyeler. Eger iderler ise dergāh-i muʿallāya iʿlām ideler.

Faṣl

(16b) **Der beyān-i āʿşār ve ḥınṭa ve şaʿir ve ġayrī ḥubūbāt**

Buġdayda ve arpada ve darıda ve ʿalefde ve mīlāsda ve çavdarda ve ḫāṣīlda ʿöşrle salāriyye alınur. Sekiz kilede bir kile her müdd[e] iki buçuḳ kile alınur. Ve salāriyye alınduḳdan şoñra sipāhī ve eger ʿāmīl yemlik diyü müsülmānlardan nesne almayalar. Zirā salāriyye yemlik muḳābelesindedür. Ve bāḳī ḥubūbātdan noḫūd ve mercimek ve baḳla ve penbe ve kettān bulardan onda bir ʿöşr alınur. Salārlıḳ alınmaz. Ve lakin kettān toḫumından ʿöşr alınmaz. Kettāninden alınur. Zirā reʿāyā kettān sipāhīye yumşadı[21] virmek ḫidmet degildür. Kettān

Ely.'da bunun yerinde şu yazılıyor: بَشري Bunun anlamı belli değil (krş. Barkan, Kanunlar, s. 10. X/31: bişüri virmek). Bunun için Tveritinova nüshasındaki يومشادى sözünü tercih etmiştim. Bu kelime belki *yümşedi* olarak da okunabilir (bak. a.g.e. 11 a).

toḫumınuñ ʿöşri mukābelesinde reʿāyā kettān sipāhīye virür ler. Ve kendirüñ on demedinde bir demedi ʿöşr almaḳ ḳānuñdur. Ve ḳuru üzümde igdede[22] onda bir öşür alınur. Ve pekmezde on beşde bir alınur. Zirā anuñ ḫarc[ı] vardur. Ve göfterde on dördinde bir alınur. Zirā odun ve nışāsta ḫarc[ı] olunur. Ve daḫī aġacda biten fevākihden ve biten yetişecek vaḳti gelicek emīn kişiler üzerine varub ḳıymete ṭutub ʿöşrin alalar. Ve baġ ve bağçe arasında ot bitüb ṣatılur olsa on aḳçede
(17a) bir aḳçe ʿöşr alınur. Ve ḥarīmlerde ve ḥadāīḳda vāḳiʿ olan sebzevāt dan ʿöşr alalar. Ve zaʿferāndan ve göñülden ʿöşr alına. Salārlıḳ alınmaya. Ve baġdan ve bağçeden ʿöşr almaḳ şerʿe muvāfıḳdur. Āmmā reʿāyāda müżāyaḳa olmasun diyü ʿöşr miḳdārı bedel meblaġ taʿyīn olunub iʿtibār olunmışdur ki baġ dönümiyle her bir dönümden ḫarāc baʿż yirlerde dönümine yedişer aḳçe. Ve baʿż yirlerde sekizer aḳçe ve baʿż vilāyetde beşer aḳçe. Ve baʿż vilāyetde üç aḳçe alınugelmişdür. Ve ḥadāīḳdan ve ḥarīmden ʿöşrlerine göre kesim olınur. Ḥāṣıl bağlanmışdur. Ve daḫī ārż-i vaḳfdan ve emīrāne yirden sipāhī tāpūya virse baġ itmek içün daḫī ol kimesne bağçe eylese eger aġacları birbirine yaḳın olub arası zirāʿat[a] ḳābil[23] degil ise bağçe ḥükminde olur. Ve eger arasına çift girūb zirāʿata ḳābil olursa meyvenüñ ʿöşrini vireler. Ve eger bağçe ḥükminde olur ise müdde[ti] az eger çoḳ olsun sipāhī ben bunı çiftlige żamm ederin aġacları ḳalʿ-iṭ dimek cāīz degildür. Yā icāra[24] vażʿ itmek gerek ʿöşri bedeli veyāḫōd meyvesinüñ ʿöşrini almaḳ gerek. Vaḳfa enfaʿ ḳanḳısı ise anı ideler. Baʿdehu üzerine zamān geçmek ile aġacları ḳalmasa sipāhī bozub yine çift-
(17b) lige żamm idemez. Meger ki ṣāḥibi icarāsın virmege ḳādir olmayub ferāġat ide. Sipāhī ol vaḳt dilerse yine baġçe itmek içün bir kimesneye vire. Dilerse zirāʿat idüb ekin ekilmege vire. Vel-ḥāṣıl enfaʿ ḳanḳısı olursa anı ide. Ve ḳadīm ḳoz aġacları ki

[22] Ely.'da انوكده anlamı belli değil, *igde* olmalı.

[23] Ely.'da hatalı olarak tekrar *yakın* yazılmıştır.

[24] Ely.'da: يا اجاريه

reʿāyānuñ çiftligi içinde olmasa nizāʿ yoḳ ṣaḥib-i tīmāruñdur. Ve şol ḳoz aġacları ki reʿāyānuñ baġçesi içinde aşılaması ola veyāḫod çiftligi içinde işlemesi ola ve atasınuñ ve dedesinün aşılaması ola anlardan hemān ʿöşr alına. Ve şol kāfiri ḳoz aġacları ki reʿāyanuñ çiftliginde veyāḫōd ḥudūdında ola daḫī ekine ziyānı ola ve raʿiyyet anı ẓabṭ idüb ḥāṣıl eyleye sipāhī ile iki üleşeler. Ve ṭaġlardan olan kestāne[l]ikler ki raʿiyyetler ve ḫāricler divşürürler raʿiyyetler ḥimāyesine göre ʿamel ve riʿāyet olunalar. Emeklerine göre kimüñ tīmārı ise üleşeler. Ḫāricden olanlar destūrsuz düşlü ṭüşüne[25] daḫl itmeyeler. Ve ṭaġlarda veyāḫōd saḥrālarda bitmiş ḫüdāyī[26] kestāne aġacları beglik olub sipāhīnüñdür. Ḫāricden kimesne daḫl itmeyeler. Ve daḫī ṭaġlarda ve ormanlarda biten ḫüdāyī aġacları bir kimesne sipāhī maʿrifetile aşılasa ol aşılayanuñ mülki olur. Meyvesini ol kişi divşürüb ʿöşrini vire. Ve daḫī
(18a) ṭaġda ve ormanda bitmiş ḫüdāyī yemiş aġacları ki aşılanmamış ola anlar odun ve üründen[27] ḳalmış ola mubāḥ-ül-aṣīldur kim ṭutarsa anuñdur. ʿÖşr daḫī lāzım olmaz. Meger ki ḳorunub ẓabt oluna. Ol vaḳt kimin taṣarrufında olursa ol divşire. Ġayrler daḫl itmeye. Ve daḫī ortaḳcı ḳayd olan kimesnelere beglikden toḫum virüb ḥāṣılın münāṣafa ideler. Ve ortaḳcı nıṣf-i ḥāṣılın beglige virdügi sebebden bi-l-külliye ʿavārıż-i dīvānīden muʿāflardur. Anları ḳāżīlar ʿavārıża ḳatmayalar. Ve daḫī reʿāyādan tekrār ʿöşr şol kimesnelerden alınur ki sipāhīnüñ çiftligini terk idüb daḫī āḫar sipāhī yirin zirāʿat ideler anuñ gibiler zecren ʿöşrini ṣāḥib-i ārż alduḳdan ṣoñra bir ʿöşr daḫī kendü sipāhīsi ala. Ve eger üzerine yazılan yirini tamām eküb ḥaḳḳından geldükden ṣoñra āḫar yiri zirāʿat itmek ile tekrār ʿöşr alınmaḳ ḥayfdur. Ve daḫī sipāhīnüñ ġallesin ānbārına ve ḥiṣar erinüñ ḳalʿasına iletmek reʿāyānuñ üzerine lāzımdur. Āmmā bir günlükden ziyāde olsa defaʿan li-l-ḫarc teklīf olun-

[25] Bunun anlamı hiç belli değildir.

[26] Daima *ḫüdānī* şeklinde yazılmıştır.
اورندن

maya. Ve ortaḳcılara ḥāṣıl götürmek teklīf olunmaya. Hemān köylerinde olan ānbāra iledeler. Ve ḳānūnnāmelerde raʿiyyet süvārīye[28] ev yapu virmek ẕikr olunmamışdur. Hemān olan
(18b) ʿöşrin ḳoyacak ānbār yapu virmek reʿāyāya tecviz olunmışdur. Ve bir raʿiyyetün elinde çiftligi olsa Brūsa müddiyle dört müdd toḫum her yıl [ekmek] borcdur. Hiç ekmedügi yılda elli aḳçe alına. Brūsa müddiyle iki müdd toḫum ekse yigirm[i] beş aḳçe alına. Ve ʿalā haẕā āmmā dört müdd toḫum tamām ekdükden ṣoñra ġayrī ṣanʿat işlerse daḫī taʿarrūż olunmaya. Ve tīmār erleri ve ʿummāl ḫarman ölçmekde nesne almaḳ içün teʾḫīr iderler imiş. Ol bābda bir hafta tevaḳḳuf ideler. Eger keleb ölçmezler ise köyüñ imām ve keṯḫūdāsı ve yarar adamları maʿrifetile ḫarmanı ölçdürüb ānbārına ḳoyalar. Tīmār eri ve ʿummāl benüm maʿrifetümsüz ölçdüñüz diyü ol kimesneye incitmeyeler. Eger incidirlerse ḳāżī menʿide. Ve şol çayırlar ki her yıl ḳurınub çayır olagelmişdür anuñ gibiden ki reʿāyā taṣarrufında ola ʿöşr lāzımdur. Sipāhīye ʿöşrin vireler. Ve daḫī raʿiyyet yazılduġı yirlerde baġ dikse ʿöşrin vire. Ve otuz müddde bir salārlıḳ vire. Ve eger āḫar tīmārda baġ dikse ʿöşri ṣāḥib-i ārża virüb salārlıġı kendü sipāhīsine vire. Ve bir raʿiyyet āḫar sipāhīnüñ raʿiyyetinden baġ alsa ʿöşrini ve salārlıġını ol yir sipāhīsine vire.

Faṣl

(19a) **Der beyān-i resm-i āġnām ez yed-i müteʿāḳḳıdān ve yürükān**

İki ḳoyuna bir aḳçe alınmaḳ ḳānūndur. Ve daḫī ḳoyunla ḳuzı bir ṣayılmaḳ baʿż yirlerde ḳānūndur. Ḳoyun tamām dölin döküb ayırtlaşduḳlarından ṣoñra māh-i ābrīlde resm alınur. Ve daḫī ḳoyunı olmayan yürükden resm-i ḳara diyü on iki aḳçe alına. Ve daḫī yürüküñ ḳoyunı ḳırılub yigirm[i]den aḳall ḳalsa aña daḫī ḳara dinür. Ḳoyun resm[i] alınmaz. Hemān iki aḳçe alınur. Ve yürük sipāhī yirin ṭutub zirāʿat itse ʿöşr ve salārlıḳ

[28] Ely.'da: *süvārine.*

virdükden ṣoñra resm-i boyunduruḳ diyü on iki aḳçesin alalar. Ziyāde alınmaya. Ve yürükden resm evāīlde ḳuzı ḳatılıcaḳ alınur imiş. Hāliyen ābrīl ayında alınmaḳ muḳarrer ḳılındı. Ve Ḳaraca ḳoyunlu dimekle meşhūr pādişāhumuz ḥażretlerine müteʿallik yürükān vardur. Resm-i āġnāmları ḫāṣṣa-i hümāyūn içün żabṭ olunur. Ve defter-i ʿatīḳde şöylece şerḥdür ki şol kimesnenüñ ki resm-i ġanemi otuz aḳçeden eksük ola anlaruñ hemān otuz aḳçesi alına. Ve şol kimesnenüñ ki ḳoyunları resm[i] otuz üçden ziyāde ola anlardan iki ḳoyuna bir aḳçe resm alına. Ziyāde ve noḳṣān alınmaya. Ve şunlaruñ
(19b) ki ḳoyunı yoḳdur on ikişer aḳçe alına. Ve faḳīr olanları altışar aḳçe vireler. Ve daḫī bir kimesne ḳoyun ʿādetin alacaḳ zamāna ḳarīb[29] ḳoyun alsa vaḳtinde resmin andan alalar. Ben alalı bir ay oldı didügine ʿamel itmeyeler. Ve daḫī ḳaṣṣāblaruñ ve celebkeşlerüñ ellerinde bulunan ḳoyunlaruñ ol yıl ābrīl ayında ʿādeti alındugına ḥüccetleri bulunursa tekrār resm ṭaleb itmeyeler. Ve eger vech-i meşrūḥ üzere ḥüccetleri bulunmaz ise ṣatun alduḳları yiri bulivireler. Anlardan alına. Ve illā ellerinde bulunan kimesnelerden alına. Ve daḫī celebkeşlere tenbīh oluna ābrīl ayında alalar. Ve illā ʿādet-i āġnām ṣoñra benden alurlar diyü bahāsından bir miḳdār aşaġa varılsa andan alına.

Faṣl

Der beyān-i resm-i otlaḳ

Ḳadīmden otlaḳ resm[i] alınagelmiş yaylaḳlar ki ʿörf-i sultānīde deftere ḳayd olunmış idi anı alalar. Ve anlaruñ māʿadāsı çayırlardan ve ḳāyırlardan ki baʿż mevāżiʿde ḫaymāne ṭāʾifesine yurd ve bāʿż şehrlerde ḫāṣṣa ve ḳurā ḫalḳına örü diyü ḳayd olunmışdur. Ve baʿż mevziʿde daḫī sipāhīlere tīmār ḳayd olunmışdur. Ve baʿż daḫī ḫalī ve ḫāric-i defterdür ki anlaruñ gibi yirlerden ʿummāl ṭāʾifesi ve sipāhīler otlaḳ resmin

[29] Ely.'da: قيوب

(20a) almaḳ muḫālif-i ḳānūndur. Ve defter-i ʿatīḳden ḫāric olduġı ecilden anlarda resm-i otlaḳ ḳayd olunmadı. Nesne alınmaya. Hemān resm-i āġnām alına. Ve resm-i otlaḳ ḳayd olunan yirlerden ʿādet-i ḳadīme üzere her süriden bir orta ḳoyundur. Ḫāricden sancāġa gelen ḳoyundan resm-i otlaḳ mīrlivā içün veyāḫōd ṣāḥib-i tīmār içün āʿlā süriden bir ḳoyun ki bahāsı yigirm[i] aḳçe ola. Veyā evsaṭ süriden bir ḳoyun ki bahāsı on beş aḳçe ola. Veyā ednā süriden bir toḳlı ki bahāsı on aḳçe ola. Ve-l-ḥāṣıl yigirm[i]den ziyāde olmaya. Artuḳ bahālı almaḳ ḳānūn[a] muḫalifdür. Alınmaya. Ve resm-i otlaḳ daḫī ḳoyun yürüdügi yire göre olur. Ṣāḥibi oturdugi yire göre degildür. Ve bir tīmārda sipāhī mütemekkin olub ḳoyunı olsa veyāḫōd piyāde müsellem ṭāʾifesinüñ āġnāmları olsa anlaruñ gibidür. Ṣāḥib-i tīmāra otlaḳ ṭaleb olunmaya. Meger ki üzerine ḥāṣıl baġlanmış ola. Ve daḫī yürük ṭāʾifesinden bir kimesne bir tīmārda yir zirāʿat itse ve baġı baġçesi olsa ṣāhib-i tīmāra resm-i otlaḳ vire. Āmmā ḳışla[k] resmin virmeye. Ve ḫāricden reʿāyādan

(20b) bir kimesne bir tīmārda ḳoyun ḳosa ve yürüdse veyā ortaġa virse anlaruñ gibiden daḫī resm-i otlaḳ ṭaleb olunmaz. Meger ki yine üzerine ḥāṣıl ḳayd olunmış ola.

Faṣl

Der beyān-i resm-i ḳışla

Bir tīmāra ḫāricden ḳoyun gelüb ḳışlasa āʿlā sü[r]iden bir ḳoyun alına. Ve ednā süriden alt[ı] aḳçe alına. Ziyāde alınmaya. Ve bir kimesne sipāhīnüñ tīmārında ḳışlasa evlü olsa resm-i ḳışlaḳ alt[ı] aḳçe alına. Ve mücerred olsa üç aḳçe alına. Ve bu resm-i ḳışla ḳoyun ṭurdugı yire tābiʿdür. Yürüdügi yire göre olmaz. Ve ḳışlayan kimesne sipāhīye ʿöşr ve resm virür ise resm-i ḳışla alınmaya. Ve yürüḳ ṭāʾifesi daḫī bu ḳabildendür. ʿÖşr ve resm virdügi yuvāda resm-i ḳışla virmeye. Ve illā yürük her ḳanḳı tīmārda ḳışlarsa resm-i ḳışla üçer aḳçe virmek ʿādetdür.

Ve ḳışlaḳcı olan kimesne daḫī üç yıla dek resm-i ḳışlaḳ virüb üç yıldan ziyāde otursa resm-i bennāk alına.

(21a)

Faṣl

Der beyān-i resm ve aḥvāl-i yürükān

Yürüḳ ṭāʾifesinde daḫī yirlü gibi resm-i ġanem iki ḳoyun[a] bir aḳçe vire. Ve şol yürüküñ ki ḳoyunı olmaya resm-i ḳara diyü on iki aḳçe alına. Ve daḫī yürüklerüñ ḳoyunı ḳırılub hiç ḳalmasa veyāḫōd yigirm[i] dört ʿadedden aḳall ḳalsa bunlara daḫī ḳara dinür. On iki aḳçeleri alına. Resm-i ġanem alınmaya. Ve yürükler elinde sipāhī yirinden ṭāpūlı yir olub zirāʿat itdükden ṣoñra resm[ve] öşr ve salārlıḳ virdüginden ṣoñra ḳānūn budur ki sipāhīye resm-i boyunduruḳ diyü yılda on iki aḳçe vire. Ve yürükler sancāḳ begi ve tīmār eri yirinde yir zirāʿat itseler tamām çiftlüden on iki ve nīm çiftlüden alt[ı] aḳçe alına. Ve otlaḳ resm[i] yirlü [vir]dügi gibidür. Āʿlā süriden yigirm[i] ve evsaṭdan on beş ve ednādan on aḳçe ḳıymetlü bir ḳoyun vireler. Ve resm-i aġıl her aġıldan üçer aḳçe sancāḳ begine vireler. Ve yürük ṭāʾifesinüñ rüsūmı evāīlde ḳuzı ḳatılduḳda alınur imiş. Ḥāliyen ābrīl ayında alınmaḳ ḳānūni muḳarrerdür Ve Ṭokuzlu Ḳara aġacı nāḥiyesinde ve baʿż
(21b) mevāżiʿ[de] daḫī ḥāricden yaylaya gelen Ḳaraca ḳoyunlunuñ ve sipāhī yürükden onar aḳçe resm-i otlaḳ ve ḳoyunı olmayanlardan ikişer aḳçe otlaḳ resm[i] alınur. Mīrlivā ile zaʿīm bi-ṭarīḳ-ül-münāṣafa taṣarruf iderler. Ve Āyāṣuluġ ve İzmīr tevābiʿnde buġūrcı ʿarablar vardur. Zamān-i sābıḳda buġūr ḫidmetin iderler imiş. Ṣoñra ol ḫidmet refʿ olunub her ḫāneye sekizer aḳçe vażʿ olunmışdur. Ḥāliyen bu uslūb üzere muḳarrerdür. Ḫāṣṣa-i hümāyūn içün żabṭ olunur. ʿĀdet-i ḥaymāna vilāyet-i Ḳaramān'da merḥūm sulṭān Meḥemmed zamānında meẕkūr ḥaymāne ṭāʾifesinden baʿż at aḳçesi vażʿ olunub baʿż āḫarına vażʿ olunmamışdur. Merḥūmuñ vefātından soñra merḥūm sulṭān ʿAbdullāh mecmūʿ-i ḥaymāna ḫāṣṣa

muʿayyen olunub ġalle bahā didükleri bidʿat küllisinden refʿ olunmışdur. Köhne defterde at aḳçesi vaż‘ olunmayanlardan üzerlerine ḳayd olunan yurdlarda ekenlerden ʿöşr-i ġalle, resm-i çift ve resm-i bennāk ve resm-i caba ve resm-i āġnām ve resm-iʿ arūs ve cürm cināyet yazılub ve yurdlarında zirāʿat idecek yirleri olmayub āḫar yirinde zirāʿat itdüklerinden ʿöşr-
(22a) leri yir ıssına ve resm-i çift ve bāḳī rüsūm ḫāṣṣa virilmek ḳayd olunmışdur. Ve ʿavārıż daḫī virürler[30] imiş. Köhne defter mūcibince rüsūm-i meẕkūre girü defter-i cedīde ḳayd olundı. Ve at aḳçesi vaż‘ olunan ṭevāīfden resm-i çift ve bennāk ve caba ve kendülere yurd vaż‘ olunan yirlerde ekdüklerinden ʿöşrleri at çekdükleri muḳābelesinde ʿafv olunub ʿavārıż virmek daḫī refʿ olunmışdur. Hemān at aḳçesi at başına üçer yüz aḳçe. Ve resm-i ġanem ve resm-i ʿarūs ve cürm cināyet virürler. Defter-i cedīde daḫī böyle ḳayd olundı. Āmmā at çekenlerden ve çekmeyenlerden baʿż cemāʿatler ḫāṣṣlardan ifrāz olunub tīmāra virilmişdür. At çekenlerden tīmāra virilenlerüñ at aḳçesi refʿ olunub anuñ muḳabelesinde yurdlarında ekdükleri ʿöşrlerini virmek ve ḳoyun[ı] olmayanlardan bennāk ve ʿavārıż virilmek ḳayd olunub at aḳçesi refʿ olunub defter-i cedīd yazıldı. Ve at çekmeyenlerden tīmāra virilen hemān ḫāṣṣa ḳayd olunduġı rüsūm ile yine tīmāra ḳayd olundı. El'ān at aḳçesi virilenlerden Tūrġūd ve Bāybūrd ve Eski il ḳabīlele-
(22b) rinde ḳılmışdur. Ḥaymāna defterinde tīmāra virilen ve ḫāṣṣa olan ḳayd olunub ḳabīleleri āḫırında at çeken ve çekmeyen şerḥ olunmışdur. Ve at çeken ṭāʾifesinden her ḳabīlede mevcūd olan cemāʿate bāḳī ḳalan at aḳçesi taʿādül ṭarīḳ ile tevzīʿ-i cedīd olunub ẓabṭ olunmaḳ emr olundı. Ol sebebden defter-i cedīd ḳabīleler āḫırında at aḳçesi icmālen ḳayd olundı. Ḫilāf-i emr taʿaddī olunmaya. At aḳçesi çekmeyen ḳabīlelerüñ rüsūm[ı] oturaḳ reʿāyā rüsūm[ı] gibidür. Bu ḳānūndan tecavüz olunmaya.

[30] Ely.'da ویره لر

Faṣl

Der beyān-i resm-i küvvārāt

Ḳovan ṭurduġı yire tābiʿdür. Kimüñ yirinde bal eyler ise yine ʿöşr anuñdur. Ve şol yirlerde ki defterde aḳçe yazılmışdur ol alına. Ve şol yirlerde [ki] aḳçe ḳayd olunmamışdur āʿlā ve ednā on ḳovana bir ḳovan ʿöşr alına. Ammā defaʿaten li-t-taẕyīḳ baʿż yirlerde ʿöşr bedel[i] aḳçe taʿyīn olunmışdur ki baʿż vilāyetde iki ḳovana bir aḳçe ve baʿż vilāyetde bir ḳovana iki aḳçe ve baʿż yirde ḳovan başına bir aḳçe resm bağlanmışdur. Ammā livā-i Ḥamīd'de ve livā-i Ḫüdāvendigār'da ve livā-i Ānkara'da ḳovan ʿöşr[i] ṣāḥib-i raʿiyyet üzerine ḳayd olunmış. Ṣaḥīḥ sulṭānī. Ve baʿż yirde bir raʿiyyetüñ āḫar sipāhī yirinde ḳovanı olsa ṣāḥib-i ārża iki veya üç ḳovana bir aḳçe ve ṣāḥib-i raʿiyyete iki ḳovana bir aḳçe vireler ve Bōlī sancāġında evāīlde ḳovan ḥaḳḳı yire tābiʿ imiş. Ḥāliyen raʿiyyete tabiʿdür. Hükm-i hümāyūn erzānī ḳılmışdur. Ḳoyun resm[i] gibidür. Ve ḳışladuġı yirde[31] ḳışla ḥaḳḳı virürler. Ammā livā-i Ḥamīd'de otlaḳ resm[i] diyü ṣāḥib-i ārża baʿż yirde dört ḳovana ve baʿż yirde üç ḳovana resm-i otlaḳ diyü bir aḳçe alurlar. Ammā livā-i Ḳaramān'da ḳovan kimüñ tīmārında olursa ḳovan başına iki aḳçe sipāhīsine ḥükm olunur. Yire tābiʿdür. Ve şol ḳariyeler ki vaḳf ola bir aḳçesini vaḳfa virür. Ve bir aḳçesini dīvānīye virür. Ve şol ḳariyeler ki mülk ola bir aḳçesi[ni] dīvānīye vireler. Ve livā-i Āydīn'da reʿāyā ekşer ḳovanı āṣīl yatırduḳları yirden ḳaldurub āḫar sipāhīnüñ tīmārına iletüb ḳoyub ḳovan ḳanḳı yirde bal eylerse resm anda virmek iʿtibār üzerine bal eyledügi yird[e] dört ḳovana bir aḳçe virilmek üzerine āḫar tīmāra iletürler imiş. İmdi ḳānūn-i muḳarrer oldur ki bir ḳovana iki aḳçe birin ṣāḥib-i tīmār ve birin bal eyledügi tīmāruñ sipāhīsine vireler. Ve ṭaġlarda ve aġac yarıḳlarında bulunan bal ki sipāhīye yazılmış olmaya mevḳūfcılaruñdur. Eger ḳadīmden ballık ise ve illā ṣayd ḳısmındandur kimesne

(23a)

(23b)

[31] Buraya yazılan *ve* sözünü (cümlenin anlamını bozduğu için) bıraktım.

daḫl itmeye. Bulanundur. Ve bir tīmārda ḳovan olmayub resm ḳayd olunmasa daḫī ṣoñradan baʿż kimesneler ḳovan idinseler yine ʿādet üzerine rüsūm ṣāḥib-i tīmāruñdur. Virmezüz ḥāṣīl ḳayd olunmamışdur didüklerine ʿamel olunmaya. Ve baʿż mevāżiʿde şöyle ki ʿöşr-i ḳovan ḳayd oluna ve ḳovan ṭurduġı yir sancāḳ begine müteʿallıḳ yir ola ʿöşr-i ḳovanuñ şülṣānin ṣāḥib-i raʿiyyete ve şülüşin sancāḳ begi alur.

Faṣl

Der beyān-i resm-i ʿarūsāne ve baʿż bādihavā

Bādihavā diyü defterde ḳayd olunan resm-i ʿarūs ve cürm ve cināyet ve çiftlik ṭāpūsı ve ev yiri ṭāpūsı ve ḫāricden gelüb ḳışlayanlaruñ tütün resm[i][32] serbest olmayan tīmārlarda nışfı ṣāḥib-i raʿiyyetüñ ve nışf-ı āḫarı ḫaricden daḫl iden sancāḳ beglerinüñdür. Veyāḫōd ḫaricden daḫl iden ṣubaşılaruñdur. İkisi bile daḫl itmedügi yirde her biri rubʿ taṣarruf ider. Ām-
(24a) mā vilāyet-i Ḳaramān'da nışf-i āḫar şehzāde ḫaṣlarına yazılmışdur. Resm-i ġanem ve resm-i ʿarūsiyye ḳayd olunan yirlerde daḫī bu ṭarīḳ üzere daḫl iderler. Gerdek degeri ve yir ṭāpūsı Bōlī sancaġında başḳa tīmār erinüñdür. Sancāḳ beginüñ ve subaşılarınuñ anlarda dahilleri ve ḫāṣṣaları yoḳdur. Āmmā ḳoyun ḥaḳḳı ve cerāīm sancāḳ begiyle subaşınuñdur. Ṣāḥib-i tīmāruñ daḫl[i] yoḳdur. Meger ki tīmār serbest ola. Veyāḫōd ḫāṣ ḳayd olunmış ola. Ve resm-i ʿarūsāne daḫī cihāzlu ḳızlardan altmış aḳçe ve ʿavretden ḳırḳ aḳçe alına. Ve baʿż yirde ʿavretden otuz bākire ḳızdan altmış aḳçe alınur. Ve faḳīre ʿavretden nışf-i resm-i ġaniyye alına. Ve mutavassıṭ-ül-ḥāl olandan beyne beynedür. Ve bākire ḳızıñ resm-i ʿarūsānesi babasına tābiʿdür. Yaʿnī babasınuñ sipāhīsi alur. Ne maḳāmda çıḳarsa çıḳsın. Āmma ʿavretde ṭoprak muʿteberdür. Kimüñ tīmārında nikāḥ olursa resm anuñdur. Ve yürük ṭāʾifesi lāmekān olduġı sebebden atasına tābiʿdür. Ve eger bākiredür

[32] Ely.'da hatalı olarak şöyle yazılmıştır: *Ḳışlayanlar ki tütüni resm.*

ve eger şeyyibedür atasına tābiʿ olmaḳda yürükde bākire ile şeyyibe birdür. Ve resm-i nikāhuñ daḫī āʿlāsı bir dīnārdur. Ve ednāsı on iki aḳçedür. Ve mutavassıṭ-ül-ḥālda nākıḥle menkūḥa ḥāllerine göre alınur. Ve daḫī sipāhī ṭāʾifesinüñ ḳızı
(24b) çıḳsa ʿarūsānesi subaşılıḳda ise subaşı alur. Ve eger sancāḳ begi eli altında ise sancāḳ begi alur. Ve daḫī sancāḳ beginüñ ḳızı çıḳsa resm begler beginüñdür. Ve begler beginüñ ḳızı çıḳsa resm-i nikāḥ ḫızāne-i ʿāmireye alınur. Ve daḫī piyāde ve müsellem ṭāʾifesinüñ resm-i ʿarūsānesi ḳızda çiftlikleri üzerinde olsun ve reʿāyā yirinde olsun sancāḳ beginüñdür. Ve eger şeyyibe olursa reʿāyā ḳızı gibi toprāḳa tābiʿdür. Eger kendü yayalıḳ çiftligi üzerinde olursa yine sancāk beginüñdür. Ve illā çiftligi üzerinde olmaz ise ṣāḥib-i ārżuñdur. Ve Ḫüdāvendigār evi olan yürüklerüñ resm-i ʿarūsānesi ḫızāne-i ʿāmireye alınur. Ve eger bir kişinüñ yazlısı bir yirde olsa ve ḳışlası bir āḫar yirde olsa ḳızı çıḳsa gerdek resm[in] raʿiyyet yazıldugı yire virür. Ve eger kimesneye raʿiyyet yazılmış degil ise nıṣf resm yirine vire. Ve nıṣf āḫar yirine daḫī vire. Ve eger orada yürük evi olsa[33] kimesneye raʿiyyet yazılmış olmasa ḳızı her ne yire çıḳarsa gerdek resmin ol yir ṣāḥibine vire. Ve yürük ṭāʾifesinüñ evvel ve ikinci nikāḥınuñ resm-i gerdegi atası ṣāḥibine vireler. Āmmā ikinciden ṣoñra olan resm-i
(25a) gerdegi[34] her ḳanda nikāḥ olursa aña vireler. Ve daḫī bir kimesne ʿavretine talāḳ virüb yine nikāḥlansa resm-i nikāḥ alınur. Āmmā resm-i gerdek alınmaz. Ve daḫī bir kimesne cāriyesini ʿabdına nikāḥ iderse resm-i nikāḥ ve resm-i gerdek alınmaya. Ve eger bir kimesne cariyesini āzādlu kimesneye nikāḥ iderse bākire ise nısf-i resm-i ḫürre-i bākire alına. Ve eger şeyyibe ise nısf-i resm-i [hürre-i] şeyyibe alına.

[33] Bu cümle biraz şüpheli, çünkü ely.'da şu şekilde yazılmıştır: يول ك اوي اولسه

[34] Ely.'da: *resm ve gerdegi.*

Faṣl

Der beyān-i resm-i duḫān yaʿnī tütün aḳçesi

Ve bir kimesne āḫar sipāhīnüñ tīmārında mütemekkin olub ḳızın çıkarsa resm-i duḫān āʿlā yirden ṭoḳuz aḳçe mutavassıṭ-ül-ḥāl olandan alt[ı] veyā yedi aḳçe alına. Faḳīrden ḥāline göre alına. Yürükde daḫī bu ʿādet cārīdür. Piyāde ve müsellem ḳızları daḫī sipāhī tīmārında çıḳsa resm-i duḫān beş aḳçe alına. Ve āḫar tīmārdan bir kimesne gelüb bir tīmārda yurd idinüb ḳışlasa baġ ve baġçesi yoġsa tīmār ṣāḥibine ʿöşr virmezse üç aḳçe resm-i duḫān alına. Ve illā ṣāḥib-i tīmāra ʿöşrden ve rüsūmdan ḳalīl ve keşir nesne virse resm-i duḫān alınmaz. Ve eger bir tīmārda āḫar sipāhī mütemekkin olsa
(25b) resm-i duḫān alınmaz. Lakin ḳızı çıḳsa resm-i duḫān hemān beş aḳçe alına. Ve şehr ḫalḳından bir kimesne bir köyde ṣoñradan mütemekkin olsa yir zirāʿat itsün itmesün resm-i duḫān alınmaz. Āmmā ḳızıñ çıḳarsa resm-i duḫān ḥāline göre alına. Āmmā ḳurā ḫalḳınuñ ve yürükden [ve] ġayrīden bir kimesne şehr[e] gelüb mütemekkin olsa ve ḳızın çıḳarsa resm-i duḫān alınmaḳ ḳānūna muḫālifdür. Alınmaya.

Faṣl

Der beyān-i resm-i āsiyāb fī vilāyet-i Ānāṭōlī

Bir degirmen ki yıl[da] tamām yürise Būrsa müddi ile bir müdd buġday ve bir müdd arpa ḳayd olunmışdur. Āmmā baʿż sancāḳlarda meẓkūr ġalle bahāsı yıl yüriyen degirmene altmış aḳçe vaż ʿolunmışdur. Ḥāliyen reʿāyā ṭāʾifesine mużāyaḳa olmasun diyü her bir senede altmış aḳçe vaż ʿolundı. Ve alt[ı] ay yüriyen degirmen otuz aḳçe ve andan aşaġa olandan beş aḳçe ḥesābı üzerine [35] vaż ʿolundı. Ve ekşer memālikde resm-i āsiyāb ḫarman vaḳtinde almaḳ ḳānūn olmışdur. Ve vilāyet-i

[35] Kenardaki düzeltme.

Ḳaramān'da daḫī bu üslūb üzerine ḳayd olundı. Ve ġalle bahā-
(26a) ya olıcaḳ reʿāyāya mużāyaḳa olmasun içün vilāyet-i Ḳaramān' da daḫī bu ḳānūn vażʿ olunmışdur. Ve Bōlī sancāġında ḳānūn-i ḳadīm üzerinedür. Yıl yürüyen degirmenden Brūsa müddi ile bir müdd buġday ve bir müdd arpa alına diyü vażʿ olundı. Ve alt[ı] ay yüriyenden nıṣf-i ẕālik. Vilāyet-i meẕkūrede resm-i āsiyāb tamām dīvāniye ḳayd olunub vaḳf olan ḳurāda vaḳfa ḥıṣṣe yazılmayub evḳāf mutaṣarrıfları icāriye-i ārż içün diyü vaḳfa ṭaleb itmegin āsitāne-i saʿādet penāha ʿarż olunub nıṣf icār-i ārż içün vaḳfa ve mülke buyurulub nıṣf-i āḫar dīvāniye buyuruldı. Ve sel degirmenlerinden yüridügine göre alına. Ve muḳātaʿa iʿtibār refʿ oluna diyü ḳayd olunmışdur. Ve daḫī bir tīmārda ḥāṣīl ḳayd olunan degirmen ḫarāb olsa ṣāḥibine teklīf oluna. Eger ḳudreti olub maʿmūr ide[rse][36] üzerine muḳayyed olan rüsūmı sipāhisine ḥükm idüb alıvireler. Eger maʿmūr itmege ve rüsūmın virmege ḳādir olmasa ḳāżī maʿrifetiyle āḫara ṣatduralar. Maʿmūr idüb rüsūmın vire. Ve eger bir kimesne ṣatun alur bulunmasa ṣatınca cebr idüb resmin buldurmayalar. Ve daḫī bir kimesne degirmen ṣatsa müşterī yedinde iki aydan yıl tamām olsa resmin müşterīden
(26b) alalar. Bāyiʿden almayalar. Ve daḫī bir degirmenüñ ṣuyı ḳatʿ olsa bi-l-külliye ḳatʿ olsa baṭṭāl ḳalsa ve āḫar yirden getürmeye ḳābīl olmasa anuñ gibiden resm alınmaḳ ḫayfdur. Alınmaya.

Faṣl

Der beyān-i tīmārhā-i serbest

Elli biñ iki ṣubaşılıḳ ve çeribaşılıḳ ve emīr-i ālemlik ve dizdār tīmārı ve çavuşlar tīmārı serbestdür. Bunlaruñ māʿadāsı serbest degildür. Meger bir tīmār ṣoñradan ṣubaşılıḳa ilḥāḳ oluna. Munżamm olmaġla serbest olur. Ṣoñra yine ifrāz oluna tīmārlıġa virilse serbestlikden çıḳar. Meger ki serbestlik üze-

[36] Bu sözün yarısı silinmiştir. Fakat şu şekilde tamamlansa mana veriyor.

rine virilmiş ola defterde veyā berātda serbestdür diyü ḳayd ola. Ve serbest tīmārlarda müsellem ve piyāde ve yürükān-i Ḫüdāvendigārdan ġayrī reʿāyā ṭutduġı ʿabd[37]-i ābıḳ ve kenīzek müjdeleri ṣāḥib-i tīmāruñdur. Ve müddet-i örfiyyeleri tamām olduḳdan ṣoñra ḳāżī maʿrifetile esvāḳlarda beyʿ-i men yezīd ideler. Daḫī ṣatılan ḳuluñ ve cāriyenüñ ve devvābuñ bahāları aṣḥāb ẓāhir olunca bir emīn ḳatında ḥıfẓ ideler. Ve müddet-i örfiyye daḫī ḳulda ve cāriyede üç aydur ve devābb-
(27a) da bir aydur. Ve bahālusında müddet nısf-i müddet-i ʿabd-i ābıḳdur. Ve serbest olmayanlarda kendü reʿāyāsıyle ġayrinüñ reʿāyāsı ṭutmasında farḳ yoḳdur. Defterde bu ḫuṣūṣ ḳayd olub taʿyīn olmaduġı taḳdīrde mīrlivāya veyā ṣubaşılara veyā maʿmūl olageldügi üzere taṣarruf ideler. Ve daḫī serbest olan tīmārda şol kimesneye ʿādet-i yavā ḳayd olunmış ola vāḳiʿ yavāyı ṣāḥib alur. Ve ḳayd olunmayanlarda vāḳiʿ olan yavā[yı] yine bi-l-külliye sancāḳ begi alur. Ḫāṣṣa-i pādişāhīde olandan ġayrīden[38] ve daḫī yaya ve müsellem kendü yirlerinde ṭutduġı sancāk beginüñdür. Ve sipāhī toprāġında ṭutsalar bi-l-külliye atlu sancāġı beginüñdür. Ve ʿabd-i ābıḳ ṭutulsa yavācı olan kimesne ʿabd-i ābıḳ ṭutub getürene yigirm[i] aḳçe virmek ʿādet olmışdur. Ve ābıḳuñ mevlāsı gelicek bir günlük yavādan ḳaçmış ise otuz aḳçe ve iki günlük yavādan ḳaçmış ise altmış aḳçe ve üç günlük yavādan ḳaçmış ise ve daḫī ziyāde yavādan ḳaçmış ise yüz aḳçe muştuluḳ vireler. Ve ābıḳa ḳāżī taḳdīr eyledügi nafaḳasın vireler. Ve bunlardan ġayrī ʿabd-i ābıḳ ṭutub getürene virilen yigirm[i] aḳçeyi daḫī ābıḳuñ mevlāsından alurlar imiş. Merḥūm Ḫüdāvendigār ol yigirm[i] aḳçeyi yavācı elinden emr eylemişdür. Anuñ üzerine muḳarrer olmış-
(27b) dur. Ve resm-i ʿarūsāne daḫī serbest olan tīmārlarda müstaḳil ṣāḥib-i tīmāruñdur. Ṣubaşı ve sancāḳ begi daḫl itmez. Ve resm-i āġnām daḫī serbest olmayan yirlerde sipāhīleri ve ṣubaşıları münāṣafa ṭarīḳiyle üleşürler[39]. Ve ṣubaşı olmayan yirde sancāḳ

[37] Bunun üstüne *yuva* sözü yazılmıştır.

[38] *Ḡayrī* olmalı. Ayrıca yavā için bk. U. Heyd, *Ottoman criminal law*, s. 82, 120, 145.

[39] Ely.'da: اولش درلر

begi ṣāḥib-i tīmār ile tanṣīf ider. Cürm cināyet daḫī kezālik. Ve livā-i Āydın'da serbest olmayan [tīmāruñ] resm-i āġnām ve cürm cināyeti sancāḳ beginündür. Ve daḫī vilāyet-i Germiyānuñ baʿż yirler[in]de serbest olmayan tīmāruñ resm-i āgnāmınuñ nıṣf[ı] ṣāḥib-i tīmārūñdur. Ve nıṣf-i āḫarı ṣubaşı ile sancāḳ beginüñdür. Ve daḫī serbest tīmārlarda cürm cināyet bi-l-külliye ṣāḥib-i tīmāruñ ve serbest olmayan tīmārlarda nıṣf ṣāḥib-i tīmāruñdur. Ve nıṣf-i āḫarı ṣubaşıyle sancāḳ beginüñdür. Ve daḫī baʿż yirlerde nıṣf ṣāḥib-i tīmār alduḳdan ṣoñra nıṣf sancāḳ beginüñdür. Veyāhōd ṣubaşılaruñdur. Ve daḫī bir yirde vaşaḳ ve ḳablan ṭutulsa pōstı sancāḳ beginüñdür. Meger ki yaya ve müsellem ṭutmış ola anlaruñ kendü beglerinüñdür. Ve daḫī oġrınuñ ve ḥarāmīnüñ ve ḳanlunuñ bi-ḥaseb-ül-merātib siyāseti sancāḳ beginüñdür. Ve ʿafv olunan yirlerden bedel-i siyāset aḳçe almaḳ ḳānūn[a] muḫālifdür. Ve siyāset olan
(28a) kimesneden cürm almaḳ yokdur. Āmmā ʿafv olıcaḳ cürm ṣāḥib-i tīmāruñdur. Ve daḫī reʿāyā raʿiyyetlik yirlerin birbirine ṣatmak ve almaḳ ḫilāf-i kānūndur. Alana ve ṣatana daḫī muḥkem tehdīd ideler. Meger ki sipāhī maʿrifetiyle ḥaḳḳ-i ḳarārın ve ḥaḳḳ-i taṣarrufın bir miḳdār aḳçe alub virse cāīzdür. Āmmā sipāhī ol aḳçenüñ ʿöşrin ala. Ve illā sipāhī maʿrifeti olmadın cāīz değildür. Ve daḫī sipāhī ve ʿummāl ḫarman ölçmekde teʾḫīr itmeyeler. Hemān bir hafta teʾḫīr ideler gelüb ölçmezler ise köyüñ imāmı ve ketḫüdāsı ve yarar ādamları maʿrifetile ḫarmanı ölçüb ānbārına ḳoyalar. Ṣoñra gelüb bizüm maʿrifetümüz yoġken ölçdüñüz diyü incidmeyeler. Ve daḫī reʿāyā yirlerini rıżaları ile ve sipāhī maʿrifetile istibdāl idişüb olunca taṣarruf itseler ṣoñra oġlanları bozmaḳ isterler ise cāīz degildür. Ve kendüler daḫī ḥayātlarında peşīmān olub bozmaḳ dileseler boz[a]mazlar. Āmmā sipāhī maʿrifetiyle olmasa fesḫ idişmek cāīzdür.

Faṣl

Der beyān-i töhmet-i müttehemān ve müteʿallikān-i işān

Bir kimesneye isnād ve töhmet itseler oġlı var ise oġlına ve ḳız ḳarındaşına ve ākrabāsına ve muṣāḥiblerine ve küfelāsı-
(28b) na veyāḫōd ehl-i ḳariyesine ve maḥallesi cemāʿatine veyā bir kimesnenüñ evinde ṭurursa aña teklīf ideler bulduralar. Ve daḫī bir yirde derbend ḥāfıẓları olsa daḫī taḳsīrāt idüb ḥıfẓında tekāsül itseler ol yolda żāyiʿ olan müsülmānlaruñ rızḳların alanı bulmazlar ise anlara tażmīn itdüreler. Zirā derbendi ḥıfẓ idüb gözlemek anlaruñ üzerlerine lāzımdur. Ve daḫī ḳażā ve tedrīs ve tevliyet[40] ve neẓāret ve meşīḥat ve ḫiṭābet ve imāmet ve sāʾir anlaruñ emṣāli menāṣıbdan ve cihātdan şunlar ki berāt-i pādişāhī ile nesne taṣarruf ideler taʿzīr lāzım olsa taʿzīr lāzım olıcaḳ[41] yirde itmeyeler. Ve ḥabs idecek yirlerde kefīl bulunur iken ḥabs itmeyeler. Dergāh-i muʿallāya ʿarż idüb iʿlām ideler. Meger ki şenāʿat-i ʿaẓīm ola daḫī firār iḥtimāli ola kefīl daḫī bulunmaya ḥabs ideler. Ve daḫī bir kimesneyi ḫırsūzdur veyā ḳaḥbedür diyü maḥallesi veyā ḳariyesi cemāʿati şikāyet [idüb] bize gerekmez diyü red itseler vāḳiʿa töhmeti daḫī ol kimesnenüñ beyn-en-nās maʿrūf olsa maḥallesinden veyāḫod ḳariyesinden nefy idüb yaʿnī red idüb süreler ve eger varduġı yirde ḳabūl itmeseler şehrden sürele-
(29a) ler ammā bir kaç gün tevaḳḳuf ideler tā ki ol kimesne evvelki yaramazlıġına tövbe idüb ṣalāḥ üzerine olursa ḫōş ve illā olmazsa andan daḫī red idüb bi-l-külliye süreler şehrden çıḳa gide.

Faṣl

Der beyān-i.....[42] resm-i mekātib ve resm-i sicillāt ve ḳużāt

Resm-i mekātib eʾimme-i müctehidīnden vāḳiʿ olan āḳvāl-i müteḫālife üzere alınurdı. Ṣoñra ḳānūn taʿyīn olunub ki ḳāżī

[40] Ely.'da: توكيرت
Ely.'da: اولينجاق

[42] Kenara ilâveten yazılmış olan sözü okuyamadım.

ḥüccetinün resm[i] oldur ki yigirm[i] alt[ı] aḳçe alına. Yigirm[i] ikisi ḳāżīnuñ ve ikisi nāībüñ ve ikisi kātibüñ ola[43]. Ve resm-i nikāḥ daḫī bākireden keẕālik, bu resmedür. Āmmā ṣeyyibede olsa resm yigirm[i] aḳçe alına. On alt[ı] ḳāżīnuñ ve ikisi nāībüñ ve ikisi kātibüñ ola. Ve daḫī bir kimesne ʿavretin boşayub gene alsa resm-i nikāḥ on beş aḳçe alına. On aḳçesi ḳāżīnuñ ve üçi nāībüñ ve ikisi kātibüñ ola. Ve resm-i ʿitāḳname mevlāsı gānī olsa elli aḳçe alına. Ḳırḳ aḳçe ḳāżīnuñ ve alt[ı] aḳçe nāībüñ ve dördi kātibüñ ola. Ve eger mevlāsı faḳīr olsa resm ḳırḳ aḳçe alına. Otuzı ḳāżīnuñ bākīsi nāīble kātibüñ keẕālik. Ve resm-i ḥüccet-i kitābet sāʾir hücʿec gibidür. Ve resm-i mürāsele sekiz aḳçe alına; alt[ı]sı ḳāżīya biri nāībe biri kātibe. Ve resm-i sicillāt daḫī sekiz aḳçe alına; birisi nāībe birisi kātibe ve alt[ı]sı ḳāżīya. Ve resm-i ṣūret-i sicillāt on dört aḳçedür; on aḳçesi ḳāżīya ve üçi nāībe ve biri kātibe. Ve muḳātaʿāt sicillinden daḫī resm on dört aḳçe alına. Ve sicille o ābıkdan[44] ibtidā yazılduḳda on dört aḳçe alına. Āmmā ṣāḥibine teslīm olunduḳda resm-i sicill sekiz aḳçe alına. Ve resm-i naḳl-i şehādet daḫī yigirm[i] alt[ı]şardur, keẕālik resm-i ḥüccet[i] bu üslūb üzere taḳsīm ve tevzīʿ ideler. Ḳismet daḫī biñde yigirm[i] beş üzere olmaḳ muḳarrer ḳılındı.

(29b)

Faṣl

Der beyān-i piyādegān ve müsellemān ve aḥvāl-i işān

Her ocaḳda alt[ı] ve yedi nefer kimesne yamāḳ ḳayd olunub be-nöbet ʿasker-i manṣūre ḫidmetin iderler. Ve yamāḳlar yazılan yayalaruñ bir ve iki ḫidmete ḳābil oġlanları ve ḳarındaşları olsa anları daḫī yamāḳ yazılub nöbetlerinde ḫidmetlerinde olalar. Ve yaya çiftliginüñ baġından ve baġçesinden ve resm-i āsiyābdan her ne ḥāṣīl olursa kimesne daḫl itmeye. Kendüler taṣarruf ideler. Ve ol yirüñ daḫī satılması ve ṭāpūya virilmesi memnūʿdur. İtdürmeyeler. Ve sipā-

[43] Ely.'da: الله

[44] *ʿAbd-i ābıḳdan* olmalı.

(30a) hī tīmārında piyādenüñ ve müsellemüñ āġnāmları olub anlardan resm-i āġnāmdan ve resm-i otlaḳdan nesne ṭaleb itmeyeler. Ve bir yaya ki pīri fānī olub ve müflis olub sefere iḳtidārı olmasa ʿala ḳadruhu gidene ḫarclıḳ vire. Ve illā pīr veyā maʿzūr olub ġanī olsa kendü varmaġa ḳādir olmasa yirine bedel ṭuta. Ve yaya ve müsellem sipāhī yirinde yir zirāʿat itseler ʿöşrlerini virüb iki dönüme bir aḳçe resm vireler. Ve sipāhī raʿiyyet yiri siz de neyler alurın raʿiyyete virürin diyü daḫl itmeye. Ve yaya sancāḳ begi kendüye müteʿalliḳ olan piyāde ṭāʾifesinden her ocaḳdan buġday ve arpa aḳçesi diyü ḳırḳ aḳçe alur. Ve sefere varmayub yirine bedel ṭutan kimesnelerden bedel aḳçesi diyü otuzar aḳçe almaḳ ḳānūndur. Ve piyāde ṭāʾifesinüñ ve müsellem ṭāʾifesinüñ cürm ve cināyeti ve gerdek degeri ve ṣayd itdükleri vaşak ve ḳaplan derisi sancāḳ beglerinüñdür. Ve yaya başılarına müteʿalliḳ olan yayalardan yaya başıları her ocaḳdan buġday ve arpa aḳçesi diyü ḳırḳ aḳçe alalar. Ve yayanuñ bādihavāsına yaya başılar daḫl itmeye. Zirā yayalaruñ cürm ve cināyeti ve resm-i ʿarūsı ve ocaḳ taḫılı[45] yaya sancāġı beginüñdür. Ve yayanuñ muṭlaḳā bedel cāīzdür.

(30b) Ve yayanuñ daḫī sancāġı begi kendü ādamlarına yaya aḳçesi alıvirüb bedel itmek cāīz degildür. Ve daḫī yayaya sefere varmaduñ veyā geç geldüñ diyü veyā pīrsün veyā oġlansun veyā bedeliñ ḳabūl itmezin sen gitmek gereksün ve daḫī muḳaddemlik ve saḳālıḳ ve bōġāsı ve bekendük[46] aḳçesi diyü nesne alurlar imiş bidʿatdur itmeyeler. Ve daḫī piyāde ṭāʾifesi ġaybet-i munḳatıʿa ile ġāīb olub ele girmek mümkīn olmaduġın tamām maʿlūm olıcaḳ baʿż yirinde yamāḳ olsa çiftligin bi-l-külliye aña teslīm idüb cümlenüñ ḫidmetin yamāḳ ide. Eger yine gelmek veyā bulunmaḳ iḥtimāli olsa eger ḫāṣṣ yayadan olsa bulması ve nöbetinde eşdürmesi yaya sancāġı beginüñdür. Ve eger ḫāṣṣ yayadan degil ise yaya başınūn üzerinedür. Ve daḫī bir yaya çiftligin ḳoyub ḳaçsa sancaġı begi her

[45] Bu şekilde okudum ise de, ne okunuşu ne de manası tamamiyle belli değil.
[46] Ely.'da: بكندك

ḳanda ise bulup yirine getüre. Vilāyet ḳāżīları aña muʿāvenet idüb defterinde muḳayyed olan piyādesini eger tīmārda ve eger vaḳfda ve eger mülkdedür ve bi-l-cümle eger ḳanda ise göçürüb yirine varmasına ḥükm ideler. Ve yasaḳ ideler ki kimesne gizlenmeye ve māniʿ olmaya. Ve sancāḳ begi ādamları yayasını bulduġı yirden göçürüb alub gide[47] yazılduġı çiftli-
(31a) gine iletüb nöbetine ve ḳulluġına eşdüre aḳçesin alub şalıvirmeyeler. Ve illā ḳāżīlar menʿ ideler. Memnūʿ olmazlar ise yazub dergāh-i muʿallāya ʿarż ideler ki muḥkem ḥaḳḳlarından geline. Ve sancāḳ beginüñ çalcısı ve sancāḳdārı yayadan olsa cāīzdür. Ve daḫī ḳānūn-i ḳadīmdür ki piyāde ve müsellem oġlanı yine piyādedür ve yine müsellemdür. Ve daḫī ḳadīmden yayanuñ ve müsellemüñ taṣarruf idegeldügi çiftligi ziyādedür diyü kimesneye daḫl itmek olmaz. Ve daḫī şol ḳariyede ki yaya mütemekkindür çiftligi daḫī anda olub şīvārı[48] olsa muḳaddemā yaya yiri şıvārına baʿdehu reʿāyā[ya] siḳāyet ideler. Ve yayanıñ çiftligi geñ yirde olsa her bir ṭarafından birer dönüm geñ yire ḫükm ide. Keẕālik müsellem çiftligi daḫī böyledür. Bundan ġayrī piyādeye ve müselleme geñ yir yoḳdur. Ve yayanuñ ve müsellemüñ ḳoyun ve ḳovanı[49] şayılmaya. Ve yaya ve müsellem ḳadīmden eben ʿan ceddin mütemekkin olduġı ḳariyelerde sipāhī tütün ḥaḳḳı diyü nesne ṭaleb itmeye. Ve daḫī gāīb olan yayayı ve müsellemi yamāḳına yirlerin ve evlerin ve sāʾir emlāk-i ārażiyyesin beyʿ ve şirā idüb ve icāre-i zemīn ṭarīḳ ile alub taṣarruf idenlere bulduralar. Veyāḫōd ḳulluġın çekdüreler. Ve daḫī yayayı ve mü-
(31b) sellemi mecālisde ve maḥālifde[50] yaya ve müsellem diyü iṭāle-i lisān idüb bi-ġayr[i] ḥaḳḳ ḳaçırub ibāḳet idüb nā-bedīd idenleri ve sebeb olanları buldurdub geregi gibi let idüb teşhīr ideler. Ve daḫī yayanuñ ve müsellemüñ birden ve ikiden

girü olmalı.

[48] Ely.'da: صوارر . Belki şıvār (sürü) sözüyle bir tutulabilir, fakat bütün bu paragraf biraz şüpheli.

[49] Ely.'da: *ḳovana.*

[50] *maḥāfil* olmalı.

oġlanları veyā ḳardaşları kendüyle olsalar kendüye yamāḳ ḳayd idüb nöbetlerinde ḫidmet itdüreler. Ve yamāḳlarından birisi ḫidmetine gidicek sā'ir yamāḳlarınuñ āġnıyāsından elli ve altmış ve mutavassıṭ-ül-ḥāl olanlardan otuz ve ḳırḳ ve ednāsından on ve yigirm[i] aḳçe ḫarclıḳ almaḳ ḳānūndur. Ve müsellemüñ çiftliginde olan ḥāṣıl her ḳanḳısı eşerse ol taṣarruf ider. Ve sā'ir yamāḳlarından ellişer aḳçe ḫarclıḳ ala. Ve ekdükleri yiriñ ʿöşrin daḫī ala. Ve eger yamāḳ mücerred olursa ḫarclıḳ yigirm[i] beş aḳçesi vire. Ve daḫī sefere varmayan yayanuñ yasaġı ḳużāt maʿrifetile teftīş oluna. Ve şol yaya ki sefere gitdükden ṣoñra ḫidmeti tamām olmadın destūrsuz ḳaçub gitmiş ola veyāḫōd giderken yolda ḳaçmış ola eger defaʿātle itmiş olursa ṣalb ideler. Eger ʿādeti olmayub dā'imā ider olmasa anuñ gibinüñ daḫī ḳāżī maʿrifetile kiminüñ burnın yarub ve kiminüñ ḳulaġın kesüb siyāset ideler. Bu bābda kimesne māniʿ olmaya. Ve aḳçesin alub salıvirmeyeler. Ve bu-
(32a) nuñ emṣāli ḫidmet ḳusūrı içün olan siyāset yaya sancāġı beginüñdür. Āmmā bir şerʿi günāh olub siyāset[e] müstaḥaḳḳ olsa ki ṣalb gibi veyāḫōd kaṭʿ-i ʿużv gibi atlu sancāġı beginüñdür. Lakin yaya sancāġı beginüñ maʿrifetile ideler. Ve daḫī sefere geç gelüb ve ḳulluġına geç varan piyādenüñ saḳālın keseler. Ve daḫī yayanuñ siyāsetin günāh itdügi yirde idiler. Ġayr yire alub gitmeyeler. Ve daḫī yayadan siyāset itdükden ṣoñra cürm almayalar. Şöyle bileler.

Faṣl

Müselleme müteʿallik aḥvāli beyān ider

Tekke ilinde olan müsellemler[üñ] defter-i köhne[sinde] dört beş kimesne baş müsellem yazılub be-nöbet ʿaskerī manṣūre mülāzemet iderler imiş. Bir nice kimesneler bunlara raʿiyyet ḳayd olunub müşterek olan kimesnelerden birinüñ nöbeti vāḳiʿ olıcaḳ müsellemlik yirde vāḳiʿ olan ġalle ve baġ ve ḳovan ʿöşrlerin ve degirmen resmin ve raʿiyyet yazılan ḫānelerden ḳırḳdan ve elliden aḳçelerin alub ʿasker-i manṣūreye mülāze-

met iderler imiş. Ṣoñra vilāyet-i meẕkūre dergāh-i muʿallādan yazılmaġa emr olıcaḳ müsellemler teftīş olunub baʿż ocaḳda on ve on beş ḫāne ve baʿżısında ḳırḳ ve elli ḫāne raʿiyyetleri
(32b) bulunub müştereklerinden sefere giden kimesne bu raʿiyyet yazılan ḫānelerden murādları üzere baʿżısından ikişer ve baʿżısından aḳall ḫarclıḳ alub taʿaddī iderler imiş. Bunlaruñ ḳażiyyeleri dergāh-i muʿallāya ʿarż olunduḳda her ocaḳda on beş ḫāneden noḳṣān olanın itmām idüb ve ziyāde olana on beş ḫāneye bir eşkünci vaż‘ olunmaḳ muḳarrer oldı. Ve resm-i çift taʿyīn olunub kimesneye ẓülm ve taʿaddī olmasun diyü her ocaġuñ noḳṣān[ı] tamām olub ve ziyādesine on beş ḫāne üzere ḥesāb olunub birer eşkünci vaż‘ olunub raʿiyyet yazılan kimesnelere tamām çiftlüsine otuz ve nīm çiftlüsine on beş ve bennāka on iki ve ehl-i kisb olan mücerredlere alt[ı] aḳçe ve iki ḳoyuna bir aḳçe taʿyīn olundı. Ve müsellemlerüñ ḳoyun bācıyle bādihavālarınuñ nıṣfı tamām çiftlüden altışar ve nim çiftlüden on beşer[51] ve bennāka on iki ve ehl-i kisb olan mücerredlere altı aḳçe ve iki ḳoyuna bir aḳçe taʿyīn oluna. Ve müsellemlerüñ ḳoyun bācıyle bādihavālarınuñ nıṣfı tamām çiftlüden altışar ve nim çiftlüden üçer aḳçe; baʿż yirden alāy begi ve baʿż yirden ṣubaṣıları ve baʿż yirden çeribaṣıları alub[52] bāḳī rüsūmile ḳoyun ʿādetinüñ ve bādihavānuñ nıṣf[ı]
(33a) müsellem eşküncilerinüñdür. Ve livā-i Ḥamīd'de her müsellem ocaġında sekiz ve ṭoḳuz nefer birbirine yamāḳ ḳayd olunub be-nöbet ʿasker-i manṣūre mülāzemet iderler imiş. Ve bir müsellem ki defterde yamāḳ ḳayd olunmışdur birden ikiden ḫidmete yarar oġlanları veyāḫōd ḳardaşları kendülerle bile olurlar anlar daḫī yamāḳ ḳayd olunub nöbetlerinde ḫidmet iderler. Ve bir yamāḳ ki pīr-i-fānī veyāḫōd maʿzūr olub sefere iḳtidāri olmasa ve yarar oġlı daḫī olmasa ḫidmete gitmege[53] miḳdārınca ḫarclıḳ virür. Ve bir ocaġda müsellümüñ ḳānūn-

[51] Bir yanlışlık olsa gerek; bu cümle biraz sonra kısmen tekrarlanmıştır.

[52] Ely.'da: *olub.*

[53] *gidene* olmalı.

i ḳadīm üzere yarar çiftlik yirleri vardır. Ol çiftlikde vāḳiʿ olan ġallātdan ve baġdan ve baġçeden ve degirmenden kimesneye ʿöşr ve resm virmezler. Ve ol yir ṣatılmaḳ ve ṭāpūya virilmek cāīz degildür. Ve ḳoyunları ʿādetine ve bāḳī rüsūmlarına kimse daḫl itmezler. Ve eger sipāhī yirinde yir zirāʿat itseler ʿöşrin ve iki dönüme bir aḳçe yir resmin virürler. Ve baġları olsa her dönüme onar aḳçe resmin virürler. Sefer veyā ḫidmet vāḳiʿ olsa ḫidmete gidecek yamāḳ sāʾirlerinüñ ġanīlerinden elli altmış ve mutavassıṭ-ül-ḥāl olandan otuz ve ḳırḳ ve ednā-
(33b) sından on ve yigirm[i] aḳçe ḫarclıḳ alur. Ve ḳoyunları ve ḳovanları var ise rüsūmını ol müsellemlik[54] yirde olan ġallenüñ ʿöşrin alan alur. Ve illā iḫtiyārları ve rıżāları ile birbirinden nesne almayub nöbeti olan kendü ḫarclıġı ile gider. Ve müselemüñ bādihavāsı alāy begi ile çeribaşıları bi-ṭarīḳ-ül münāṣafa taṣarruf iderler imiş. Şimdiki ḥālde müselleme müstaḳil sancāḳ begi naṣb olunub alāy begi ḥiṣṣesin sancāḳ begi tasarruf ider. Ve müsellem eşküncülerine baʿż yamāḳlarından elli beş aḳçe ḫarclıḳ vażʿ olunmışdur. Çiftlik daḫī taṣarruf iderler. Üç neferdür ve baʿż dörderdür. Bu uslūb üzere yazılmışdur. Çiftlikden olan ḥāṣılı her ḳanḳısı eşerse ol taṣarruf idüb eşmeyen yamāḳlardan alınan gibi ellişer aḳçe ḫarclıḳ ve ʿöşrin alur. Ve baʿż vaḳtde ḥācet olub üçi veyāḫōd dördi bile eşerse çiftlik ḫāṣılın ve yamāḳlaruñ ellişer aḳçe ḫarclıḳ aḳçesin ʿalā-s-savā taṣarruf ider. Müsellemlerüñ ve yamāḳlaruñ gerdegi degeri ve ḳīnlıġı[55] sancāḳ begine ḳayd olunmuşdur. Çeribaşlarınūn nıṣf[ı] kendülerüñdür ve nıṣf[ı] sancāḳ begilerinüñdür. Yamāḳ mücerred olsa yigirm[i] beş aḳçe ḫarclıḳ virür. Ve nefs-i Semendire'de müsellem ḳayd olunanlar ʿöşr virmezler. Āmmā baġlarından [ḥā]ṣıl olan
(34a) ḫamrdan fuçı başına sancāḳ begi içün on ikişer aḳçe virürler. Ve şol müsellemlerüñ bir yirde baġları vardur yer ıssına ʿöşrlerin virdükden ṣoñra ḫamrdan şehre getürseler fuçı başına alt[ı]şar aḳçe resm alınur.

[54] Ely.'da: *müsellemüñ*.

[55] Ely.'da: قين لغي *ḳayınlıġı* da olabilir.

Faṣl

Der beyān-i ḳānūn-i beyt-ül-māl ve sāʾir aḥvāl

Ḳānūn-i pādişāḫi-i beyt-ül-māl ve māl-i ġāīb ve māl-i mefkūd ḫuṣūṣında ber vech-i tafsīl o[ldu]rki her vilāyetün şerʿī beyt-ül-māl ve māl-i gāīb ve māl-i mefkūd ḳullarımuñ ve ġayrīlerüñ ʿāmil olanlar ol vilāyetlerde yüriyüb teftīş ideler. Benim vilāyetümde ve ġayrī vilāyetde vāriş olmaya anuñ metrūḳātın fī-l-ḥāl ḳāżī maʿrifetile żabṭ ideler. Ve şol meyyit[56] ki benüm vilāyetümde vāriş olub ġāīb olsa toprak ḳāżīsı ve ʿāmilüm maʿrifetile defter idüb biri ḳāżīde ve biri ʿāmilde ṭura. Ve metrūkāt bir emīn yirde emānet ḳoyub alt[ı] ay tārīḫ ḳayd ideler. Eger alt[ı] ayda vāriş gelüb verāşiyyetin işbāt iderse ḳāżī defteri mūcibince metrūkāt teslīm oluna. Ve eger alt[ı] aydan şoñra vāriş gelmiyecek olursa ḳāżī maʿrifetile beyʿ men yezīd
(34b) idüb şatalar. ʿĀmil bahāsın żabṭ ide. Şoñra vāriş gelüb verāşiyyetin işbāt iderse ḳāżī defteri mūcibince vārişe ʿāmilden bī-ḳuṣūr alıvireler. Ve şol metrūkāt ki vāriş benüm vilāyetümde olmaya ḳāżī ʿāmil maʿrifetile metrūkātı yazub iki defter ideler. Biri ʿāmilde ṭura ve biri ḳāżīde ṭura. Metrūkāt bir emīn yirde emānet ḳoyub bir yıl tārīḫ ḳayd oluna. Eger bir yılda vārişi gelüb işbāt ve.....[57] iderse ḳāżī defteri mūcibince metrūkāt vārişe teslīm oluna. Ve eger vāriş ẓāhir olmaz ise ḳāżī maʿrifetile beyʿ men yezīd idüb ʿāmilüm ḳabż ide. Eger bir yıldan şoñra gelüb işbāt-i vāriş iderse ḳāżī defteri mūcibince ʿāmilden bahāsın alıvireler. Kimesneye ẓülm olmaya. Ve her vilāyetde ki on biñ akçe[ye] degin vāḳiʿ olan beyt-ül-māl ve māl-i ġāībe ʿāmiller mutaṣarrıf ola. Āmmā on biñden ziyāde olan beyt-ül-māl ve māl-i ġāīb ki vāḳiʿ olsa ḳāżī emānet ṭarīḳiyle benüm ḫızāne-i ʿāmirem içün żabṭ idüb ḳapuma göndereler. Ve şol beyt-ül-māl ve māl-i ġāīb ki üç yıldan şoñra ṣāḫib çıḳub şerʿile işbāt ide ʿāmilden bī-ḳuṣūr ala. Gelüb ḳapumdan ṭaleb itmeye. Ve şol beyt-ül-māl ve māl-i ġāīb ki bir

[56] Biraz tuhaf (okunuşu belli olması rağmen).

[57] Bu sözü okuyamadım; bir yanlışlık olsa gerek.

(35a) ʿāmilüñ zamānında vāḳiʿ olub ṭuyulmaya veyāḫōd ṭuyulub emānete ḳoyulan metrūkātuñ müddeti tamām olmadın ʿāmilüñ müddeti tamām olub ʿāmil-i cedīd girse ʿāmil-i ʿatīḳ emānete ḳoduġı metrūkātı ve ṣoñradan ṭuyulan metrūkāta evvelki ʿāmil mutaṣarrıf ola. Ve ʿāmil her ḳāżīlıḳda kendü ṭarafından vekil naṣb ideler. Vāriṣ geldükde anuñ yüzine iṯbāt-i vāriṣ iderse kendüsi ḥācet olmaya.

Faṣl

Der beyān-i rüsūm-i ḳapān ve bāc-i bāzār ve rüsūm-i ḳanṭār

ḳara ṣabun yükinden
1,5

ve ḥınnā yükinden
2

ve ḥaḳḳ-i ḳanṭār-i o
2

ve maṣṭakī yükinden
4

ve baḳḳām aġacı yükinden
2

ḥaḳḳ-i ḳanṭār-i o
1

ve ḥaḳḳ-ı ḳanṭār-i o
2

ve üç boyun çivid[d]en
15

ḥaḳḳ-i ḳanṭār-i o
2

ve ḥaḳḳ-i ḳanṭār-i o
2

ve ceviz ve ḳaranfil
2

ḥaḳḳ-i ḳanṭār-i o
2

ve ḥaḳḳ-i ḳanṭār-i ʿIrāḳ
2

ve boya yükinden
2

ḥaḳḳ-i ḳanṭār-i o
5

ve nişāṭır ve ḳalay yükinden
8

ve ṣāb yükinden
2

ve günlük yükinden

(35b) ve ḳarye[58] boya yükinden
1

ve Kilis bardaġı yükinden
1

ve ḳoz yükinden
2

ve gül yükinden
0,5

ve balıḳ yükinden
1

ve Ḳonya bardaġı yükinden
1

ve bādem yükinden
2

ve ḳur[u] üzüm yükinden
2

ve çanaḳ ve desti yükinden
0,5

ve tekne yükinden
0,5

ve fındıḳ yükinden
2

ve köfter yükinden
2

[58] Öteki nüshalarda *kara.*

ve incir yükinden
2

ve ḳaysı zedālū[59] yükinde
2

ve acı zedālū yükinden
1,5

erik yükinden
1,5

ve amrūd yarması[60] yükinden
2

ve yārī[61]
1,5

ve elma yükinden
1

ve ḳızılcıḳ yükinden
1

ve zeytūn yükinden
2

ve pirinc yükinden
2

ve kestāne yükinden
1

ve ṭuz yükinden
3

ve şōmaḳ yükinden
2

ve yaġ yükinden
4

ve bal ḳutusı başına
1

ve ṭulumda olsa ṭulumına
1

ve saḫtiyān yükinden
2

ve gön yükinden
1,5

ve ḫām gön yükinden
1,5

ve yaş göni yükinden
1,5

ve kürk yükinden
2

ve saplu[62] yükinden
1

ve pekmez yükinden
2

ve sirke[63] yükinden
2

(36a) ve baḳır yükinden
2

ve demir yükinden
2

ve şac ayaḳ yükinden
2

ve şaban demiri yükinden
2

ve demir bil yükinden
2

ve naʿl yükinden
2

ve mīh ve ekserī yüki
2

ve kettān yüki
2

hekbe ile olsa bir[64] baġ alına

ve penbe yüki
2

ve kepenek yüki
2

ve kiçe yüki
1,5

ve hekbe yüki
1

ve peynīr yüki
2

ve çōḳa[65] yüki
2[66]

ve ibrişīm yüki
10

ve bōġāşı yüki
2

ve çōḳa ḳaftan yüki
2

ve bez ḳaftan yüki
2

ve ʿabā yüki
1,5

ve ḳālī yüke iki (?)
2

[59] Öteki nüshalarda *zerdālū*.
[60] Ely.'da: يرمي (?)
[61] Ely.'da: ياري (?)
[62] Öteki nüshalarda: *leblebi* (lebeblü).
[63] Ely.'da: سك ; öteki nüshalarda belli olarak *sirke* yazılmıştır.
[64] Ely.'da: yanlış olarak *der* yazılmıştır.
[65] Öteki nüshalarda *sekiz*. *Burada iki* ya dört (?) okunabilir.

ve eyer sağragı yüki
1
ve yapağı yüki
1
ve çiçek yüki
2
ve çiriş yüki
1
ve ḥaşır yüki
1
(36b) ve şoġan yüki
1
ve susam yüki
7
ve yüz ḳaşıḳa dört ḳaşıḳ
ve çoġan yüki
1
ve biber yüki
5
ve yoġurd yüki
0,5
ve bir ʿaraba şoġan
3
ve bir ʿaraba ḥaşırda
3
ve bir ʿaraba ḥāṣılda
1,5
ve bir ʿaraba kirāsda
3
ve bir ʿaraba ḳaysıda[66]
3
ve ot yükinden
bir baġ
(37a) ve turunc yükinden
1
ve yonca yükinden
iki baġ

ve urġan yüki
1,5
ve ḳara zernīḫ yüki
2
ve kaṭrān yüki
1
ve palāmud yüki
1
ve ḳavun ḳarpuz yüki
1
ve sebzevāt yüki
1
ve havıc şalġam yüki
1
ve bir vukiyye sade yaġa
iki pūl
ve seped yükinden
bir seped
ve süzmiş iç yaġı(?) yüki
2
ve ḳaṣṣābuñ ṭuzlu yaġ ḳanṭārda
2
ve bir ʿaraba balıḳda
4
ve bir ʿaraba taḫtada
iki taḫta
ve bir ʿaraba ḳavunda
3
ve bir ʿaraba elmada
3
ve bir ʿaraba zedālūdan
3
ve ḫāṣīl yükinden
iki baġ
ve keçi boynuz yükinden
1
ve ḫamr yükinden
3

ve çorab yüki
1,5
ve ḳalya taşı yükinden
2
ve zift yüki
1
ve zībaḳ yüki
2
ve sarımsaḳ yüki
2
ve bal mūmı yüki
2
ve kirās yüki
1
ve on beş akçelik yaġ
ḳarnında
1
ve bezir yaġı yüki
2
ve yigirm[i] yumurdada
bir yumurda
ve bir ʿaraba pirinc
8
ve bir ʿaraba ṭuz
5
ve bir ʿaraba otda
1
ve bir ʿaraba yaş üzüm
3
ve bir ʿaraba armūdda
3
ve bir ʿaraba mārulda
2
ve enār yükinden
1,5
ve taḫta yükinden
bir taḫta
ve buġday ve arpa

[66] Ely.'da: قاینی

ve mercimek ve noḫūd ve baḳlā ve bögrülce ve yulaf ve burcaḳ daḫī ne kim varsa bunlardan her müdde bir kile bāc alına. Ve esīr ṣatılsa bāyiʿḍen iki aḳçe ve müşterīden iki aḳçe alına. Ve at ve ḳatır ve deve ṣatılsa iki bāyiʿden ve iki müşterīden alına. Ve bir sıġırdan iki aḳçe alına. Ḳoyun boġazlansa dört ḳoyuna bir aḳçe alına. Ve ṭaşradan ḳaṣṣāb ḳoyun getürse boġazlasa iki ḳoyuna bir aḳçe alına. Ve sıġır getürse boġazlasa sıġır başına bir aḳçe alına. Ve daḫī baġ ve baġçe ve degirmen ve ev gibi[67] emlāk ṣatılsa bāc alınmaḳ yoḳdur alınmaya. Ve daḫī köyde her ne ṣatılsa bāc alınmaḳ yoḳdur almayalar. Ve altun ve gümüş ve ḳurşun ṣatılsa yükle daḫī olursa bāc alınmaz. Ve daḫī dükkān olmayan bāzārcıdan sergi ḥaḳḳı ikişer pūl alālar ziyāde almayalar. Ve ḳapānda vezne olan nesneden ḳapān başına iki aḳçe (alına)[68]. Biri bāyiʿden ve biri müşterīden ola. Ve daḫī bir nesne ki bāc virilüb ṣatılsa daḫī baʿdehu yine ol şehrde
(37b) müşterī bir kimesneye[69] ṣatsa bāc alınmaya. Meger ki ḳul ve cāriye ve ṭavār ḳısmından ola. Anlaruñ gibilerden tekrār alına cāīzdür. Ve daḫī şehr ḫalḳından bir kimesneden bāzār yirine varmadın arpa gibi ve buġday gibi nesne alsa bāc alınmaḳ yoḳdur. Lakin menʿ ideler bāzārdan ġayrī yirde beyʿ itmeyeler. Ve daḫī şehr içinde biten otdan ve yoncadan ve ḫāṣīldan ki bāzārda ṣatmaġa getüreler bāc alınmaḳ yoḳdur. Meger ki ṭaşradan gele.

Ḳānūnnāme-i[70] iḥtisāb

Muḥtesib olan kimesne ḳāżī maʿrifetile narḫ vire. Etmegi çaşnı ṭuta. Onun on dört üzerine narḫ vire. Ve ḳoyun et[i] üç yüz olıcaḳ keçi et[i] üç yüz elli ola. Ve ḳuzı eti iki yüz ola. Ve ṣıġır eti dört yüz ola. Ve ḳoyun eti iki yüz olduḳda keçi eti iki yüz elli ola. Ve ṣıġır üç yüz elli ola. Ve ṣu ṣıġırı eti dört yüz ola.

[67] Bundan sonraki gerekmeyen *ve* sözü silinmiştir.

[68] kenara yazılmıştır.

[69] *kimesne* olmalı.

[70] Gerekmeyen bir *ve* sözü silinmiştir.

Ve daḫī havice ve isfanāḫa ve keleme ve şalġama ve şoġana ve şarımsaḳa narḫ vire. Ve balıḳ gelse balıġa daḫī narḫ vire. Ṭaşradan nesne gelse ehl-i bāzār ḳarşu varub almayalar. Ve
(38a) ḥem ṭaşradan gelen getürdügin defʿī satarsa narḫ virmeyeler. Āmmā andan satmaġa alan alduġına göre onun on bire narḫ vireler. Ve ṭavār olsa onun on ikiye ve alduġı ṭavār kīc şatılsa onun üç üzere şatılsa ve ṭavār ola ki daḫī kīc şatıla onun on dörde narḫ vireler. Ve narḫ virdükden şoñra muḫālefet idüb eksük şatanuñ muḥkem ḥaḳḳından gelüb sebzevātdan olursa iki dirhemine bir aḳçe alına. Ve ġayrī nesneler olursa dirhemine bir aḳçe cürm alına. Ve eger muḥtesib ehl-i bāzār ile biriküb eksük vireni gözlemese ḳāzī muḥkem ḥaḳḳından gelüb eksük virenleri daḫī teʾdīb ide. Ve daḫī mecmūʿ meyvelere ve şatılur nesneye narḫ vire. Ve narḫsuz nesne olmaya. Ve ehl-i şanāyiʿüñ[71] her birisini yoḳlaya. Eyüsin ve yavuzın gözleye. Ḳalb bulduġını ḳāżīya iletüb ḫaḳḳından geldüre. Ve at ve[72] ḳatır ve ḥımārı gözleye. Naʿlsuz yüritmeye gözide. Ve miḳdārından artuḳ yük vurdurmaya. Eslemeyeni ḳāżī maʿri fetile ḫaḳḳından gele. Ve ārūḳ zebūn ṭavārı ḳullandırmaya. Āmmā muḳaddemā esvāḳlarda nidā ve tenbīh itdirü.
(38b) Baʿdehu eslemeyüb naʿlsuz ṭavārı ve ārūḳ ṭavārı ve artuḳ yük vuran kimesneye muḥkem ḥaḳḳından geline. Üç aġaca bir aḳçe cürm alına artuḳ alınmaya.

Faṣl

Der beyān-i ehl-i şanāyiʿ[73] ve cerīme-i işān

Etmekcilerüñ etmegi ve girdecilerüñ girdesi ve çörekcilerüñ çöregi gözlenüb çigi ve ḳarası olmaya. Ve ekşi olmaya. Ve eger eksük olsa ḳāżī taʿzīr idüb dirhemine bir aḳçe cürm alına. Ve elekleri sıḳ ve eyü ola. Ve eger çig ve ekşi olsa veyā kepeklü olsa muḥkem siyāset ideler. Bunlaruñ ehl-i göricisi kendüler-

[71] Ely.'da yanlış olarak şu şekilde yazılmıştır: اهلى ضايعك

[72] *Ve* sözü iki kere yazılmıştır.

[73] Ely.'da yine: اهلى ضايع

den olmaya. Yiyici ṭāʾifesinden ola. Ve çörek etmegi nışf işlene bir müdd una yedi vuḳiyye yaġ koya ġāyetde arı pāk işlene ve yaġsuz çöregi girde narḫına işledeler ve arı işledeler. Ve her zamānda eksük itmeyüb buluna. Ve ḳaṣṣāblar daḫī ḳoyunı geceden temyiz ideler. Ḳoyun etine keçi etini ḫalṭ itmeyeler ayru ayru ṣatalar. Erbaʿda taʿyīn olunan narḫ üzerine et buldurub ʿināḍ itdürmeyeler. Semüzin saḳlayub aruġın boġazlamayalar. Ve her zamānda et yetişdüreler. Teʿallül idüb
(39a) et bulmayan ḳaṣṣābuñ muḫkem ḥaḳḳından gelüb ḥabs ideler. Ta et bulmaġa rıżā virince. Ve her kişinüñ murādı olduġı yirden kesivireler. ʿÖzür ve bahāne olmaya. Ve her kimesneye naẓar bir ola. Ve ḳaṣṣāb narḫ virdüklerinden eksük vire muḫkem taʿzīr idüb her dirhemine bir aḳçe cürm alına. Ve daḫī aşcılaruñ pişirdügi et çig olmaya ve aşı ṭuzlu olmaya veyā ṭatsuz olmaya. Ve kāseleri pāk ola. Ve kāse boyı[74] ve ṣuyı pāk ola. Ve ḳazanları ḳalaysuz olmaya. Ve çanaḳları eski ve ṣırsuz[75] olmaya. Ve belinde fūtası pāk ola. Ve ḫidmetkārları kāfir olmaya. Bu ẕikr olan[a] muḫālif olursa muḫkem ḥaḳḳından geline. Ve tava büryānı evvel ṣuya ışlayub pişirürler imiş. Eyle pişirmeyeler. Ve evvel yaḫni idüb ṣoñra büryān itmegi menʿ ideler. Ve ḳuz[ı] büryānınuñ yüzine aşı sürmegi menʿ ideler ve ṣuya ışlatmayalar. Ve anūñ cemīʿ āḳsāmını muḥarren pişireler. Ve daḫī tennūr büryānı ve ḳuzı büryānı yaḫni et narḫınuñ nışf[ı] ola. Ve daḫī sercilerüñ pişirdügi başı ve paçayı gözlene pāk ṭutalar. Ve eyü muḥarren pişireler ḳılı ve bezi olmaya ve göynisi olmaya. Ve ḳoyun başına ve ḳuzı
(39b) başına zamānına göre narḫ vireler. Ve paçanuñ her zamānda dördi bir aḳçeye ola ziyāde olmaya ḳılı ve bezi olmaya muḥarren pişe. Ve illā muḫkem ḥaḳḳlarında geline. Ve daḫī işkenbeciler işkenbesini temyiz ideler. Ve pāk ṣu ile pişireler. Muḥarren pişe. Sirkesi ve ṣarımṣaġı tamām yirinde ola. Ve kāseleri pāk ola. Ve pencūşcileri[76] daḫī gözlene baġırsaġı yar-

[74] Öteki nüshalarda: *bezi.*

[75] Ely.'da: صرچذ

[76] Bk. Yaşar Yücel, *Es'ar defteri,* Ankara 1992, s. 30-31.

madın pişirmeyeler. Ve cigeri ḫalṭ idüb pişirmeyeler. Ayru ṣatalar. Cigeri temyiz idüb pişireler. Bayāt idüb pişirmeyeler. Ve daḫī börekciler gözlene. Ḳoyun eti ikiyüz elli dirhem olıcaḳ şorbalu börek iki yüz dirhem ola. Ve varaḳlu börek yüz seksen dirhem ola. Miyānesi ṣoġan ile olmaya. Ve ḳoyun etinden ġayrī et ḫalṭ olmaya. Ve ṣoġan çoḳ olub eti az olmaya. Ve ekşer yiri boş olmaya. Ve illā muḥkem ḥaḳḳlarından geline. Ve esbāb pāk ola. Ve ḫamurı arı undan ola. Ve ḳoḳar yaġla ve iç yaġıyle olmaya. Ve daḫī loḳma işleyenleri daḫī gözleyeler. Ḫamurı eyü ola cig olmaya. Bal veyā ʿakīdesi az olmaya. Ve daḫī baḳḳāllar gözlene yaş ve ḳuru fevākih ve sāʾir meʾkūlāt üzüm ve incir ve anuñ emṣāli nesneler onun on bir üstüne
(40a) ṣatalar. Ve yaş yemiş alub ṣatalar[77] narḫ olduḳdan ṣoñra yaturub çürüdi diyü tekrār narḫ ṭaleb itmeyeler. Ve müşterī elinden eksük nesne vezne idüb ṣatanuñ ḥaḳḳından geline. Ve her zamān terāzūları gözlene. Bir yanı uzun ve aġır olmaya iki yanı tamām müsāvī ola. Ve daḫī vuḳiyyeleri yoḳlana. Birbirinden tefāvüt olmaya. Ve her nesnenüñ kemīni eyüsine ḫalṭ itmeyeler ve illā taʿzīr idüb menʿ ideler. Ve küfünile ve yükile gelen ḳavun ve ḳarpuz ve üzüm ve enār ve ṭurunc [gibi] gözlene. Ve bāzār yirinden ġayrī yirde ṣatmayalar. Ve istiḳbāl iden kimesneleri teʾdīb ideler. Ve maḥallāt arasında arpa ve buġday ṣatanları ḥaḳḳlarından gelüb aġac başına bir aḳçe cürm alına. Lakin sābıḳā esvāḳda nidā ve tenbīh ideler. Baʿdehu memnūʿ olmayanı vech-i meşrūh üzere teʾdīb ideler. Ve yoġurdcılaruñ daḫī yoġurdı gözlene. Mevsūmına[78] göre narḫ vireler. Ve daḫī turşucılaruñ turşusı gözlene. Turşuların eksük virmeyeler. Ve çürümişini eyüsine ḫalṭ itmeyeler. Ve ḳaymaḳcılar ve peynīrciler gözlene nışāsta unı ḳatmayalar. Zamānına göre narḫ vireler. Ve daḫī ḥalvācılar gözlene. Baluñ
(40b) vuḳiyyesi dörde olıcaḳ ḥalvānuñ vuḳiyyesi altı aḳçeye ola. Ve bādemī ḥalvā yediye ola. Ammā bal ġayet eyü ola ve eyi pişe

Öteki nüshalarda: *satanlar.*

[78] Ely.'da: موسنه

bādemi yanmaya. Ve sāʾir esbābī daḫī eyü ola. Ve ḫānekī ḥalvā ki baldan ola vuḳiyyesi dörd aḳçeden tecāvüz itmeye. Ve üzüm pekmez ḥalvāsınuñ vuḳiyyesi üç aḳçeye ola. ʿAkīdenüñ narḫ[i] üzüm narḫına tābiʿdür. Üzümden nice alursa onun on bir üzerine narḫ vireler. Āmmā pişmiş ola göyünmiş olmaya ve şulu olmaya. Ve şerbetciler daḫī gözlene. Ḳuru üzümüñ vuḳiyyesi bir aḳçeye olıcaḳ şerbetüñ iki vuḳiyyesi bir aḳçeye ola. Ve miski ve güllābı ola. Ekşi ve şulu olmaya. Ḳārı ve buzı bile ola. Alduḳlarına göre ṣatalar. [Ḥo]şabları pāk ve temyiz ola. Ve derziler gözlenüb fermūde çōḳa ḳaftan ki ḳadīfe sinceflü ola uzun ola on aḳçeye dikilür. Ve zinceflü ṣōf ḳaftan yigirm[i] beş aḳçeye dikilür. Ve emīrhōrī ṣōf ḳaftan otuz beş aḳçeye dikilür. Ve emīrhorī ve kemḫāya ve ḳadīfe yigirm[i] beş aḳçeye dikilür. Ve çōḳa ḳaftan bir barmaḳ nigendesi ola otuz aḳçeye dikilür. Ve zenāne derligi on beşe ve çōḳa ṣōf ḳaftan ḳırḳ beşe dikilür. Ve ḅāḳīsi bunlara ḳīyās olunur. İşlemeyenüñ
(41a) muḥtesib ḥaḳḳından gele. Ve derzilere teʾdīb teʾkīd ideler ki vaʿdlerine irişdüreler. Ziyāde iş alub vaʿdeye ḫilāf itmeyeler. Ve illā siyāset ideler. Ve sāʾir ehl-i ḫırḳa[79] aldukları işi vaʿdlerine irişdüreler. Eger bir kişinüñ libāsını saḳāṭ itseler veyāhōd eyü dikmeseler ḳāżī maʿrifetile ḥaḳḳından geline. Ve çōḳacılaruñ çōḳası gözlene. Ve bāzārī derzilerüñ dikdügi ḳaftan gözlene. Çōḳa ḳaftan ve bōġāsī bir boy iki etek ola. Sincefleri ekli olmaya. Yaḳası nice ise sincef daḫī eyle ola. Ve daḫī düğmesüz ṣatmayalar. Beli ve yeñi ʿādetince ola. Ṣoñra fistān itmege ḳābil ola. Baʿd-ün-nidā ve-t-tenbīh ādetce dikmeyen derziyi muḥkem taʿzīr idüb aġac başına bir aḳçe cürm alına. Ve kendüsi dikmeyüb alub satana nesne yoḳdur. Daḫl itmeyeler. Āmmā tenbīh ideler ki ol āṣīl ḳaftanı ayruḳ almaya. Eslemezse taʿ zīr idüb iki aġaca bir aḳçe cürm alına. Ve daḫī çōḳayı ışladub satalar.[80] Ve āstār ki şehrde işlene sekiz ārşūn ola. Ve bōġāṣı ki ḫāricden gele yedibuçuḳ ārşūn ola. Ve ʿabā-

[79] Belki *ḫirfe* olmalı.

[80] Öteki nüshada: *satmayalar.*

cılar daḫī gözlene. ʿAbāları sıḳ ve eyü ola. Ve kepenek ṣatanlar alduḳlarına göre ṣatalar onun on bire. Ve ḳālī[çe] daḫī bu uslūb üzere ṣatıla. Ve iplikciler daḫī gözlene. İplikleri eyü ve ḳıvrıḳ
(41b) ola. Ve dikilmiş gömlek ṣatanlar ʿādet üzere ideler yeñi ve etegi ʿādet üzere ola eksük olmaya. Ve dikişi muḥkem ola bezine göre ṣatalar. Ve ġazzāzlar daḫī gözlene ki şerīdleri ve daḫī dügmeleri ḳalb olmaya. Yedi kenār dügme bir aḳçeye ola. Ve ṭoḳuz bir buçuġa ola. Ve on bir kenār ki iki aḳçe ola. Ve dellāllar daḫī gözlene kim ḫidmetlerinde ḫıyānet itmeyüb emānet ve istiḳāmet üzerine olalar. Kendülerden bir metāʿ arturmayalar. Ve yalan ḳarışdırmayalar. Ve hic kimesneye meyl itmeyeler. Ṣa[t]duḳları esbābda yüz aḳçede bir aḳçe[81] alalar. Ve at canbāzları daḫī bu uslūb üzerine ideler. ʿİnād iderlerse muḥkem ḥaḳḳlarından geleler. Ve daḫī ḫalāyıḳcılar ṣa[t]duḳları cāriyenüñ yüzine aḳlıḳ ve ḳızıllıḳ fī-l-cümle tezyīn ider nesne sürmeyeler. Ve ṣatılan ḳul ve cāriye libāsla ṣatalarsa anuñla virilür ṣoyub almayalar. Ve taḳyeciler ve ʿaraḳiyyeciler gözlene. Dikdükleri yeñ[82] ḳumāşdan ola dikişi eyü ola. Ve müzevvecelerüñ āstārı ziyāde çirişlü olmaya. Ve onun on birden tecāvüz itmeyeler. Ve ḳavāf daḫī gözlene. Ḳırmızı ve al çizmenüñ āʿlāsı otuz ve evsaṭı yigirmi[i] sekiz ve ednāsı yigirm[i] alt[ı] ola. Ve sāʾir renklerüñ āʿlāsı yigirm[i] dörde ve evsaṭ yigirm[i] ikiye ve ednāsı on altı aḳçeye ola. Ve
(42a) şirvāna başmaḳ āʿlāsı yigirmiye ve evsaṭ on sekize ve ednāsı on altıya ola. Ve sāġrī başmaḳ āʿlāsı yigirm[i] üçe ve evsaṭ yigirm[i] ikiye ve ednāsı yigirm[i] aḳçeye ola. Ve yeñiçeri pabucınuñ āʿlāsı on sekize ve evsaṭ on altıya ve ednāsı on dörde ola. Ve sāʾir pabucuñ āʿlāsı ona ve evsaṭ sekize ve ednāsı yediye ola. Pabuc ve sāʾir ayaḳ ḳabı aḳçe başına iki gün ḥesāb üzerine tamām olmadın delinür ise veyā sökülürse ṣuçludur. Cezāsın ideler. Taʿzīr idüb iki aġaca bir aḳçe cürm alına. Āmmā gön [ve] saḫtiyān delinürse günāh tebbāġuñdur. Ve eski-

[81] *bir aḳçe:* iki defa yazılmıştır.

[82] Ely.'da yanlış olarak *yeñi* yazılmıştır.

cilerüñ işi gözlene eyü ola. Yamāları eyü gönden ve eyü saḫtiyāndan ola ḳarīn ve boyun olmaya ve meşīn olmaya. Dikişi eyü ola. Ve iki oltāñ[83] tamām iki aḳçeye ola. Ve gön tācirleri gözlene. Öküz ve tosun derisinüñ āʿlāsı elli ve elli altıya ve evsaṭ elli bir ve ednāsı yigirm[i] altıya ola. Ve ṣıġıruñ āʿlāsı otuz beşe ve evsaṭ otuz ikiye ve ednāsı otuz aḳçeye ola. Ve ḫām deri debbāġdan ġayrī kimesneye ṣatılmaya. Ve debbāġat iden-
(42b) lerüñ[84] şehrde iş[l]eyenlere ṣatıla yabāna gidene ṣatılmaya. Meger ki şehrlü olmaya. İşlemezler ise[85] muḥkem ḥaḳḳından geline. Ve daḫī keçi derisi ki ḳırmızı yā al ola āʿlāsı yigirm[i] ikiye ola. Ve evsaṭ on sekize ve ednāsı on altıya ola. Ve sāʾir renklerüñ āʿlāsı on altıya ve evsaṭ on üçe ve ednāsı on aḳçeye ola. Vi āḫara ṣatmaḳ istedüklerinde onun on ikişerden ekşere ṣatmayalar. Ve ḳaṣṣāblaruñ ḳoyun derisinüñ āʿlāsı iki buçuġa ve evsaṭ ikiye ve ednāsı bir buçuġa ola. Ve ḫām ḳara öküz derisinüñ (ve tosun derisinüñ)[86] āʿlāsı yigirm[i] ikiye ve evsaṭ yigirm[i]ye ve ednāsı on sekize ola. Ve inek derisinüñ āʿlāsı on üçe ve evsaṭ ona ve ednāsı ṭoḳuza ola. Ve daḫī börkcilerüñ keçisi beş aḳçeye ola. Ve bir vuḳiyye yün bir aḳçeye ola. Ve siyāh at çulınuñ uzunı on iki ḳarış ola. Ve ednāsı[eni] sekiz ḳarış ola ve yaḳalu ola. Ġāyet eyüsi yigirm[i] altıya ola. Ve şol çuluñ uzunı on ḳarış ve eni yedi karış ola yigirmi aḳçeye ola. Ve siyāh at torbasınuñ ġāyet eyüsi beşe ola ve evsaṭ dörde ve ednāsı üçe ola. Ve ḫallāclar gözlene. Yüz elli dirhem panbūġı bir aḳçeye ola atalar. Ve demürciler daḫī gözlene. İşleri ḳalb olmaya. Ve ḳazancılar kazanuñ ve haraninüñ ḳulpını demürden itmeyeler. Ḥakırdan ideler. Ḳalaya demüre bunlaruñ
(43a) emṣāli nesneye onun on bir üzere narḫ vireler. Ve ekşeri daḫī onun on bir ṣatıla. Ve ḫāricden gelen ekşerinüñ ḳalbını ve eksükini gözleyeler. Ve naʿlbandlar yüz ayaḳ ḫām naʿlı yetmiş

[83] Ely.'da: اکی اولناک (?)

[84] Belki *idenler* olmalı.

[85] Kesinlikle *eslemezler ise* olmalı.

[86] Kenara yazılmıştır.

akçeye alıcaḳ anuñ gibi naʿlı beşe naʿllana. Ve baʿż naʿl var imiş ki altmışa alınur imiş. Anuñ gibi naʿl dört akçeye naʿllaya. Ve ḥımārı üç buçuġa naʿllaya. Ve davāra at mīḫ degürüb aġsadursa naʿlband üzerine ola. Taʿallül iderlerse ḥaḳḳından gele. Ve daḫī bıçaḳcılar gözlene. Dimişkī diyü Frengī işlemeye. Āʿlā ḳılıc ḳını altmışa evsaṭı elliye ve ednāsı ḳırḳa ola ziyāde olmaya. Ve ḳuyumcılar gözlene emīn kimesne olalar. İşüñ sādesine dirhemine bir akçe alalar. Ve miyāne kāra iki dirhemine bir akçe alalar. Ve dökme işinüñ ve ḳılıc bendlerinüñ ve anuñ emṣāli ne var ise dirhemine bir buçuḳ akçe alalar. Ve altun pul işinüñ dirhemine üç akçe alalar. Ve bennālar ve neccārlar uzun günde ṭaʿām ile on akçeye işleye. Gün ṭoġarken gele ṭolunmadın gitmeye. Ve taḫıl bāzārı gözlene. Buġday [ve] arpanuñ ve ḥubūbātdan her ne ki varsa şamanlu ve kesmiklü olmaya. Ve ʿalef şatanlar daḫī gözlene. Arpaları arı ola şamanlu olmaya. Ve eksük kile ṭutmayalar. Ve eger kileleri eksik buluna muḥkem ḥaḳḳından geline aġac başına bir akçe
(43b) cürm alına. Ve kileleri ṭamġalu ola. Ve mūmcılar ve ṣabuncılar gözlene ki ġayet eyü ideler. Mūmları çürükli ve ḳoḳar yaġdan olmaya. Ve fitīli[87] yoġun olmaya. Ve oduncılar gözlene. Ḳatır odunınuñ uzunı üçer ḳarış ola. Ve deve odınınuñ uzunı altışar ḳarış ola. Ve eşek odunınuñ uzunı iki buçuḳ ḳarış ola. Eksük olmaya. Ve şehre yaḳın gelecek berzeni bulmayalar. ʿĀdetce yükleri ola. Ve ṭavāra yükinden ziyāde ve mikdārından ziyāde vurmayalar. Tamām naʿlları müretteb ola. Semerleri bütün ola. ʿİnād idenüñ muḥkem ḥaḳḳından geleler. Ve bezzāzlar daḫī gözlene kem ibrişīmi eyüsine ḫalṭ itmeyeler. Ve ārşūnları eksük olmaya. Eger eksük ārşūn ṭutarlarsa ḥaḳḳlarından gelüb aġac başına bir akçe cürm alına. Ve boyacılar daḫī gözlene. Her ne renk boyalarsa eyü ideler ḳalb itmeyeler. Ve bezi ṭaş üstüne ḳoyub dögüb żarar itmeyeler. Ve boyalı bezi yol üzerine aşmayalar. Ve yol üstüne ṭaş ḳoyub bez dögmeyeler. Ve ḥammāmcılar daḫī ḥammāmlarını pāk ve tem-

[87] Ely.'da *fitile* yazılmıştır.

yiz tutalar. Ve ṣuyı[88] muʿtedil ve ḥammāmı ısı[89] ola. Dellākları cüst ü çalāk ola. Ve ustūraları keskin ola. Ve baş tırāş itmede kāmil ola. Kimesne zaḥmet çekmeye. Ve nāṭūr olan daḫī fūtalarını temyiz ṭuta ve pāk ola. Kāfūra virdükleri fūtayı[90] mü-
(44a) sülmāna virmeyeler. Kāfir fūtasınuñ ayru ʿalāmeti ola. ʿİnād iderlerse ḥaḳḳından geline. Ve daḫī berberler gözlene. Kāfir başın tırāş itdügi ustūra ile müsülmān başın tırāş itmeye. Ve kāfir yüzin sildügi fūta ile müsülmān yüzin silmeye. Ve tabībler daḫī gözlene. Bīmārḫāne tabībler[ine] göstereler imtiḥān ideler. Ḳabūl itmedüklerin menʿ ideler. Ve cerrāḥlar ṣanāyiʿlerinde[91] kāmil olmadın kimesneye el vurmayalar. Ve de girmenciler daḫī gözlene. Ve degirmende tavuḳ beslemeyüb ḫalḳuñ unına ve buġdayına żarar itmeyeler. Vaḳt bilmek isterlerse bir ḫorōs ṭutalar ancaḳ. Ve unı eyü ögüdeler. Ḳalb ve ʿilletlü itmeyeler. Ve kimesnenüñ buġdayın degişdirmeyeler. Ve iri ögütmeyeler. Ve ʿādetden artuḳ (ḥaḳḳ)[92] almayalar. Ve illā muḥkem ḥaḳḳından geleler. Ve ʿalemdārlar ve sāʾir ehl-i dervāzeler dūşenbe ve pencşembe güninde[n] ġayrī günde dervāze itmeyeler. Ve daḫī cāmiʿlerde sāʾil ṭāʾifesi yüriyüb cerr itmeyeler. Ve şehr içinde cüzām ṭāʾifesin yüritmeyeler. Ve bil-cümle cemīʾ-i ehl-i ḫirfenüñ ṣatmasında ve almasında muḥtesib nāẓır ola. Eksük ṣatanları ṭuṭub dirhemine bir aḳçe cürm alına. Ve her kişinüñ ḥāṣılını ḫarcını görüb sermāyesi-
(44b) ni ve zaḥmetini görüb onun on bir üzere narḫ vireler. Ve be-ġāyet zaḥmetlü ve emeklü ve zaḥmetlü olan işde onun on ikiden ziyāde tecāvüz itmeyeler. Ve hiç nesne olmaya ki ḳāżī ve muḥtesib maʿrifetisüz narḫ virilmeye ve ḳāżī maʿrifetile virilen narḫdan eksük ve noḳṣān vāḳiʿ olsa ḳāżī ḥużūrında maʿlūm olduḳda meṣelā etmekde ve etde ve bālda ve yaġda

[88] Ely.'da *suya* yazılmıştır.
[89] Ely.'da *ıssı* yazılmıştır.
[90] Ely.'da: *fūtaya* yazılmıştır.
Ely.'da: حرّاحلر صنايع لرنده
[92] Kenara yazılmıştır.

ve bahār altında[93] dirhemine bir akçe cürm alınmak ḳānūn olub ve sā'irinde ḳavun ve ḳarpuz ve ḳabaḳ ve amrūd ve kirās ve ḳalīl alınmış olan nesnelerden ḥāline göre cürm alınur imiş ziyāde alınmaz. Ve her nesne aṣl narḫdan eksüke ḳāżī ve muḥtesib ma'rifetile narḫ virile. Narḫ virdügi kimesnelerden ikişer akçe muḥtesibe narḫlıḳ akçesi virmek ḳānūn imiş. Ziyāde alınmaḳ men' olunmışdur. Ve ḳaṣṣāblardan ṣıġır başına ikişer akçe virmek ḳānūndur. Āmmā ḳoyun ve keçi ḳaṣṣābından nesne alınmaz. Ancaḳ eksügi gözlenür. Ve kileyi ve ārşūn [ve] vuḳiyye ṭutanlar damġasuz ṭutmayalar. Gāh gāhi kilelerin ve ārşūnların ve vuḳiyyelerin yoḳlayalar ki tamām ile alub ve eksük ile ṣatılmaya. Ve culāh[94] ṭā'ifesi bezi ve ġayrī nesneyi [eyü] ṭokuyalar ḳalb itmeyeler. Ve kimsenüñ ipligin
(45a) tebdīl ve taġyīr [itmeyeler] ve illā muḥkem ḥaḳḳlarından geline. El-ḥamdulillāh 'alā-t-tamām ve li-r-resūl āfżal-üs-selām ve-ṣ-ṣalat ve-s-selām aleyhi ve 'alā ālihi-l-kirām temmet bi-'avnillāhi al-melik al-a'llām

Ḳānūnnāme-i rüsūm-i 'askerī

Nişān-i şerīf-i 'ālī-şān-i sulṭānī ve tuġrāī ġarrāī cihān-sitān-i ḫāḳānī naḳida bi-l-'avn[95] ür-rebbānī hükm oldur ki şimdiki ḥālde faḫr-ül-ḳużāt ve-l-ḥükkām ma'den-ül-fażl ve-l-kelām yamuddahu-l-ḥelāl 'an ül-ḥarām Seferī ḥiṣar ḳāżīsı mevlānā Fażlullāh dāme fażluhu taḥt-i ḥükūmetinde ḳāżī 'askerüm cānibine 'āid olan rüsūm ile kendüye müteveccih olan rüsūm dergāh-i sa'ādet-destgāhumdan ḳānūnnāme ṭaleb eyledügi i'lām olmaġın işbu ḳānūnāmeyi virdüm ki żikr olunur. Meşelā sefer-i hümāyūna eşen sipāhī eşer iken ve teḳā'üd itdükden ṣoñra mādām ki kimesneye ra'iyyet ḳayd olunmasa 'askerīdür. Ve benüm ve benüm[96] ḳulum ve cāriyelerüm mā-

[93] *Bahārāt* olmalı.

[94] Ely.'da: جلاج

[95] *'avn* sözünden sonraki *ve* manayı bozduğu için silinmiştir.

[96] Birisi silinmeli.

(45b) dām ki ʿaskerīnüñ taḥt-i nikāḥında olalar baʿd-ül-iʿtāḳ anlar daḫī ʿaskerīdür. Ve ḳażā ve tedrīs ve meşīḫat ve tevliyet ve neẓāret ve sāʾir anlaruñ emṣāli nesneden şular ki ʿatebe-i ʿulyāma mülāzemet ile virilür anlaruñ ḥaḳḳ-ı āṣḥābı ʿaskerīdür. Ve ʿaskerīnüñ evlādından şol ki bir derecede ola ve kimesneye raʿiyyet ḳayd olunmuş olmaya ve zevcātı ki bi-l-fiʿil taḥt-i nikāḥda ola ve ʿaskerīnüñ ḳulları ki baʿd-ül-iʿtāḳ ehl-i ʿaskere ḫidmetde olalar ve maʿīşetleri ehl-i ʿaskerden ola ve kimesneye raʿiyyet ḳayd olmış olmaya ve şol raʿiyyet ḳızları ki sipāhīye nikāḥ olunub mādām ki sipāhīnüñ taḥt-i nikāḥında olalar ʿaskerī ḥükmindedür. Bu ẕikr olunan kimesnelerüñ rüsūm-i ḳısmetleri ḳāżī ʿaskerüñdür. Ḳāżī ʿaskerüm ḳassāmları ḳısmet idüb rüsūmını ḳāżī ʿaskerüm içün alalar. Āmmā sābıḳ ʿaskerī ṭāʾifesinüñ ʿıtıḳnāmesi ve nikāḥ ve ḥüccet bābında muḥtārlar idi. Her ḳanḳı cānibe dilerse aña rücūʿ idüb ve her kime mürācaʿat iderlerse rüsūmın aña virürler idi. Elḥāletü haẕihi ʿaskerī ṭāʾife(sinüñ)[97]rüsūm-i nikāḥ vi ʿitāḳnāmeleri

(46a) ḳāżī ʿaskerlerüm içün maḥṣūṣ ḳılınub anlaruñ cāniblerinden żabṭ ve ḥıfẓ olunub ve resm-i ḥüccetleri ber ḳarār her ḳanḳı cānibe mürācaʿat iderler ise anlaruñ olması emr olunmışdur. Ve ṭoġancı ki bi-l-fiʿil berāt-i hümāyūn ile ṭoġancılıḳ ḫidmetinde ola kimesnenüñ yazılı raʿiyyeti olmaya ve eşer yaya ve müsellem ve cānbāz ve yürük ve tatar ṭāʾifesi ḥaḳḳ-i ʿaskerīdür. Lakin andan şol ki ġanī olub resm-i ḳısmetleri yüzden ziyāde ola ʿaskerīdür. Ve yüzden aşaġası vilāyet ḳāżīlarınuñdur. Ve bunlaruñ evlādından şunlar ki girü bunlar silkinde olalar kimesne[ye] raʿiyyet olmayalar ve zevcātı ki bi-l-fiʿil taḥt-i nikāḥlarında ola anlaruñ ḥükmi daḫī bunlaruñ gibidür. Ve ṭogancı ki bir kimesnenüñ raʿiyyeti olub rüsūm-i raʿiyyeti bi-l-fiʿil sipāhīye edā idüb ṭoġancılıġı berāt-i hümāyūn ile veyāḫōd çiftlik taṣarruf itmek ile veyā ʿavār(ıżdan)[98] muʿāfiyet ile ola ʿaskerī degildür sāʾir ḫalḳ gi-

[97] Ekler kenara yazılmıştır.

[98] Yarısı kenara yazılmıştır.

bidür. Ve sipāhi ḳulı āzād olub sipāhī ḫidmetinden ferāġat idüb ḥużur iḫtiyār eyleyüb kāsibān silkine girüb kisb üzerine olsalar ve benüm cāriyelerümden ve sipāhī ḳızlarından şunlar ki raʿiyyet ṭāʾifesine nikāḥ olunub raʿiyyet nikāḥında olalar ve ketḫüdālar rüsūmdan ve ʿavārıżdan muʿāf olanlar
(46b) mücerred elinde berāt olmaġla ʿaskerīde daḫl degildür. Ve menāṣıbdan şol ki ḳużāt iʿlāmile virilüb mülāzemete tevaḳḳufi yokdur. Ḫad[99] ve tesbīḥ ve sāʾir veżāīf gibi anlaruñ āṣḥābı daḫī yaya ve müsellem ve cānbāz ve tatar yamāḳları gibidür. Bu meẕkūrlerüñ resm-i ḳısmetleri vilāyet ḳāżīlarınuñndur. Ve ʿaskerīnüñ zevcātı ʿaskerī vefāt itdükden şoñra ṭul iken vefāt itse ataları ʿaskerī ise kendüler daḫī ʿaskerīdür. Ve illā[100] ve menāṣıbdan şol ki yevmī üç aḳçe ve üçden ziyāde ola anlarun ṣāḥiblerinüñ rüsūm-i ʿaskerīden maʿdūd olub ḳāżī ʿasker ḳassāmları ḳısmet iderler. Ve rüsūmın ḳāżī ʿaskerüm içün alalar. Ve şol manṣıb ki yevmī üç aḳçeden aşaġa ola anlaruñ āṣḥābınuñ rüsūm[ı] vilāyet ḳāżīlarınuñdur. Ve baʿż vaḳtde vereşe ṣabī veyā ṣabiyye olsa daḫī terekeyi ḳısmet itdürmemek isterse ve baʿż kimesneler meyt ile terekede müşterek olsalar bunlaruñ daḫī ḳānūn-i meẕkūr mūcibince ʿaskerī ḳısmetinde dāḫillerdür. Ḳāżī ʿaskerüm ḳassām-i ḳısmet idüb resmini ḳāżī ʿaskerüm içün alālar. Ve müşterek olan mālüñ şerīk-i āḫar ḥiṣṣesi eger
(47a) ʿaskerīden degil ise ifrāz olunub bāḳısı ʿaskerī ḳısmetinden ise taḳsīm olunub resm-i ḳısmeti ḳāżī ʿaskerüm içün alına. Ve buyurdum ki baʿd-ül-yevm daḫī işbu ḳānūn-nāme-i hümāyun ile ʿamel olunub ḫilāfına cevāz gösterilmeye. Şöyle bileler ʿalāmet-i şerīfe iʿtimād ḳılalar. Taḥrīren fi evāīl-i şehr-i receb-ül-mürecceb sene sitte ve ʿişrīn ve tisʿamiʾe be-makā[m] Ḳosṭanṭiniyye.

[99] Ely.'da şu şekilde yazılmıştır: خد bana göre manası belli değil.
[100] Ely.'da الا yazılmıştır; bence bu yanlışlıktır. Ve *illā* olmalı.

II
METNİN TIPKI BASIMI

تمت آ قانون سلطانی وآیین رسم عثمانی

فصل
در بیان جرایم زنا وغیره

اگر بر کسنه زنا اتسه دینی اوزره ثابت اولسه زنا ایدن
اولو اولسه وغنی اولسه یکه اقچه ودینی زیاده فادر اولسه
اوچ یوز اقچه جرم النه وسط الحال اولسه التمش اقچه
کوپی یتسه یوز اقچه جرم النه وفقیر الحال اولسه
درت یوز اقچه کوپی یتسه یوز اقچه جرم النه ودینی اشاغه اولسه
الیی اقچه جرم النه ویا فرق اقچه النه اگر زنا ایدن اگر
اولسه غنی اولسه یکه اقچه ودینی زیاده کوپی مالک اولسه
یوز اقچه جرم النه وسط الحال اولسه الیی اقچه جرم النه
وفقیر الحال اولسه اوتوز اقچه النه اتمان زنا ایدن طوی عورت
اولسه اگر کن کبی جرم ویره ازلقده وجوفلقده اکا اعتبار
ایدلر واگر زنا ایدن قیز اوغلان اولسه انوک دینی جرم اگر
جرم کبی درمان واگر زنا یا اربی عورت اتسه اربی جرم ویره
کدغنی اولورایسه قبول ایدرسه یوز اقچه کوفته خورلق ویره
وسط الحال اولورایسه الیی اقچه وفقیر الحال اولورایسه فرق اقچه
ویا اوتوز اقچه ویره واگر قول ویا جاریه زنا اتسه خرج
جریمک نصفی المالک واگر بر کشی زنا قصد نه برکشینک اوینه
گیرسه اولو اولورایسه اولوجه من ویره واگر کن ایسه

اگر کن جرمن ویرن ... ودینی قز ویا اوغلان چکان ویا خیانت
ایدن کمسنک اونه کوینک وعورت وقیز چکلکه بله ودن کمسنه
سیاست اینجون ذکری کسلسه ... وقیز ویا عورت
چکوب جبر ایله نکاح اتدیره جبر له بوشاسه اردینی سیاست ایدلر
اگر بر عورتک برن کویله اربی چکلک اربی بوشاسه اول
اربی چکلکن ان اولو اعوریتی نکاح ایمیه لر ... اگر عقد نکاح
ومثلا ایسه فی الحال قاضی تفریق ایدا جبرا وقهرا
ونکاح ایدن دانشمندی قاضی تعزیر بلیغ ایدوب محکم
حبسنده کله ... ونکاح ایدنک ستعالن کدلر محکم لت
ایدلر ... واگر بر کشی بر غیر کعورتن ویا قیزن اولسه
وبا دلسه ویا خود بولنه وارسه سویلسه ویا یا پشسه
قاضی محکم تعزیر ایدوب اغاج بکشنه براقه جرم النه ...
واگر بر عورت پوز ونکلک ایلسه قاضی تعزیر ایدوب
نه مقدار وجه کورسه اغاج بکشنه براقه جرم النه ...
واگر برکشنک جاریه سنه سیلسه ویا یا پشسه
محکم تعزیر اولوب ... اکی اغاج براقه جرم النه ...
واگر بر کمسنک اوغلن اوپسه ... ویا بولنه وارو ب
سیلسه محکم تعزیر ایدوب ... اغاج بکشنه براقه جرم النه
اگر چه طرفینی اتسه لر قاضی مصلحت کورد کی یره
ایدر لر ... واگر عورت ویا قیز بر کمسنه یه بکارزنا
اتدکدیه اگر انکار اتسه سوزینه شاهد سنه
اعتبار اتمیوب انه یمین ویدوب عورته ... ویا فیز تعزیر
ایدوب ... اکی اغاج باشنه براقه جرم النه ... واگر بر عورته

فصل

در بیان تضارب وتشاتم وقتال نفس

اگر اکی کشی چکشوب بر برنک یقاسین یدته
قاضی اکی سنه دینی تعزیر ایدوب جرم التمیه
واگر بر برنک ساچن وسقالن یولہ دینی
ثابت اولسه اکی سنه تعزیر ایدوب غنی دن
بکرم وفقیر دن اوقه الچه الله وبعض نسخه ده
اوقه اوچ الله دیو یازلمش الله واگر برکسنه برکشنک
بولنه ویا اونه ویا اوی اوستنه وارسه دینی چکوب
بر برنک سقالن یوله ویا محکم دوکشه
اکی سیز دینی تعزیر ایدوب باوی اولوب سبب
سبب اولنه دن اغلج باکشنه براقه جرم الله ووه
آخرنه دن اکی اغلجه براقه جرم الله واگر برکشی ناحق
بر برکسیه لت اته ویا سقالن یولن تعزیر
ایدوب غنی اولنه دن یکدی وفقیر دن اوقه الچه
جرم الله واگر برکشی باشن یرده قان
چقرسه تعزیر ایدوب اتوز اقچه جرم الله
واگر کمک چقوب جرح محتاج اولمیه برش
غنی اولوب بیک اقچه یه ودینی زیاده یه مالک
اولسه بعد التعزیر یوز اقچه جرم الله فقیر
اولسه اوتوز اقچه ومتوسط الحال اولوب الت
یوز کوچی یتسه الی اقچه جرم الله واگر برکسنه
آدم اولدرسه یرینه قصاص ایدر لرجم المبالغ

ویا فیره برکسنه زنا الدم دیسه انلر انکار ایلسه انکر
یمین ویرسه زنا ایدوم دینی کشیه تعزیر ایدوب
کی غاجه براقه یه جرم الله ودینی برکشی آخر کسنه یه
سن بنم خورتمه ویا جاریمه زنا الدک دیه اثبات ایدامسه
تعزیر ایدر لرجم التمیه واگر برکشنک اوغلی کلکز
لک اته بالغسه اوغلانه محکم تعزیر ایدوب اغلی باکشنه
براقه جرم الله اگر بالغ اولمدیسه بابا سی حفظ ایدیکی
ایچون بابا سنه تعزیر ایدر لرکن جرم التمیه واگر
برکسنه حیوانه وارسه محکم تعزیر ایدوب اغلی باکشنه
براقه جرم الله واگر برکشی زنای بلوب قاضی یه
دیمه جرم یقدر واگر اعور لغی بلوب دیمه اوقه الچه
جرم الله امابو ذکر اولان جرایم کله فردی صادر اولسه
غنی سنده سلمان غنی یی جرمنک نصف ومتوسط
الحال اولانک متوسط الحال نصف وفقیر الحال
اولانده فقیر الحال سماه جرمنک نصف الله واگر
عاقل بالغ برکشی لواط قیلسه اکراه اولوب اولمیه غنی اولسه
اوچ یوز اقچه جرم الله ومتوسط الحال اولنده اکی یوز
اقچه جرم الله وفقیر الحال اولنده یوز اقچه جرم الله
ودینی اشاغه حالوده الچی وقرق اقچه جرم الله
واگر لواط ایدن اولسه غنی سنده یوز وسطده
الچی فقیر ده اوتوز اقچه جرم الله واگر شهر وترک
اوغلانجق لری دکلسه اته لرنا دیب ایدوب یه برنده
اوتوز اقچه جرم الله

واکر قصاص ایتمه سلر ویا قصاص لازم اولحق
قتل اولمه غنی ایسه بیک اقچه ویرمکی زیاده
کوچی یتمه درت یوز ومتوسط الحال اولانلر
التی یوز مالک اولکی یوز ۵ وفقیر حالی اولانلر
اللی یوز اقچه جرم الله ۵ واکر مجروح بنی فلان کسنه اورشدی
دیه اعتبار یوق در مکر اول کسنه سابقا متهم در
ویا خود مجروح ایله عداوتی ظاهر کسنه اولسه قاضی
معرفتی ایله عرفه قابل اولور ۵ واکر محلة انجمندن ویا کوی
اراسندن مقتول بولنسه البته تفتیش ایدوب
قاتلی بولدرلر ۵ ویا دیت چکدرلر ۵ واکر اثر قتل
بولنمه مجروحیت بولنمه ایله انجمت میسالر ۵
واکر برکسنه آخری اوقله ویا بچاق ایله اورسه مجروح
ایدوب حرکه دوشرسه غنی اولدایسه بعد التعزیر
کی یوز اقچه ۵ ومتوسط الحال اولورایسه یوز اقچه
وفقیر اولورایسه اللی اقچه جرم الله ۵ واکر بر
کسنه نک یولنه وارروب اوق چکسه اوقی قلاغنه
صانجوکن درلر ۵ واکر یولنه وارروب فلیه ویچاغ چکه
حکم حفظ دن کلوب اللی اقچه جرم الله ۵ فقیر اولورایسه
اون اقچه جرم الله ۵ ودخی بان کسنک وآدم بچاق
لیانک عادتی ایسه الن کسالر واکر عادتی دکل ایسه
قولنه بچاق صنجوکن درلر ۵ واکر بر کسنک قصدله
برکسنه نک کوزینی ویا دشن چقارسه قصاص لازم

مطلب
قاوره ومقتوله درکار قتل

مطلب
اوق وبچاق وبرقتل

مطلب
قتل وقتال کل وباقلا وطاش ودم
وغیرلر کوره وکوزه وبرتقال

اتلر جرم النمیا ۵ واکر قصاص ایتمه لر ویا قصاص لازم
اولمه غنی اولورسه اکی یوز اقچه ۵ ومتوسط الحال
اولورایسه یوز اقچه ۵ وفقیر الحال اولورایسه اللی اقچه
ویا فرق اقچه جرم الله ۵ واکر بومنه کورلت کمزده صاه
اولسه ویا اقوز اقچه جرم الله یعنی قول طابغه سنه دن صاه اولسه
نصف جرم الله ۵ اکر صغیر اوغلان بچق لر صواشسه
اتلر سنه النمیه ۵ واکر خوانن طابغه سی بر بری
ایله صواشسه اتلر صحارییز یولنه ویا محکمه لت
ایدرلر مخدرات دن دکل ایسه کی سنه دخی حکم تعزیر
ایدوب کی اغاجه براقه جرم الله ۵ واکر مخدرات دن
اولورایسه اردیسنه تهدید ایدوب یکرمی اقچه جرم الله ۵
واکر بر کسنه حد ویا تعزیر اولاچق قذف اتسه
حد اسه اوچ اغاجه براقه جرم الله ۵ اکر تعزیر ایسه
کی اغاجه براقه جرم الله ۵ واکر برکشی یوزو تکلک
ایلسه قاضی تعزیر ایدوب تشهیر ایدرک اغاج باشنه بر
اقه جرم الله ۵ واکر قوله بر بری ایله جنک اتسه محکم
حقارتدن کلوب جرم النمیه ۵

فصل

در بیان ضرب وجرح وسریقه وغصب وتعدیه متعلق وسیاست وعینی ها

واکر برکشی خمرم اچسه قاضی حقنده کلوب کی
اغاجه براقه جرم الله ۵ واکر مسلمان خمر ستسه
ویا خود بیع ایلسه قاضی تعزیر ایدوب کی اغاجه

مطلب
تقاریب خوانلی

مطلب
جرم حد وتعزیر

براچه جرم الله ۞ اگر بر کسنه قاز و یا نوف
و یا اوردک او غرله قاضی تعزیر ایده وب اگر
اغاج براچه جرم الله ۞ واگر قولز و یا قویون
و یا قوزی او غرله سرقه نصابه یتمز اولسه قاضی
تعزیر ایده وب اغاج بکشنه براچه جرم الله ۞
اگر آت و یا قاتر و یا اشک و یا صغر او غرله
اکن کسه ۞ و یا خود اکی بوزاچه جرم اچه جرم الله ۞
واگر یا یخق و یا دستار و یا دسمال او غرلسه
الینه کسه لر اولسا قاضی تعزیر ایده اکی اغاج بر
اچه جرم الله ۞ به اغاج بکشنه براچه جرم الله ۞
واگر بر کشنک قیوسنده و انبارنده بغدای و ارپه
سرقه النه شرعا الکسمک لازم اولسه غیبنده
فرق اچه و متوسطده بکرم اچه فقیر ده اون اچه
جرم الله ۞ اگر تولادن دسته اغرلسه که از اولسه
و یا خود کوره اکنی بچوب الله قاضی تعزیر ایده وب
جرم الله ضمان لازم اولور ایسه تضمین اندره لر ۞
واگر بلته و نجاق و بونلرک امثال نسنه او غرلسه
قطعی لازم اولسه تعزیر ایده وب اکی اغاج بکشنه
براچه جرم الله ۞ واگر او غل اناسنه و اناسنه
و یا خود اتا انا او غلنه و یا عورت ارنده و یار
عورتنه و یا قرداشی قرداشه نسنه اغرلسه
قاضی تعزیر ایده وب اغاج باشنه براچه جرم الله ۞
اگر بر کشی دلسنه قاپسه و یا غصبله بر کشنک

اسبابن الله لحکم تعزیر ایده وب اغاج بکشنه
براچه جرم الله ۞ فه فی اسبر اغرلیتی و قوله وجاره
ایردی و اوغلاه اویه ور وب کتی و دکان اچانه
و اوکدی و بر قاچ کز خسوزلغی ظاهر اولانی صلب
ایدرلر ۞ و پوز و نکلک ایدنک التندع طاغ ایدرلر ۞
و بر بوکلک آدم و خلق ایچندع آدم اولسه
تهدید ایده وب خسوزی بولدره لر ۞ اگر بولمزلر
ایسه اول خلقی طوتوب حبس ایدع لر دخی دکاو
معلا یه عرض ایدع لر ۞ فرمان قضا انلرکدر یاندع
نه وجله صاو اولسه موجبنجه عمل اولنه ۞ واگر
محله و کوی ایچندع آدم اولسه و یا کاربان یا
صلب خسارت اولسه و یا کوی اراسندع او غرلیق
و حرامیلق اولسه البته البته خسوزی بولدره
لر ۞ و متهم کسنه لر و ارایسه تفتیش ایدرلر
قاضی دخی تضمین اندره لر ۞ واگر متهم بولنمایسه
اهل محله یه و یا کوی خلقنه تضمین اندره لر ۞
واگر بر کوی قاتندع قولتان کشنک کبجه ایله مالی
اغرلنسه خسوزی کوی لیه البته بولدره لر ۞
والا بولمزلر ایسه کوی لیه تضمین اندره لر ۞ و
اگر بر کشی بولده بکه ایکی بوغزه و اتمک الله
ظلمله تعزیر ایده وب اغاج بکشنه براچه جرم الله ۞
واگر بر کشنک النده و یا اوندع اغرلیق نسنه
بولنه صاتوه الدیکی ایسه صاحبنی بولدره لر ۞ بولمز
ایسه

اوغرلقده حکم نه ایسه بوندن دخی اجرا ایدیلور ۞ و
اگر خرسوز سپاهی طایفه سندن اولورسه حبس اولنوب
درگاه معلایه عرض ایدیلور ۞ واگر قلیه برکمسنه نک
خرسوزلغی ظاهر اولورسه قاضی اولان کمسنه اهل عرفه
حجت ویروب اهل عرف اول حجت موجبنجه اطمینان
ایدوب قاضی بو بابده مانع اولمیه ۞ وسیاستی تاخیر
ایدر مبوب کمسنه یی اولاده پرده سیاست اندره ۞ و
اگر خرسوز شکنجه ده اقرار اتسه علایم دخی دلالت
اتسه انک اقراری معتبر اولا صوچنه کون سیاست
اولنه ۞ واگر خرسوز برکمسنه یی شریکم درسه
اگر اول کمسنه لوند و متهم کمسنه ایسه شکنجه ایدیلور ۞
والا خرسوزک سوزنه عمل اولنمیه ۞ واگر برکسنه
اتاسینی ویا اناسینی ویا سایر اقربا سندن بریسنی
اولدرسه امر شرعله نیچه ایدیلدیکی ۞ واگر برکسنه
اخرکه اونه ویا دکانه اوه قوسه دخی اول دوکنک
اسباب یاقسه شرعله ثابت اولوب بیلمکسنه یه
تهمت اتسه تهدیدایله خرسوزی بولدرلور ۞ اگر
قصد ایدن آدمی اولدرصلب ایدیلور ۞ واگر برکمسنه
یباندن بوه طوارکه بوندن آت و قیمتی و صغر کبی
بولسه ویا قیمتلوجه نسنه بوله دخی کیم ایدیسه
معرفت قاضی ایله چاغرتمه غنی اولورسه فرق
اچه ۞ ومتوسط اولورسه یکرمی اچه ۞ وفقیر اولورسه

ومتهم ایسه شکنجه ایدیلک ۞ مگر که بو یحاق کتوروب
قاضیه تسلیم ایدیلک ۞ ویا خود یباندن بوله وغنی
اثبات ایدیلک اما اشکنجه ده احتیاط ایدیلکه قبل
البثوت تلف نفس اولمیه ۞ واگر اشکنجه ده اولور
ایسه دم طلب در ۞ اما یباندن بوله وغنی اثبات
ایدرسه خلاص اولور ۞ واگر کاربان سرای ایچنده
اولانلردن بر کسنه کاربان سرای ایچنده اولانلردن
بولدرلور ۞ اما کاربان سرای امین و معتمد کمسنه اولمالر
در صباح یوقلیه کمسنک اسباب سرقه اولندیغی
کورسه تمام بده دخی اندن صکره چوبسز اچوب دستور
ویرلور ۞ اگر بو وجهله انکار ایدن صکره کمسنه بنم اسبابم
سرقه اولنمشدر اولورسه عمل اولنمیه ۞ واگر
کاربان سرایجی بو قلدیغی دستور ویرمایه کیدن
اسبابک قیمتین اکا تضمین اندیرلور ۞ واگر کاربان
سرایی طاشره دن دلنوب اسباب النديغی
ایسه طاشره دن مظنه و متهم اولانی طوتوب
تفتیش ایدیلور خرسوزی بلوب الدوغی رزقی
واسبابی بولدروب شرعله صاحبنه تسلیم ایدیلور ۞
اگر اچرودن اولان خلقک طاشره اولانی خرسوز
ایله اتفاق و قویی اولوب توهم اولورسه اچرو ده
اولانک دخی مظنه اولانی طوتوب شرعله وعرفله
تفتیش ایدوب خرسوزی بولدرلور ۞ اگر بولنمزسه
کاربان سرایی محله ایچنده ایسه محله ایچنده اولان

اون اقچه جرم الله ∴ وبکی یکشری یاغ ایده وب
ایله ده سورلر ∴ واگر پیمانه بولنماز رزق چاغرده
صاحبی بولنمسه قاضیه ویرلر ∴ واگر چاغرده
داخی صکی الله دیه ترسه جرم التمیه ∴ وفی
یلان شهادت ایدنک وتزویر حجت ویرنک
وانک ایله عمل ایدنک حکم حقنده کلالر ∴ وشاهد
زوری تعزیر ایدوب تشهیر ایدرلر ∴ وتبدیل
وتزویر ظاهر اولان کمسنک حکم حقنده کلوب التسنه
طمغا اورمزلر ∴ وتزویر حکم وحجت یازلن کمسنک
عادتی ایسه التی آی حبس ∴ واگر عادتی دکل ایسه
حکم حقنده کلالر ∴ وبرکسنک الندن قلاب
اسباب بولنسه حکم حقنده کلالر ∴ واگر قلاب
لق اوستنده ظاهر وثابت اولسه درگاه معلایه
عرض ایدرلر ∴ ودخی عدت تمام اولمدین نکاح
ایده ن کمسنک حکم حقنده کلسنه ∴ ودخی بی نمازی
محله محله کوی به کوی تفتیش ایدنلر حکم تعزیر ایدرلر
اکی اغاج براقمه جرم اللر ∴ ومعاملهٔ شرعیه
ایدنلره اونز اون بدن زیاده اتدیرمیرلر ∴ وفی
غماز لق ایدوب بر مسلمانک مالنی ضایع اولمسنه
سبب اولان کمسنک حکم حقنده کلوب تضمین
اتدرلر ∴ واگر برکسنه باغچه ویا بوستانه کیروب
نسنه سین السه تعزیر ایدوب اکی اغاجی براقمه جرم الله
وبرکسنه یه برغیری کمسنیی بوملغه تکلیف اولنه

قانونه بولدرکه یدی قاضی لق یه یارایه ∴ اگر صحیح
آدم یوب بولمادم دیو عجز اظهار ایدرسه وکذب
احتمالی یوغیسه بدی الستاحه اولوب خلص اولور
دینی برکسنک آتی ویا فتزی ویا اوکوزی اکنه کیرسه
طوار باشنه بش اغاج اوروب بش اقچه الله ∴ واگر
انک کیرسه درت اغاج اوروب درت اقچه الله ∴ وطنه
وبوزاغو کیرسه براغاج اوروب براقچه جرم الله ∴ و
قیون کیرسه کی قیونه براقچه جرم الثوب براغاج اورلر
امامقة ما اسواق دینا وتنبیه اولنه بعض ذکر اولنان
اوزره عمل اولنه ∴ واکنه کیرلن طواری اولدرمک و
قیروغیز کسمک بوقدر مهمات وجه مشروح اوزره
عمل اولنه ∴ ومع اولان زیانی طوار صاحبنه تضمین
اتدرلر ∴ اگر تنبیه الله ومع طوارینی ضبط اتمدی دیو
اولدرسه ویا اوروب سقط اتسه ویا بریانی قطع
اتسه شرعانه لازم اولورسه اگر قیمتین واگر نقصان
تضمین اتدرلر ∴ واگر اکنه کیران طوار ضرر اتسه
بعد التنبیه والندا صاحب ترکه ترکه اینجه
اولرسه نسنه لازم اولمز دیوبنی بعض النسخ
واگر کوی قریه ده وکوی اراسنده ویا خود طوار
صواری بولنرسه اکنی اولسه صاحبنه اولاغی اتدرلر
اگر اتمز ایسه ضرری کندیه متوجب اولور
طوار صاحبنه کناه لازم اولمز مکر که کیجه ایله کیرمه
ویا قصه له ارسال ایدرلر ∴ ودخی کوی خلقی

هر بر بنک صولهلرنه ومیر عالرنه دخل ایدوب تماوز
ایتمالر ایدنلر که حفاظ ندهٔ کلوب منع ایدهلر ۞ ایکنجی
اولهٔ قانون بودر که شهر وکه وقصبانک اوریسی
بر بحق میلدر وسایر کویلری که بر میل اولمیوب طوار لری
وبزاغ لری یوقدر ۞ وخرمن یرلرینک ایدنلرینک
استعمال ایدهلر ۞ قورنمیه وزراعت اولنمیه
ومیل دینی ایکنجی عورت فرق اولنمیان یرلردر ۞
بو مقدار دن غیری مرکم که سپاهی معرفتیله زراعت
ایلیه کندنک اولدقدن اولنمیه ۞ واکر بر کسنه
آخر کوغنر ویا کل بیتر ویا غیری طوارینی اوریه
اولدرسه تضمین ایتمیوب تعزیر ایدهلر حرم اولنمیه ۞
ودینی عورت اوغلاه واریه صوالهٔ ودینی ویاطون
یودینی بر اولندن طایفه سی وارمیه منع ایدهلر ۞ ممنوع
اولمیانی تعزیر ایدوب لکی اغاجه براقیجم اولنه ۞
وتمام اوکندهٔ وحمام یولندهٔ جمعیت ایدوب اوته
میالر ۞ ومقدم ایچندنک وبول اوستندهٔ بتول
ایتمیالر ۞ بعد التنبیه ممنوع اولمیانی محکم حقندن
کلهلر ۞ ودیکر طایفه سی کسنک شرعا برنسنه سی ثبوت
بولمدین بحرمه مساوی سی اولهٔ ایدلکسنه یه دخل اللهٔ میدلر
جمیع من المیع لر ۞ الورلرایسه قاضی ینه حکم ایدوب الیویره ۞
وقاضی معرفتیله اولمدین کسنه واعراف طایفه سی
حبس ایدوب انجق میه لر ۞ ومقدم بنک صوجنه کوره
جمیع العبه زیاده المیالر ۞ والورلرایسه قاضی

زیاده

زیاده سن حکم ایدوب الیویره ۞ ویایا وملم ویه
رکب وطوغانچی ووقف وملک اوطهٔ کسنه لرک
ایچنه خسوز قاچوب وارسه انجاغنه کیرسه خسوز
انلره بولدرلالر ۞ واکر انلر خسوزی ویرمزلرایسه
جمله غرامتین چکهلر ۞ وخسوزک الدوغنی انلره اودرلر
واکر خسوز بونلرک برسنهٔ اولورایسه سپاهی
سایرکی اولاشیله بلالر ۞

فصل

در بیان احوال رعایای رسم زمین ایشان

امدی رعایادن رسم جفت مادهٔ الینور ۞ ورسم
جفت بعض لواحدهٔ اوتوز التی اقچه در ۞ ونیم جفت
نصف ذالک در ۞ اما لواء حمید ده رسم جفت
فرق اکی اقچه در ۞ نیم جفت نصف ذالک در ۞ وسریت
سپاهی بنمارندن یکرم بدی اقچه سپاهینک ۞ واون بش
میر لواکک در ۞ وبعض نواحیدهٔ سپاهی یکرم بدی
الدقوز سنجاق بکی اچق التی اقچه الور ۞ وبعض نوا
حیدهٔ تمام جفتلرندن یکرمی بدی سپاهی واوچ اقچه سنجاق
بکی واون اکی اقچه صوباشی الور ۞ نیم جفتدن نصف
ذالک در ۞ واکر دیر حصاری ارنادی بنمارندهٔ رسم
جفت الی بدی اقچه در ۞ حق سپاهی یکرم بدی واون
بش حصار عشر کتورمک انجوه ۞ واون بش
دینی سنجاق بکی الور ۞ وانطابی وقره حصاری ارنادی
تمام جفتندن اوتوز اقچه ونیم جفتدن اون بش
اقچه الدقوزندن غری عشر لرینی حصار کتورمک انجوه

تمام جفتدن التشی ۞ ونیم جفتی او چرا فچه دخی
الور لر امش ۞ ولواء منتشاده رسم جفت انوز
انچی ۞ ونیم جفتنه انوکه نصف در ۞ ولواء خدا
وند کاردده رسم جفت انوز اکی ونیم جفت دن
اون الت انچی در ۞ حق سپاهی ولایت کر میاندع بوقانون
اوزره تمام جفتلاد ن اوتوز اکی ونیم جفتلاد ن
اون الت انچی النور ۞ ودخی نیم جفت دن اقلد
بی تصرف ایده بتاکده رسم اون اکی وجه بتاکده
طقوز انچی النور ۞ وآرسه جه بتاکه اکنلو اولسه
بیرع تصرف اسه اکنلو بتاکه رسم که اوه اکی دراولد
النور ۞ ولواء بولندع رسم جفت بعضی
نواحیدع فرق الت انچی در ۞ اما سریست اولیاء
تیمار لرده یکرم سکز انچی سین حق سپاهی
واون سکزی حق زعیم وسنجاق بکی در ۞ وچفا
ومنکاه ناحیه سندن دخی کذالک ۞ وکردن
تابعندع رسم جفت اوتوز درت انچی در ۞
یکرم درد ی حق سپاهی واون انچی سی حق میر
لوآ وزعیم در ۞ ودیوان الیارده رسم جفت
اوتوز الت انچی در ۞ حق سپاهی یکرم درت وحق
میرلوآ وزعیم اون اکی انچی در ۞ ودیولن قره کوه
سریست در حق سپاهی یکرم انچه ۞ ودیولن
دیکر کرده رسم جفت الی بر انچی در ۞ حق
سپاهی اوتوز اوچ انچی در ۞ وحق میرلوآ

وزعیم

مطلب قضاء اون سکز انچی در ۞ ووبران شهرده رسم
قرق اوچ انچی در ۞ حق سپاهی انوز اوچ در ۞ وحق
میرلوآ وزعیم اون انچی در ۞ وناحیه اولوسن
وملک فلک الدینده رسم جفت انوز اوچ انچی در
حق سپاهی یکرم درت ۞ وحق میرلوآ اوچ وحق
زعیم الت انچی در ۞ واون اکی دیولنده رسم
جفت اوتوز اوچ انچی در ۞ حق سپاهی یکرم اکی
وحق میرلوآ طقوز وحق زعیم اکی انچی در ۞ و
ناحیه یدی دیولنده رسم جفت مثل ذالکدر
وناحیه فیروس ده رسم جفت یکرم اوچ حق
سپاهی اون یدی وحق میرلوآ اوچ وحق زعیم
دانی اوچ انچی در ۞ وخضر بک ایلی ناحیه سنده
رسم جفت قرق اکی انچی در ۞ حق سپاهی یکرم سکز
وحق میرلوآ سکز وحق زعیم الت انچی در ۞ و
ناحیه ارکلی ده رسم جفت اوتوز درت حق سپاهی
یکرم بش وحق میرلوآ درت وحق زعیم بش
انچی در ۞ ومدنی ناحیه سنده حق سپاهی اون
طقوز ۞ ودیولن امیر یونس وشوله والیاس
بکده رسم جفت اون درت انچی وضع اولنمش در
حق میرلوآ اوچ ۞ وحق زعیم اون بر ۞ وغیر
دیولن لرده رسم جفت اون درت وحق زعیم
اوچ وحق میرلوآ اون بر ۞ وقوکه ناحیه سنده
رسم جفت اون سکز انچی در ۞ حق سپاهی اون درت

حق میر لوا ایکی ٭ وحق زعیم دنی ایکی اقچه در ٭ وهریک
دیوانی ٭ ونوچی طوطرغه در ٭ رسم جفت
اوتوز اوج ٭ حق سپاهی یکرم درت ٭ وحق میر لوا
الت وحق زعیم اوچ اقچه در ٭ ورسم بناک اون ایکی
وجبا بناکدر ٭ لواء خداوندکارده طقوز اقچه در ٭
ولایت قاضلغنده الت اقچه در ٭ واضعف رعایاکه
قره دیوانیه اولنور الت اقچه در ٭ ودخی نیم
رعایاکه مجرد اولوب کسبه قادر اولمیه نه النمز
واهل کسب اولمق مجرد لردن مقدار لو مقدار بنجه
رسم النور ٭ ودخی دفترده مجرد اولنان کمسنه ناظار
ان بناک رسم کهاون ایکی اقچه در الله مجرد یازلسه م
دیه وکنه عمل اولنمیه ٭ ودخی برکمسنه دفترده
مجرد یازلمه قرخ صکز اتاسی فوت اولوب اناسنک
یرینی کندویه انتقال ایدسه النده اولمغله یرکه رسمی
ویره ٭ وبرکمسنه دفترده بناکه قید اولنمه
لکن النده نیم جفته وفا ایدیه یرینی بولنمه النده نیم
جفته رسمن الا لر ٭ بن بناکه قید اولنمم دیه وکنه
عمل اولنمیه ٭ ورعایا کافه اولمه هر بر مزرعه کاوده
سپاهی یدنده یکرم بش اقچه اله ٭ ودخی دفترده
جفت قید اولمیان کمسنه لر صکره جفته وجفتلکه
قادر اولنه عمدًا بالموجود رسم جفت الغو اعتبار
بوبابده بیان در ٭ ودخی النده جفتلکدن زیاده
بیراقلمش کمسنه زیاده نسبت خانج رعایا کبی

زیاده

زیاده کسنه ایکی دنمه بر اقچه رسم ویره ٭ ودخی دفتر
وفاقه عرض ایله جفتی وجفتلکی النده کیدن رعایا
دن رسم جفت الفق جفته ٭ ونامکمس در
خصوصاکه النده کیدن بیری معمول اولغب
رسوم مقیده دن نقصان اولمش اولمغله ٭ ودخی دفترده
آدی اولیان رعیت اوغلانلرندن وقرداشلرندن
حکم اولورسه بنه رعیت در صاحب تیمار دخل
ایدر ٭ خارجدن کلمسنه دخل ایتمیه ٭ ودخی کهنه
دفترده مسطور ومقید اولمش کمسنه لر بیله
دفتر جدیده ٭ مرقوم ویاخود غایب یازلمش
رعایادن زنده اولانلر صاحب تیمار دخل ایلیه
بلکه بو تیمارکه قدیمی رعیاسندن بعض فوت
سبیی ایله غیری ولایته کمش اولسه دفتر یا
نلردن صکره بنه اوه تیمار کله صاحب تیمار بنه منتظر
وسپاهی تیمارنده موقوف اولمق رعایا جفتلکلری
بوتونه جفت ونیم جفت ودخی کسکن دخل
وخارجه دفترهرنه ایسه سپاهیه متعلق در ٭ خارج
دفتر اولانلر عامل دخل وتعارض ایلیه ٭ وکهنه
دفترده مسطور اولغب حاصل قید اولنمش جفتلک
لرنده محلوله اولوب رعایا اولسنده نابه اولسه
احیاسنه ورثه سنه مدتزم اولمق رعایه ویروب
وهرکیمک النده اوه جفتلکدن زیاده بولنورسه
حاکم الوقت حکم ایدوب الیوبروب اول جفتلکی

اجا اندہ ۔ اگر طاپو یہ الدف مدلرازم دعوی یلری
مسموع ومقبول اولمیہ ۔ وقتی رعایانک
ازالہ لوقوعلی داجی صاحب تیمارک تصدقندہ اولہ
خارجدن کمسنہ دخل ایتمیہ تا ابدالیاز جسی وارث
اولد ولایتی یازجق اولہ وقتلرہ کہ رعیت یازلرایلہ
اول الذکر ۔ اما موقوفہ یی دخل ایدہ مادام کہ وقتہ
رعیت قید اولنمیہ ۔ وقتی رعایانک جفتلکلری
وفتر جہ یازلدقدہ زیادہ اولہ شویلہ کہ برجفتلک
یازلنک برنجق ونیم جفتلک یازلنک تمام
جفتلکہ وفا ایدر یری اولہ زیادہ سنک رسمنہ
التزام کوسترمیوب حصہ سندہ کلورسہ دخل
اولنمیہ الثانی ابنا اولنہ ۔ واگر رسمنہ التزام کوستر
مزایہ زیادہ یی قاضی معرفتلہ الوب جفتلکلری
اولمیہ ویرلہ ۔ وبعضی یرلرہ جفتلک مقدارندہ
اکر واقع اولہ اما اولنجہ یری خاص
اولہ وبنی اجلدن تمام جفت ویانیم جفت
اولمشدن اکر دہ دہ وکیلہ عمل اولنمیہ تمام
دفتر موجبیلہ عمل اولنہ ۔ وجفتلک یابنلا
دنی برجفتلک غایت ابو خاص یرہ النمش
بنمشکان دونم وضوسط اوللرہ
دہ طقسان ویوز دونم بر ۔ وادنی یردن
یوز اوتوز ویوز الق دونم یہ برجفتلک اعتبار
اولنور ۔ ودنم داجی طولاً وعرضاً قرق خطوہ

در خطوات متعارفہ ایلہ ۔ ودنی برکسنہ
خیتلقدن ویابد کردن ویا قبر کردن چفتی ویا
چفتکینی یونیب طاعتہ صاحب تیمار اندن
بتاکی رسمنی طلب ایدوب برنی آخر کمسنہ ویرمہ
چفت یازلمشدن دیو انجمنیہ لر ۔ و
خارجیات امرپادشاہ عالم پناہ حضرتلرینہ عرض
اولنوب شویلہ بیورمشلر کہ خارجدن کمسنلر
کم کرہ ایسہ اولسونہ اکہ کاری برکرک صاحب
تیمارلرینہ تمام رعایادن کبی رسوم عرفیہ ویرلہ ۔
وچاچلری اولجولوب مذدہ کی یحق کلہ السان برہ
بونلرداجی کی یحق کلہ ویرلہ ۔ واوچ کلہ السان
برلرہ بولرداجی اوچ کلہ ویرلر ۔ بنی بجملہ مقاطعہ
اعتباری بالکلیہ مرتفع اولوب عوارض اولہ
داجی ۔ اگر سپاہی داجی اولورسہ برینہ کورہ
ایسہ بلاتنزاع عوارض ویروب بلاسن چکہ ۔ وخا
رج رعایادہ السنہ براولنلر سپاہی خانہ سنی
دیو دخل ایدوب الندہ برہ الیہ ۔ مکر کہ رعیتک
برضروریی اولہ اشبو معنایہ کہ رعیتک اوزرینہ برپا
زلہ ۔ اما السنہ ہرکز براولیہ حتی تکمیل ناقص
ایچون خارجیتانہ تعرض ایتمک اولمز رعیت
آہ کہ برپازلمشدر ۔ آز اکہ چوق یازلمن یازدیکورہ
بلاسن چکمک کرک بونقصانک تحمیلی ایچون خارجدہ
یہ العبی اکہ ویرمک اولمز ۔ انما محلولاتدہ و

وطاغدن وكلشدن ، وقيدن وبوجاغدن وقيدن
وبوزدن تكميل اولنسه اولور ، زيرا اكر بودرت انلرك كبي
الندن آن اولوب ادنى بهره يازلمق احتمالي المدع
بو مقدار پروا ايدرسه پويازدن درمش در ، صكره عوغا
ايدوب يازلمق مقداري پرطوتمق ايچون اولسيده
غوغاسنه اعتبار اولنميه ، وانكه كذن اختيار ايدوب
يازمش در ، صكره حيله ايدوب نزاع ايدرلسه
عمل اولنميه ، اما شول خارج كمسنه لرك
عيتنكي اولي كلاه مزاري خارجدن ضرورت وفتندن
بيع ايدوب وياسپاهيدن طاپولوب وياه فترو فتندن
پواه اي پره ره پواه ناپه يازدوروب مري و فوري
ايدنمش اولسا سپاهي پراوايل دن اولي كلمك
منفعت پتشمز اولسه نفه وعلدن معتد به نسنه
واصيل اولمز اولسه انوكي كبي لر تعرض اولنوب
الندن النوب رعيته ويرلسه اولور ، ورعايا نفسي
تيمار دن متفرق اولسه لر كوچروب پنه پدن كتوروب
جمع ايلمك قانون قديم در ، اما افن واون
بش يل دن بري ويرمكده متمكن اولسه كوچرمك
ممنوع در ، اما سپاهي رعيتين كوجلديرمدن
قويه رعيت واني صكره پدن كال سپاهي اندن
طاپو طلب ايدر ، وشول وقت كه رعيت
كند واختيار يله كيدوب برادرين بر بيل مقداري اسوز
قويه اول وقت ده اختيار سپاهي المدع اولور

وملم رعيت كند واختيار ايلديين ويوه ليب
براغوب كه جك رعيتك طام وچولي سپا
هينكر اولور ، اما سپاهي قوسه دخي كتسه
اول طام وچولي يه رعيتك اولور سپاهي دخل
ايدمز ، وبو شهره رعايا نسلندن برده قريه
قيد اولمش كمسنه اون بيل دخي زياده متوطن
اولسه اما بو خصوصده رعايا فتر نداع مقيد اولمسه
انكر امثالي كمسنه رعيت دفتره قيد اولمز
شهر مقدم اوزره ياز لمق قانون جديد اولمشدر
شهر مؤخر خلقنه لحاق اولنوب ، ودخي شهر
خلقندن يه شهر سنوري چفتلك تصرف
ايتلر تمام چفتلرنه مقدار ، ونم چفتلرنه مقدار
تصرف ايدرسه ريسمي ويرلر شهر لو نيز چفت
ريسمن ويرمزين ديو وكنه عمل اولنميه اعتبار ارض ور
اما شهر لو چفتلي بوزب فراغت ايدرسه
ريسم چفت طلب اولنميه اول سبب دن
شهر لو يه ريسم چفت قيد اولنماشدر
ودخي بر رعيت بر كويه رعيت قيد اولسه
لكن الندن كي چفتلكرنه بعض غيري كويي سنورلرنه
اول چفت ريسمن رعيت قيد اولوب دخي سپا
هيبه ويرر ، اول آخر سپاهي بعض
بدل بنم سنور يمدر ديو دونم اخي سين
طلب انميه ، ثمان عشر وسالار لق

الله ... ودخي بر كوبك رعيت آخر كوبده
متمكن اولمغين صاحب دفتر اندن رعيت يازدله
والنك جفتلكي اوزره كوي سنوري اوله
اول دخي بو منوالي اوزره جاري در ... دنم اقچه سي
طلب اولنمه ... ودخي بر رعيت بناك يازلمش
اوله والنده بش اون دونم يري اوله
انلرك كبي كسنلك يلم بناك رسمن و يلم تصرفندن
اوللغي برده مقدار نجه سپاليه دونم اقچه سين
ويرن ... ومساجد و قفلرك تصرفنده
ايمه يه دفتر رسم جفت رفع اولنوب دفتره
حاصل يازلمامشدر عوارض خوف ايمه دن
بالكليه مرفوع در امام اوله قلري زمانده
تكليف عوارض اولنمه ... ودخي بركسنه
آخر كوبده امام اوله لكن كنديسي يقين
اولماغين غيري كوبده متمكن اوله متمكن
اولدوغي كوي جماعتي بنه امام وكيل سين ديو
اندن عوارض طلب اتمه لر ... ودخي
بر رعيت فوت اولوب متعدد اوغلا
نلري قاله بعض جفت و بعض بناك قيد
اولنمش اوله ودخي بناك اولمغله اناسي
يرنده حصه طلب اتمه رعاية للعدالة
بناكه اندن حصه ويروب رسم جفت و رسم
بناك جمله سنكي ارانسنده ويرله ... ودخي

بر رعيت فوت اوله بش الت نفر اوغلاري
قاله جمله سي اولو و يا بعض مجرد و بعض
اولو اوله مجرد اولان دخي كسبه قادر اوله
قانون بودر كه اناليري جفتلكن مشاع و مشترك
تصرف ايتمه لر ... ودخي بر رعيت فوت
اولوب اكي صغير اوغلي قاله جفتلكي بخش
ايدوب بكي سنه تعليم ايتدرلر ... و باقي اولو
اوغلاري بناكه قيد ايدوب كسبه قادر مجرد اولدقدن
الت شر اقچه الالر ... ورسوم ليرن ويرمكده
بناكه قيد اوللغن بناكه رسمن ويرن و قزه قيد اوللغن
قزه رسمن ويرن ... ودخي بر رعيت فوت
اوله متعدد اوغلاري اوله اناليري برلرنه
مشاع و مشترك تصرف ايدرلر اكن جمله
سنه ذري ودخي فوت اوله و فوت اولانك
دخي اوغلاني قاله حصه سي اوغله انتقال ايدر
اما اوغلي قاله قرداشي يري قرداشه انتقال
اتمز لكن ايل ويروكني قرداشاري ويرسه غير
ويرميالر ماكر كه بونلر رعيت اتميالر اول وقت
سپاهي كه دلسه ويرن ... ودخي بر رعيت كه
دفترده جفت يازلمش اوله اولكمسنه
نك اوغلي اوله و اوغلنك اوغلي اوله دخي
كنديسي حياتنده ايكن اوغلي اناسندن اول فوت
اوله متوفي نك يري اوغله انتقال اتمكي بحر قانون

مطلب
متوفي عيالنك متعلقاتي اوغلنك
كبي اولوب ولكن يكي بحر اوله
مطلب
قرداشي يري قرداشه ويرمز
ماكر كه طابو ويره
مطلب
دده يري اوغلي اوغله انتقال اتمك
قانون در

اوغلي اوغلنه دائر ايله قانون در ۞ انوك كبي واقع
اولدقده سپاهي اكا ودكه بري در بابا كه بري دكل
در ديو دخل ايتمه ورسم طابو طلب ايتمه ۞ ودجي
بر رعيت دفترده بنا كه قيده اوله ودجي صاحب جفته
قادر اولوب بو رعيتك جفتلكي طابو يه الهم بنا كه
رسمن ويهم بركه رسمن ويره ۞ بنا كه بازلدم ده بو
مماثل بنا كه رسمن ويرمن ويمه ۞ ودجي بر رعيت
بنا كه قيده اوله ودجي فوت اوله بر چفت كسه قادر
اوغلانلري قاله الت شر انچه رسم فن ويرلر ۞
اما اولنه كدن صاحب بنا كه رسم ويرلر ۞ دفترده بجرم
بازلدم دعمك فايده ويرمز ۞ ودجي بر رعيت
فوت اولوب متعدد اوغلانلري اولوب اتالري
برنجي مشاع تصرف ايدركن برسي فوت اوله
سپاهي قرنداشلرندن طابو طلب ايتمه اما فعمت
اولقوب حصه سي متعين اولمدقده صاحب فوت
اوله قرداشلرندن انك حصه سي انجوه طابو طلب
انمك جايز در ۞ اما قانون جديد صحيح بودر كه بر رعيت
فوت اوله جفتلكي اولوب متعدد اوغلانلري
قاله مذكور جفتلكي اوغلانلري مشاع ومشترك
تصرف ايدركن بري فوت اوله انوك حصه سي
انجون سائر قرداشلرندن سواري طابو طلب
ايدمز بلكه قانون بودر ۞ ۞ ودجي بر رعيت
فوت اوله صغيرا وغلي وجفتلكي قالمغين تصرفنه

قادر

قادر اولمه سپاهي اندن رسم طلب ايتمه ۞
صغير بر پنجه اخر ويروب ذراعت اتدرن يتيم
بالغ اولنجه الندن اولا ۞ بالغ اولدقدن صاحب بينه
يتيمه ويرلر ۞ ودجي اوكسوز طابوسي
ممنوع بدعت در ۞ اناسنك بري اكا منكحروسي
كبي در ۞ بونك كبي واقع اولنجاق سپاهي دعاسلر
اخر طابو يه ويروب برمقدار انجه سين الورلر
ايمش ۞ ولايت قاضي لري حجت ويروب
يتيمي اتالري برندن محروم ايدرلر ايمش ۞ ايله
اولمه بو بابده حجت قاضيه عمل اولنمه ۞
يتيم طلب ايدرسه اتالري برني حكم ايدوب
ايلوبرلر ۞ وطابو بين كمسنه دائي سپاهيه
ويروكاري انجه طلب اتمه ويردي ايمه
اذن طلب ايدرلر ۞ اما يتيم بالغ اولدقدن
صاحب اوني بيل مقداري فراغت ايدوب كره دعوا
الله لر قانون بودر كه صاحب اندكاري دعوا مسموع اولمه
ودجي بر رعيت فوت اولوب اوغلي قاله
قزي اوله ودجي انام بري درحقندن كلوب بين
ديوده دعوا اتمه سپاهي قيزه بيروبرمك ممنوع
در ۞ ودجي بر بير محلول اولوب ودجي برخانوده
كشي ايل ويره كي طابوي بزه ويروبرين دسه عورته
ويرمك ممنوع در ويرمه لر ۞ اما برخانون
كشي سابقدن برطريقده تصرف ايدر اوله

بوز قومیوب عشرین ورسومن صاحب تیمار
اولدوقدن صاکر سپاهی خانه کیشی بیرمکروقدر
یوبوه خل ایتمیه والذی الیه ۞ وه جی برر عیت
اراضیه عشریه دن زراعت قابل اولمغله برنی یلامانع
اوچ ییل بوز قوسپاهی یه ضرر اولدوغی ایچون
صاحبنک الذی الوب غیره طاپویه ویرمک عرفا جایز
دکلدر ۞ اما صاحب ارض ایل ویرمکی طاپویه بن ویر
بن دیه بیله کندویه ویرلر ۞ ولکن طاغ ویاخود
بایر اولسه ویاصو یاصوب زراعته قابل اولسه
ویاخود چلتنک قوردنب زراعته مرییل قابل اولسه
بوز قال الوب غیره ویرمک ممنوع در ۞ وبو بیانه
نه مقدار بوز قاله طاپویه مستحق اولمز ۞ وه جی
رعیتنک چفتی اوکوزی ایچون ویاخود خرمن بری
ایچون بر دونم ویاکی دونم ویااوچ دونم ویا
درت دونم مقداری بری بوز مق ۞ ومرعی ایدنلک
ممنوع دکلدر طاپویه مستحق اولمز ۞ وه جی شهر اولنلک
واهل قرانلک طوارلری اوروسیچونی وضع اولنان
برلرکی زراعت اولنماسی وقورشماسی وطاپویه
ویرلمسی ضرر عام وراوی سبیدن منع ایدیلمز
وکوی مرعی لرینک حدی بر ییل در ۞ وشهرلک
قصبانک بر بوجق ییلدر ۞ وه جی سپاهینک
یتمارندن آخر سپاهینک رعیتی ۞ ویابر کسنه
یه زراعت اتسه خارج قسمنده در ۞ اعتبار ده

یکی دونم براقیچی ۞ واه نی یرون درت دونم براقیچی الذی
زیاده التمیه ۞ وه جی بوصفوله کسنه رعایا یرندن
برطوته خارج رعایا قسمندن در سپاهی یه
دونم اقچه سی ویرن ۞ وه جی سپاهینک خاصه جفتلکی
وخاص یرکی طاپویه ویرمک جایز دکلدر ۞ واکر سپاهی
طاپویه ویرسه ضمان کندوزمانه در ۞ صاکن کلن سپاهی
طاپوسین بوزر ۞ واکر کندی وجی بوزمق وایسه جایز در
کسنه مانع اولمز فلیچ یرکی طاپویه ویرلمزه مکر دن
مراد بودر که خلافنجه رعایا یرکی که طاپولندقدن صاکرا
ایروق الذی الثمن مکر که بلامانع اوچ ییل بوز قویه
طاپو اوسنه طاپو اولمز ۞ نکاح اوسنه نکاح اولدغی
کبی ۞ وه جی شوی رعیت یرکه صاحبی قوت
اولوب ویاجلایه وطن ایدوب محلوله قالور سپاهی
اولیرکی کندی تصرف ایدوب کنه وجفت ایله
سوره ۞ ویااورتاغه ویرمیه خاصه اولمز ۞ آخره
طاپویه ویرسه جایز در ۞ وسپاهی اولی تصرف
الله وکی رعیت بریکی ایچون عوارض اولدوغی زمانده
عوارض ویرن ۞ مکر که طولمزمان ایله رعیت آدنلک
اضافت اولنمز اولوب خاصه حکمنده اوله ۞ بوذکر
اولنان وجی شوله وقته اولورکه سپاهی تصرف
الله وکی رعیت بریکی ایچون عوارض اولدوغی زمانده
عوارض ویرر ۞ ماوام که اوله یر فلان رعیت
ویافلان رعیت اغلی بریدر ومکی ایله مشهور اوله ۞

اما طول زمان ایله زمان چکوب وصتعاقبه فترلره
سپاهی اوزدنه قید اولنمش اولوب واول
یرکه رعیت طایفه سندن برکسنه اضافت
اولنمسه بواعتبار ایله سپاهینک خاصه یری حکمنده
اولوب انک برایچون عوارض ویرمک قانونه کلدکده
وه فترلره خاصه قید اولنان یرلره سپاهی بدل
المق قانونه در ۞ وانکه کبی یرلری باغ باغچه آثار
حاصلندن بنه ربع العشور ، وه چی قترلره اویری
ایچون طابو المق قانون در ۞ اعلاسی اللی دن زیاده
اولمیه ، واوسط اللی ویا قرق اولمه اونی یه
اون ویا یکی اولمه ۞ اما رعیت زراعت
ایچون طابو لدوغی یرده اوبنا اتمه اویری طابو
سینی طلب ایتمیه ۞ وه چی برکسنه زراعتکان
یردن سپاهی اذنی یوغکن چالیسون وکاشین
چبکسیله اچوب احیا ایتسه وه چ بیله وکلندن
المیه وطابو طلب ایتمیه ، اما وه چ یل دن صکره
سپاهی طابو یه ویرسه جایز در ، لکن اخر کسنه
ویره کی طابو بی اول کسنه ویرمکه راضی اولورسه
اکا ویرمک اولی در غیره ویرمکدن ، وه چی سپاهیلره
رعایادن قبل الوقت رسوم الله قیوب
رسم وه ونم رسم کبی بعض وقت جلو
المزون اول معزول اولدقده شمار موقوف
اولوب آخره ویرلمه صکره کلدن سپاهی اول

مطلب
اویری طابو بیک

مطلب
رعیت طابو لدوغی یرده اوبنا اتمه

اول کسپاهیدن طلب ایدن رعایادن طلب
ایتمیه ، اما رعایادن وه چی اول کسپاهی یه ویرمکاری
اثبات ایدوب قاضیدن حجت الیوبن لره ۞
اول وه چی تجتله واروب اندن طلب ایلیه ، وبکار
بکی لر بعض سپاهی یه مکتوب ویروب قاضیلره ایسه
ایدر لر ایمش که رعایادن اولان رسومدن
قبل الوقت الیورکزه بیو ، امدی بکار بکی لر
بو اصل مکتوب ویرمیه ، واکر ویرلر ایسه قانونه
مخالف وعمل ایتمیه کاری ایله معاقب اولمزلر ، وشمار لره اولان کلمه رسم تیمار
قید اولنمیوب ایچکیاری ایچون وقابودن کلن قوللری
ایچون تعیین اولندی الرندن اولان حکماری موجبنجه
اول اخذ اولنان قاضی معرفتیله خرج ایدرلر ، وباقی نه قلوب
صاحب تیمار متصرف اولور ۞ والجمله
مرقفسنک الندن حکم همایون اولوب آنوکه الجنده
یمکدن ، ویاچکدن ویمدن واولاقدن وقولاوزدن
وغیره دن مدنه قید اولنمش ایسه آنی ویرلرزیاده
نه ویرمیه ، واکر نه امر اولنمدی ایسه
همان اوه ویرلر ، مدنه حاجتکاری اولورایسه کندو
یاناکندن صاتون الالر کمسنه زحمت ویرمیه ، اکر
ایدر لرایسه درکاه معلایه اعلام ایدیلر ۞

فصل

در بیان اعتبار حنطه وشعر

وغیریجو بلت

بغدایکده ، وار بده ، وواریدم ، وعلف ده
وبیلاسن ، وچاووارده ، وحاصیل ده ، عشر الله
سالاریه ، النور سکز کله ده بر کله مدمة ایکی تحق
کله النور ، وسالاریه النه قدن صکره سپاهی واکر
عامیل بملک دیو مسلمانلاردن نسنه المیالر
زیرا سالاریه بملک مقابله سندده ، وباقی
حبوبات دن نخود ومرجمک وبغله وپنبه
وکتان بولردن اون ده بر عشر النور ، سالار
لیق النمز ، ولکن کتان نخمندن عشر النمز
کتاننده النور ، زارعایا کتان سپاهی یه بشری
ویرمک خدمتنه کلدکده ، کتان نخمنک عشری
مقابله سندده زارعایا کتان سپاهیسنه ویرلر ، وه
کندیلرکه اون دمندن بر دمدی عشر المق قالمز
ده ، وقوری اوزمدن انوکدن اوندن
بر عشر النور ، وبکزده اون بیشنده بر النور
زرانوکدن خرج وارسه ، وکوفتره اون دمندن
بر النور ، زیرا اوده قن ونشسته خرج اولنور ،
وچی اغاجده بستان فواکهدن وبستانشنجمک
وقیتی کلجک امین کشاورزنه وادب قیمتنه
طوتوب عشرین الار ، وباغ باغچه ارسندن
اوسه بتوب صاتلور اوله اوه اچنده باغچه
عشر النور ، وحریم لرده وحدیقه واقع

اولان سبزواتدن عشر النار ، ونخلستان
وکوکل دن عشر النمز ، سالاریلیق النمز ،
وباغدن وباغچه دن عشر المق شرعموافق در ،
انار عایاده مضایقه اولمیوب دیبو عشر مقداری
بدل مبلغ تعیین اولنوب اعتبار اولنمز ،
باغ ونیمه مدبره دن خراج بعض برلرده
ونمنه بدی شراقچی ، وبعض برلرده سکز زائچه
وبعض برلاینده بش زائچه ، وبعض ولایتده
اوچ زائچه النوکلمشدر ، وحدایق دن وجهدن
عشر لدنه کورکیم اولنور حاصل بخلنمشدر ،
وه بی ارض وقفدن ، وامیرانه بردن سپاهی
طابویه ویرسه ، باغ انمک ایچون بخی اوله کمسنه
باغچه ایله اکه اغاچ دیبه بر بر ینه یقین اولوب
اراضی زراعت یقین دکل ایسه باغچه حکمنده
اولور ، واکر اراضی جفت کیروب زراعته
قابل اولورسه میوه نک عشری ویرلر ، واکر
باغچه حکمنده اولورسه مدة آز اکر چوق اولسون
سپاهی بن بوینی جفتلکه ضم ایدرین اغاچ دیبه
قطع ایدیمک جایز دکلدر ، باجاریه وضع انمک
کرکدر عشریه بدلی ویاخود میوه سنک عشری
المق کرکدر ، وقد انفع فتنبه ایاک ایدرلر ،
بعض ارزنه زماننده کچ مک ایله اغاچ دیبه قالمه
سپاهی بوزوب بر ینه جفتلکه ضم ایدرلر ،

وجهي طاغه وارماندن يتمش خدابي بشر اغاجاري
اشلتمك اولة انكاوه دن واورنه دن قالمشراولة
سبع الاصيل وركيم طوتمسه انك دعشره في لازم
اولمز ماكه قورنوب ظبط اولنه اولة وقت
كلنجه تصرف اولونه اولورسه اول وبوشر اغيرلره خال
ايتمه وجهي ارناقجي قيد اولنمش كمسنه لره بكلك دن
نخم ويروب حاصلن مناصفه اينلر وارناقدن
نصف حاصلن بكلكه ويره كي سبب دن بالكلية
عوارض ويواني دن معاف لدور انلري قاضيلر
عوارضه قائميلر وجهي دعاياه دن تكرار عشر
شول كمسنه لردن الغورکه سپاهي نك چفتلكني
نزكايه وب وجهي آخر سپاهي يرين زراعت ايدنلر
انك كبي لدر جزء عشري صاحب ارض الدولت
صاكه برعشر وجهي كندي سپاهي سي اله واكر او
زرنه باران يرينه تمام كوب حفتدن كمله كده صاكره
آخر يري زراعت ايمك ايله تكرار عشر النمق حيفدر
وجهي سپاهينك غله سن انبارنه وحصار اريحن
قلعه سنه النمك دعاياتك اوزرنه لازم ور اما يه كن
كلك دن زياده اولمه وفعالنجه تكليف اولنمه
واورناقجي جارة حاصيل كتورمك تكليف اولنمه
عمان كويلرنده اولان انبارلره وقانونه نامه
لره رعيت سوارينه اوباپوبرمك وكذا اولنما
مشروط عمان اولان عشرين قونجاق انبار ياپوبرمك

مكر كه صاحبي اجازه سين ويرمكه قادر اولميوب
فراغت ايده ∴ سپاهي اوله وقت دلرسه
بنه باغچه انمك اينجون بر كسنه يوردلرسه
زراعت ايده وب اكن اكلمكه ويره والحاصل انفع
قنغي اولورسه اني ايده ∴ وقديم قونراغلرلري كه
رعايانك چفتلكي اينجون اوله نزاع يوق
صاحب تيمارك ور وشوله قونراغاجاري كه رعايا
نك باغچه سي اينجون اشلمي اوله ∴ وباخود
چفتلكي اينجون اشلمي اوله وانا سنك وجهه
سنك اشلمي اوله انكره دن سان عشر النمق
وشوله كافري قونراغاجاري كه رعايانك چفتلكندن
وباخود حديقه سندن اوله وجهي كنه زيادي اوله ∴ ورعيت
لر ضبط ايده وب حاصيل ايله سپاهي ايله اكي اولمه لر
وطاغارده ناولاده كسنانك لركن رعيت لر
وخارجدن كلوب رعيتلشمه لر تمامينه كوره
عمل ورعايت اولنه لر امك لرينه كوره كملك
نيمه ري ايده اولنلر خارجدن اولنلر دستور
سنوره وشولوطوشنه دخل ايتميه لر ∴ وطاغارده ويا
خود صحارده يتمش خدابي كتانه اغاجاري بكلر
اولوب سپاهينك وخارجدن كلنه دخل ايتميه لر
وجهي طاغارده ∴ واورمانك صه بتن خدابي اغاجاري ايچ
بدكسنه سپاهي معرفتله اشلسه اولكسنلرنك ملكي اولور
ميوه سني اوله كسني وبوشروب عشر في ويره ∴

دعايه بجوز اولمشدر • وبر رعيتك السنه
جفتلكي اولسه بر وسه مديله ورت مه تخم
مي بيل برجدر • هجم المكدوكي بلده الي آچي الته
بر وسه مديله اكي مه اك يا كرم بلش آچه السنه
وعلي هذا اما ورت تخم مه تمام الكدكن صكره غيري
صنعت اشاكسه وبخي تعرض اولنيه • وتيمار
ادلري وعمال خرمن اولجمكده نه الق ايچون
تاخير ايدرلر ايمش اول بابدن بر هفته توقف
ايدرلر اكر كلب اولجمزلر ايسه كوبك امام وكخدا
ويره آه مادي معرفتله خرمني اولجه وروب
انبار نه قويالر • تيمار ادي وعمال بنم معه
فتم سوز اولجه وكوزه بيواول كمسنه انجك
مبارك • اكر انجه رلرسه قاضي منع ايدر • وشول
چايرلركه ملي بيل قوديغوب چايراولي كلمشدر
انوكي كبي دن كه رعايا قصر فندن اولا عشر لازم
درسپاهيه عشرين ويرمزلر • وبخي رعيت
يازلدوغي يرلره بالغ اولمه عشرين ويرر • و
اوتوز مدته بوسالاريق ويرر • واكر آخر تيمار
بالغ اولمه عشري صاحب ارضه ويروب سالار لغني
كندي سپاهيسنه ويرر • وبو رعيت اخر سپاهي
ميسنك رعيتلرندن بالغ العشرين وسالار لغني
اولي سپاهيسنه ويرر • فصل

در بيان رسم اغنام ازيد متعا قلاف

وبوركان

اكي قيونه بر اچه النماق قانون در • وبخي قيون تله
قويزي بر صاغليق بعض يرلرده قانون در قيعن
تمام دولين وكوسب ايرتلشه قارنده صكر ماهي
ايدنلر رسم النور • وبخي قيوني اولميان بوركده
رسم قرق بيواون اكي اچه السنه • وبخي بوركوك
قيونه قيرقوب يكرمدن اشغل قاله كاوا چي قن
دينور قيون رسم النمز نماه امن اكي اچه النور
وبوركه سپاهي برين طوتوب زراعت ايتسه
عشر وسالاريق وبركدن صكره رسم
بيوتق وبيواون اكي اچه سن الارباعه
النمز • وبوركدن رسم اولمق قويزي
قانجق الغر ايمش حاليا ابديل آيندغ الندق
مقرر قلندي • وقرم قويونلو ديمكله مشهور
پاوشامز حضرتلرينه منعلق بوركان وارد ر
رسم اغنام لري صاحب ماباين انجق ضبط
اولنور • وقزعنبق ده شبلجه شرح وركه
شول كمسنه نك كه رسم غنمي اوتوز اچه دن
اكسك اولسه اناوكي نماه اوتوز اچه سي السنه
وشول كمسنه نك كه قيونه لري رسم اوتوز اوچ
دن زياده اولسه اناوكي قيونه بر اچه رسم السنه
زيادي ونقصان النمز • وشونلكه كي
قيونه يوق ده اون اكي شر اچه السنه • وقفير

اولنماي التماجه ويرلر ٭ وجي بركنه
قيون عاوتي آلماق زمانه قيوب قيون الله
وفتنده رسمن اذن الالر بن الالي برآي اولدي
ديو وكنه عمل اتميرلر ٭ وجي قصاب لرك
وجلب كشي وك التمزه بولنان قيونلرك
اول بيل ايرل آيندع عادتي الله وعنه جهت
لري بولمغه رسم تكرار رسم طلب اتميرلر ٭ واكر
وجه مشروح اوزره حجتلري بولنمزايسه صاحبن
الدغلري يري بولي ويره لر انلرك دن الله ٭ والا التمزه
بولنان كسنه لردن الله ٭ وجي جلب كش
لره تنبيه اولنه ايرل آيندن الالر ٭ والا عاه ني
اغنام صاحبنه بندن الورلر ديو بيكسندن بر مقدار
اشاغه وارنه اذن الله ٭ فصل

در بيان رسم اوتلاق

قديمدن اوتلاق رسم الني كمسه بيلاقي لرك
عرف سلطاني ده وفتنده قيد اولنمش ايدي
آيي الالر ٭ وانلرك ماعدا سي چايرلردن وقير
لردن ي بعض مواضعده خيمه نه طايفه سنه يوره و
بعض شهرلره خاصته وقد خلقنه اوري ديو قيد
اولنمشدر ٭ وبعض موضعده وجي سيلياني
تمار قيد اولنمشدر وبعض واجي خالي وخارج
وفتنده رسم انلرك كبي برلردن عماله طايفه سي وسيا
ميلك اوتلاق رسمن الموق مخالف قانونه در ٭

وفتر عتيق دن خارج اولدوغي اجلدن انلرك رسم
اوتلاق قيد اولنماي نسنه التميز ٭ تمامه رسم
اغنام الله ٭ ورسم اوتلاق قيد اولنان برلردن
عاده قديمه اوزره هر سوري دن براورنه
قيون وخارجدن سنجاغه كلان قيوندن
رسم اوتلاق ميرلوا ايچون ٭ وياخود صاحب
تيمار ايچون اعلى سوريدن بر قيون كه بهاسي
يكرم اقچه اولسه ٭ وياوسط سوريدن
بر قيون كه بهاسي اوتوز اقچه اولسه ٭ وياد
ادنى سوريدن بر قوزي كه بهاسي اون اقچه اوله
والحاصل يكرم دن زياده اولميه ارتق بهاي
الموق قانون مخالفدر التميه ٭ ورسم
اوتلاق وجي قيون يوردومكي بركوره اولور
صاحبي اوتوزه وجي بركوره وكلدر ٭ وبر تيمارده
سياهي متملك اولوب قيوني اولمه وياخود
پياده مسلم طايفه سنك اغنام لري اولمه
انلرك كبي در ٭ صاحب تيمار اوتلاق طلب
اولنمه ٭ مادكه اوزره حاصل بغلمش
اولسه ٭ وجي بوركه طايفه سنه دن
بركسنه بر تيمارده بر زراعت اتمه
وياخي باغچه سي اولسه صاحب تيمار رسم
اوتلاق ويرمز ٭ اما قشلاردن صمره ويرميه
وخارجده رعاياده بركسنه بر تيمارده قيون

قوسه ویورکسه ویا اوردناغه ویرکه انلرک
کبی ون دخی رسم ونلاق طلب اولنمز مکر که
بنه اورزنه حاصل قید اولنمش اولا

فصل

در بیان رسم قشلا

برتیمار دخارجدن قیوه کلوب قشلاسه
اعلاسوریدن برقیون النه ویاخود زیاده النمیه
ویرکسنه سپاهینک تیمارندن قشلاسه
اولی اولسه رسم قشلاق التی اقچه النه
وجه اولسه اوچ اقچه النه ویورسه رسم قشلا
قیوه طورمه دخی برنابع ورعیتدن کبی برادکون
اولنه وقشلاین کسنه سپاهی یه عشر
ورسم ویرمایه رسم قشلا النمیه
ویورکه طایفه بی دخی بوقبیل دن عشر
ورسم ویرکبی یوامه رسم قشلا ویرمیه
والاپورکه مرتفق تیمارمه قشلاسه
رسم قشلا اوچ اقچه ویرمکه عادت در
وقشلاجی اولان کسنه دخی اوج بیلدرک
رسم قشلاق ویرمیه اوچ بلده زیاده
اولورسه رسم بناک النه

فصل

در بیان رسم واحوال بورکان

پورکه طایفه سنک دخی برلوکبی رسم غنم
اکی قیون براچه ویره وشوله پورکی
قیونی اولسه رسم قرمه ویاون اکی اقچه النه
ومجی پورکه که قیونی قیرلوسه ملح قاله
وباحود یکرمدن عدد قیون اقل قاله
بونلرمه دخی قرمه ونورا وه اکی اقچه دیو النه رسم
غنم النمیه ویورکه کرالنک سپاهی یرندن
طاپوی پرا ولمیه زراعت اندکدن صکره
رسم عشر وسالاریق ویرمکدن صکره
قانون بوه رکه سپاهیه رسم بیون ورمه
ویویولسه اون اکی اقچه ویره ویورکلی
سنجاقبکی وتیمارلی یرندن یرندن
انلرک تمام جفتلوندن اون اکی ونیم جفتلوندن
التی اقچه النه واوتلاق رسم یرلوکی کبی
اعلاسوریدن یکرم واوسطاوندن اون بش
وادنیدن اون اقچه قیمتلو برقیون ویرلر
ورسم اغل هراغلدن اوچ اقچه سنجاق
بکنه ویرلر ویورکه طایفه سنک سوی
اوبلدغ قوزی قاتله قدغ النور ایمش
حالیا ابریل اینک النماق قانون مقرردر
وطوکوزلوقدن اغاچ ناحیه سنه وبعض

مواضعه دخي جارجدن بيلاي كلان قرجه قيون
لونك وسياهي بوركدن اونه اچه رسم اوتلاق
وقيوني اولبيان لرده اكر شراچي اوتلاق رسم
النور ديرلوا ايله زعيم بطريق المناصفه
تصرف ايدرلر وايانلوغ وازمير توابعنده
بغور جي عربا كر وارسه زمان سابقده بغور
خه متين ايدرلر ايمش صاكز اولي خدمت
رفع اولنوب مدخانه سكزاچه وضع اولنمش
در حاليا بو اسلوب اوزره مقرر در
خاصه همايون ايچون ضبط اولنور عاوت
خيمانه ولايت قره مانده مرحوم سلطان
محمد زمانلرنده مذكور خيمانه طايفه سندن
بعض آت اچه سي وضع اولنوب بعض اخرنه
وضع اولنمش مرحوم و مغفور صاكز اولان
صاكز مرحوم سلطان عبد الله مجموع خيمانه
خاصه معين اولنوب غله بها ويد كاري بدعت
كلي سندن رفع اولنمشدر كهنه دفتره
آت اچه سي وضع اولنيماكدن اوزرلرنه قيد
اولنان يوزلرده آلناكدن عشر غله رسم
جفت ورسم بناك ورسم جهه ورسم اغنام
ورسم عروسي وجه جنايت باز اولنوب
ويرلرلرنده زراعت ايدجك برلري اويلوب
آخر برنده زراعت ايدنلرك عشرلري

يرلرسنه ورسم جفت وباقي رسوم
خاصه ويرلمك قيد اولنمشدر وعوارض
دخي ويرلرلرايمش كهنه دفتر موجنجه
رسوم مذكوره كيروه دفتر جديده قيد اولندي
وآت اچه سي وضع اولنان طوايفدن رسم
جفت وبناك وجهه وكندلرنده وضع
اولنان يرلرده اكدكلرندن عشرلري آت
چكدكلري مقابله سندن عفو اولنوب عوارض
ويرمكدن رفع اولنمشدر ملمان آت
اچه سي آت باشنه اوچر اچه ورسم غنم
ورسم عروس وجرم جنايت ويرلرلر وفتر
جديده دخي بويله قيد اولندي اما آت چكناكدن
وچكناكدن بعض جماعت لر خاصلرندن
افراز اولنوب تيمار ويرلمشدر
آت چكناكدن تيمار ويرلناكه آت اچه سي
رفع اولنوب انكله مقابله سندن يوزلرلرنده
اكدكلري عشرلرندن ويرمكدن وقيون اولبيان
لرندن بناك وعوارض ويرمك قيد اولنوب
آت اچه سي رفع اولنوب وفتر جديد بازلري
وآت چكمه ناكدن تيمار ويرلمه ملمان خاصه
قيد اولندخي رسوم ايله بنه تيمار قيد اولندي
الا آن آت اچه سي ويرلناكدن طوغرغوه
وباي بوزه واسكي ايل قبيللرندن قلمشدر

خیمانه و فترنده یتمار ویرلن و خاصه اولن
قیداولنوب قبیله لری آخرندن آت چکن
وچکمین شرح اولنمش در وآت چکن
طایفه سندن مرقبیله ده موجود اولان جماعته
باقی قلن آت اچون سپاهی تعادل طریق ایله توزیع
جدیداولنوب ضبط اولنمق امر اولنه کی
اول سببدن ده فترجدید قبیله لر آخرندن
آت اچون اجالاً قیداولندی خلاف امر تعدی
اولنمیه آت اچون چکمین قبیله لرک
رسوم اوتلاق رعایا رسوم کبی در بو
قانوندن تجاوز اولنمیه

فصل

در بیان رسم کوارات

قولن طوره غی یرنده تابع در ملک یرندن بال ایله ایکی
یرنده عشر انکی در وشول یرلرده که دفترده
اچه یازلمش در اول الله وشول یرلرده
اچه قیداولنمش در اعلا واونی اون قوانه
بر قوان عشر الله اما دغه لر تضییق بعض
یرلرده عشر بدله اچه تعیین اولنمش در که
بعض ولایتده که قوانه براچه وبعض ولایتده
بر قوانه که اچه وبعض یرده قولن باشنه
بر اچه رسم بغلنمش در اما لواء حمیده ده

ولواء خداوندکار ده ولواء انقره ده قولن عشر
صاحب رعیت اوزرنه قیداولنمش صحرا
سلطانی وبعض یرده بر رعیتدن آخر سپاهی
یرندن قوانی اولر صاحب ارضه اکی ویا اوچ
قوانه براچه وصاحب رعیته اکی قوانه براچه ویرر
وبویله سنجاغندن اویلدن قوان حتی یرنه تابع
ایکش حالیار رعیته تابع در حکم همایون ارزانی
قلنمش در قیون رسم کبی وقلاوغی
یرده وقلاحقی ویرلر اما لواء حمیده ده
اوتلاق رسم ویرو صاحب ارضه بعض یرده دورت
قوانه وبعض یرده اوچ قوانه رسم اوتلاق ویرو
براچه ویرلر اما لواء قره مانده قولن کمکریما
ندن اولوب سه قولن باشنه کی اچه سپاهی سنه
حکم اولنوب یرینه تابع در وشوله قدیمدن که
وقف اولان براچه سنی وقفه ویرر وبراچه
سنی دیوانه ویرر وشوله قدیمدن که ملک اولان
براچه سی ملکه وبراچه سی دیوانه ویرلر ولواء
ایدینده رعایا اکثر قوانی اصیلی یتمده قاری
یرده قلدوروب آخر سپاهینک تیمارینه نصب
قیلنوب قولن قنغی یرده بال ایله رسم الناوب
مکر اعتبار اوزرنه بال ایله وکی یرده دورت قوانه
براچه ویرسلر اوزرنه آخر تیمارینه ترلدیکمش
اندی قانونه مقرر اولدرکه بر قوانه کی اچه

بدین صاحب تیمار، وبرین بالا ایله کی تیما
رکا سپاهی سنه ویرلر، وطاغارجه، واغاج یرق
لرنلا بولنان بالکه سپاهیه یازلمش اولمیه
موقوف جیاک کدر، اگر قدیمدن بالملق ایله
والاصید قسمندن رعیتنه داخل ایمیه بولنمک در
وبر تیمارده قطعلق اولیوب رسم قید اولنمه
دخی صاحبادن بعض کمسنه لر قطعلق ایدنلر
بنه عادت اوزره رسوم صاحب تیمار کدر،
ویرمز حاصیل قید اولنمش درویدکلری بنه
عمل اولنمیه، وبعض مواضعده شویله که عشر قولر
قید اولنه، وقولر طوردخی یوسنجاق بکنه متعلق
یه اولان عشر قولرك ثلثانین صاحب رعیتنه
وثلثین سنجاق بکی الور،

فصل
در بیان رسم عروسانه وبعض
باد حقوق

باد ملواد یوه فتره قید اولنان رسم عروس
وجرم وجنایت، وچفتلك طاپوسی واویرك طاپوسی
وخارجه دن کلوب قتلا ینلرکه، وقوتوی رسم
سریست اولمیان تیمارلره نصفی صاحب
رعیتنك ونصف آخری خارجدن داخل ایده سنجاق
بکی الور، ویاخود خارج دن داخل ایدن صو
باشیلرك در، اکی سی بله داخل اولمه کی یرده مبریری
ربع تصرف ایدر، اما ولایت قره مانده نصف

آخر شهرزله خاصلره یازلمشدر، رسم غنم
ورسم عروسیه قید اولنان یرلره دخی بو طریق
اوزره داخل ایدرلر کدرك وکری ویرطاپوسی
بویله سنجاغنده بشقه تیمارلرینك در، سنجاق بکنك
وسوباشینك انلره داخل اولری وحصه لری بوق
در اما قطعلق وجرایم سنجاق بکیله سوباشینك در
صاحب تیمارك داخل بوق در، مگر که تیمار سریست
اولمه، وباخود خاص قید اولنمش اولمه،
ورسم عروسانه دخی جهانه لو قزلرون اللی
اقچه، وعورتدن قرق اقچه النه، بعض یرده
عورتدن اوتوز، باکره قزدن الملش اقچه
النور، وفقیره عورتدن نصف رسم
غنیمه السنه، ومتوسط الحال اولدن بیندن در
وباکره قزدن رسم عروسانه سی بایاسنه تابع در،
یعنی بایاسنك سپاهی سی الور نه مقامده چفتلره
چفتسوف، اما عورت ده طیراق معتبر در مگر که
تیمارلك نکاح اولنور رسم انك در، ویورك طایفه
لرنك اولدخی سببدن اناسنه تابع در، واگر
باکره در واگر ثیبه در اناسنه تابع اولمه یورکده
باکره ایله ثیبه بره در، ورسم نکاحدن دخی اعلاسی
بره ویناردر، واوتلسی اون اکچه در، ومتو
سط الحال ده نکاحله منکوحه حالتلرینه کوره النور،
ودخی سپاهی طایفه سنك قدیمی جفته عروسانه سی

وه‌ي بر كمسنه عورتنه طلاق ويروب يه نكاح
لنه رسم نكاح النور اما رسم كدوك النمز
وه‌ي بر كسنه جاريه سني عبدنه نكاح ايدر رسم
نكاح ورسم كدوك النمز وبر كسنه جاريه سني
آزاد لوكسنه يه نكاح ايدر باكره ايسه نصفوسيم
حرعه باكره السنه واكر ثيبه ايسه نصفوسيم
ثيبه السنه

فصل در بيان رسم دخان يعني دوتن اچمه

وبر كمسنه آخر سپاهينك تيمارندن ممكن اولمه
قدين چقار رسم دخان اعلا يرده طقوز اقچه
متوسط الحال اولانلرندن الت وبايدي اقچه النه
فقيرده حالنه كوره النه يوركده وه‌ي بوعا
وت جاريدر پياده وسلم قدري وه‌ي
سپاهي تيمارندن چقه رسم دخان بيش
اقچه النه وآخر تيمارده بر كمسنه كلوب
بر تيماره يوزهايدي نوب قدر سه باغ وباغچه
سي يوغه تيمار صاحبنه عشر ويدي سه
اوچ اقچه رسم دخان النه والا صاحب تيمار
عشرون ورسومدن قليل وكثير نسنه
ويرمه رسم دخان النمز واكر بر تيماردن آخر
سپاهي متمكن اولسه رسم دخان النمز

سوباشلغه ايسه سوباشي الور واكر سنجاق
بكي اي التنده ايسه سنجاق بكي الور وه‌ي سنجاق
بكنك قزي چقسه رسم بكلك بكنك ويكار
بكنك قزي چقسه رسم نكاح خذانه عامره النور
وه‌ي پياده وسلم طايفه سنك رسم عروسانه
سي قدمه چغنلكاري اورزندن اولوب ورعايا
يدندن اولوب سنجاق بكنك در واكر ثيبه
اولورسه رعايا قزي كبي طبراقه تابع در اكر
كنه وبايايق چغنلكي اوزرندن اولوسه سنجاق
بكنك در والا چغنلكي اوزرندن اولمن
ايسه صاحب ارضنك در وخداوندكار اوي
افلاق بوركي لدكده رسم عروسانه سي خذانه عامره
النور واكر بر كسنك بازلسي بر يرمه اولسه
وقتلاسي بر آخر يرمه اولسه قزي چقسه
كدوك رسم رعيت يازلسنه وه‌ي بر يرده در واكر
كمسنه رعيت يازلسي وكل اي نصف
رسم بر يرده وبر يرده وه‌ي نصف آخر بر يرده وه‌ي وبر
واكر اراضي بوركي اوي اولسه كمسنه يه رعيت
يازلسي اولسه قزي مرنه يرده چقار سه كدوك
رسمن اولان يرصاحبنه وبرلر وبوركي طايفه
سنك اوغل واكنجي نكاحنك رسم كدوكي اتاسي
صاحبنه ويرلر اما اكنجي وه‌ن صكره افلاق
رسم وكدوكي مرقنده نكاح اولورسه اكه ويرلر

لکن فرق چقه رسم و خان لمان بش اچه
النه ٭ و شهر خلقندن برکسنه بر کوپرو صاره
دن متمکن اولسه یرز راعت اتون اتمش
رسم و خان النمش ٭ اما قزین چقه رسم
و خان حالنه کورز النه ٭ اما قراخلقنک
و یورکدن عبریدن برکسنه شهر کلوب
متمکن اولسه و قزین چقه رسم و خان النمق
قانون مخالف در النمیه

فصل

در بیان رسم اسیاب فی ولایه اناطولی

بر کدمن کیل تمام بورسه بورسه مدی ایله برمد
بغدای و برمد ارپه قیدا اولنمش در ٭
اما بعض سنجاق لرده مذکور غله بهلی بیل
بورین کدمنه النمش اچه وضع اولنمش در
حالیا رعایا طایفه سنه مضایقه اولمیوب و یو
مربسنده النمش اچه وضع اولندی ٭
والتای بورین کدمن اوتوز اچه و اندن
اشاغه اولنده بش اچه جب اولندی
وضع اولندی ٭ واکثر ممالکده رسم اسیاب
خمس و قتلغ المق قانون اولمش در ٭
و ولایت قره مانده و چی بوا سلوب اوزره
قید اولندی ٭ و غله جمع ایچون رعایا یه مضا

اوزرینه جم

بقه اولمیوب اچون ولایت قره مانده و چی
بوقانون وضع اولنمشدر ٭ و بوب سنجاقنده
قانون قدیم اوزره در ٭ بیل بورین کدمنده
بر سرمدی ایله بر مد بغدای و بر مد ارپه النه و یو
وضع اولندی ٭ والتای بورینده نصف
خالک ولایت مذکوره رسم سیاب تمام و یو
نیه قید اولنوب وقف اولمق قراریله وقفه
حصه بازلیوب اوقاف منفعه فلری اجاره
ارضه اچون و یو وقفه طلب ایتمکین استانه
سعادت پناهه عرض اولنوب نصف اجاره
ارضه اچون وقفه و ملکه بویرلوب نصف
اخری و یرانیه بویرلدی ٭ و سبل و کدمنلرینه
بورکنه کورز النه ٭ و مقاطعه اعتبار رفع اولنه
و یوقید اولنمشدر ٭ و چی برتمارده حاصل قید
اولنان و کدمن خراب اولسه صاحبنه تکلیف
اولنه اکدقدری اولنوب معمور ایکن اوزره
مقید اولان رسومی سپاهی سنه مکمل و یه
الیویرلر ٭ اکر معمور ایکن زرسوغ و یرمکه قادر
اولمسه قاضی معرفتیله تحقیق و تفتیش اولنور
رسومنی و یر ٭ و اکر برکسنه صاغلم اولور
بولنمسه صانجق جبایه و یرسنی بولدرمیه
و چی برکسنه و کدمن صاغلم مشتری بولنه کی آنی
ده و برای و نیابل تمام اولسه رسمن مشتریدن الا ٭ لر

بایعه ن المبالد ❊ وجی برحکد منک صوی قطع
اولسه بالکلیه قطع اولسه بطال قالسه و آخر یوزن
صوکنور مکه قابیل اولسه انکی کبی وفی رسیم الحمق
حیف ورالنمه ❊

فصل

در بیان تیمار مای سربست

الی بیک اکصوباشی لیق ❊ وچری باشلیق
و امیر علملک و وزیر تیمار دی ❊ وچاوشی له
تیمار دی سربست ور ❊ بناکر کماعدا سبی سر
بست دکل ❊ مکر برقیماد صکاروفی صوباشلغه
لاق اولنه ❊ سنظم اولماغله سربست اولور ❊
صکا بنه افراز اولنه تیمار لغه ویرلسه سربست
لکدن چقر مکر که سربست کلی اولدقده ویرلمش
اولا ❊ فترده ویابرات ایله سربست درویپو
قید اولا ❊ وسربست تیمار لرمه مستم وپیاده
و بوده خان خداوند کارونی غیبوی ❊ رعایا طوتوب وغی
عبد آبق وکیندیکی مشره لری صاحب تیمارک ور ❊
ومدتی عرفیه لری تمام اولمقدن صکر فاضی معرفتله
اسواق اولنوب بیع من یزید ایدلر ❊ مرحی صاتلمن
فولک وجاریسنلسه وفی بک یانلری اصحاب
ظاهر اولنجه براین قیدلر حفظ ایدلر ❊ ومدة
عرفیه وفی قولدی ❊ وجاریسنی اوچ ای در ❊ وویرانه
برآیی در ❊ وبهالو سندی مدتی نصف مدت

عبد آبق در ❊ وسربست اولمیان لرمه
کنه ودعایله بلد غیر نک دعایله طوتمکسزن
فرق یوقی در ❊ فقره بوخصوص قیدلولسه
تعیین اولنه وجی تقدیریله یاخود یاصوباشیک
ویامعمول اولی کلدوکی اوزره تصرف ایدلر ❊ و
وجی سربست اولمق تیمار ده شوله کمنه یه
عادت یوقیدلولمش اولمه واقع یوای جانب
الور وقیدلولمیانکه ❊ واقع اولمق یوقیه
بالکلیه سنجاق بکی الور ❊ خاصیه یاخود شاهی مه اولانلرن
غیریده ❊ وجی بابا ومسلم کنه ویرلدکده طوتدوغی
سنجاق بکنک در ❊ وسپاهی طوپراغندن طوتدقلری
بالکلیه انلو سنجاغی بکنک در ❊ وعبد آبق طوتنه
یوای اولمق کمنه عبد آبق طوتوب کتورنه یاکم اچه
ویرمک عادت اولمشدر ❊ وابنک معلوم سی کچک
برکونلک یولدن کچمش ایسه اوتوز اچه ❊ واکی کونلک
یولدن قرق منزل ایسه التمش اچه ❊ واوچ کونلک یولدن
کچمش ایسه وفی زیاده یولدن کچمش ایسه یوز اچه
مستحق ویرلر ❊ وآبنه قاضی تعدیل ایله برکتفه
سین ویرلر ❊ وبونلردن غیری عبد آبق طوتوب
کتورنه ویرلن یاکم اچه وفی ابنک معلوم سندن
اوزره ایمش ❊ مرحوم خداوندکار اول یاکم اچه یی
یوای الندن امر ایلمش در انکی اوزره مقدر اولمشدر
ورسم عروسانه وفی سربست اولمق تیمار لرمه

مکتبة الملك فهد الوطنية
تيمار دن معاف سربست اولمق تيمار لرمه

مستقل صاحب تيمار كه در صوباشي وسنجاق
بيكي دخل ايتمز وسم اغنام دخي سريست اولميان
يرلرده سپاهي لري وصوباشناك مناصفه طريقيله
اولشدولر وصوباشي اولميان يرده سنجاق
بكي صاحب تيمار ايله تنصيف ايدر جرم جنايت
دخي كذالك ولواء ايدنلرك سريست اولميان
تيمار كه رسم اغنام وجرم جنايتي سنجاق بكنك در
وه دخي ولايت كه ميانك بعض يرلرده سريست
اولميان تيمار كه رسم اغنامنك نصف صاحب
تيمار كه در ونصف آخري صوباشي ايله
سنجاق بكنك در وه دخي سريست تيمار يرده
جرم جرايم بالكليه صاحب تيمار كه در وسريست
اولميان تيمار لرده نصف صاحب تيمار كه در
ونصف آخري صوباشيله سنجاق بكنك در
ودخي بعض يرلرده نصف صاحب تيمار الدقده
صكره نصف سنجاق بكنك در وياخود صوباشي
لرك در وه دخي بريده وشق وقبلان طونله
يوسني سنجاق بكنك در ماكر كه ياياو ملم
طوتمشلر ولاكن كنديلري بكلري نك در وه دخي
اوغرينك وحرامينك وقتلونك بحسب المراتب
سپاسيني سنجاق بكنك در وعفو اولنان يرلرده ن
بدل سياست الخ الملق قانونه مخالف در
وسياست اولان كسنه دن جرم الملق بوق در

اتاعفو اولنجاق جرم صاحب تيمار كه در
ودخي رعايادن عينك يرلرين برسنه صاغمق وطوق
خلاف قانون در السنه وصاتمه ودخي حكم
تهديد ايدوب لر ماكر كه سپاهي معرفتيله حق قا
رين وحق نصرفن بر مقدار الخ العجب وبرسنه
جايز در اما سپاهي اول الجنك عشرين الا
والا سپاهي معرفتي اولمديكن جايز دكل در ودخي
سپاهي وعمال خرمن اوجمك دن زياده ناخير
ايتمالر ماف برهفته ناخير ايدنلر كلوب
اوجمزلرايله كوبك اماجي وكخداسي ويارادم
لري معرفتيله خرمني اوجوب انبارنه قويالر صكره
كلوب بزم معرفتمزيوقكن اوجدوكدن وبيو
انجد ميالر ودخي رعايا يرلرين رضاسي ايله و
سپاهي معرفتيله استبدال ايدوب شوب اولجه تصرف
ايتدكلري اوغلناوي بوزمق استدرايله جايز
دكل در وكنديلرندن جبلك لزوم يوقدر اما
لوبه بوزمق دكسك بوزمق لري سپاهي معر
فتيله اولمق لازم ايدوب شمك جايز
فصل
در بيان تهمت متهمان ومتعلقان ايشان
بركسنه يه كسنه ونهمت قرا اوغلي وار
ايه اوغلنه وقزقرنداشنه وافريكنه ومصاحب
لرينه وكخداسنه وياخود اهل قريه سنه ومحله سي

اول كمسنه اوله كه يرامز لغنه توبه ايده وب صلاح اوزره
اولورسه خوش والا اولمزسه اندن صكره ايدوب
بالكليه سوروللر شهردن چقاريلمق

فصل

در بيان آداب رسم مكاتب ورسم سجلات وقضاة

رسم مكاتب ائمه مجتهديندن واقع اولمش
اقوال مختلفه اوزره النوري صكره قانون تعيين
اولنوب كه قاضي حجتنك رسم اولدر ساير كم
الت الحمد لله يكرم اكسي قاضينك واكسي نايبك
واكسي كاتبك اولا ورسم نكاح دخي باكره دن
كذا لك بورسم در امانيبه اولنه رسم
يكرم الحمد لله اون الت قاضينك واكسي نايبك
واكسي كاتبك اولا ودخي بركمسنه غو
رتي بوشوب كذا لك رسم نكاح اوله بش
الحمد لله اون الحمد لله سي قاضينك واوچ نايبك
واكسي كاتبك اولا ورسم عتاق نامه
مولا سي غني اولنه الي الحمد لله فرق الحمد لله قاضينك
والت الحمد لله نايبك ودردي كاتبك اولا واكر
مولا سي فقير اولنه رسم فرق الحمد لله اوتوزي
قاضينك يا قرقي نايبنك كاتبك كذا لك رسم
حجت كتابت ساير مجمع كبي در ورسم مراسله
سكا الحمد لله سي قاضيه بريي نايبه بريي كاتبه

جماعتنه وياخود بركمسنه كاوندا طور رسه اكا كتخدا
ايدلر بولدرلر ووجي برپره درهند حافظ
لري اولنه دخي تقصيرات ايدوب
حفظندن نكاسل اتسه اوله بولنه ضايع اولان
سلمانك رزقلرين الا بولنزلر ايسه انلرك
تضمين اتدرلر زيرا حفظ بندي حفظ ايدوب
كوزلمك انلرك اوزرلرينه لازمدر ودخي قضا
وندريس وتوكيت ونظارت وشيخت
وخطابت وامامت وسايرانلرك امثالي
مناصبدن وجهات هدن شونلرك كه برات پادشا
هي ايله نصب تصرف ايدلر تعزيرلرلازم اولسه
وتعزيرلرايله ويسنجاق برهه اتميلر وحبس
ايدجكلرده كفيل بولنورايكن حبس اتمالر
درگاه معلايه عرض ايدوب اعلام ايدرلر مكر كه
شناعت عظيم اولا دخي فرار احتمالي اوله
كفيل دخي بولنه حبس ايدرلر ودخي بركمسنه
خسوزده ياخود دبو محله سي وياقريه
جماعتي شكايت ايدكلرمزبوقه اتلر
واقعا تهمتي دخي اولكمسنه نك بين الناس
معروف اوله محله سندن ويا خود قريه
سندن نفي ايدوب يعني رهايدوب سوروللر
واكر وارودخي بره قبول اتمليشهرلرده
سوروللر امابرج كوزتوقتايدرلر تاكه

ورسم سجلات وخي سكز الخ الله برسي نايبه
برسي كاتبه والتسي قاضيه ورسم صورت
سجلات اون درت الخ در اون الخ سي قاضيه و
اوچي نايبه وبري كاتبه و مقاطعات سجللرن
وخي رسم اون درت الخ الله و سجله اوابق ون
ابتدا يازلدقدن اون درت الخ الله اما صاحبنه
تسليم اولندقده رسم سجل سكز الخ الله ورسم
نقل شهادت وخي باكرم الت شر در كذا لك
رسم حجت بو اسلوب اوزره تقسيم وتوزيع
ايدرلر قسمت وخي بيكدن باكرم بشه اوزره
اولق مقرر قلنديغ

فصل
در بيان پياده كان ومتفرقات واحوال ايشان

هر اوجاق ده الت ويدي نفر كسنه يماق
قيد اولونوب بنوت عسكر منصوره خدمتين
ايدرلر ويماق لرياز لن پيالركه بير واكي
خدمته قابيل اوغلانلري وقرنداشلري اولسه
انلري وخي ياق ياز لوب نوبت لرنده خدمتلرنده اولدلر وپياجنلرنك باغندن
وباغچه سندن ورسم آسياب ون مدنه حاصيل
اولورسه كسنه وخل ايتميه كندلر تصرف ايده
واوك يركده وخي صاتلسي وطاپو به ويرلسي
ممنوع در الله ميه لر وسپاهي تيمار لرنده پياده

تك ومسلمك اغنام لري اولوب انارون
رسم اغنام ون ورسم اوتلاق ون نسنه طلب
ايتميه لر وبر پياكه پري فاني اولوب ومفلس
اولوب سفره اقتداري اولمه علي قدره
كيدنه خرج ليق ويرن والاپير وبامعز ور
اولوب خني اولسه كندو وارمغه قادر اولمه
پر نه بدل طوته وپياده ومسلم سپاهي پرنده پير
زراعت اتلرعشر لري ويروب اكر ونمه
براخر رسم ويرلر وسپاهي رعيت بري
سزده نيلر الورين رعيته ويرين ويسو
وخل ايتميه وپياسنجاق بكي كندويه متعلق
اولمن پياده طايفه سندن هر اوجاق ون
بغداي وارپه الخ سي ويوقدن الخ الور وسكز
وار ميوب پر نه بدل طوتن كمسنه لرده بدل
الخ سي ويو اوتوز الخ الملق قانون در وپياده
طايفه سنك ومسلم طايفه سنك جرم وجنايتي
وكره وكري وصيد اندكاري وشق وقتلان
درسي سنجاق بكلر بنك در وپاپاباشلر بنك
متعلق اولان پيالرون پاپاباشلري هر اوجاق ون
بغداي وارپه الخ سي ويوقدن الخ الالر وپاپانك
باد هوسنه پاپاباشلري وخل ايتميه زيرا پياله
جرم وجنايتي ورسم عروسي واوجاق نخلي
پاپاسنجاغي بكنك در وپاپانك مطلقا به لجايزدر

اشدر • اچی سن الوب صالی ویرمیه لر والا
قاضیلر منع ایدر لر ممنوع اولمز لر سر یازب در
کاه معلا یه عرض ایدر لر که محکم حقاری ندن کلنه • و
سنجاق بکنک چالچی سی وسنجاق واری
یاباد ن اولسه جایز در • وچی قانون قدیم در که
پیاده وملم اوغلانی نبه پیاده درونیه ملم
در • وچی قدیمدن یاباکلر وملمکلر تصرف
ایدر کلدوکی جفتلکلری زیاده در • یومک نه وضای
امکسز اولمز • وچی شول قدر که یاپا ممکن در
جفتلکلری وچی اندن اولوب صوارد اولسه مقدما
یاپا یری صوارنه بعده دعا یاپا سعایت ایدر لر • ویاپا
لکلر جفتلکلری کاکلیره اولسه • هر بر طرفدن
بردر وم کلکلر بن حکم ایدر • کذلک ملم
جفتلکلری وچی بدیله در • بوندن غیری پیاده یه
وملمه کل یر یوق در • ویاپاکلر ومسلمکلر
قیوچی وقوانه صایلمیه • ویاپا وملم قدیمدن
باعن جد ممکن اولدوچی قریه لرده سپاهی
تولن حقی دیونه طلب ایتمیه • ووچی غایب
اولان یاپای ومسلمی یاقنه برلرین واولدرین
وسایر املاکه ارضیه سن بیع وشرا ایدوب
واجاره زمین طریقه الوب تصرف ایدنلری
بولدرلر • ویاخود قولتغین جکدرلر • ووچی
یاپای ومسلمی بحالنده • ومخالفلرنه

ویاپاکلره وچی سنجاغی بکی کندو آدملرینه یاپا اچه سی
الی ویروب بده انمکه جایزه کلور • ووچی یاپا یه
سفره وارمدکه • ویا بیچ کلدکده ویا پیرسن
ویا اوغلان سن ویا بدکه قبول اتمزلر سن
کتمکه کرک سن • ووچی مقدم لکه وسقایه
وبوغاسی وبکنه کلچه سی ویونسنه اولرایمش
بر عدد اتمیالر • ووچی پیاده طایفه سی غیبت
منقطعه ایله غایب اولوب الکدکمکلر
اولماه غین تمام معلوم اولیجاق بعض یرلرده یماق
اولسه جفتلکلرن بالکلیه اکاتسلیم ایدوب
جملهسنک خدمتین یماق ایدر • اکرینه کلمکلر ویا
بولمق احتمالی اولسه اکرخاص یاپادن اولسه
بولماسی • ونوبتلرنده اشدرسی یاپاسنجاغی
بکنک در • واکرخاص یاپادن دکلسه یاپا یا
شنک اوزرنه در • ووچی بر یاپا جفتلکلرن قویوب
قاچسنجاغی بکی مرقومه ایله اوب برنه کتوره •
ولایت قاضیلری اکا معاونت ایدوب فتر یمه
مقید اولمق پیاده سنی اکر تیمارده واکر وقفده
واکر ملکده در • وبالجمله اکر قومه ایله کوچوب
برنه وارمسنه حکم ایدر لر • ویاق ایدر لر که
کمسنه کزلنمیه • ومانع اولمیا • وسنجاق بکی
آدملری یاپاکلری بولدوچی یره ن کوچوب الوب
کیدر یا زله ی جفتلکلرنه الوب بوبشنه قولتغنه

قصوري اچون اوقون سياست يا يلنجاغي
بكنك در، امابر شرعي گناه اولوب سياست
مستحق اولسه كه صلب كبي، و ياخود قطع عضو
كبي التو سنجاغي باكي بكدر، لكن يا يلنجاغي بكنك
معرفتله ايدع لر، و دخي سفرده كيچ كلوب وقوللغنه
كيچ واران پيادونك ستاندن كسمك، و دخي يا يانك
سيلتين گناه اندوكي يره ايدع لر، خيمه يه العاب
گتميه لر، و دخي يا يادن سياست اندكدن صكره
جرم اليه لرشويه بلالر،

فصل

مسلم متعلق احوالي بيانده ايدر

نكه ايلندع اوقون مسلمار، فتنه گهنه دوست
بيشن گمنه بكلش مسلم يا زلوب بنوت عسكري
منصوره ملازمت ايدرلر ايمشي برچي گمنه لر
بولنوب رعيت قيد اولونوب مشتوك اوقون
گمنه لردن بريسنك نوبتي واقع اولجاق مسلمك
يره واقع اوقون غلره و باغ و قوناق عشرلرين
وكدمن رسمي، و رعيت يا زلن خانه لردن
قرق دن، و الچي دن اچه لرين العاب عسكر منصوره
ملازمت ايدرلر ايمشي صكره وقوعات مذكوره
وكاه معلادن يا زلمغه امر اولجاق مسلمار تفتيش
اولنوب بعضي اوجاقلرده اوه واوه بيشي خانه
و بعضي سنده قرق والچي خانه رعيتاري بولونوب

باياو مسلم و پيواطه لسان ايدوب بغير حق
قاچوب اباقت ايدوب نابه يره ايه ناري وسبب
اولناري بولدوب گدي گبي لت ايدوب تشهير
ايدرلر، و دخي يا يانك و مسلمك يره دن ولكدن
اوغلناري و ياقرو كشاري گنده ويرلر اولمزسه ويه
يماق قيد ايدوب نوبتاري ايله خدمت اتدرلر، و
يماق لدن برسي خدمتنه گيدجك سايريماق لرينك
اغنيلرندن اللي و التمش و متوسط الحال
اولنلردن اوتوز و قرق و اوناسندن اوت
و باكرم اچي خرج لق المق قانون در، و مسلمك جفتلكدن
اولان حاصلي مرقنقسي اشريسه اولي تصرف ايدر،
و سايريماق لدن اللي شر اچي خرجلق الر، و
اكه كاري يرمه عشرين دخي الر، و گديماق بحرها و گولر
خرج لق باكرم بيش اچي وير، و دخي سفر و ريان
يا يانك ياغي قضاة معرفتله تفتيش اولنه، و
شول يا يا كه سفره گدوكدن صكره خدمتي تمام
اولدين و سفره گيدمز قاچوب گيمش اولر، و يا خود
گيدركن يولده قاچمش اولر گدوفعاتله اتمش او
لورسه صلب ايدرلر، گدعامي اولميوب
دايما ايدر اولمزلر انوك گبي نكدخي قاضي معرفتله گيمنك
بدن يره وب وگمنك قعوه عين گسوب سيكت
ايدرلر بو بابده گمنه مانع اولميه، و اچه سين
العاب سالي ويرمنالر، و بونك امثالي خدمت

مشترک لرندن سفره کیدن کمسنه بورعیت یازلان
خانه لردن مراد لری اوزره بعض سندن اکه شر و بعض
سندن اقل خرج لق الوب تعدی ایدر لر ایمش
بونلرک قضیه لری وارکا معلا یه عرض اولنه قرع هر
اوجاق صه اون بش غلبه دن نقصان اولاینن اتمام
ایدوب وزیاده اولمه اون بیش غلبه یه برشکیجی
وضع اولنوب مقرر اولدی ودرسم جفت
تعیین اولنوب کمسنه یه ظلم و تعدی اولمسون دیو
هر اوجاغدن نقصان تمام اولنوب وزیاده سنه
اون بیش غلبه اوزره حساب اولنوب بر
شکیجی وضع اولنوب رعیت یازیلن کمسنه
لره تمام جفتلوسنه اوتوز ونم جفتلوسنه اون
بش وبنکه اون اکه واهل کسب اولمین
مجرد لره التی اچه واکی قیونه براچه تعیین
اولندی ومسلمارک قیونه باجیله باه اولمو
لرینک نصفی تمام جفتلودن النثر ونم
جفتلودن اون بش وبنکه اون اکه واهل
کسب اولمین مجرد لره التی اچه واکی قیونه براچه
تعیین اولنه ومسلمارک قیونه باجیله باه اولمو
لرینک نصفی تمام جفتلودن النثر ونم جفتلو
دن اوچ اچه بعض یردن الی بکی وبعض یردن
صوبلشاری ویعض یرده چری باشی اولوب
باچی رسمنه قیون عاونتی وباه مونک نصف

مسلم آشکنجبار بنک ده ولوارث حمیده صه مسلم
اوجاغندن سکز وطقوز نفر بر برینه بحاق قید
اولنوب بنوبت عسکر منصوره ملازمت
ایدر لر ایمش ده ومسلم کم مفتر صه بحاق قید
اولنمش ده بر دن اکی دن خدمتنه یرداوغلاری
وباخود قرداشلری کندولرینه بدل اولورلرانلر
دخی بحاق قید اولنوب نوبتلی نوع خدمت
ایدر لر ده وبر بحاق کم پیرفانی وباخود معزور
اولوب کندوسنه اقتدار یوق اولمه ویرداوغلی
وانی اولمه خدمتنه کمکه مقدار نجه جرخ لق ویره
وبر اوجاغدن مسلمان قانون قیم اوزره یرداو
حفتلک یرلری وارده اولچفتلک واقع
اولمق غلاتدن وباغدن وباغچه دن وکدمنه
کمسنه عشر ودسم ورمزلر واولله
یرصاتلمق وطاپویه ویرملک جایز دکلدر ده
وقیون لری عادتنه وباچی رسوماریندن کمسنه
دخی النمزلر ده واکدسپاهی یرندن یرداوغ
عت اتمه لر عشر بن واکی دنه براچه بردسمن
ویرلر ده وباغلری اولمه هر دونمه اوزراچه رسمن
ویرلر ده سفر وباخدمت واقع اولمه
خدمتنه کیدوب جمیع سایرلرینک عشیرلرینه الی
النمز ومتوسط الحال اولمه دن اوتوز و فرقه
دامنی سنه دن اون بکرم اچه خرج لق الور ده

وقيوف لري • وقولن لري وارايه رسوني
اول مسلمك بنده اولمق غلدنك عشرين الان الور •
والا اختيار لري • ورضا لري ايله بر برنه ذمه المبيوب
نوبتي اولمق كنه وخرج ايچون ايله كيدر • ومسلمك باد سوا
سنج الاي بكي ايله چري باشي يه بطريق المناصفه تصرف
ايدر لرايمش شمدي بكي حالنه مستقل سنجاق
بكي نصب اولنوب الاي بكي حصه سين سنجاق بكي
تصرف ايدر • ومسلم اشكنجولرينه بعض يماق
لرندن الليي بيش اقچه خرج لق وضع اولنمش در •
جفتلكدن بري تصرف ايدرلر اوچ نفر در • وبعض
در در در بر اوسلوب اوزن يازلمش در •
جفتلكدن اولمق حاصلي مرقومي اشرسر اولر تصرف
ايدوب اشميافي يماق لردن الناني بكي اللي اشر اقچه
خرج لق وعشرين الور • وبعض وقت ده
حاجت اولوب اوچي وياخود درتي بك اشر
سر جفتلك حاصلن وبماق لردن اللي اشر اقچه خرج لق
اقچه سين علي التواتصرف ايدر • مسلمك كل و
بماق لرك كدوكي كدي • وقين لغي سنجاق بكي نه قيد
اولنمش در • چري باشلرنك نصف كنه ولركن در
ونصف سنجاق بكي لرينك در • بماق مجرداولمه
يكرم بيش اقچه خرج لق ويرر • ونفر سمندرك
مسلم قيد اولنان لرغير وبدمزلر • امتا
باغلرندن صرا اولمق خمر دن فوچي بكلك سنجاق

بكي ايچون اون اكي اشر اقچه ويرلر • وشول
بدير وحه باغلري وار در بيداسنده عشرلرين ويرر
وكدن صكره خمر دن شهرزكتوردسه لر فوچي بكلك نه
الت اشر اقچه رسم النور •

فصل

در بيان قانونيت المال وسايراحوالك

قانون پاه شاهي بيت المال • ومال غايب ومال
مفقوده خصوصنده بروجه تفصيل اوبكي مرو
لايتك شرعي بيت المال ومال غايب ومال
مفقوده قوانمس وغيرلرك عامل اولناكر اولا
وقوبت لرصيد ريوب تغتيش ايدلر
بنم ولا يتمك وغيري ولايت ده وارث
اولميه انوكل متروكاتن في الحال قاضي معرفتيله ضبط
ايدلر • وشولوميت كه بنم ولا يتمده
وارث اولوب غايب اولطيراق قاضي
سي وعاملوم معرفتيله مفتي ايدوب بري
قاضيدن وبري عاملدن طوتوب • ومتروكات
بر امين يده امانت قويوب الت آي تاريخ
قيد ايدلر كه الت آي ده وارث كلوب ورا
ثتين اثبات ايدرسه قاضي فتري موجنجه متروك
كات تسليم اولنه • وكه الت آيده صكره وارث
كلميجك اولورسه قاضي معرفتيله بيع من يزيد ايدوب
صتلن عامل بهاسين ضبط ايدوب صكره وارث

کلوب ودائعینی اثبات ایدرسه قاضی دفتری موجبنجه وارثه عامل ودن بی قصور الیوبرلر
وشول متروکات که وارث بنم ولایتمدن اولمیه قاضی عامل معرفتله متروکات یازوب
اکی دفتر ایدوب لر بری عامل ده طورہ وبری قاضی ده طورہ متروکات برامین یرده امانت قویوب
برییل تاریخ قید اولنه اکر برییل ده وارث کلوب اثبات و مراثت ایدرسه قاضی
دفتری موجبنجه متروکات وارثه تسلیم اولنه
واکر وارث ظاهر اولمزایسه قاضی معرفتله بیع
من یزید ایدوب عاملوم قبض ایدہ اکر
برییل ودن صکره کلوب اثبات وارث ایدرسه
قاضی دفتری موجبنجه عامل ودن بهمکسین الیوبره
لر مکنه به ظلم اولمیه ومر ولابتدہ که اوده
بیک اچه دکن واقع اوقاف بیت المال ومال غایبه
عامل لر متصرف اولمق اما اون بیک ودن زیاده اوقاف
بیت المال ومال غایب که واقع اولسه قاضی
امانت طریقیله بنم خزانه عامرم انجق تصنیع ایدوب
قاپوصه کندره لر وشول بیت المال ومال غایب
که اوچ یلدن صکره صاحب حقوب شرعله اثبات
ایدہ عامل ودن بی قصور اله کلوب قایوم ودن
امنیه وشول بیت المال ومال غایب کهربا
مکلر مانند واقع اولوب طویلمیه وباخصوص

طویلوب امانته قویلدن متروکاتک مدتی تمام
عاملک مدتی تمام اولوب عامل جدید کلسه عامل
عتیق امانته قویه بی متروکاتی وصکره ودن طویلدن
متروکاتره اولکه عامل متصرف اولدی وعامل
مرقاضی لقدن کندو طرفندن وکیل نصب ایدہ لر
وارث کلدکده انکله یوزنه اثبات وارث ایدرسه
کندوسنی حاجت اولمیه

فصل

در بیان رسوم قپان وباج بازار وسوی قنطار

قپ صاحبوذیوکندن ۱	وحق قنطار عراق ۲	
وحنایوکندن ۲	وحق قنطاراو ۲	وبویایوکندن ۲
وحق قنطاراو ۲	واوق بیوقچودن ۱۵	حق قنطاراو ۵
ومصطکی یوکندن ۲	حق قنطاراو ۲	ونشاط وقلایی یکندن ۸
وبقام غاجی یکندن ۲	وحق قنطاراو ۲	وشاپ یوکندن ۲
حق قنطاراو ۱	وجوز ۲	وقرنفل وکونکر یوکندن ۲
	حق قنطاراو ۲	

وقدیه یوکندن ۱ وبالیق یوکندن ۱ وچقاوسی یوکندن ۱
وکلبسی یوکدن ۱ وقونیه یوکندن ۱ وتکنه یوکندن ۴
وقوز یوکندن ۲ وباصم یوکندن ۲ وفندق یوکندن ۲
وکمل یوکندن ۴ وقوراوزم یوکندن ۲ وکوفتر یوکندن ۲
وانجیر یوکندن ۲ وقیسی نوآلو یوکندن ۲ وایرک نوآلو یوکندن ۱۴
ارک یوکندت ۲ وارمودیسی یوکندن ۲ ویاپری یوکندن ۱۴
والمه یوکندن ۱ وقزلجق یوکندن ۱ وزیتون یوکندن ۲
وبرنج یوکندن ۲ وکستانه یوکندن ۱ وطوز یوکندن ۳
وصوغان یوکندن ۲ وباغ یوکندن ۱ وبال قوتوسی یوکندن ۱
وتوملدای اولسه ۲ وسخنیای یوکندن ۲ وکوه یوکندن ۱۴
وخام کوه یوکندن ۱۴ وبکس کوپی یوکندن ۱۴ وکوره یوکندن ۲
وسپلو یوکندن ۱ وبکمز یوکندن ۲ وسکر یوکندت ۲

وباقر یوکندن ۲ وهمی یوکندن ۲ وصابی ایاق یوکندن ۲
وصباغ مری یوکندن ۲ وهمبیل یوکندن ۲ وبقل یوکندن ۲
ومیخ واکری یوکی ۲ وکتان یوکی ۲ مکسه للاول وصابغ الثانی
وپنبه یوکی ۲ وکنگر یوکی ۲ وچچه یوکی ۱۴
وملکبه یوکی ۱ وپپاز یوکی ۲ وچوغری یوکی ۲
وابرشیم یوکی ۱۰ وبوغاصی یوکی ۲ وچوقه قفقاسی یوکی ۲
وبز قفقاسی یوکی ۲ وعبا یوکی ۱۴ وقالچه کرکی ۲
وایرغرآغی یوکی ۱ واورغان یوکی ۱۴ وچوب یوکی ۱۴
ویبغلی یوکی ۱ وقوزنبخ یوکی ۱ وقیلطاشی یوکندن ۲
وچخ یوکی ۲ وقطران یوکی ۱ وزفت یوکی ۱
وچرش یوکی ۱ وبلامد یوکی ۱ وزیبق یوکی ۲
وخمر یوکی ۱ وقوز قرپوزتو ۱ وسرم ساق یوکی ۲

وصوغان بوکي ۱ وسبزولت يوکي ۱ وبال موي يوکي ۲

وسوسم بوکي ۷ وموج شلغم بوکي ۱ وکراس يوکي ۱

وبوز قاشوه ورت قشيق ۱ وبروقيه ساه باغه ۱ وافريشم اچلوغ باغچ ۱

وچوغاي يوکي ۱ وسپد يوکندن ۲ وبزرياغي يوکي ۲

وني بريوکي ۵ وسزمش اچ ياغي يوکي ۲ وبکرم برددن ۲

وپوغرم يوکي ۴ وقصاب طوزلو ياغ قطار ۲ وبرغربه برنج ۸

وبرغربه صوغان ۳ وبرغربه باليق مه ۴ وبرغربه طوز ۵

وبرغربه حصرده ۳ وبرغربه تخته ده ۱ وبرغربه اوت ده ۱

وبرغربه حاصل ۱۴ وبرغربه قاون ده ۳ وبرغربه پکل اوزم ۳

وبرغربه کراس ده ۳ وبرغربه لله ده ۳ وبرغربه ارموده ۳

وبرغربه قاسي ده ۳ وبرغربه زه آلوده ۳ وبرغربه مارلده ۳

واوت يوکنده ۱ وحاصيل يوکنده ۱۴ وانار يوکندن ۱۴

برباغ ۱ ايکباغ

وتوريخ يوکنده ۱ وبکي بوينوز يوکنده ۱ وتخته يوکندن ۱ برتخته

ويونجه يوکندن ۳ وخمر يوکندن ۳ وبغداي وارپه ۳ ايکباغ

ومرچک ۳ وغوره ۳ وبقلا ۳ وبوکرمه ۳ ويولاف ۳

وبوجاق ۳ دخي نکم وارسه ۳ بونلردن

طرمه دبکله باج الله ۳ واسپر صاتلسه بايعدن ايکي اقچه

ومشتريدن ايکي اقچه الله ۳ وات وکتن ودوه

صاتله ۳ ايکي بايعدن ۳ وايکي مشتريدن الله ۳ وبر

صغردن ايکي اقچه السه ۳ قيون بوعدنسه درت

قيونه برا قچه الله ۳ وکاشردن قصاب قيون کتورسه

بوغزله ايکي قيونه برا قچه الله ۳ وصغر کتورسه

بوغزله صغر بکشنه برا قچه الله ۳

ودخي باغ ۳ وباغچه ۳ ودکرمن ۳ واوکي ۳ وامالک

صاتله باج النمق يوق در النميه ۳ ودخي کوبدن

هرنه صاتله باج النمق يوقدر الميار ۳ والنمق

وکومش وقرشون صاتلديکه دخي اولور

باج النمز ۳ ودخي دکان اولميان بازارجيدن

سرکي حقي ايکي شر پول الدلر زيادي الميار ۳

وقپان ده وزنه اوده نسنه دن قپان بکشنه ايکي اقچه الله

بري بايعه ن ۳ وبري مشتريدن اوله ۳ ودخي بزسنه

باج ويرلوب ۳ صاتلدخي بعده يينه اولشهره مشتري

برکسنه نیه صاتمق باج النمیه ، مکه که قوق وجاریه
وطوار قسمنده اوه ایلرکه کیی لردن تکرار
النه جایز در ، ودخی شهر خلقندن برکسنه دن
بازاریرنه وارمدین ، اره یه کیی ، وبغدای کیی
نسنه السه باج النمق یوق در ، لکن منع ایدرلر
بازارندن غیری یرده بیع اتمیلر ، ودخی
شهر اچنده بتن اوتدن ویونجدن وها
صیلدن که بازارده صاتمغه کتورلر باج النمق
یوق در ، مکه که کلشردن کله ،

قانون نامه واحتساب

محتسب اوه ون کسنه قاضی معرفتله نرخ ویرر
انکی چاشنی طوتر اونبن اون درت اوزره
نرخ ویرر ، وقیوه آت اوج یوز اوقیه چاق
کچی ات اوج یوز اللی اوقیه ، وقوزی اتی
کچی یوز اوقیه ، وصغر اتی درت یوز اوقیه
وقیون اتی کچی یوز اوقیه قدر کچی اتی کچی
یوز اللی اوقیه ، وصغر اوج یوز اللی اوقیه
وموصغر اتی درت یوز اوقیه ، ودخی طوغجه
واسفناخ ، وکلمه وشلغمه وصوغانه ،
وصارمساقه ، نرخ ویرر ، وبالق کلسه بالغه
ودخی نرخ ویرر ، کلشردن نسنه کلسه اهل بازار
قرشوار قبی المیه لر ، وهم کلشردن کله ده

کتور

کتور دکن ، وفی صاتمسه نرخ ویرمیه
اما اندن صاتمغه ان الدوغنه کوره اونن اوقه
بن نرخ ویرلر ، وطوار اوله اونن اون اکیه
والدوغی طوار کیچ صاتله اونن اوچ اوزره
صاتله ، وطوار اوله که دخی کیچ صاتله اونن
اون درده نرخ ویرلر ، ونرخ ویرمکدن صاکن
مخالفت ایدوب اکسک صاتانلر حکم
حقلرندن کلوب سبزواتدن اولورسه
لکه ، ممنوع براقیه النه ، وغیری نسنه لرده اولورسه ممنوع براقیه جرم اله ، واکر محتسب
اهل بازار ایله برکوب اکسک ویرمیه کوزله
قاضی حکم حقلرندن کلوب اکسک ویرنلری
دخی تادیب ایدر ، ودخی مجموع میوه لرده
وصاتلورنسنه یه نرخ ویرر ، ونرخ سزنسنه
اولمیه ، واهل ضایعک برسنی یوقلیه
اپوسن ویاوزن کوزله ، قلب بولدوغنی
قاضی یه التوب حقلرندن کلدرر ، وات و
وقتر ، وتمری کوزله ، نعل سوزیورتمیه
کوزده ، ومقدارندن ارتق یوکلاردرمیه ،
اسلمیاپه قاضی معرفتله حقلرندن کله ، واروق
زبوه طواری قوللندرمیه ، اما مقدما سواق
لوده ندا وتنبیه اندره ، بعده اسلمیه نعل سوز

طواري، وادوق طواري، وارتوق يوك اورن
كمسنه يه حكم حقنه ن كلنه اوح اغاج براغه جم
السنه ارتق التمسه ...

فصل

وربا ناهل ضايع وجنم ايتماه

انمك جيلاك انمكي، وكدوجيلاك كدوكي، وچوركه
جيلاك چوركي كوزلنوب چكي وقزيسي اولمه
وكشي اولمه، وكدا كسك اولسه قامنى تعزيه
ايدوب، وقسمنه براغه جم الله، والكلري
سق وايوا اوقه، واكرچيك، وكشي اولسه
ويا كچك بولوا اولسه حكم سياست ايدلر،
بولركه اهل كورجسى كنه ولدرن اولمه بيچي طايغه
سنه ن اوقه، وچوركه انمك نصف اشلنه
بدمه اوزيري وقيه ياغ قويه غايت وه آري
پاك اشلنه، وياغ سز چوركي كدوه ندخنه
اشلدلر، وآري اشلدلر، ومرزماندن
اكسك انميوب بولنه، وقصاب لردخي
قيونى كچ دن تبديل ايدلر، قيون الله كمي اتنى
خط اتمه لر ايدوب ايروصاتلر،
اربعه تعيين اولنان نرخ اوزره آت بولدرب
عناه الله رسيلر، سمزين سقليوب اوزن
بغرلسيلر، وهرزماندن آت بتشدرلر
تعلل ايدوب آت بولسيلر قصتاً حكم حقنه ن

كوب جسن ايدلر ثمآت بولمغار ضاورنجه
ومركبك مراوي اولدوغي يره ن كسي وبرلر
عذر وبهانه اولمه .. ومرتمنه يه نظر براوقو
وقصاب نرخ وبره كلرندن اكسك وبرن حكم
تعزيرايدوب هرومنه براغه جم الله .. ومتى
اشجيلاك بشره كي ات جيكن اولسه، وكشي
طوزلوا اولمه، وياطنسز اولمه، وكاسلري
پاك اوقه، وكله بوي وصوي پاك اوقه،
وقزن لري قلاي سز اولمه، وچناق لري
اسكي وصرچسز اولمه، وبيلكن قوتسي
پاك اوقه، وخدمت كارلري كافرا ولمه ..
بعقدكر اوقه ن مخالف اولورسه حكم حقنه ن
كلنه، وتق برياغ اوزه صوبه اصليوب
بشرلر ايمسن ايله بشرميه لر، واوزل
نخني ايدوب صكره برياغ انمكي منع ايدلر،
وقوزبرياغ سك يوزنه آشي سرمكي منع
ايدلر وصوبه اصلتميه لر، وآنول جميع اقسامي
محاربشرلر، ومتى تشوربرياغ وقوز
برياغ نخني اتك ندخنك نصف اوقه،
ومتى سرجيلاك بشره كي بكشي وياچره
كوزلنه پاك طوتلر وايو محرك بشرلر ...
قلي وبزي اولمه وكوينكي اولمه، وقيون
بلشنه وقوزبلشنه زمانه كوزنرخ وبرلر

وپاچه نكر مرزمانك وردي براچقبه اوقه زياده اولمه
فلي وبزي اولمه محاباشه والا محكم حقلدرن
كلمه وه‌ني اشكنجيار اشكنجه سني تميز ايدر لر
وپاكه صوبله بشرلر محاباشه سز كسي وضرصا
غي تمام برندر اولمه وكاساري پاكه اوقه و
پنجوشنجياري دخي كوزلنه بغرسغي برسدرن بشر
مه لر وجاري خلط ايدوب بشرمه لر
ايروصانار جاري تميز ايدوب بشرلر بياض
ايدوب بشرمه لر وه‌ني بوردكي لر كوزلنه
فنوفاك كديوزلمي وملم اولمجاق شربالوبوركه
كي يوزوملم اوقه وورقلوبوركه يوزسكسان
وملم اوقه ميانسني صوغان ايله اولمه وقوين
اتندن غيري اتت خلط اولمه وصوغان
چوق اولوب اغاز اولمه واكثريدي
بوش اولمه والا محكم حقلمزدن كلمه
وكسباب پاكه اوقه وخمري آري اوندن اوقه
وقوقرياغله وانجح ياغيله اولمه وه‌ني لقمه
اشتياري دخي كوزلمه لر خمري ابو اوقه جك
اولمه بال وياعقيده سي آز اولمه وه‌ني
بغال لر كوزلنه يمش وقوري فواكه وسايره
ماكولات اوزم وانجير وانغه اشتالي
فنداق اونن اوفن براوستنه صانار وبمش
بمش آلقب صانار نرخ اولدقدن صكره

ياندوب چوردي ديو بكرار نرخ طلب
ايمه لر ومشتري الندن اكسكزنه وزيه
ايدوب صاتنك حقلمزدن كلمه ومرزمان
تازه لري كوزلنه برپاي اوزوم واغراولمه
اكي پاي تمام ساوي اوقه وه‌ني وقيه لري
يوق لنه برپرندن تفاوت اولميا ومرتشك
كمي وايوسنه خلط ايتمياك والا تعزير
ايدوب منع ايدر لر وكفوتله وپوكله كلوفن
قاووون وقرپوز وازم وانار وتوريخ كبي
كوزلنه وبازار پرندن غيري يرده صاتمه ميا
ومستقبال ايدن كمسه ناري تاديب ايدر لر
ومحلات اون سكز آرپه وبغداي
صاتنلري حقلمزدن كلوب اغاج بكشنه
براچقجرم الله لكن سابقا سوق ديه او
تنبيه ايدر لر بعده ممنوع اولمياق وچير
مشروح اوزره تاديب ايدر لر وقرغه
جيلاك وه‌ني بوغره بي كوزلنه موسنه كون
نرخ ويرله وه‌ني تشجياك كه تشسي كوزلنه
تشكين اكسك ويرميا وچورومشني
ايوسنه خلط اتمياك وقيمق جياك وپيتير
جياك كوزلنه خاسته اوني قتميال زمانه
كوره نرخ ويرلر وه‌ني حلواجيلاك كوزلنه
باكي وقيه سي وصه اولمجاق حلوانكي وقيه سي

الني اچمه يه اوله ٠ وباوي حلوايديه اوله ٠ اما باك
غاين ايو اوله ٠ وايو بشه باوي يامنيه ٠ وسا
سبايي وقتي ايو اوله ٠ وخانكي حلوا كه بالدن اوله
وقتيسي وت اخذ دن نجاوز امنيه ٠ واوزم بكمز
حلوا سنك وقتيسي اوج اچمه اوله ٠ عقيد نك
نخ ازم نخنه تابع در ٠ اوزمن نجه الورسه اونن
اون برا وزرنه نخ ويرلر ٠ اما بشنجي اوله كويندن
اولسيا وصولوا وليه ٠ وشريتجياك دي كوزلنه
قوري ازمك وقتيسي براچمه اوبجاق شريتك
اچ وقتيسي براچمه اوله ٠ ومسكي وكوله اچ
اوله اكثري وصولوا وليه قاري وبوزي بله
اوله ٠ الدقلرينه كوره صنارشابي پاك وتميز
اوله ٠ وصرزيلكوزلنوب وچوقه قفتان كه
قديفه سنجغلو اوله ٠ اوزون اوله اون اچمه
دكلور ٠ وزنجفلو صوف قفتان باكم بيشي
اچمه دكلور ٠ واما باكم خوري صوف قفتان اوتوز
بيش اچمه دكلور ٠ واما يخوري وكمخايه
وقديفه باكم بيش اچمه دكلور ٠ وچوقه
قفتان بربرمن تكندن سي اوله اوتوز اچمه دكلور
وزنانه دكلي اون بشه ٠ وچوپه صوف
قفتاندن قرق بشه دكلور ٠ وباقي
بونلرك قياسي اولنور شلميانك مخسب
حقنده كله ٠ وصرزيلن ثاء ويب تاكيد ايدر

لدكه وعد لرنه ارشدن لرزياده اش الوب
وعديه خلاف اتميلر ٠ والاسياست ايدر
وسائر اهل خرقه ني الدقلري اشي وعد لرنه
ارشدنلر ٠ اكبر كشنك بكسنني سقط اتمز
وياخود ابو مكر قاضي معرفتله حقنده كلنه
وچوقه جيلكه چوقه سي كوزلنه ٠ وبارانيده
زيلوكه مكه كي قفتان كوزلنه ٠ چوقه قفتان وبوغا سي
بربوي اكي انكي اوله ٠ سنجغلوي اكلي اولسيله
يتاسي بجه سه سنجغلي ايله اوله ٠ ومني
مكه سز صانميلر ٠ بكي وبكي عاو قنجه اوله صكره
فتاه المكه قابل اوله ٠ بعد الله والتنبيه عاونج
وكيمان ورزني بحكم تعزيراييه وب الخاج شكنه
براچمه جرم الله ٠ وكنه وسي وكيوب الوب
صانه نه بوق وه وخل اتمه لر ٠ اما تنبيه
ايدلر كه اول اصيل قفتاني ايرق اليه ٠ ٠ ٠
اسلمزسه تعزيرايه وب اكي الخاجه براچمه
جرم الله ٠ ومني چوقه اصلده صانمك ٠
واستمار كه شهر مه اشلنه سكز ارشون اوله ٠
وبوغاسي كه خارجه دن كله يدي بحق ارشون اوله ٠
وعباجيلر مني كوزلنه عبا لري سيق وايو اوله ٠
وكپنك صانمنلر الدقلرينه كوره صانمك اوزن اون
بش ٠ وقالي داني بوكسوب اوزن صانمق ٠
وايكي جيلره مني كوزلنه ايكي لري ايو وقرق اوله ٠

وه کلمش کو ملک صانتلر عادت اوزره ایدرلر
یکی واتکی عادت اوزره اوقو اکل ولمسیه
وه کشی محکم اوقو بزنه کوره صانلر وتخاذلر
دخی کوزلنه کشریدلری ودخی دکه لرلر قلب
اولمیه یه یکناردکمه براقمیه اوقو وطقوز
کنار برنجغه اوقو واوندکنار کاکی اقمیه اوقو
وه لالرده کی کوزلنه کیم خدمت لرنده خیانت
ایتمیوب امانت واستقامت اوزره اولمه
لر کنده ولرده ن برمتاع ارتورمیلر وبلاده قرشه
میلر وبیچکلرنه یه میل ایتمیلر صاده قلری
لسبابلرن یوزاقده براقمه براقمی الالر واث
جنبارلری دخی یواوسلوب اوزره ایدلر
عنادایدرلر محکم حقلرنده کلالر ودخی خلایق
جیلر صاده قلری جاربشکر پوزنه اقلق وقزلق
فجمله تذیین ایدرلر سومیلر ومانلی
قول وجاریه لباسدصانلرسه انرکله وبرلر
المیه لر وتخباجیلر وعرقیه جیلر کوزلنه
وکه کاری بکی قاشه ن اوقو وکشی ابواوقو
ومن وجیلر کاستاری نیلی وچشلو اولمیه
واوزن اوزبردن نجاوزایمیلر وقفاف
دخی کوزلنه قرمزی والاجزمنک اعلاسی
اوتوز واوسط یکرمی سکز وادنی سی
یکرمی لت اوقو وسایرونکلرینک اعلاسی

یکرمی درهم واوسط یکرمی اکی یه واد نی سی اون البی
اقچه یه اوقو وشرواننه بشمق اعلاسی یکرمی سیه
واوسط اون سکز وادنی سی اون التی
اوقو وساغری بشمق اعلاسی یکرمی اوچ یه
واوسط یکرمی اکی یه وادنی سی یکرمی اقچه یه اوقو
ویکی چرکی باپوجنک اعلاسی اون سکز واوسط
اون التی یه وادنی سی اون درهم اوقو وسایر
باپوجلرک اعلاسی اونه واوسط سکز وادنی
سی یه پیه اوقو بابوج وسایر یاق قاپلی اقچه
بکشنه اکی کوزنه حساب اوزره تمام اولمه ین
دلنورلسه ویکی کورسه صوچلق در
جزاسین ایدرلر تعزیراً یوز اکی اغلجه براقمیه
جرم اللنه اما کوزنه سختیان دلنوب کناه
طباغلک در وکلکجیلرکه اشی کوزلنه
ایواوقو یمالری ایوکوندن وایوسختیاندن
اوقو قرین وبوین اومباوستین اولمیه وکشی
ایواوقو وکی اولتان تمام کی اقچه یه اوقو وکون
تاجرلری کوزلنه اوکوزوتوسن درسنک اعلا
سی التی والتی الستیه واوسط التی بر واد
نی سی بکرمی التیه اوقو وسغرنک اعلاسی
اوتوزبشه واوسط اوتوز اکیه وادنی سی
اوتوز اقچه اوقو وخام دری طباغه نه غیری
کمسنیه صاتمیه وقباغت ایدنلر که

شهره کشیدن صاتلر پیانه که نه صاتلمه مارکه شهر
لو اولمیه شلمزلر سه محکم حقتندن کلنه وقتی
بکی درسی کم قرمزی یا آل اوله اعلاسی یکرم ایکیه اوله
واوسط اون سکز واد نی سی اون التیه اوله
وسایر رنکلر ک اعلاسی اون التیه واوسط
اون اوچ واد نی سی اون اچیه اوله وآخر صاتیق
استدکلرندن اون اون اکی شره ن اکثر صاتیلر
وقصابلر ک قیون درسنک اعلاسی اکیچغه واوسط
اکیه واد نی سی بر بوچغه اوله وخام قراکوزدر
سنک اعلاسی یکرم اکیه واوسط یکرمیه واد
نی سی اون سکز اوله وابنک درسنک اعلاسی
اون اوچه واوسط اونه واد نا سی طقوزه اوله
وه ش بلدرکچی لرکچه سی بشر اچیه اوله وبروقیه
بوکه بر اچیه اوله وسیاه آت چولنک اوزنی
اوه ایکی قرشی اوله واد نی سی سکز قرشی اوله
ویقالو اوله غایت ایو سی یکرم التیه اوله وشول
چوقلر اوزنی اون قرشی والی یدی قرشی اوله
یاکی اچیه اوله وسیاه آت تربلسنک غایت
ایو سی بشه اوله واوسط درده واد نی سی اوچ
اوله وحلاج لرکوزلنه یوز التی درهم پنبوغی بر اچیه
اوله اتار وموریچی لرده ش کوزلنه اشری قلب
اولمیه وقزیجیلر قزنک وهرنک قولپسنی مور
ه ن اتمیلر باقرون ایدکلر قلابه دموز بونارک

وقرسن درسنک

اشاغی

اشاغی نسنه یه اونی اون براون نرخ ویرلر
واکثری دخی اون اون بر صاتلر وخارجه ن کلان
اکثری تک قالبنی واکسکی کوزلیه لر ونعل
بند لریوز ایوخام نعلی یمشر اچیه الیجاف
انک کچی نعلی بشه نعلنه وبعض نعل وار ایمش که
التمشه النور ایمش انک کبی نعل درت اچی یه نعل
لیه وحماری اوچ نچغه نعلیه وطوار وآت مخ
وکدوب اغلرینه نعلبند لر وزرنه اوله نعل
ایدرلر سه حقتندن کلنه وه ش نچاق جیلر کوزلنه
ومشقی ویوقدنکی اشلمیا اعلاقچی قینی التمشه
اوسطی التی یه واد نی سی قرقه اوله زیاده اولمیه
وقوینجیلر کوزلنه امین کمرنه اوله لر اشبک
ساه سنه دهمنه براچه الالر ومیانه کاره کی دهمنه
براچه الالر وکمه اشنک وقلچ بندلرینک وانوک
امثالی نه وارایسه دهمنه بر نچوق اچه الالر والتون
پوه اشنک دهمنه اوچ اچه الالر وبناد وچارلد
اونوه کوندلی طعام ایله اون اچی یه اشبا کون طغرکن
کله طولمه دین کتمیه وتخل بازاری کوزلنه بغدای
ارپه نک وحبوبات دن مرنه که وارایسه صاتلو و
کسمک اولمیه وعلف صاتانلر دخی کوزلنه ارپه لریچ
آریه اوله صاتلو اولمیه واکسکی کله طوتمیا
واکی کله لری اکسک بولنه محکم حقتندن کلنه اغاچ باشنه
براچه جرم الله وکله لری طمغالو اوله وموم جیلر

وصایوه جیلر کوزلنه • غایت ایو ایدلر • معلم
لری چوبکلی و قوقرباغ وغ اولمیه • وفتیله یوغون
اولمیه • واووبجیلر کوزلنه • قانراوه ونلر اوزنی
اوچرقاریش اولور • وموه اوونلر اوزنی الی شر
قاریش اولور • واشکراوونلر اوزنی اکه بجق
قاریش اولور اکسراولمیه • وشهرده یتمن کلجک
بوزنی بولمیالر عادتجه یوکاری اولور • وطوزلیوکنده
زیاده • ومقدارنده زیاده اولمیاز • تمام نعل لری
مرتب اولور • وسمرلری بتوش اولور • عناد ایدنلر
محکم حفظ کلمه لر • وبنات لروحی کوزلنه کم ابریشمی
ایوسز خلط اتمیلر • وارشونلری اکسک
اولمیه • اکه اکسک ارشوفه طوتدیرسه حفظ زدن
کلوب اغاج بکلشه براخ جرم الله • وبویاجیلر
وحی کوزلنه مرده رنکلر بویدیرسه ایو ایدیلر قلب
اتمیلر • وبزی کلشی اوستنه قویوب کوب
ضرر اتمیلر • وبویاجی بزی یوله اوزدیرنه اصمیلر
ویوله اوستنه کلشی قیوب بزه کمیلر • وحمام
جیلر وحی حمام لرنی پاک و تمیز طوتمه لر صوبه معتاد
وحمامی اسی اولور • دلاک لری چست و چلاک اوله
واوستوره لری کسکن اولور • وبکش نداشی
اتمدن کامل اولور • کمسنه زحمت چکمیه • وناطور
اولمیان وحی فوته لرنی تمیز طوتوب • وپاک اولور • کافور
ویرمکلری فوته یه مسلمانه ویرمیلر • کافر

فوتلنمک ایدوعلامتی اولور • عناد ایدرلرسه
حفظ زدن کلنه • ومتی بربارکوزلنه کافر باشین
تراش اتدوکی اوستوره ایله مسلمان باشین
تراش اتمیه • وکافرلیخ زین سلدوکی فوته
ایله مسلمان یوزین سلمیه • وطبیبلر وحی کوز
لنه • بیمارخانه طبیبلری کوستره لر امتحان ایدرلر
قبول اتمدکلرین منع ایدرلر • وحراحلر صانع
لرندن کامل اولدیرن کمسنه یه ال ارمیلر • وو
کیل منجملر وحی کوزلنه • وکرمنده توق بلمیوب
خلقلر اولنه • وبغدایه ضرر اتمیلر • وقت
بلمک استیرسه بر خروسی طوتوب انجق • و
اونی ابو اوکدیرلر قلب وعلت لو اتمیلر •
ومکنسک بغدایی کشدرمیلر • واری
اوکوتمیلر • وعادت وزن ارتق اتمیلر •
والله اعلم حفظ زکلمه لر • وعلم دارلر وسایر
اهل دروازلر دوشنبه وپنجشنبه کونلرنده
غبری کندی دروازلرنی اچمیلر • وحی جامع لرده
سایل طایفه سی یوردیوب جزا اتمیلر • وشهر
ایچنده جزا ام طایفه سن یورتمیلر • وبالجمله
جمیع اهل حرفه لر صنعتکرلرنده والمکرنده
محتسب ناظر اولور • اکسک صناعتلری طوتوب
ده مکنه براخ جرم الله • ومرکبلرک حاصلی خر
جنی کوب سرمایه سنی وزحمتی کوب اولن

اوه براوزن نرخ ويرلر وبغايت خملو
وامكلو وذحملو اولن كشيه اونن اوه اكه
دن زياده نجاوز اميالر ويلجه نسنه اولميا كه
قاضي ومحتسب معرفه تنزنرخ ورملميه
وقاضي معرفتله ويرلن نرخ دن اكسر ونقصان
واقع اولسه قاضي حضورنده معلوم اولدقده
مثلا المكده واتده وبالده وياغده وبهار
آلتنده درلمنه براخه جرم النمق قانون اولوب
وسائرنده قاووه وقاريوز وقباق وامرود
وكداس وقليل النمق اولان نسنه لردن
حالنه كوره جرم النورايشن زياده النمز ولمر
نسنه اصل نرخ دن اكسوكه قاضي ومحتسب
معرفتله نرخ ويرله نرخ ويره كي كمسنه لردن
آكي شراخه محتسب نرخ لق اخي سي ويرمكس
قانون ايمش زياده النمق منع اولنمز
وقصاب لردن صغر كسنه آكي شراخه ويرمكس
قانون در اما قيون وكجي قصابانه دن نسنه
النمز انجق اكوكي كوزلنمز وكله وارشون
ووقيه طوتارده مغاسز طوتميالر كاه كاهي
كله لرين وارشوناريين ووقيه لرين بوقليه
لركم تمام ايله آلوب واكسك ايله صاتمليه
وجلاج طاپغه سي بزي وغيري فنه ايوطوقيالر
قلب اتميه لر وكمسنك اپلكين تبه يل وتغيير

والاحكم حتاوندن كلنه الحمد لله على التمام
وللرسول افضل السلام
والصلوة والسلام عليه وعلى
آله الكرام تمت بعون الله الملك العلام

قانون نامهٔ رسوم عسكري

نشان شريف عالي شان سلطاني
وطغراي غزاي جهان ستان خاقاني نقد بالعز والتهاني
حكم اولدكي شمديكي حالده مفخر القضاة والحكام
معدن الفضل والكرام ممهد الحله عن الحرام
سفري حاضر قاضي معظم نايي فضلك الله وافضلنه
تحت حكومتنده قاضي عسكرم جانبنه عايد اولان
رسوم ايله كنديه متوجه اولان رسوم وكاهعادت
وسنت كاملمدن قانون نامه طلب ايلدكي
اعلام اولماغين اشبو قانون نامه يي ويردم كي
ذكر اولنور مثلا سفر همايونه اشتن
سپاهي عشر اكين وتعاهد الله كه نصاري مادام كي
كمسنه يه رعيت قيه اولنمز كيدر وبنوم
وبنوم قولم وجاريه لردم مادام كه عاري يشك

تحت نکاحنده اولمق لازم بعد الاعناق انلر
دخی عسکریدر و قضا و تدبیر و مشیخت
و تولیت و نظارت و سایر انلرک امثالی
نسنه دن شول کسه عتبهٔ علیایه ملازمت
ایله ویرلر انلرک حقنی اصحابی عسکری ... در
و عسکریلک اولمق دن شول کسه بره رجوع اولمق
و کمسنه یه رعیت قید اولنمش اولمیه
و ذوجانبی که بالفعل تحت نکاحنده اولمق
و عسکریلک قبولدن بعد الاعناق
اهل عسکر خدمتنده اولمق لازم و معیشت
لری اهل عسکر دن اولمق و کمسنه یه رعیت
قید اولنمش اولمیه و شول رعیت
قزلری که سپاهییه نکاح اولنوب مادام که
سپاهیلک تحت نکاحنده اولمق لازم عسکری
حکمنده در بو نظردن اولنان کمسنه لرک رسوم
قسمتلری قاضی عسکریلک در قاضی
عسکرم قسام لری قسمت ایدوب رسومنی
قاضی عسکرم ایچون الور اما سابق عسکری
طایفه سنک عتق نامه سی و نکاح و حجت
بابنده مختار لرایدی مرقنی جانبه مراجعت
ایدوب و مقرکه مراجعت ایدر لرکه رسومنی الکاویرر
لرایدی لطالت بعد عسکری طایفه رسوم نکاح
و عتاق نامه لری قاضی عسکرم ایچون مخصوص

قلنوب انلر یکجانبلرندن ضبط و حفظ اولنوب
و رسم حجت لری برقرارده قنغی جانبه مراجعت
ایدرلرکسه انلرک اولمیی امر اولنمشدر و طغانجی
بالفعل بدات همایون ایله طغان جلوخدارمنده اولمق
کمسنه یک ذیلی رعیتی اولمیه و اشربایا و مسلم
و جانباز و یورک و تاتار طایفه سی حق عسکریدر
لکن اندن شول کسه غنی اولوب رسم قسمتلری
یوزه ون ذیلی اولمق عسکریدر و یوزه ون اشاغه سی
ولایت قاضی لرنک در و بونلرک اولادندن
شونلرکه کبرو بونلری سکلندیرمق اولمق لازمدر
اولمیه لر و ذوجانبی که بالفعل تحت نکاح لرنده
اولمق انلرک حکمی داخی بونلرک کبیی در و طغانجی که
بر کمسنه یک رعیتی اولوب رسوم رعیتی بالفعل
سپاهییه اولوب طغان جلغی براتلی همایون
ایله و یاخود چفتلک تصرف انمک ایله و یاعوارض
معافیت ایله اولمق عسکری و کل در سایر
خلق کبی در و سپاهی قولی ازله اولوب
سپاهی خدمتندن فراغت ایدوب حضور
اختیار ایلیوب کاسبلق ایله اشتغال کیروب
کسب اوزره اولمله و بنم جاریه مدن و
سپاهی قزلرندن شونلرکه رعیت طایفه سنه
نکاح اولنوب رعیت نکاحنده اولمله
و کنخدا لرسومدن و عوارضدن معاف اولمق انلر

مجرد الذي بدات اولمغله عسكريدن خارج كلدر
ومناصبدن شول كه قضاة اعلام له ويلوب ملا
ذمة توقيفي يوقدر خه وشيخ وساير وظايف
كبي انلر كه اصحابي رضي يا يا وسلم وجان باز و
نانامياق لري كبي در بو مذكور لرك رسوم قسمتلري
ولايت قاضي لرينك در وعسكريلك زوجا
تي عسكري وفات الله كه ن صكره طول ايكن وفات
اتسه انلري عسكري ايسه كندو ولده رضي
عسكري در والا لا ومناصبدن شول كه بويي
اوچ اقچه واوچ دن زياده اولمه انلر كه صاحب ديلك
رسوم عسكريدن معدود اولوب شول عسكر
قسام لري قسمت ايدر لر ورسوم من قاضي
عسكرم انجون الا لر وشول منصب كه
بويي اوچ اقچه دن زياده اولمه اشاغه اولمه انلر كه
اصحابلك رسوم ولايت قاضي لرينك در و
بعض وفت ده ورثه صبي ويا صبيه اوله
وشي تركه ع قسمت اندر ممكن استرسه و
بعض كمه نه لرميت ايله تركه مشتركه
اوله لر بونلر كه واسي قانون مذكور موجبنجه عسكر
قسمتنه داخل اولمز در قاضي عسكرم قسام قسمت
ايدوب رسمي قاضي عسكرم انجون الا لر
ومشتركه اولان مالك شريك آخر حصه سي
كه عسكريده دخل ايله افراز اولونوب

باقيسي

باقيسي عسكري قسمتندن ايله تقسيم اولنوب
رسم قسمتي قاضي عسكرم انجون الن
وبيوردم كه بعد اليوم وشي اشبو
قانون نامه همايون ايله عمل
اولنوب خلافنه جواز كستر لميه
شويد بالا علامت شريفه
اعتماد قلا لر تحريرا في
اوايل شهر رجب
المرجب سنه ثمان
وعشرين

GENEL DİZİN

– A –

'Abâ 58, 63, 191, 198
'Abâcı 197, 198
'Abd 50, 177
'Abd-i âbık 52, 180
'Abîd 152
'Âdet 152, 155, 171, 172, 176, 178, 180, 200, 201
'Âdet-i agnâm 71, 74
'Âdet-i hayınana 173
'Âdet-i kadîm 47, 172
'Âdet-i yavâ 52, 180
'Akîde 196, 197
'Alef 44, 66, 167
'Alemdâr 201
'Alemdârlar 67
'Amel 156
'Âmil 189, 190
'Âmil bahâsı 189
'Âmil-i atîk 190
'Âmil-i cedîd 190
'Arakiyyeci 64, 198
'Ark 74
'Arûsâne 177
'Arz 72, 82, 154, 155, 156, 161, 179, 182, 185, 187
'Asker 75, 77, 78, 84, 202, 203, 204
'Asker-i mansûre 55, 183, 186, 187
'Attarlar 66
'Avârız 40, 43, 161, 163, 166, 169, 174, 203, 204
'Avârız-i dîvânî 46, 169
'Avârız-i divâniyye'den muaf 46
'Avret 31, 32, 34, 37, 42, 50, 150, 157, 165, 176, 177, 183
'Avret eri 153
'Azab 76
A'lâ 64, 65, 78, 165, 166, 170, 172, 173, 175, 177, 198, 199
A'lâ sûrû 48, 71
A'lâ yer 43, 51, 79, 178
A'lâ yir 178
A'şâr 44, 53, 71, 167
A'yân-i mülâzim 75
Âb-keşân tayifesi 80
Abacı 63
Abd-i memlûk 78
Âbık 180, 183
Abrîl 170, 173
Acı zerdalû 57, 191
Adana 84
Âdâvet-i dünyeviye 33
Âdet-i derbendiye 80
Âdet-i rüsûm 50
Agıl resmi 81
Agnıyâ 186
Ağaç 31, 32, 60, 62, 156, 157, 168, 194, 196, 197, 198, 200
Ağıl 80, 173
Ağnâm 48, 55, 172, 184
Ahval-i mütehâlife 182
Ahvâl-i işân 183
Ahvâl-i yürükân 48
Akall yir 158
Akçe 31, 32, 33, 34, 36, 42, 43, 45, 47, 48, 50, 51, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 71, 72, 75, 78, 79, 80, 81, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 163, 164, 165, 167, 168, 170, 171, 173, 174, 175, 177, 178, 180, 181, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 204
Akd-i nikâh 150
Akıncı eyeri 65
Akide 62
Akraba 76, 155, 182
Akreb bâzâr 76, 78
Al 64
Âlâmet-i şerîf 68
Alay beği 52, 187, 188
Alef 200
Altun 58, 193
Altun pul 66, 200
Amrûd 202
Amrûd yarması 191
Ana 34, 72, 155
Anbâr 34, 74, 76, 78, 153, 169, 170, 181
Antalya 37
Antalya ve Karahisarı erenleri 158
Araba 58, 192
Arâzî-i 'öşriyye 42, 165
Arâzi 77, 81
Arazi-i vakıf 45
Arı un 61, 196
Armûd 58, 192
Arpa 34, 44, 51, 58, 59, 62, 66, 82, 153, 167, 178, 179, 192, 196, 200
Arşûn 63, 67, 68, 197, 200, 202
Ârûk 60
Ârûk zebûn 194
Arûsâne 50
Arz-i mîrî 69, 75
Arz-i vakf 168
Arzûhâl 84
Ashâb 180, 204
Âsitâne-i Sa'âdet penâh 179

Asiyâb 51
Asker tayifesi 74, 75, 78, 79, 84
Astar 64, 197, 198
Aş 61, 195
Aşcı 60, 195
At 34, 36, 58, 60, 81, 153, 155, 156, 193, 194
At akçesi 173, 174
At canbazı 198
At çeken 174
At çeken tâ'ifesi 174
At çulı 199
At torbası 199
Ata 34, 153, 155, 159, 163, 164, 165, 169, 176, 177
Atlu sancakbeği 52, 57, 180, 186
Avârız 40, 77, 81
Avarızhâne 75
Avlag 156
Ayakkabı 64, 198
Ayasulug 49, 173
Âyin-i bâtıla 82
Âyîn 149
Âzâd 204
Azadlu kul 38, 160
Âzâdlu 177

- B -

Ba'd-el-mekil 74
Ba'd-ül-i 'tâk 203
Ba'd-üt-ta'zîr 33, 151, 152
Baba 70, 72
Baba bir erkarındaş 69, 70
Baban yiri 164
Bâc 58, 59, 193
Bâc-ı bâzâr 57, 83, 190
Bâcdâr 78, 83
Bâd-i havâ 55, 71, 73, 80, 84, 176, 184, 187, 188
Bâdem 57, 190, 197
Bâdemî halvâ 62, 196
Bağ 43, 48, 58, 72, 74, 166, 168, 170, 172, 178, 188, 192, 193
Bağ dilemek 46
Bağ dönümü 45, 168
Bağ ölçüsü ipi 72
Bağ ve bağçe 45, 51, 79, 82
Bağçe 36, 48, 58, 156, 166, 168, 172, 178, 188, 193
Bağırsak 195
Bağla (bakla) 82
Bahâ 172, 174, 180
Bakır 57, 65, 191, 199
Bakırcı 75
Bâkire 50, 54, 71, 72, 176, 177, 183
Bakkal 196
Bakkâm ağacı 57, 190
Bakla 44, 58, 72, 167, 193
Bal 49, 50, 57, 58, 62, 83, 175, 196, 197, 201
Bal kutusı 191
Bal mûmı 192
Balık 58, 59, 73, 190, 192, 194
Bâlig 32, 70, 150, 164, 165
Balta 34, 82, 83, 153
Baş 201
Baş müsellem 186
Baş ve paça 61, 195
Baştina 79, 81
Baştina yeri 76
Battâl 179
Bayburd (kabilesi) 174
Bayır 165, 179, 193
Bâyi' 58, 59
Bâzâr 58, 59, 62, 78, 83, 193
Bâzâr derzileri 63
Bâzâr yiri 193, 196
Bâzârcı 193
Bazzâz 200
Be-nöbet 55, 183, 186, 187
Bedel 45, 55, 184
Bedel akçesi 184
Bedel-i siyaset 53, 181
Beğlerbeği 44, 50, 167, 177
Beğlerbeğiler 44
Beğlik 45, 46, 169
Bekendük 55
Bekendük akçesi 184
Bennâ 66
Bennak 37, 40, 41, 158, 159, 163, 164, 174, 187
Bennak ekünli 38
Bennak resmi 38, 39, 40, 41, 159, 161, 163, 164
Bennâlar 200
Ber-vech-i nakd 81
Berât 54, 74, 75, 77, 180, 182, 203, 204
Berber 201
Berberler 67
Berî-üs-sâha 36, 156
Bey' 39, 56, 59, 64, 75, 78, 185
Bey'-i men yezîd 180
Beyân-ı ahvâl-i töhmetyân 53
Beyân-ı kanûnnâme-i ihtisâb 59
Beyân-ı siyâset 34
Beyân-ı tezârub ve tesellüm 32
Beyân-ı üsüm-ı mekâtib 54
Beyân-i ahvâl-i piyâdegan ve müsellemân 55
Beyân-i ehl-i sanâ' ve cerâim 60
Beyân-i re'âyâ 37
Beyân-i timârhâ-i serbestiyân 52
Beyân-i üsüm-i kapan 57
Beyn-en-nâs 54, 182
Beyt-ül-mâl ve mâl-i gâib 189
Bez 58, 61, 67, 68, 200
Bez kaftan 191
Bezir yağı 58, 192
Bezzâzlar 67
Bıçak 33, 34, 152, 153
Bıçakcı 65, 200
Bî-namâz 156
Bîmârhane 67
Bi't-tamam çift 39
Bi't-tamâm çiftlü 37, 40
Bi-tarîk-ül-münâsafa 188
Biber 192
Bid'at 55, 164, 174, 184
Bina arşunu 72
Binâ 78
Bir baş şeker 66
Bogasi 55, 63, 184, 191
Bolı sancağı 49, 51, 175, 176, 179
Bostan 36, 72, 74, 82, 156
Boya 190, 200
Boya yülev 57
Boyacı 200
Boyacılar 67
Boyalı bez 67, 200
Boz 39, 42, 162, 165, 166
Boz komak 43
Boz ve hâli 76
Bögrülce 58, 193
Börekci 61, 196, 199
Brûsa Müdü 170
Bucak 39, 162
Buğday 34, 44, 62, 51, 58, 59, 66, 67, 153, 167, 178, 179, 192, 196, 200, 201
Buğday tohumu 82
Buğday ve arpa akçesi 55, 184
Buğur 173
Buğurcı arabalar 49, 173
Bülgari şafaklu oya 65

Burcak 58, 193
Burnun ve kulağın kesmek 57
Bursa 51
Bursa müddi 51, 170, 178, 179
Bu un 186
Buzağu 36, 81, 156, 157
Büryân 195
Bütün ve nim çift 160

– C –

Caba 37, 38, 174
Caba bennâk 158, 159
Câbi 74, 77
Câiz 59, 73, 76, 164, 166, 167, 168, 181, 184, 188, 193
Câmi' 67, 79, 201
Canbâz 75, 203, 204
Câri 77
Câriye 31, 34, 50, 52, 59, 64, 78, 149, 150, 177, 180, 193, 198, 204
Câriyeler 202
Cebr 31, 149, 150, 179
Celeb 75
Celebkeş 47, 171
Cem'iyyet 157
Cemâ'at 54, 174, 182
Cenk 34
Cerâîm-i zinâ 149
Cerâim 150, 176
Cerîme-i işân 194
Cerime 34, 59, 81, 84
Cerr 67, 201
Cerrâh 32, 67, 151, 201
Cevâri kaftanı 62
Ceviz 57, 190
Cezâ 198
Cibâyet 75
Ciğer 61, 196
Cihât 54, 75, 182
Cihazlu kız 50, 176
Cilâ-i vatan 43, 166
Cul 34
Culâh 202
Culâh tayifeleri 68
Cübbe sof kaftan 62
Cünûn 'ârız 72
Cürm 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 53, 57, 60, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 149, 150, 152, 153, 154,, 155, 156, 157, 181, 186, 194, 195, 196, 198, 200, 201, 202
Cürm ü cinayet 53, 55, 71, 73, 174, 176, 181, 184
Cüst ü çalâk 67
Cüz 74
Cüzâm tâ'ifesi 67, 201

– Ç –

Çaç 161
Çakâ 158
Çanak 61, 190, 195
Çanakçı 66
Çapa 44
Çavdar 44, 82, 167
Çavuş 52
Çavuşlar tîmârı 179
Çayır 46, 47, 72, 81, 170, 171
Çeltüğ 42
Çeltük reisi 77
Çeltükçi 74, 75, 77
Çeltükçi oğlu 74
Çeribaşı 52, 179, 187, 188
Çerviş yağı 58
Çığ 60, 61
Çiçek 58, 192
Çiflü 158
Çift 41, 76, 160, 161, 163, 164, 166, 168
Çift öküz 43
Çift resmi 79, 162, 163
Çiftbozan 76
Çiftbozan resmi 76
Çifte kâdir 164
Çiftlik 38, 39, 40, 45, 50, 56, 77, 160, 161, 163, 164, 169, 177, 184, 185, 188
Çiftlik sahibi 79
Çiftlik tasarruf itmek 203
Çiftlik yeri 79
Çiftlük tâpûsı 176
Çiriş 58, 64, 192
Çirişlü 198
Çivid 57, 190
Çizme 64, 198
Çogan 192
Çoka 58, 63, 191, 197
Çoka kaftan 62, 191, 197
Çoka sof kaftan 197
Çokacı 63, 197
Çomak 81
Çorab 192
Çölmekçi 66
Çörek 60
Çörek etmegi 195
Çörekçi 60, 194
Çul 199

– D –

Da'vâ 69, 70, 72, 77, 79, 80, 165
Da'vet 77
Dağ 162
Dâhil-i defter 160
Damgasuz 202
Danişmend 73
Danişmendi kâzî (kâdî) 150
Darı 167
Darzi 62
Davar 65, 200
Debbâğ 199
Dede 169
Deden yiri 164
Defa'an li-l-harc 169
Defter 70, 73, 79, 80, 81, 83, 84, 163, 164, 166, 171, 176, 180, 185,
Defter-i 'atîk 47, 80, 171, 172
Defter-i cedîd 38, 80, 81, 82, 160, 174
Defter-i köhne 186
Defterlü 76
Defterlü re'âyâ 71, 73
Değirmen 51, 52, 58, 67, 73, 80, 178, 179, 188, 193, 201
Değirmen resmi 186
Değirmenciler 67
Dellâk 67, 201
Dellâl 63, 198
Dem diyet 80
Dem-i heder 154
Demed 71
Demir 57, 65, 191, 199
Demir bil 191
Demirci 65, 199
Demür paftalû 65
Derbend 54, 182
Derbend hâfızları 53, 182
Derbend re'âyâsı 80, 85
Derbendci 75
Dergâh-ı Mu'allâ 35, 54, 56, 154, 155, 156, 167, 182, 185, 187
Dergâh-i sa'âdet-destgâh 202
Ders 81

Dervâze 67, 201
Derzi (terzi) 197
Derzi arşunu 72
Destâr 63, 153
Deste uyarlamak 34
Desti 190
Destmâl 34
Deştbân resmi 81
Deve 52, 58, 73, 78, 193
Deve odunu 66, 200
Devvâb 78, 180
Dînâr 177
Dîvân 159
Dîvân-ı Elyâr 158
Dîvân-ı Emîr Yunûs ve Şöle(?) ve İlyâs Beg 159
Dîvân-ı Karagöl 158
Dîvânî 179
Dikilmiş çoka kaftan 58
Dirhem 59, 60, 61, 66, 68, 194, 195, 196, 199, 200, 201, 202
Diş 33, 152
Divan-i diğer Gerede 158
Divânîye 175
Divani sahibleri 78
Divani timar 77
Diyet 33, 152
Dizdâr 52, 73
Dizdâr timârı 179
Dizdârlık 84
Dökme 200
Dönüm 38, 43, 55, 56, 79, 80, 160, 161, 165, 168, 184, 185, 188
Dönüm akçesi 40, 43, 163, 165
Dönüm resmi 44, 72, 166
Döşeg 152
Dûl 'avret 149
Düğme 63, 198
Dükkân 34, 58, 77, 153, 155, 193
Dülbend 34, 153
Düşenbe 67, 201

– E –

E'imme 40, 163
E'imme-i müetehidîn 182
Ebâ-an-cedd 80, 81
Ebenân cedd mütemekkin 56
Ecr-i misl 77
Edâ 80, 81, 83
Edâ-i hidmet 77
Ednâ 48, 49, 56, 64, 65, 78, 161, 162, 165, 166, 172, 173, 175, 177, 186, 188, 198, 199, 200
Ednâ yer 39, 43, 79
Egirdir hisarı erenleri 158
Ehl-i 'asker 203
Ehl-i bâzâr 59, 60, 194
Ehl-i cihât 75, 77
Ehl-i görici 194
Ehl-i hırka 197
Ehl-i hibre 60
Ehl-i hirfe 201
Ehl-i hirfet 63, 68
Ehl-i kariye 53, 69, 70, 72, 182
Ehl-i kisb 159, 187
Ehl-i kur'a 38, 43, 165
Ehl-i mahalle 154
Ehl-i örf 155
Ehl-i örf tâ'ifesi 157
Ehl-i sanayi' 60, 194
Ehl-i zâyir 60
Ekin 45, 156, 165, 168
Ekinlü 158
Ekinlü bennâk resmi 158
Ekl 72, 74
Ekmek (etmek) 34, 154, 193, 194
Ekşi 60, 62
El ile yolman hububât 72
El kesmek 34, 152, 153, 155
Elçi 167
Elek 60, 194
Elma 57, 58, 191, 192
Elvü cürmi 149
Emânet 84, 189, 190, 198
Emîr-i âlemlik 179
Emîrâne yir 168
Emîrhorî 197
Emin 72, 154, 168, 180, 200
Emir-i âlem 52
Emirâne yer 45, 168
Emlâk 58, 69, 77, 81, 193
Emlâk-i arâziyye 185
Emr-i şerîf 77, 79, 80, 81
Emrâhori kaftan 62
Enar 58, 62, 192, 196
Enbâr 46, 83
Er 32, 34, 37, 149, 150, 152
Er'avreti 153
Erbâb-i timar 79
Ergen 31, 149, 151
Ergen cürmi 149
Erik 191
Erli avret 149
Esbâb 34, 61, 64, 153, 154, 155, 196, 197, 198
Eser-i katl 33
Esîr 58, 153, 193
Esir ugurlamak 34
Eski il kabilesi 174
Eskici 64, 198-199
Esvâk 52, 60, 62, 180, 194, 196
Eşcâr 72, 73, 79
Eşek 34, 153
Eşek odunu 66, 200
Eşer yaya 203
Eşkünci 187
Et 60, 61, 195, 196, 201
Et narhı 61
Eteg 63
Etek 63
Etmekci 60, 194
Ev 32, 83, 149, 153, 166, 182, 185, 193
Ev yiri tâpûsı 176
Evâil 162, 170, 173, 175
Evkâf mutasarrıfları 179
Evlâd-ı askerî 75
Evlü 31, 41, 71, 149, 151, 163, 172
Evlü oğlanları 163
Evsât 49, 64, 65, 78, 166, 172, 173, 198, 199, 200
Evsât sünı 71
Evsatü'l-hâl yer 79
Eyer 65
Eyer sağrağı 58192,
Eyül hass yir 161
Ez'af-ur-re'âyâ 38, 159

– F –

Fakir 32, 33, 34, 35, 47, 151, 152, 153, 155, 171, 178, 183
Fakir-ül-hâl 31, 51, 149, 150, 151, 152
Fakir-ül-hâl müsülman 151
Fakire avret 50
Fakirlik 39, 161
Fakr u fâka âruz 38
Ferâgat 165, 168, 204
Fermân-i kazâ 154
Fermûde çoka kaftan 62
Fetret 38

Fetva 80
Fevâkih 45, 168, 196
Fevt 69, 74, 77
Fındık 57, 190
Fî ba'z-ûn-nüsha 156
Firâr 78
Firari kul 78
Fistân 63, 197
Fitil 66, 200
Frengî 65, 200
Fuçı 188
Fûta 61, 67, 201

–G –

Gahi 31
Gallât 188
Galle 46, 162, 169, 174, 188
Galle bahâsı 178, 179
Galle ve bağ ve kovân öşrü 186
Gammâzlık 36, 156
Ganî 31, 32, 33, 34, 35, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 183, 184, 188
Gars 72
Gaybet-i munkatı'a 184
Gâyib 160
Gazb 153
Gazeb 34
Gazzâz 63, 198
Gen yir (yer) 56, 185
Gerdek değer-i ve kinlığı 188
Gerdek değeri 55, 176, 184
Gerdek resmi 84, 177
Gerede 158
Gılman (erkek) 31
Girde 194
Girdeci 60, 194
Girmenci 201
Gôfter 44, 168
Gôl 73
Gömlek 63, 198
Gön 57, 64, 191, 198
Gön tâcîri 199
Gönül 168
Göynî 61, 195
Göz 33, 152
Gözleme 62
Gulamiye 80
Gül 45, 57, 190
Güllâh 62
Gümüş 58, 193
Günâh 186
Günlük 57, 190
Günlük ve harman yeri 82

– H –

Habs 32, 60, 182, 195
Hacc 71
Had 204
Hadâik 45, 168
Hadd-i hudud 80
Hadd-i kazf 33
Hademe-i mahkeme 72
Haffâf 64
Hâkim-ül-vakt 160
Hakk-ı ashâb-ı 'askerî 203
Hakk-ı karar 53, 181
Hakk-ı tapû 69, 76
Hakk-ı tasarruf 53, 181
Hakk-i kantâr 57, 190
Hakk-i kantâr-i 'Irâk 190
Halâs 154, 156
Halâyıkcı 64, 198
Hâlî 72, 171
Hâlî orman 73
Hâli yer 83
Halk 154, 201
Hallâc 65, 199
Halvâ 62, 196
Halvâcı 62, 196
Ham deri 199
Ham gön 57, 191
Ham kara öküz derisi 64, 199
Hâm ôs
Hâm na'l 65, 199
Hamır (hamur) 61, 196
Hammâm 37, 67, 157, 200, 201
Hammâmcı 67, 200
Hamr 34, 58, 153, 188, 192
Hâne 173, 186, 187
Hânekî halvâ 62, 197
Haps 150
Harâb 80, 179
Harac 168
Harâmî 181
Harâmîlik 34, 154
Harani 65, 199
Harc 68, 168, 201
Harçlık 56, 184, 186, 187, 188
Harîm 45, 168
Haric re'âyâ 38, 39, 43, 71, 160, 161, 165, 172
Hâric 162, 169, 172, 173
Hâric-i defter 47, 160, 171
Harman 36, 43, 74, 83, 170, 181
Harman vakti 178
Harman yeri 84, 157
Harman yiri 165
Hasad vakti 73
Hasad-ı üzüm 74
Hasâd-i penbe 74
Hasâd-i zeytün 74
Hasâret 154
Hasb-i imamet ve emanet 75
Hâsıl 43, 46, 50, 70, 76, 79, 80, 81, 83, 84, 168, 169, 170, 172, 179, 186, 188, 201
Hasır 58, 192
Hâsîl 58, 167, 192, 193
Hass kariye 69
Hâss 39, 43, 55, 76, 161, 166, 174, 176
Hâss yaya 184
Hâss yiri 165
Hass-i hümâyûn 49
Hassa çayırlar 74
Hassa kışlak 74
Hassa yaylâk 74
Hassa yer 43, 74, 166
Hâssa 166, 174, 176
Hâssa çiftliği 43, 165
Hâssa ve kurâ halkı 171
Hâssa-i hümâyûn 47, 171, 173
Hâssa-i padişahi 52
Hatib 74, 77
Hatun 165
Hatve 79
Hatve-i mutavassıt 79
Hatvet-i müte'ârife 161
Havâle 77, 78
Havâtin tâ'ifesi 33, 152
Havıc şalgam 192
Havic (havuc) 59, 194
Havlu 78
Haymana defteri 174
Haymana tâ'ifesi 171, 173
Hayvan 32, 150
Hegbe 58, 191

Hıfz 32, 79
Hıfz ü hıraset 84
Hımâr (eşek) 60, 65, 194, 200
Hınna yükü 57
Hınnâ 190
Hınta 44, 167
Hırsız 35, 54, 153, 154, 155, 157, 182
Hırsızlık 34, 153
Hızâne-i 'âmire 50, 177, 189
Hızır Beg Elleri Nahiyesi 159
Hiccet 47
Hidmet 73, 76, 77, 80, 84, 187, 188, 203, 204
Hidmet kâr akçesi 80
Hidmetkâr 61, 195
Hilâf-ı kanûn 53, 70, 76, 78, 80
Hilâf-ı şer' 80
Hin-i tahrîr 72
Hin-i tapû 74
Hisar 37, 158
Hisâr eri 46, 169
Hisse 74, 79, 85, 163, 164, 179, 188
Hitâbet 54, 75, 182
Horos 67, 201
Hoşab 197
Hozab 62
Hubûbât 66, 167, 200
Hûdâyî kestane ağaçları 169
Huddamiye 72
Hukûk 83
Hums 71
Hurde 79
Hüccet 35, 42, 44, 75, 81, 154, 164, 167, 171, 203
Hüccet-i kâdî 42, 164
Hüccet-i şer'iyye 72
Hücec 77, 183
Hüdai 73
Hüdâvendigâr 50, 177
Hüdâyî yemiş ağaçları 169
Hükm 35, 37, 56, 71, 74, 76, 82, 84, 85, 155, 157, 160, 167, 185
Hükm-i hümâyûn 167, 173
Hükm-i şerîf 80, 82
Hürr 31
Hürr ve hürre cürmi 149
Hürre 31

– I –

'Irakı 57
'Itâknâme 72, 203
Irgâdlık 77
Isfanah 194

– İ –

İ'lâm 167, 182, 202, 204
İbkâ 161
İbrişim 58, 191, 200
İcâr 45, 77
İcâr-i arz 179
İcâra 168
İcâre-i zemîn 56, 185
İcâriye-i arz 179
İcmâllu ze'âmet 73
İcrâ 77, 154, 155
İç yağı 196
İfrâz 179, 204
İftira 32
İğde 44, 168
İhdâs 80, 83
İhtiyâr 162
İhtiyâr sipâhî 162
İl yazıcısı 160
İlhâk 179
İltizâm 39, 161
İmâm 40, 74, 77, 84, 163
İmâmet 54, 182
İmâret 79
İmtihan 67
İmza 72
İncir 57, 61, 191, 196
İnek 36, 81, 156
İnek derisi 65, 199
İntifa' 70, 71
İntifâr 84
İpek 80
İplik 63, 68, 198, 202
İplikçi 63, 198
İsbat 32
İsbât-i neseb 81
İsbât-i vâris 189, 190
İsnâd 182
İspence 71
İstanbul 81
İşkenbe 195
İşkenbeci 61, 195
İtâle-i lisân 56, 185
İzmir 49, 173
İzn tezkeresi 69

– K –

Kab-el-feth 82
Kabak 202
Kabile 174
Kabl-ül-vakt 166, 167
Kabl-üs-sübût 154
Kabz 189
Kadılık 36, 190
Kadır odunu 200
Kadîfe 62, 197
Kadife sinceflü 197
Kadimi ocak 83
Kâfir 61, 67, 150, 160, 169, 195, 201
Kâfir fûtası 201
Kaftan 63, 197
Kahbe 182
Kahren 150
Kâim-makâm 77
Kal'a 46, 84, 169
Kalay 57, 61, 65, 190, 199
Kalb 35, 60, 63, 66, 67, 194, 198, 199, 201, 202
Kale dizdârı 84
Kalem 194
Kâlî 58, 191
Kâlîçe 63, 198
Kalîl 178, 202
Kâlup 66
Kalya taşı 58, 192
Kan 32
Kantar 58, 59, 192
Kanûn 41, 42, 69, 71, 78, 79, 80, 156, 157, 158, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 170, 172, 173, 175, 178, 179, 181, 182, 184, 186, 202
Kanûn-ı kadîm 40, 51, 56, 162, 179, 187, 188
Kanûn-ı osmani 43
Kânûn-i beyt-ül-mâl ve mâl-i gâib ve mâl-i mefkûd 189
Kânûn-i cedîd 162
Kânûn-i cedîd-i sahîh 164
Kânûn-i melkûr 204
Kânûn-i mukarrer 49
Kânûn-i sultânî 149
Kânûn-i sultânî ve âyîn-i resm-i osmânî 191
Kânûn-nâme-i hümâyun 204
Kanuna mugayir 83
Kânûnnâme 170

Kanunnâme-i Osman 31
Kanûnnâme-i cedîd 69
Kânûnnâme-i ihtisâb 193
Kânûnnâme-i rüsûm-i askerî 202
Kanuş 46
Kapân 193
Kaplan 53, 181
Kapu 167
Kar ü kisb 71, 82
Kâr 62
Kâr-ü kisbe kâdir 71
Kara 38, 47, 48, 60, 159, 163, 170, 173
Kara boya 87
Kara resmi 41, 163
Kara sabun 57, 190
Kara zernih 192
Karaca koyunlu 49, 171, 173
Karacamus 81
Karace değirmen 83
Karahisar 37
Karakoyunlu 47
Karanfil 57, 190
Karban 34, 154
Karbân-sarây 35, 154
Karbân-saraycı 35, 154
Kardaş 163, 186, 187
Kardeş 34
Karındaş 164
Karış 65, 66
Karîn 64
Kariye 74, 76, 77, 84, 85, 182, 185
Kariye ehalisi 79
Kariye toprağı 71
Karpuz 58, 62192, 196, 202
Kasaba 73, 157
Kase 61, 195
Kâse bezi 61
Kâsibân 204
Kassâb 58, 60, 64, 171, 193, 195, 199
Kassablar 47, 202
Kassâm-i kısmet 204
Kassâmlar 203
Kaşık 58, 192
Kat' 79
Kat'-i arz 155
Kat'-i uzv 57, 155, 186
Katır 34, 36, 58, 60, 81, 153, 156, 193, 194, 200
Katır odunu 66
Katib 54, 72, 74, 77, 183
Katil 33, 152
Katl-i nefs 151
Katran 58, 192
Kavâf 198
Kavun 58, 62, 192, 196, 202
Kâyır 47, 171
Kaymakcı 62, 196
Kaysı 57, 58, 192
Kaysı zedâlû (zerdâlû) 191
Kaz 34, 153
Kaza 54, 182, 203
Kazan 61, 65, 195, 199
Kazancı 65, 199
Kazı marifetiyle 51, 52, 59
Kâzı (kâdı) 31, 32, 33, 34, 35, 37, 39, 44, 46, 56, 60, 63, 68, 72, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 161, 167, 169, 170, 179, 180, 183, 185, 189, 193, 194, 197, 201, 202, 203
Kâzî (kâdı) hücceti 54, 182, 183
Kâzî defteri 189
Kâzî hücceti 75, 77
Kâzî naibleri 75
Kâzi-asker 74
Kebe 58
Kebire 70
Keçi 60, 199, 202
Keçi boynuzu 58, 192
Keçi derisi 64, 199
Keçi eti 59, 193, 195
Kefere 33, 72, 152
Kefîl 182
Kelb 37, 157
Keleb 170
Keleme 59
Kem şeker 66
Kenıhâya 197
Kemik 32
Kenevir 44
Kenîzek mücdesi 180
Kenisâ 82
Kenisâ rahibleri 81
Kenizek 52
Kenizlik 150
Kepek 60
Kepeklü 194
Kepenek 58, 63, 191, 198
Keremidci 66
Kereste 79
Kerpiç 66
Kerpiççi 66
Kesir 178
Kesirlik 32
Kesmik 66, 82
Kesmiklü 200
Kestane 57, 191
Kestane ağaçları 45
Kestânelik 169
Keten 44, 57, 72
Kettân 82, 167, 168, 191
Kıl 61
Kılıc bendleri 200
Kılıc kını 200
Kılıc kuru 65
Kılıc yeri 43, 166
Kılıç 33, 152
Kır 39, 162
Kırk hatre 39
Kırmızı 64
Kısas 33, 151
Kısmet 41, 203, 204
Kışla 177
Kışla hakkı 49, 175
Kışlak 70
Kışlak resmi 48, 70, 172
Kıyı 162
Kız (çeken) 149
Kız 31, 32, 69, 70, 72, 150, 165, 177, 178
Kız karındaş 69, 70, 72, 181
Kız oğlan 31, 149
Kızılcık 57, 191
Kiçe 58, 191
Kile 58, 66, 68, 161, 167, 193, 200, 202
Kile resmi 167
Kilis bardağı 190
Kiras 58, 192, 202
Kisb 41, 159, 204
Kisbe kâdir 163, 164
Kitab 64
Kitabet 75
Kizb 156
Kobe kâdir 38
Kol 152
Konak katibiye 80
Konar göçer cemâ'atler 84
Konar göçer türkmen tayifesi 84
Kontapa nâhiyesi 159
Konya bardağı 190

Koplon 55
Korı 162
Kosd 33
Kovan hakkı 83
Kovân 34, 49, 50, 56, 74, 83, 153, 175, 176, 185, 188
Koyun 'âdeti 187, 188
Koyun 34, 36, 46, 47, 49, 56, 58, 60, 61, 70, 71, 77, 81, 84, 153, 155, 156, 170, 171, 172, 173, 174, 185, 187, 188, 193, 202
Koyun bâcı 187
Koyun başı 195
Koyun derisi 64, 199
Koyun eti 59, 193, 195, 196
Koyun hakkı 176
Koyun resmi 44, 47, 49, 166, 175
Koz 190
Koz ağacı 168
Koz ağaçları 45
Kozalag 74
Kôfter 87, 190
Kôhne defter 38, 160, 174
Kôk 153
Kôprûci 75, 77
Kôy 33, 40, 83, 152, 154, 156, 157, 163, 170, 178, 193
Kôy ehli 34
Kôy halkı 154
Kôy imam ve kethûdâsı 170
Kôy imâmı 181
Kôy kethûdâsı 181
Kôy mer'aları 165
Kûfte-horlık 31, 149
Kul 31, 34, 52, 59, 64, 149, 152, 167, 180, 189, 193, 198, 202
Kul sahibi 78
Kul tâ'ifesi 152
Kul ve câriye ayardanı 153
Kulag 152
Kulak 186
Kulâvuz 167
Kullâb 155
Kullablık 35, 155
Kullar 203
Kulluk 185
Kulp 65
Kumaş 198
Kurâ 43, 47, 51, 166, 179
Kurâ cemâ'ati 54
Kurâ halkı 178
Kureci 75
Kurşun 58, 193
Kuru erik 57
Kuru üzüm 44, 57, 62, 168, 190, 197
Kuyruk 156
Kuyu 34, 153
Kuyumcı 66, 200
Kuzât 54, 57, 77, 186, 204
Kuzı 170
Kuzı başı 195
Kuzı büryânı 195
Kuzı eti 193
Kuzu 34, 46, 49, 61, 153, 173
Kûfe 62
Kûfelâ 182
Kûlef sirrlû sagrî oya 65
Kûrek 57
Kûrk 191

– L –

Lebeblû 57
Let 32
Levend 155
Levend tâifesi 37, 157
Leylû nehar 81
Libâs 197, 198
Livâ 37, 157
Liva-i Hamid 175
Livâ-i Ankara 175
Livâ-i Aydın 53, 175, 181
Livâ-i Bolu 158
Livâ-i Hamid 138, 187
Livâ-i Hanut 49
Livâ-i Hûdâvendigâr 37, 159, 175
Livâ-i Karaman 49, 159, 175
Livâ-i Menteşe 37, 158
Lokma 61, 196

– M –

Ma'dûd 204
Ma'işet 74, 82, 83, 203
Ma'zûr 184, 187
Mâh-i âbrîl 46, 170
Mahâfil 185
Mahallât 62, 196
Mahalle 33, 77, 154, 156, 182
Mahalle cemâ'ati 54, 182
Mahbûs 78
Mahkeme 77
Mahlûl 165, 166
Mahlûlât 162
Mahlût 85
Mahsûl 78, 80, 81, 83
Makber 37
Makbere 157
Maktû' 72, 80
Maktûl 33, 152
Malikâne 77
Mandıra 80
Mansıb 204
Mart mahsûlu 71
Marul 192
Maslahat 32, 150
Mastakî 57, 190
Mayıs 47
Mazinna 154
Me'kûlât 61, 80, 196
Meblag 168
Mecâlis 185
Meccânen 69, 80
Mecrûh 33, 152
Mekâtîb 75
Mektûb 44, 75, 167
Memâlik 178
Memnû' 37, 157, 162, 165, 183, 185, 196
Menâsıb 54, 75, 182, 204
Mengen 158
Menkûha 177
Mensûh tayifesi 80
Mer'a 36, 39, 43, 70, 78, 79, 156, 162, 165
Mercümek 44, 58, 72, 82, 167, 193
Merfû' 80
Merfû'ûl öşr 82
Merhûm Hûdâvendigâr 180
Merkeb 81
Mesâcid 40, 163
Meşâhût 182
Meşihat 54, 75, 203
Meşîn 64, 199
Meşrûiyet üzere tasarrûf 75
Meta' 63, 66, 83, 198
Metrûkât 189, 190
Mevâzi' 171, 173, 176
Mevkuf eminleri 74
Mevkûf 160, 167
Mevkûfcı 38, 50, 160, 175

Mevlâ 183
Mevlânâ Fazlullâh 202
Mevsim 196
Meyt 204
Meyve 'öşrü 168
Meyve 45, 46, 60, 72, 82, 169, 194
Meyve eşcârları 76
Meyyit 152, 189
Mezâri' 39, 74, 162
Mezkûr 204
Mîh 57, 65, 191, 200
Mîl 157, 165
Mîlâs 44, 167
Mîr-livâ 37, 48, 49, 52, 158, 159, 172, 173, 180
Mil 157
Mirimirân çavuşları 84
Mirlivâ hassı kariyeleri 76
Misl-i zâlik 159
Miyâne 200
Miyâne kâra 66
Mu'âf 75, 77, 204
Mu'âfiyet 203
Mu'amele-i şer'iyye 36, 156
Mu'attal 70, 76
Mu'âvenet 185
Mu'tak 75
Mu'temed 154
Mu'tîk 75
Muaf 169
Mubâh tağlar 79
Mubâh-ül-asîl 169
Mudurnı Nahiyesi 159
Muhâlif-i kanûn 47
Muhkem 31, 64, 202
Muhkem ta'zîr 32, 34, 63
Muhtesib 59, 60, 63, 68, 193, 194, 197, 201, 202
Mukaddemlik 184
Mukâta'a 77, 161, 179
Mukâta'ât sicilli 183
Muktedâ-i nâs 77
Muktezâ-i şer' 79
Mum 66, 200
Mumcı 200
Mumcular 66
Munzamm 179
Murâbaha 81
Murûr 70, 72, 80
Muştuluk 180
Mutasarrıf 38, 69, 80, 84, 190
Mutavassıt 34, 153, 155, 162
Mutavassıt sürü 48
Mutavassıt-ül-hâl 33, 39, 50, 51, 56, 150, 151, 152, 176, 177, 178, 186, 188
Muzâyaka 168, 178, 179
Mücellid 64
Mücerred 37, 38, 41, 56, 71, 152, 157, 159, 163, 164, 172, 186, 188, 187, 204
Mücerred meyyit 33
Müdd 58, 60, 161, 167, 170, 178, 179, 193, 195
Müddet-i 'abd-i âbık 180
Müddet-i örfiyye 52, 78, 180
Müdebbir 75
Müderris 73, 81
Müflis 184
Mühkem 34
Müjde 78
Mülâzemet 186, 187, 203, 204
Mülâzim 82
Mülk 56, 157, 175, 179, 185
Mülk-i Feleküd-dîn 159
Mülk-i mevrûs 164
Mülknâme-i hümâyûn 75, 82
Mültezim 39, 160
Münâsafa 180
Mürâca'at 203
Mürâsele 72
Mürd 160
Müsellem 52, 56, 157, 180, 181, 184, 186, 187, 188, 203, 204
Müsellem çiftliği 56, 185, 186
Müsellem eşkünciileri 188
Müsellem ocağı 187
Müsellem sîpahî 184
Müsellem tâ'ifesî 184
Müsellemân 183
Müsellemlik yir 186, 188
Müslüman 71, 72
Müslümanlar 67
Müstahfız 73
Müstahfız timarları 73
Müsülmân 153, 156, 167, 182, 201
Müsülmân cürmî 150
Müsülmân ganisi cürmi 150
Müşâ 85
Müşâ' ve müşterek 163, 164
Müşâhib 182
Müşterek 72, 186, 187
Müşterek sipahi 74
Müşterek tîmâr 81
Müştereke 74
Müşteri 58, 59, 61, 179, 193, 196
Müte'akkıdân 170
Müte'allikân-ı işân 181
Mütemekkin 71, 185
Müteveccih 202
Müteveffâ 69, 72
Mütevelli 37, 74, 77, 79
Mütevelli-i sâbık 79
Müttehim 33
Müzevvec 64
Müzevvec kâfir 38, 160
Müzevveceler 198

– N –

Na'l 57, 60, 191, 194, 195, 196, 197, 199, 200
Na'lband 65, 199, 200
Nâ-bedîd 160, 185
Nafaka 180
Nahakk 32
Nâhiye-i Ereğli 159
Nâhiye-i Kıbrûs 159
Nâhiye-i Ulusire 159
Nâhiye-i Yedidîvân 159
Nâib 54, 72, 76, 77, 183
Nâkıh 177
Nakib-ül-eşrâf 81
Nakl-i şehâde 72
Narh 59, 60, 61, 62, 65, 68, 193, 194, 195, 201, 202
Narh-i câri 80
Nasb 188, 190
Nâssa-i Pâdişâhî 180
Nâtûr 67
Nâzır 68, 74, 79
Neccar 66, 200
Nefer 163, 183, 187
Neferrât 84
Nefs-i Semendire 188
Nefy 182
Nesl-i re'âyâ 38, 159
Nesne 70, 203
Neşv-ü nemâ 73
Nevâhî 37, 158
Nevâhî-i Toturga 159
Nezâret 54, 182, 203
Nıs f-i öküz 81

Nısf 31, 149, 150, 151, 152, 158, 169, 176, 177, 179, 181, 187, 188, 195
Nısf cürm 33
Nısf resm-i adet 50
Nısf-ı zâlik 37, 157, 158
Nısf-i meyva 73
Nısf-i tohum 81
Nışâtır 190
Nîm 37
Nîm çiftlü 173, 187
Nidâ 60, 62
Nigende 62
Nikah itâknâme 77
Nikâh 31, 35, 50, 75, 149, 150, 156, 166, 176, 177, 203, 204
Nim akçe 75
Nim çift 37, 38, 39, 40, 48, 76, 79, 157, 158, 159, 162
Nim çift resmi 38
Nim çiftlik 39, 161
Nisâb 153
Nisk 62
Nişadır 57
Nişasta 44, 168
Nişasta unu 62, 196
Nizâ' 79, 162, 169
Nizar 69, 85
Nohûd 44, 58, 71, 82, 167, 193
Nöbet 183, 184, 185, 186, 187, 188
Növbet 55, 69, 74
Növbet-i tasarrûf 75

– O –

Ocak 55, 183, 184, 187
Ocak tahılı 184
Od 155
Odun 44, 46, 79, 168, 169
Oduncı 200
Oduncular 60
Ogrı 181
Oğlan 32, 37, 55, 150, 153, 157, 163, 164, 181, 184, 186
Oğlan çeken 149
Oğlancık kaftanı 62
Oğul 34, 70, 72, 150, 153, 165, 188
Ok 33, 152
Oltân 199
Oniki dîvân 159
Orak 72
Ormak 65
Orman 46
Ortak 166, 172
Ortakçı 46, 75, 79, 169, 170
Ot 45, 46, 58, 59, 84, 168, 192, 193
Otlâk 70, 71, 172
Otlâk hakkı 71, 84
Otlâk resmi 47, 48, 171, 173, 175
Otlân 64
Oturak re'ây â rûsûmu 174

– Ö –

'Öşr 165, 167, 170, 173, 174, 175
'Öşr-i galle 174
Öksüz tâpîsı 164
Öküz 36, 42, 81, 156, 165, 199
Öküz derisi 64
Ön 47
Ördek 34, 153
Örf 33, 152, 154, 155, 163
Örf-i sultânî 47, 171
Öşr 37, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 51, 55, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 158, 163, 168, 175, 178, 181, 184, 186, 188
Öşr ve salarlık 48
Öşr-i diyet 80
Öşr-i kovan 176
Öşr-i mâhi 73
Öşr-i otlak resmi 49
Öşr-i şire 72
Öşre mu'âdıl maktu'a
Özr ve sâlârlık 40

– P –

Pabuc 198
Paca 61
Paça 195
Pâdişâh 47, 171
Pâdişâh-i âlem-penâh hazretleri 161
Pâk 61, 62
Palamund 192
Palâmut 58, 199
Panbûğ 65
Pekmez 44, 57, 62, 168, 191
Penbe 44, 58, 79, 167, 191
Pençşembe 67, 201
Pencûşci 195
Pestil 62
Peynir 58, 62, 191
Peynirci 62, 196
Pîr-i fânî 184, 187
Pîr 39, 55, 184
Pirinç 57, 191, 192
Pirlik 161
Piyade ve müsellem kızları 51, 178
Piyâde 52, 56, 57, 180, 184, 185, 186
Piyâde müsellem tâ'ifesi 48, 50, 172, 177
Piyâde tâ'ifesi 55, 184
Piyâde ve müsellem oğlanı 185
Piyâdegân 183
Post 181
Pûl 58, 192, 193
Püzevenk 33
Püzevenklik 150,152

– R –

Ra'iyyet 38, 39, 40, 41, 42, 43, 46, 49, 53, 77, 81, 83, 160, 161, 163, 164, 165, 166, 169, 170, 175, 177, 184, 186, 187, 203
Ra'iyyet nikâhı 204
Ra'iyyet oğlanları ve kardaşları 81, 160
Ra'iyyet oğlu 38, 85
Ra'iyyet tâ'ifesi 71, 166, 204
Ra'iyyet yeri 83
Ra'iyyetlik 39, 162, 181
Ra'y 77, 79
Rahib 82
Ralef 82
Râyegân yir 166
Râyegen yer 44
Re'âyâ 44, 43, 46, 49, 53, 70, 71, 76, 78, 81, 83, 84, 85, 157, 160, 167, 168, 170, 175, 179, 180, 181, 185
Re'âyâ bağçesi 169
Re'âyâ çiftliği 160, 169
Re'âyâ defteri 40, 162
Re'âyâ kızı 177
Re'âyâ tâ'ifesi 40, 51, 75, 82, 162, 178
Re'âyâ yiri 165, 166, 177
Ref' 80, 163
Renk 67, 199
Residiye 80
Resm 38, 42, 45, 47, 48, 49, 50, 52, 54, 55, 70, 74, 83, 158, 159, 161, 162, 164, 170, 172, 173, 175, 176, 177, 183, 184, 188
Resm- itahıl 74

Resm- otlak 47, 48, 49, 71
Resm-i 'akd-i nikâh 72
Resm-i 'arûsâne 180
Resm-i ağıl 49, 81, 173
Resm-i ağnâm 46, 47, 52, 53, 55, 170, 171, 172, 174, 180, 181, 184
Resm-i arûs 71, 174, 176, 184
Resm-i arûsâne 50, 52, 176, 177
Resm-i arûsiyye 176
Resm-i asiyâb 55, 73, 178, 179, 183
Resm-i bennâk 40, 71, 159,163, 173, 174
Resm-i boyunduruk 47, 48, 171, 173
Resm-i caba 174
Resm-i camus 84
Resm-i çift 37, 38, 40, 71,t 79, 157, 158, 159, 160, 162, 163, 174, 187
Resm-i çukur
Resm-i deştbâni 81
Resm-i dönüm 72, 79
Resm-i duhân [tütün akçesi) 51, 71, 178
Resm-i filori 80
Resm-i ganem 47, 171, 173, 174, 176
Resm-i ganiyye 176
Resm-i gerdek 50, 71
Resm-i hüccet 183
Resm-i hüccet-i kitâbet 54, 183
Resm-i hürre-i bâkire 177
Resm-i hürre-i seyyibe 177
Resm-i ispençe 71
Resm-i itâknâme 54, 183
Resm-i kara 41, 47, 164, 170, 173
Resm-i kısmet 72, 74, 75, 77, 203, 204
Resm-i kışlak 48, 172, 173
Resm-i kitabet 72
Resm-i köke 80
Resm-i küvare 74
Resm-i küvvârat 49, 175
Resm-i mekâtib 182
Resm-i murâ(ye)ba (?) 80
Resm-i mücerred 71
Resm-i mürâsele 54, 183
Resm-i nakl-i şehadet 54, 183
Resm-i nikah 50, 54, 177, 183
Resm-i osmânî 149
Resm-i otlak 55, 172, 173, 175, 184
Resm-i ra'iyyet 73, 82, 85
Resm-i sicill 183
Resm-i sicillât 54
Resm-i sicillât ve kuzât 182
Resm-i sûret-i sicillât 54, 183
Resm-i tapû 41, 69, 70, 73, 75, 76, 84, 85, 164
Resm-i yaylak 70
Resm-i zemîn-i îşân 157
Resm-i zenûn 37
Rızk 154, 182
Ri'ayeten li'-l-âdâlet 40
Rub' 43, 166, 176
Rûsûm-ı serbesti 84
Rûsûm-i kontâr 57
Rûsûm-i ra'iyyet 82
Rücû' 203
Rüsûm 41, 42, 44, 49, 51, 83, 160, 163, 165, 166, 167, 173, 174, 176, 178, 179, 187, 188, 204
Rüsûm-ı kantar 190
Rüsûm-ı kapân 190
Rüsûm-ı kariye 77
Rüsûm-i mukayyede 160
Rüsûm-i örfiye 161
Rüsûm-i ra'iyyet 77, 85
Rüsûm-i serbestiye 76, 80

– S –

Sâ'il tâ'ifesi 67, 201
Saban demiri 191
Sabî 204
Sabun 66
Sabuncı 200
Sabuncular 66
Saçak 83
Sâdât 74, 75, 78
Sâdât-i kirâm 81, 84
Sade yağ 58, 192
Sagîr 69, 71
Sagîr oğlu 163, 164
Sagrıcı 65
Sâgrî başmak 198
Sağîr oğlancık 33, 152
Sağir oğlu 41, 42
Sağire 70
Sâğri başmak 64
Sahâf 64
Sahib-i arz 46, 49, 50, 69, 70, 71, 72, 73, 76, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 165, 169, 170, 175, 177
Sahib-i timar
Sâhib-i ra'iyyet 49, 55, 76, 175, 176
Sâhib-i timâr 38, 39, 42, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 160, 161, 165, 167, 169, 172, 175, 176, 178, 180, 181
Sahrâ 45, 169
Sahtiyân 57, 64, 65, 191, 198
Sakâ 55
Sakal 31, 32, 186
Sakal kesmek 57, 150
Sakâlık 184
Salâh 182
Salâriyye 44, 71, 72, 79, 167
Salârlık 46, 47, 163, 168, 170, 173
Salb (eylemek) 34, 35, 57
Saman 34, 66, 200
Samanlu 200
San'at 170
Sanâi' 67
Sancak 33, 47, 172, 178
Sancak beği 37, 48, 49, 50, 52, 53, 55, 56, 80, 158, 173, 176, 177, 180, 181, 184, 185, 188
Sancak beği çalcısı ve sancakdârı 185
Sancakdâr 56
Saplu 191
Sarac 65
Sarımsag 59, 61
Sarımsak 192, 194, 195
Sarmısag 58
Savaş 33, 152
Sebze 45, 59, 82
Sebzevât 168, 192, 194
Sefer 57, 83, 184, 186, 187, 188
Sefer harçlığı 78
Sefer-i hümâyûn 83, 202
Seferî hisar 202
Sel değirmeni 179
Semer 66, 200
Semiz 195
Semüz 60
Sepet 58, 192
Serbest 76, 80
Serbest olmayan timar 37, 53, 158, 176, 180, 181
Serbest sipâhî timârı 158
Serbest timâr 52, 180, 181
Serbestlik üzre 52
Sercî 61
Sergi hakkı 58, 193
Serika 153
Sermâye 68, 201
Seyl değirmen 73
Seyyibe 50, 54, 71, 177, 183
Sığır 34, 58, 153, 155, 193, 199, 202

Sığır eti 59
Sınur da'vâsı 74
Sırka 35
Sıvâr (sürü) 185
Sicil 72, 183
Sicillât 54, 77
Sincef 62, 63, 197
Sinceflü sof kaften 62
Sinûr 163
Sipâhî çiftliği 46, 169
Sipâhî kızı 42, 165, 204
Sipâhî tâifesi 35, 78, 155, 177
Sipâhî timârı 51, 55, 74, 83, 160, 178, 183, 184
Sipâhî toprağı 85, 180
Sipâhî yiri 173, 175, 188
Sipahi ma'rifetiyle 46, 53
Sipâhi 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 49, 50, 53, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 80, 81, 83, 84, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 176, 178, 179, 181, 184, 185, 202, 203, 204
Sipâhi kulı 204
Sipâhi ra'iyyeti 162, 170
Sirka 154
Sirkat 34, 153
Sirke 57, 61, 191, 195
Siyah at çulu 65
Siyah at torbası 65
Siyâset 31, 35, 56, 57, 60, 63, 149, 150, 155, 157, 181, 186, 194, 197
Soğan 58, 59, 61, 72, 192, 194, 196
Somak 57, 191
Su 67, 71, 84, 157, 179, 195, 201
Su basar 79
Sû sâgi 61
Su-sığırı 64
Subaşı 50, 53, 76, 158, 176, 177, 180, 181, 187
Subaşılık 50, 52, 177, 179
Suhte 73
Sultan Abdullah 173
Sultan Mehemmed 173
Susam 82, 192
Sûvârî 164, 170
Sûdde-i sa'âdet 77
Sülsân 176
Sülüs 176
Sünni 73
Sürü 47, 71, 172
Süzmiş iç yağı 192

– Ş –

Şa'ir 44, 167
Şâb 57, 190
Şafaklu makâli oya 65
Şafaklu oya 65
Şahit 32, 35
Şalgalam 59
Şalgam 194
Şeh-i mukaddem 162
Şehâdet 155
Şehir basmak 64
Şehirli 64
Şehr 40, 47, 59, 151, 157, 167, 171, 182, 186, 188, 189, 193, 197, 199, 201
Şehr halkı 193
Şehr kethüdaları 75
Şehr-i mu'ahhar halkı 162
Şehrlü 162, 165
Şeker 57
Şenâ'at-i azîm 54, 182
Şer'45, 154, 155
Şer'an 157
Şer'i 57
Şer've kanûna nuvhalit 83
Şerbet 62, 197
Şerbetçi 62, 197
Şerî-i zhar hissesi 204
Şerîd 198
Şerik yer 81, 155
Şeyh 74
Şırâ 56
Şikence (işkence) 34, 35, 154, 155
Şire 79
Şirlagan yağı 58
Şirvana basmak 198
Şişek ednâ sürü 71
Şorbalu börek 61, 196
Şugl 73

– T –

Ta'âm 200
Ta'mir resmi 80
Ta'raddi 187
Ta'şir 84
Ta'yîn 75, 84, 187
Ta'zîr 31, 34, 54, 56, 60, 61, 63, 64, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 182, 194, 195, 196, 198
Ta'zîr-i belig 68, 130
Taâcir 64
Tabîb 67, 201
Tag (dağ) 45, 46, 165, 169, 175
Tagyîr 202
Tah-i nikâh 203
Tahıl bâzârı 66, 200
Tahrir 80, 85
Taht-i radde 74
Tahta 58, 192
Tahvil 73
Taksîrât 182
Taksim 183
Takyeci 64, 198
Talak 177
Tâm ve çûl 162
Tamam çift 37, 48, 158, 161, 162
Tamam çiftlü 173, 187
Tamâm re'âyâ 161
Tamga 35, 66, 68, 155
Tamgalu 200
Tana 36, 156
Tansîf 181
Tapu 39, 41, 42, 43, 44, 45, 55, 69, 70, 72, 73, 78, 80, 84, 85, 160, 162, 164, 165, 166, 168, 183, 188
Tapu resmi 69
Tapu temessüki 70, 78
Tapuya müstahakk 72
Tarı 44
Tarıh 73
Tarla 34, 73, 84, 153
Tasarruf 56, 70, 73, 75, 77, 78, 165, 169, 170, 181, 182, 183, 185, 186, 188
Taş 162, 200
Taşra 59, 154, 193, 194
Tatar 203, 204
Tava büryânı 61, 195
Tavakkuf 182
Tavâr 35, 36, 43, 59, 60, 70, 77, 79, 81, 84, 156, 157, 165, 193, 194, 200
Tavâr yükü 66
Tavşan 53
Tavug 37, 157
Tavuk 34, 67, 153, 201
Tayyârât 73
Taze amrûd 57
Tazmîn 154, 156, 157, 182
Te'âmiye 66

Te'dîb ve te'kîd 197
Te'dib 60, 62, 196
Te'kîd 63
Tebbağ 64, 198
Tebdil 202
Tecâvüz 156
Tedrîs 54, 182, 203
Tefâvût 196
Teftîş 33, 34, 35, 57, 79, 187, 189
Tehdid 33
Tekâ'üd
Tekâlif 81
Tekâlif-i örfiyye 75
Tekâlif-i şakka 77, 84
Tekke ili 186
Teklif-i 'avârız 40
Tekmîl-i nâkıs 161
Tekne 190
Tekye 74
Telbîs 155, 160
Telef-i nefs 154
Temessük 73
Temme-i kanûnnâme-i osmani 68
Tenbîh 60, 80
Tennûr büryanı 61, 195
Terâzi 196
Terâzû 61
Tereke 73, 76, 81, 82, 156, 204
Tereke akçesi 80
Terzü 63
Tesbîh 74, 204
Teşhir 33
Tevakkuf 204
Tevliyet 54, 75, 182, 203
Tevzî 183
Tevzî'-i cedîd 174
Tıraş 67, 201
Timar 40, 43, 44, 47, 49, 50, 51, 52, 66, 73, 77, 79, 80, 84, 158, 160, 162, 165, 167, 169, 170, 171, 172, 174, 175, 176, 178, 179, 181, 185
Timar karyesi 72
Timâr eri 170, 173, 176
Timâr sahibi 48, 178
Timârhâ-i serbest (serbest timarlar) 179
Togancı 75, 77, 157, 203
Toğancı yerleri 81
Tohum 46, 74, 170
Toklı 172
Tokuzlu kara ağacı nâhiy si 173
Tolâb (dolab) 83
Toprak kâzısı ve 'âmil 189
Toprak kâziları 75
Tosun derisi 64, 199
Töhmet 53, 54, 182
Töhmet-i müttehemân 182
Tövbe 182
Tûl 161, 166, 204
Tulum 57, 191
Turgûd (kabilesi) 174
Turşu 62, 196
Turşucı 62, 196
Turunç 58, 62, 192, 196
Tût 80
Tuz 57, 80, 191, 192
Tuzcu 75
T zlu 61
Tuzlu yağ 192
Türk oğlancıkları 151
Tütün hakkı 56, 185
Tütün resmi 176

– U –

'Ummâl tâifesi 37, 47, 157, 171
Uğurlamak 34, 35
Uğurluk 150, 154, 155
Ulak 167
Ulakcı 75
Ummâl 53, 83
Un 60, 67, 193, 201
Urgan 192
Usgûrlu 66
Ustura 67, 201

– Û –

Ûcret 70
Üslûb-ı sâbık 77
Üzüm 61, 62, 72, 169, 196, 197
Üzüm pekmez halvâsı 197

– V –

Vakf 56, 74, 75, 79, 157, 163, 168, 175, 179, 185
Vakf katibi ve cabisi 77
Vakf-ı arz 77
Vakfiyye 75, 79
Vâkıf 75
Vakt 81, 82
Valide 69,70
Varaklu börek 61, 196
Vâris 189, 190
Vasat - ül - hâl 31, 149
Vasat 151
Vasat yer 43
Vasi 69, 70
Vaşak 55, 181
Vaşak ve kaplan derisi 184
Vâzife 75, 81
Vech-i meşrûh 36
Vech-i meşrûh üzere 47, 62, 77, 82, 83
Vekil 84
Verâsiyyet 189
Verese 74, 76
Vezâîf 204
Vezn 59, 61
Vilâyet 45, 80, 160, 187, 189, 203
Vilâyet kâzîları 42, 164, 185
Vilâyet-i Anatolı (Anadolu) 51, 178
Vilâyet-i Germiyan 53, 158, 182
Vilâyet-i Karaman 51, 173, 176, 178, 179, 179
Viran şehir 158
Voynuk askeri 75
Voynuk çeribaşı 76
Voynuk tâyifesi 76, 79, 80
Voyvoda 84
Vukıyye 58, 60, 61, 62, 65, 68, 192,195, 196, 197, 199, 202

– Y –

Yabân 83, 135, 154
Yağ 57, 60, 191, 192, 195, 196, 200
Yağsuz çörek 60, 195
Yahnî 61, 195
Yalan 198
Yama 64, 199
Yamak 55, 56, 57, 183, 184, 185, 186, 187, 188
Yan kesen 152
Yancık 153
Yapağı 192
Yarar baş yamak 33
Yarar oğlanı 184
Yasak 56, 66

Yaş 61
Yaş gön 57
Yaş göni 191
Yaş üzüm 58, 192
Yaş yemiş 61, 196
Yavâ 71
Yavâ emini 78
Yavacı 78, 180
Yavha 180
Yaya 55, 56, 157, 180, 181, 183, 184, 185, 204
Yaya akçesi 55, 184
Yaya başı 184
Yaya çiftliği 55, 184, 185
Yaya çiftliği bağı ve bağçesi 183
Yaya karındaşı 183
Yaya oğlanı 183
Yaya sancak beği , 55, 57, 184, 186
Yaya ve müsellem 52, 53
Yaya ve müsellem yamağı 56
Yaya yiri sıvârı 185
Yayabaşı 55
Yayalık çiftliği 50, 177
Yayla 173
Yaylak 47, 49, 70, 171
Yazlı 177
Yem 167
Yemek 82
Yemîn 32, 150
Yemlik 44, 80, 167
Yen kumaş 64
Yeniçeri 82, 83
Yeniçeri kulları 83, 84
Yeniçeri pabucı 64, 198
Yetim 42, 164, 165
Yir tâpûsı 176
Yiyici tâ'ifesi 60, 195
Yoğurdcı 62, 196
Yoğurt 34, 58, 62, 154, 192, 196
Yol 157, 200, 201
Yonca 58, 59, 192, 193
Yoncalık yer 82
Yulaf 58, 193
Yular 65
Yumurta 58, 192
Yurt 171, 174, 178
Yuvâ 172
Yük 57, 58, 60, 62, 190, 191, 192, 193, 194
Yün 65, 199
Yürük 46, 47, 51, 157, 170, 177, 178, 203
Yürük resmi 47
Yürük tâ'ifesi 48, 49, 50, 172, 173, 176, 177
Yürükân 170, 173
Yürükân-ı Hûdâvendigâr 52, 180

– Z –

Za'ferân 45, 168
Za'îm 173
Za'im 49
Zâbit 80
Zagfrânlar 66
Zarar-ı 'âmm 43, 165
Zarb 67
Zâviye 73
Ze'âmet 84
Zebûn 60
Zecren-leküm 76
Zedâlû (zerdâlû) 57, 58, 192
Zeker 31, 149
Zenâna derlik 62, 197
Zenâne çizme 64
Zencirlü 65
Zevcât 203, 204
Zevre 75
Zeytûn 57, 191
Zırâ'at ve haraset 76
Zîbak 192
Zibak 58
Zift 58, 192
Zikr 202, 203
Zimmi 71, 80
Zimmi re'âyâ 71
Zina 31, 32, 150
Zinceflü sof kaftan 197
Zirâ'at ve harâset 69, 71
Zirâ'at 37, 42, 43, 45, 46, 48, 51, 55, 69, 70, 72, 73, 75, 164, 165, 166, 168, 172, 173, 174, 178, 184, 188
Zirâ'ata salîh 76
Zulm 34, 154, 189

ISBN 975-16-0665-9
Fiyatı: 300 000 Lira

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ—ANKARA